

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин
Головне управління зовнішньоекономічних зв'язків
та міжнародних відносин Харківської обласної адміністрації
Харківський обласний осередок всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Студентське наукове товариство

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ 16 КВІТНЯ 2011 РОКУ**

Харків 2011

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431
У45

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин (протокол № 9 від 22.03.2011)

Друкуються за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 8 від 24.03.2011)

Редакційна колегія:

Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету
Гончаренко Н.І., канд. екон. наук, старший викладач
Непрядікіна Н.В., канд. екон. наук, старший викладач
Ханова О.В., канд. геогр. наук, доцент
Черномаз П.О., канд. геогр. наук, доцент
Журавльов О.В., аспірант

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Інститут економіки і міжнародних відносин,
61077, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo_1@ukr.net

У45 **Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи
співробітництва.** Матеріали науково-практичної конференції
16 квітня 2011 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – 340 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МІЖНАРОДНЕ РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Андреева И.Г., Шмигирилова Л.Н. Стратегическое развитие приграничного региона (на примере Белгородской области)	9
Бредихин А.В. Еврорегион «Донбасс» как отражение экономического сближения России и Украины	12
Голиков А.П., Казакова Н.А., Шуба М.В. Перспективы развития Харькова в контексте его участия в трансграничном сотрудничестве	15
Гончаренко Н.І. Напрямки розбудови політики транскордонного співробітництва України з Російською федерацією	19
Гончарук А.Г. Єврорегіон як організаційна форма транскордонного співробітництва	22
Дейнеко А.С. Основные проблемы приграничного сотрудничества регионов России	25
Зайцев В.А. Особенности сотрудничества в сфере миграции на территории приграничных регионов	27
Калашнікова М.В. Перспективи розвитку АПК Харківської області	30
Касьян С.А. Северский Донец – река трансграничного сотрудничества Украины и России	32
Кириухин А.М. Инструменты формирования консолидированного пространства в российско-украинском приграничье	36
Коваль О.С. Прямі іноземні інвестиції в Україну в межах міжнародного регіонального співробітництва	38
Коваль Т.М., Петросян І.Р. Порівняльний аналіз ринку земельних відносин в Російській федерації та Україні	41
Кравчук А.С. Концептуальні основи формування транскордонних фінансових кластерів	44
Кузьмін П.В. Транзитний потенціал як чинник активізації міжнародного регіонального співробітництва	47
Кулешова Г.О., Дужак О.А. Регіональні особливості інвестиційних зв'язків України з країнами ЄС	49
Курилко Н.В. Формирование системы еврорегионов на границе Украины	53
Лазарчук М.О. Співробітництво України і Росії в галузі енергетики	56

Ломага А.М. Пріоритети та цілі «Польсько-української стратегії транскордонного співробітництва на 2007-2015 роки»	59
Матюшенко І.Ю. Украинско-российский технопарк как элемент инновационной инфраструктуры еврорегиона «Слобожанщина»	62
Насадюк І.Б. Гравитационная модель прямых иностранных инвестиций в Украину	67
Непрядка І.В. Співробітництво України з Чорноморським банком торгівлі та розвитку (ЧБТР)	70
Османов Р.Т. Україно-российские энергетические отношения: история и перспективы развития	72
Павліха Н.В., Кицюк І.В. Роль транскордонного співробітництва в реалізації зовнішньоекономічних інтересів України	75
Савчук І.Г. Розвиненість мережі залізниць у районі державного кордону України.....	78
Самойленко Н.С. Становлення та розвиток прикордонного співробітництва Сумської та Курської областей в галузі освіти та науки	81
Саврыка В.А., Жоассин В. Сравнительный анализ видения модели еврорегиона: ЕС – Россия – Украина.....	84
Сидорова Д.С. Проблемы и особенности сотрудничества Украины и России в сфере энергетики	87
Скорочод І.С. Роль підприємницьких структур в розвитку транскордонного співробітництва	89
Соснин Д.О. Основные направления трансграничного сотрудничества Украины и России.....	91
Статва М.Г. Міжнародне регіональне співробітництво в рамках еврорегіону «Донбас».....	94
Тимофеев В.К. Государственно-частное партнерство на территории еврорегиона «Слобожанщина»: возможности и приоритеты.....	97
Улицкий А.В. Современные аспекты сотрудничества между Украиной и Россией в авиационной промышленности	100
Фреяк А.В. Концептуально-теоретичні основи розвитку еврорегіональної форми транскордонного співробітництва	103
Ханова О.В. Регіональна діагностика як один з етапів розробки стратегії довгострокового транскордонного співробітництва.....	105
Ханькова О.С., Юркова О.Н. Модель еврорегионов, как способ повышения инвестиционной привлекательности приграничных регионов.....	107

Черномаз П.А. Институциональные перспективы украинско-российского трансграничного сотрудничества в контексте третьего протокола к Мадридской конвенции	111
Чичина О.А. Трансграничное банкротство	114
Юхимюк І.М. Особливості інноваційної діяльності прикордонних регіонів і напрями її активізації	118

**СЕКЦІЯ 2. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

Азаренкова О.В. Світові тенденції фінансування альтернативних паливно-енергетичних ресурсів.....	121
Алексеева Т.И. Проблемы и перспективы развития транспортной системы Украины в условиях глобализации.....	125
Андреев А.С. Слияния и поглощения в автомобильной отрасли	128
Бабенко Н.С. Региональный маркетинг как научное понятие и возможности его применения в международных экономических отношениях	131
Бражник Т.И. Проблемы правового регулирования экспорта в Российской Федерации	133
Булюк О.В., Маркарова А.В. Інформаційний характер сучасного інтеграційного процесу на інтернаціональному рівні	137
Ван Чань. Факторы экономического развития Китая	138
Вдовичин Я.І. Моделі економіки (національно-культурна специфіка)	141
Власенко К.М. Економічна конвергенція як передумова вступу України до ЄС	144
Воронянська Я.В. Бельгія як модель об'єднаної Європи.....	146
Галайда О.Е. Коммерческая дипломатия: от запада к востоку	150
Галутова М.М. Глобальний фінансовий простір та національний економічний суверенітет.....	152
Гончаренко Н.І., Буцик І.О. Фондовий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку	154
Гончаренко Н.І., Кот Ю.С. Перспективи створення зони вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом	158
Горюн И.В. Перспективы сотрудничества африканских стран АКТ и Европейского Союза.....	161

Григорова-Беренда Л.И., Петрушова Д.В. Сотрудничество Украины и ЕБРР	163
Григорова-Беренда Л.И., Шенцев Н.Д. Современная институционализация Евросоюза	167
Грицак Ю.П. Современные тенденции в мировой торговле творческими товарами и услугами	169
Гукасян А.Б, Надолько А.В. Визначення конкурентоспроможних позицій України на світовому ринку товарів та послуг.....	173
Двуреченська О.С. М'яка сила як засіб формування привабливості України для іноземних інвесторів.....	175
Довгаль А.Г. Тенденции развития мирового рынка информационных технологий и место на нем России и Украины.....	178
Довгаль Е.А. Инновационная стратегия глобализирующегося мира: роль Украины и России.....	181
Долженко М.М. Чорна металургія в структурі світового господарства	184
Дорохова Е.И. Таможенный аспект обеспечения экономической безопасности Российской Федерации.....	187
Заярный Л.А. Страны Центральной и Восточной Европы: интеграция с ЕС и мировой экономикой	190
Злобина В.О, Пономаренко И.С. Нужны ли Украине кредиты от МВФ?	193
Казакова Н.А., Акзібек'ян Г.Я. Інтеграційні тенденції розвитку світової економіки.....	196
Канов А.А. Региональная экономическая интеграция: Североамериканская зона свободной торговли	200
Карпенко М.П. Социально-экономическое значение развития малого предпринимательства в России	203
Киенко Л.В. Глобальные проблемы человечества: проблемы и их решение.....	207
Коваленко Р.С. Зовнішня торгівля Туреччини.....	211
Ковецька І. Р. Актуальні питання залучення прямих іноземних інвестицій в Україну після вступу до СОТ	214
Комнатная Ю.А. Взгляды Дмитрия Ивановича Каченовского на проблему определения понятия международного частного права и его места в системе права в дореволюционной доктрине	216

Коньшина О.В. Інвестування ТНК в Україну: стан, тенденції, перспективи	218
Косиневская И.С., Нгуен Вьет Хунг. Вьетнам в международных экономических отношениях.....	221
Кривуц Ю.Н. Ж.-Б. Сэй о свободной торговле	225
Круглікова Д.О. Сучасний стан та тенденції розвитку міжнародної транспортної системи	229
Лазаренко Ж.В. Проблеми гармонізації тарифного регулювання країнами-членами СОТ.....	231
Малик К.А. Сучасні тенденції розвитку транспортної логістики в Україні та Росії	235
Масленникова М.А. Российский опыт использования механизма государственно-частного партнерства.....	238
Маханева Ю.Н. Состояние рынка масличных культур Украины на примере подсолнечника.....	241
Мезенцева М.С. Свободные экономические зоны в архитектуре модернизации рыночных преобразований в Украине	244
Новикова А.И. Оценка правовой дееспособности государства с помощью социально-экономического критерия	247
Новікова М.С., Ткаченко І.О. Проблеми та перспективи розвитку взаємовідносин між Україною і МВФ.....	251
Ольховська Х.О. Митно-тарифна політика як складова зовнішньоекономічної політики держави.....	253
Пашкіна К.Ю. БРІК як нове інтеграційне угруповання: проблеми і перспективи	257
Пыхтина М.С. Интеграционные процессы в мировом хозяйстве: современное состояние и тенденции.....	260
Растопчина Ю.Л., Ковалева Е.И. Приоритетные направления внешнеэкономической политики России	263
Ревякин Г.В. Развитие технополисов в Украине	266
Рогозянська А.М. Протиріччя фінансації економічних відносин та їх розв'язання в умовах глобалізації.....	269
Романенко Н.Г. Малые инновационные предприятия: особенности функционирования и направления развития в РФ	273
Сазыкина С.А. Институт ГЧП как способ реализации социально-экономической политики регионов России	277
Салимов Ромиш. Современное состояние внешнеторгового сотрудничества Украины со странами СНГ	281

Сардак С.Е. Регіональні особливості управління розвитком людських ресурсів	285
Сенкоро Х. Стратегические направления развития Танзании в современных условиях	287
Сивовол Є.С. Україна у «Східному партнерстві»	290
Сироткина Т.А. Таможенный союз России, Белоруссии, Казахстана: возможность присоединения Украины	293
Сльозко О.О. Проблеми та ризики функціонування глобальної економічної системи.	295
Солодовнік О.О. Валютно-курсний чинник структурної перебудови економіки України	299
Сорока І.В. Проблеми розвитку індустрії туризму в Росії: основні тенденції та перспективи	302
Трипутень А.В. Корпоративная интеграция в Северной Америке.....	305
Фомішин С.В., Пастушенко О.С. Через НТП до знання місткої економіки	309
Хохітва О.С. Валютний ринок України та його інтеграція в європейський фінансовий простір.....	311
Хрулева М.Ю., Дорохова Е.И. Международные стандарты совершенствования таможенного контроля	315
Цевух Ю.О. Міжнародна трудова міграція в період фінансово-економічної кризи	317
Черкашина Л.С. Таможенно-тарифное регулирование внешнеэкономической деятельности и его особенности в различных странах	320
Чжу Юнь. Особенности двухсторонней торговли между Украиной и КНР на современном этапе.....	323
Чичина О.А., Ван Чао, Цзян Лу. Инвестиции как способ экономического развития КНР	326
Шевякова А.И. Либерализация международной торговли услугами.....	329
Широкоград Е.Э. Использование макроэкономических показателей для анализа международных экономических отношений	332
Юрченко Е.Е. Международный туризм в Украине в условиях мирового кризиса	335

Міжнародне регіональне співробітництво

УДК 338.24.01

Андреева И.Г., Шмигирилова Л.Н.
СТРАТЕГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ПРИГРАНИЧНОГО РЕГИОНА
(НА ПРИМЕРЕ БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ)

*Белгородская государственная сельскохозяйственная академия
Белгородский государственный университет*

Согласно целевым ориентирам, стратегическим направлениям и задачам региональной стратегии до 2025 года – стратегической целью развития области является достижение для населения Белгородской области достойного качества жизни на основе инновационно-ориентированной экономической и социальной политики, развития наукоемких и конкурентоспособных производств с учетом геостратегических приоритетов на юго-западе Российской Федерации.

Белгородская область – это высокоразвитый индустриально-аграрный регион, экономика которого опирается на колоссальные богатства недр и уникальные черноземы; один из успешно развивающихся регионов Центрального федерального округа.

Итак, рассмотрим основные социально-экономические показатели, сложившиеся за 2010 года. Среднесписочная численность работников по области составляет 404503 человека. В 2010 году среднедушевые денежные доходы населения (в месяц) составили 16643,9 рублей, что выше уровня 2009 года на 17,9%, в реальном выражении на 10,1%.

Большую долю в денежных доходах населения составляет заработная плата. Среднемесячная номинальная начисленная заработная плата работников по полному кругу организаций без выплат социального характера в целом по области в 2010 году составила 15885,7 рубля и увеличилась по сравнению с 2009 годом на 12,3%, при этом размер реальной средней заработной платы за этот период увеличился на 4,7%. В течение 2010 года по уровню среднемесячной заработной платы работников организаций область находилась на 1 месте среди областей Центрально-Черноземного района.

Деятельность правительства области в 2010 году была направлена на продолжение взаимодействия с бизнес-структурами по увеличению объемов промышленного производства, усилению модернизационных аспектов, развитию инновационной деятельности предприятий и созданию новых конкурентоспособных производств, внедрению современных технологий. Особое

внимание уделялось применению энерго- и ресурсосберегающих технологий, освоению выпуска новых современных видов продукции, сохранению и дальнейшему развитию достигнутых предприятиями позиций на внешнем и внутреннем рынках.

В результате проводимой политики в агропромышленном комплексе, на проходившей в октябре 2010 года в Москве 12-й Российской агропромышленной выставке «Золотая осень-2010» Белгородская область получила гран-при «За достижение высоких показателей в агропромышленном производстве». Золотыми медалями «За разработку и создание высокоэффективных агропромышленных кластерных систем» отмечены Губернатор области и начальник департамента агропромышленного комплекса области.

Департамент агропромышленного комплекса области удостоился золотой медали «За реализацию программы «Семейные фермы Белогорья». Две награды высшей пробы получил ГНУ БелНИИСХ Россельхозакадемии «За инновационные разработки в селекции и семеноводстве сельскохозяйственных культур». Всего достижения белгородцев в агропромышленном производстве отмечены 33 золотыми, 2 серебряными и 1 бронзовой медалями.

Все признают, что область очень удачно расположена, и на территории Белгородской области можно создавать логистические центры для управления крупными товарными потоками по внешнеэкономическим связям. На протяжении двух десятилетий наблюдается стабильный миграционный приток. За счет этого численность выросла на 200 тысяч человек за последние 20 лет. Это говорит о том, что область является привлекательной для многих мигрантов. Общий миграционный прирост за 2010 год составил по области 5975 человек, показатель замещения естественной убыли миграционным приростом – 111,2%.

Область юная, но при этом мы видим научные центры национального масштаба. Это Белгородской государственный университет, БГТУ им. В.Г. Шухова, БГСХА. В стенах этих высших учебных заведений за последние годы созданы целые научные школы, которые ведут разработки, которые получают признание не только в России, но и за рубежом. При этом не малую роль выполняет активная молодежная среда.

В целях развития научной, технической, технологической и производственной базы в области нанотехнологий и наноматериалов постановлением правительства области от 18 января 2010 года №9-пп утверждена долгосрочная целевая программа «Развитие nanoиндустрии Белгородской области на 2010-2014 годы». В области созданы региональные компании при вузах – Инновационно-консультационный центр при Национальном исследовательском университете «БелГУ» и Научно-инновационный образовательный центр в области наносистем в строительном материаловедении на базе БГТУ им. В.Г. Шухова. Достигнута договоренность с ГК «Ронанотех» о

финансовой и организационной поддержке разработки и апробации образовательных программ в рамках деятельности Научно-инновационного образовательного центра БГТУ им. В.Г. Шухова [1].

Президентом России поставлена задача – обеспечить экономическую модернизацию нашей страны. Таким образом, каждый субъект предпринимательства должен встать на путь модернизации, повышения конкурентоспособности, освоить современные технологии мирового уровня, стать на одну позицию со всеми родственными товаропроизводителями. Но, не стоит забывать, что эти вопросы должны быть решены в первую очередь законодательно и иметь нормативно-правовую базу. Также неприемлем метод работы в режиме «пожарной команды», который не является стратегически грамотным.

При этом не стоит забывать и о формировании репутационного досье, чтобы представители бизнеса в Белгородской области были образованными, социально ответственными, современными, на которых могло бы опираться и общество, и власть. Сегодня как никогда нужна агрессивная концепция региональной инвестиционной политики, предусматривающая привлечение таких инвесторов, которые обеспечат развитие конкурентоспособных производств на инновационной технологической основе, дающие отдачу не только в ближайшие годы, но и в долгосрочной перспективе.

Особое место в системе стратегического управления территорией с учетом ее конкурентных ресурсов занимает формирование общей (базовой) стратегии. Она определяет направление развития территории в целом, но в свою очередь должна корректироваться в процессе выработки и реализации конкурентной и функциональной стратегий. В современных условиях общая стратегия региона находит свое выражение в различных стратегических документах территорий, включая концепции, комплексные программы и стратегии социально-экономического развития.

Исходя из потенциальных возможностей области, можно предложить как минимум три варианта развития:

Сценарий А. 2010-2011 гг. Развитие местного производственного предпринимательства. Задачи этого сценария состоят в том, чтобы расширить сферу материального производства, используя уникальную сырьевую базу природных ресурсов от переработки до выпуска готовой продукции.

Сценарий Б. 2011-2020 гг. Развитие новых направлений предприятий торговли с выходом на внешние рынки. В настоящее время предпринимательская деятельность в торговле требует изменений. Таким образом, необходимо создавать и развивать предприятия торговли с новыми подходами к ведению деятельности – для этого следует осваивать новые рынки сбыта, расширять конъюнктуру.

Сценарий В. 2015-2020 гг. Развитие инновационно-активных и венчурных предприятий. Белгородская область обладает высоким научно-техническим потенциалом и научными школами, что при грамотном руководстве создает условия для технологического прорыва во многих производственных отраслях.

Все сценарии носят стратегический характер и поэтому должны являться ключевыми в определении перспектив развития экономики области до 2020 года, но, в свою очередь, все сценарии требуют не только личной заинтересованности предпринимателей и собственников на местах, но и грамотного инвестиционного вливания в экономику области.

Таким образом, в ближайшие годы для реализации долгосрочной стратегии Белгородскую область ожидает инвестиционный бум, одним из главных условий которого является создание привлекательных условий, повышение трудового потенциала, улучшение экологической обстановки, качественные социальные услуги и т. п. Однако задача обеспечения высокого качества жизни может быть решена только совместными согласованными усилиями государственных органов власти, местного самоуправления, общественных организаций и бизнес-сообщества.

Литература: 1. Информация об экономическом развитии Белгородской области в 2010 году // Режим доступа: www.belregion.ru.

332.021.8

Бредихин А.В.
ЕВРОРЕГИОН «ДОНБАСС» КАК ОТРАЖЕНИЕ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО СБЛИЖЕНИЯ РОССИИ И УКРАИНЫ

*Южный Федеральный университет
Науч. рук. к.п.н. Патеев Р.Ф*

Приход к власти на Украине Виктора Федоровича Януковича и Партии Регионов способствовало появлению стремления к интеграции и большей консолидации Украины и России. Потепление отношений, уход от ярой русофобии, проявляемой предшествующим правительством, способствовали толчку к сближению внешнеполитических курсов двух стран и переходу системы их взаимоотношений в рамки стратегического партнерства. Проявлением его может стать увеличение объема реализуемых совместных проектов, становление единой системы безопасности. К совместным проектам можно отнести и создание еврорегионов.

Рассматривая понятие еврорегиона, следует отметить, что это европейская форма международной интеграции, основанная на сотрудничестве

нескольких территориальных образований, расположенных в приграничных районах соседствующих государств.

Украина с Россией уже осуществляют первые шаги по реализации подобного проекта. Ранее между ними уже заключены договоренности по созданию трех еврорегионов: «Днепр» (Брянская, Черниговская и Гомельская область Белоруссии), «Слобожанщина» (Белгородская и Харьковская области) и «Ярославна» (Курская и Сумская области).

30 апреля 2010 года Янукович поручил правительству активизировать деятельность названных еврорегионов, завершить создание еврорегиона «Донбасс» и изучить целесообразность создания еврорегиона «Азов» (Крым, Донецкая и Запорожская область и российские Краснодарский край и Ростовская область). Реализацией данного поручения занялись как украинские, так и российские политики.

29 октября 2010 года отмечено тем, что был создан четвертый еврорегион – «Донбасс». Соглашение было подписано в рамках визита делегации Ростовской области РФ в Луганскую область. Подписи под документом поставили губернаторы областей Валерий Голенко и Василий Голубев.

«Теперь мы с ростовчанами не просто соседи, а жители одного региона – еврорегиона «Донбасс», – цитирует пресс-служба председателя Луганского облсовета Владимира Пристюка [8]. По словам председателя Луганской облгосадминистрации Валерия Голенко работа по созданию еврорегиона продолжалась почти три года. «Стоит вспомнить, что были противники нашего еврорегиона. Это времена «оранжевых» в нашей стране. Один из официальных ответов из МИДа Украины был о том, что еврорегион «Донбасс» не соответствует внешнеэкономическим интересам Украины. И нам посоветовали искать других партнеров. Это, по сути, изобрести другой глобус, как будто у нас есть другие партнеры и другие соседи».

К предпосылкам появления данного образования можно отнести длительную работу между МИДа́ми РФ и РУ. Создание Еврорегиона «Донбасс» идет также в русле целого ряда поручений по развитию и совершенствованию приграничного сотрудничества, которые дали Президенты Российской Федерации и Украины на встрече с руководителями приграничных регионов России и Украины 21 апреля 2010 года в Харькове, в ходе межгосударственных консультаций на высшем уровне в г. Глухов Сумской области и Завидово 17-18 сентября 2010 года, на Первом российско-украинском межрегиональном экономическом форуме в Геленджике 4 октября 2010 года, отмечают российские дипломаты.

В декабре 2010 г. сформулирован экономический аспект создания еврорегионов между Россией и Украиной. Руководство Луганской и Донецкой областей сошло во мнении, что сотрудничество в рамках еврорегиона будет скорее социально-экономического направления, чем культурно-развле-

кательного. В частности, оно будет охватывать вопросы дорог, приграничного движения и приграничной торговли, кооперацию предприятий, экологические проблемы и так далее [7].

Россия является самым крупным внешнеторговым партнером Луганщины. За январь-август 2010 года внешнеторговый оборот Луганской области с РФ составил 3,15 миллиарда долларов, экспорт – 1,27 миллиарда долларов. В общем внешнеторговом обороте региона удельный вес ее продукции составляет более 70%.

8 февраля 2011 г. Донецкая область была принята в состав «Донбасса», о чем были получены письма от руководителей Ростовской и Луганской областей. Донецкой инициативой в экономическом благоустройстве нового региона стало предложение решения экологической проблемы реки Северский Донец и Азовского моря. Донецкий губернатор даже предположил возможность разведения осетровых в этих водных бассейнах [5].

Потребность в создании еврорегионов была сформулирована губернатором Ростовской области Василием Голубевым по следующим категориям:

- 1) включение проектов, связанных с еврорегионом «Донбасс», в стратегию социально-экономического развития ЮФО на период до 2020 года;
- 2) не только активное сотрудничество в экономической сфере с украинскими регионами, но и реализация ряда проектов на межгосударственном уровне [4].

Среди общих экономических задач создания еврорегиона «Донбасс» можно отметить:

- 1) приграничное сотрудничество. В частности, перед правительствами двух стран будет ставиться вопрос об увеличении количества пунктов пропуска через границу;
- 2) развитие транспортного потенциала двух областей. Например, участие в восстановлении «Шелкового пути» – строительстве автомобильной дороги через всю Украину с запада на восток, через Ростовскую область и с выходом в Казахстан;
- 3) проекты по созданию логистических центров Меловое–Чертково и Новошахтинск–Свердловск;
- 4) предусматривается сотрудничество в промышленности (например, в машиностроении – «Лугансктепловоз» и «Новочеркасский электровозостроительный завод»;
- 5) решение экологических проблем (бассейна Северского Донца), культурный обмен и др. [6].

Однако создание еврорегионов является во многом противоречащим современным мировым тенденциям. Процесс глобализации, стремительно развивающийся в мире, полностью отвергается подобной тенденцией к регионализации и стремлению к поиску идентичности. Де-факто создание

еврорегионов есть явление полностью противоположное созданию идеи «Единой Европы» и ЕС в целом. Но в то же время сближение регионов с экономической точки зрения в странах постсоветского пространства будет носить достаточно позитивный характер в виду не только этнокультурной близости населения еврорегионов, но и более успешного построения экономических связей между ними.

Литература: 1. Макарычев А.С. Регионы на международной арене: теория вопроса // *Российские регионы как международные акторы. Аналитический доклад под ред. А.С. Макарычева., Н. Новгород, 2000*; 2. Туровский Р.Ф. *Политическая география. Учеб. пособие. – Москва-Смоленск: Изд-во СГУ, 1999*; 3. Реут О.Ч. Почему модель еврорегионов неконструктивна? – [Электрон. ресурс] – Режим доступа: www.edc.spb.ru/conf2001/Reut.html; 4. Глава Донецкой области Украины инициирует вхождение региона в проект «Донбасс» – [Электрон. ресурс] – Режим доступа: www.interfax-russia.ru/South/report.asp?id=203294; 5. Донецкая область вошла в еврорегион «Донбасс» – [Электрон. ресурс] – Режим доступа: dnews.donetsk.ua/news/politics/2011/02/08/5366.html; 6. Еврорегион «Донбасс», которого ждали 3 года – [Электрон. ресурс] – Режим доступа: lugansk.comments.ua/article/2010/10/29/163629.html; 7. Началась работа по вступлению Донецкой области в еврорегион «Донбасс» – [Электрон. ресурс] – Режим доступа: orbital.dn.ua/?p=9033; 8. Украина и Россия создали еврорегион «Донбасс» – [Электрон. ресурс] – Режим доступа: www.ua.rian.ru/politics/20101029/78548409.html.

УДК 339.94(477-04:470+571)

Голиков А.П., Казакова Н.А., Шуба М.В.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ХАРЬКОВА В КОНТЕКСТЕ ЕГО УЧАСТИЯ В ТРАНСГРАНИЧНОМ СОТРУДНИЧЕСТВЕ

ХНУ имени В.Н. Каразина

По численности населения, промышленному, научному, интеллектуальному, образовательному и культурному потенциалу Харьков – один из ведущих городов Украины. В свое время достижению такого положения городу в значительной мере поспособствовало его экономико-географическое положение – близость к формирующейся угольно-металлургической базе европейской части Российской империи (Донбасс с Приднепровьем), товарному земледелию и морским портам на юге Украины, быстро развивающемуся промышленному Центру.

Прокладка железных дорог, соединивших промышленный Центр с угольно-металлургической базой, степными районами товарного земледелия, а также морскими портами привело к тому, что Харьков оказался в фокусе важнейших транспортно-экономических связей. Данная особенность местоположения оказалась важнейшим конкурентным преимуществом Харькова

над другими городами страны. К этому можно также добавить наличие дешевой рабочей силы, в примыкающих к городу районах, и такого мощного научного и интеллектуального потенциала как Харьковский университет, позднее Харьковский политехнический институт и другие вузы. Определенную роль, уже в 20 столетии, сыграло и пребывание Харькова в ранге столицы Украины.

Таким образом – важная особенность Харькова, способствовавшая развитию города в прошлом – его экономико-географическое положение.

Представляется целесообразным выяснить – сохранил ли Харьков таким же свое экономико-географическое положение в наше время и существуют ли до сегодняшнего дня факторы, обеспечивавшие ему успешное развитие в прошлом. Для такого анализа остановимся на сути содержания понятия «экономико-географическое положение».

Экономико-географическое положение (ЭГП) – это совокупность пространственных отношений какого-либо субъекта хозяйственной деятельности (предприятия, населенного пункта, района, страны, группы стран) к другим, которые располагаются вне его пределов и влияют или способны влиять на его развитие. Самый простой способ количественной оценки ЭГП – расчет коэффициентов иерархического положения. Для этого обычно используется метод «ближайшего соседства» с применением формулы:

$$K_{иерарх} = \frac{\sum_1^n L_i}{\sum_1^n L_{i\min}},$$

где $\sum_1^n L_i$ – сумма топологических расстояний, $\sum_1^n L_{i\min}$ – сумма минимальных топологических расстояний.

По этому показателю, равному 1,34 ($K_{иерарх} = 1,34$), Харьков в пределах Украины оказывается на 13-ом месте, уступая первенство таким городам, как Винница, Кировоград, Полтава, Черкассы, Киев и др. (иерархический коэффициент тем лучше, чем он ближе к 1) [1, с. 47].

Если же оценивать экономико-географическое положение Харькова относительно геополитического макрорегиона, включающего зарубежную Европу, Россию, Казахстан, республики Средней Азии, Закавказье, Турцию, страны Ближнего Востока и Северной Африки – иерархический коэффициент географического положения Харькова улучшается, достигая значения 1,11 ($K_{иерарх} = 1,11$).

Следовательно, геополитическое положение Харькова, т.е. совокупность его пространственных отношений к субъектам политической и экономической деятельности, располагающимся вне пределов страны, в количественном отношении несколько лучше, чем внутри страны.

Обобщенный анализ современного экономико-географического положения Харькова позволяет сделать следующие выводы:

– Западный вектор политической направленности приводит к тому, что активность экономических связей все больше перемещается к западным границам Украины и ее центру (а, как показали выше приведенные результаты расчета иерархического коэффициента местоположения Харькова, в этом отношении, он уступает городам страны, размещающимся ближе к центру и западу).

– Разорвались или значительно сократились производственно-технологические связи Харькова с предприятиями-смежниками в России и других странах бывшего СССР (т.е. город не использует существовавших ранее своих «конкурентных» преимуществ в части иерархического коэффициента своего местоположения по отношению к России и другим странам обширного макрорегиона, входящего в зону его экономических интересов).

– В настоящее время Харьков не находится в фокусе транспортно-экономических связей Украины, а территория его области постепенно превращается в окраинный регион страны. Тем не менее, город продолжает сохранять удобства своего транспортно-географического положения (находясь на пересечении международных связей: север-юг, восток-запад), близость к угольно-металлургической базе, степным районам товарного земледелия, морским портам страны, а также промышленному Центру Российской Федерации. К сожалению, относительно последнего, положение несколько усложнилось ввиду возникшего таможенного барьера между Украиной и Россией (рис. 1).

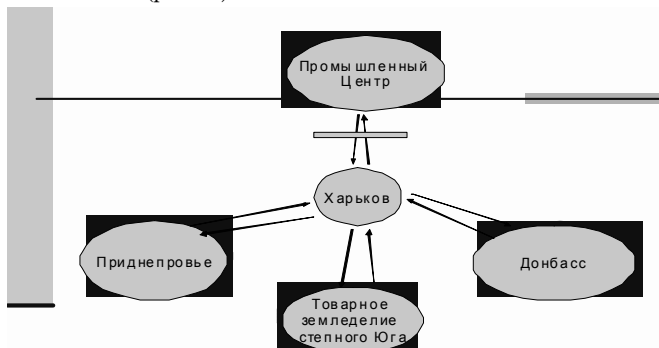

Рис. 1. Экономико-географическое положение Харькова

Оценка перспектив для восстановления былого экономического лидерства Харькова и его региона при помощи более активного использования его современного геополитического положения в принципе возможна. Но в этом случае Украине надо войти в ЕЭП и через него, совместно с другими

участниками, воссоздавать народнохозяйственный комплекс, который существовал в бывшем СССР и где Харьков вновь занял бы место его «машино-сборочного цеха». Для этого сейчас не существует ни политической воли, ни возможностей. Поэтому практически факторы, которые обусловили экономический рост Харькова в прошлом, очевидно, там же и остались. Они, возможно, могут быть использованы лишь частично посредством трансграничного сотрудничества Харькова и его региона с смежными регионами Российской Федерации.

Харьков – один из существующих сейчас 220 городов-миллионеров на нашей планете. Численность его населения в 2010 г. составила 1452,6 тыс. чел. По количеству жителей он занимает 212–215 место среди крупнейших городов мира и 2-е место в Украине.

Изменения, происходящие в глобализирующемся мире, современные тенденции в структурных сдвигах мировой экономики указывают на то, что в экономически развитых странах для крупнейших городов, т.е. мегаполисов (к которым относится и Харьков), сейчас характерна дезиндустриализация, т.е. уменьшение роли промышленной градообразующей функции за счет возрастания других градообразующих функций, в частности научных (табл. 1).

Таблица 1

Структура некоторых градообразующих функций городов
в зависимости от их размерности

Города	Коэффициент локализации		
	Промышленность	Машиностроение	Наука
Большие	1,83	1,90	0,91
Крупные	1,47	1,78	0,96
Крупнейшие	1,68	2,35	2,20
Миллионеры	1,53	2,58	4,59

Источник: [2, с. 84]

Учитывая мировые тенденции, наличие в Харькове мощного научно-технического, интеллектуального и культурно-просветительского потенциала, очевидно, целесообразно, при сохранении его промышленных функций, акцентировать внимание на приоритетном развитии в городе других функций и видов деятельности. К таким следует отнести торговораспределительные, финансовые, образовательные, научные, инженеринговые, консалтинговые. Существенную роль в этом может и должна оказать активизация его внешнеэкономической деятельности, включая трансграничное сотрудничество.

Литература: 1. Голиков А.П., Сидоренко А.Л. и др. Харьковская область: Природа, население, хозяйство. – Харьков: «Бизнес Информ», 1997. – 288 с.; 2. Лаппо Г.М. Города на пути в будущее. – М.: Мысль, 1987. – 236 с.

Гончаренко Н.І.

НАПРЯМКИ РОЗБУДОВИ ПОЛІТИКИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Необхідність і перспективність розбудови *транскордонного співробітництва України та Росії* як специфічної сфери зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, що здійснюються на регіональному рівні, визначається загальносвітовими тенденціями розвитку даного сегменту міжнародного економічного співробітництва і наявністю спільних кордонів України з Росією, що визначає високу питому вагу прикордонних територій в Україні.

Транскордонне співробітництво в Україні стає одним із найважливіших напрямів інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні, і починає посідати провідне місце в процесі формування її регіональної політики. Поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях і підвищення їхньої конкурентноздатності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій.

У сучасних умовах розвитку міжнародних інтеграційних процесів транскордонне співробітництво має можливість прискорювати процеси вирівнювання рівня життя населення прикордонних територій до середньоевропейського та сприяти досягненню вільного руху товарів, людей і капіталів через кордон [3, с.683], слугуючи певними «полюсами зростання». І якщо роль міжнародного співробітництва регіонів у регіональному розвитку визначається його здатністю до активізації та ефективного використання існуючого потенціалу регіонів, то роль транскордонного співробітництва визначається, окрім того, ще й здатністю об'єднання потенційних можливостей для вирішення спільних проблем і завдань просторового розвитку у транскордонному регіоні [4].

Необхідність активізації транскордонного співробітництва України та Росії обумовлюється наступними чинниками:

- наявністю спільних транскордонних проблем, які необхідно вирішувати шляхом об'єднання зусиль;
- необхідністю гармонізації регіонального розвитку та економічної кооперації, підвищення конкурентоспроможності регіонів та рівня життя населення прикордонних територій в умовах глобалізаційних та інтеграційних впливів;
- необхідністю вирішення проблем розвитку транспортної, інформаційної, підприємницької інфраструктури;

- потребами розвитку туристичної сфери;
- необхідністю вирішення спільних проблем у сфері екології та охорони довкілля;
- необхідністю активізації людського капіталу регіонів, розвитку науки, освіти та культури [2].

Теорія й практика показують, що в умовах відкритості економіки прикордонні регіони здобувають істотні вигоди від свого положення. Саме прикордонні райони мають найдужчий інноваційний потенціал з погляду експериментального знаходження нетрадиційних форм кооперації із сусідніми територіями. Прикордонні регіони відіграють величезну роль у здійсненні міжнародної транзитної діяльності. Саме в прикордонних регіонах будуються контрольно-пропускні пункти, які, як правило, створюються по ходу проходження найбільш важливих шляхів сполучення, у безпосередній близькості від великого населеного пункту. Ефективність розвитку цих районів прямо залежить від рівня прикордонного співробітництва країн-сусідів. Активізація діяльності в прикордонних районах сприяє децентралізації області й підвищенню загальної конкурентноздатності. Підвищення промислового потенціалу й поліпшення транспортної інфраструктури в прикордонній зоні збільшить зайнятість населення даних територій.

Економічна взаємодія регіонів, геополітичні зміни, що обумовлюють входження України в загальносвітовий простір повинне базуватися на інтеграції конкурентних переваг суб'єктів економічних відносин. Конкурентні переваги є найважливішим чинником залучення інвестицій, росту економіки регіону, рішення соціальних проблем і підвищення якості життя населення.

На сучасному етапі світогосподарського розвитку для України прийнятною є така модель участі в процесах міжнародної економічної співпраці, яка надає можливість інтенсифікувати її інноваційний розвиток, та сприяє включенню держави до світового господарства на основі послідовного формування високотехнологічної моделі конкурентоспроможності. Отже, при розбудові напрямків міжнародних економічних відносин перевага має надаватись становленню конкурентоспроможних виробництв і видів діяльності.

Таким чином, напрями та перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин за участю України визначаються напрямками розбудови трансграничного співробітництва за участю України, що, в свою чергу, вимагає розробки та реалізації Національної програми технічного переозброєння виробництва і Національної програми залучення іноземних інвестицій, для ефективної реалізації яких необхідно забезпечити виконання ряду умов:

- залучення іноземних інвестицій в проекти структурної трансформації промисловості;
- збільшення обсягів інвестиційних ресурсів у проекти технічного переозброєння виробництва;

- ефективне використання інвестиційних ресурсів;
- розвиток галузей матеріального виробництва, що визначають міжнародну конкурентоспроможність національної економіки;
- створення умов для найбільш повного використання експортних можливостей України.

Основними механізмами, які здатні забезпечити формування ефективних транскордонних інвестиційно-виробничих зв'язків щодо соціально-економічної політики, є міжрегіональне кооперування та міжрегіональна кооперація. Сьогодні ці механізми можуть знайти поширення у виробничому, фінансовому і бюджетному секторах національної економіки. Цілями інвестиційно-виробничої співпраці прикордонних регіонів на транскордонному рівні є: впровадження проєктів з удосконалення прикордонної та транспортної інфраструктури; сприяння створенню дієвої регіональної інноваційної системи; розв'язання екологічних та соціальних проблем; розбудова туристичної інфраструктури; розвиток інвестиційних відносин у сфері малого та середнього бізнесу.

За сучасних умов виникає питання про необхідне вдосконалення системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва в Україні, це може відбутися завдяки:

- залученню недержавних джерел формування фінансових ресурсів (коштів підприємців та населення, іноземного капіталу, коштів міжнародних фінансових організацій);
- переходу від державного фінансування до кредитування проєктів та програм транскордонного співробітництва;
- дотриманню принципу адресності фінансування [1].

Таким чином, роблячи висновок, слід сказати, що в сучасних умовах необхідно забезпечити якісне оновлення економічної складової механізму регулювання співробітництва шляхом підвищення ефективності реалізації функцій, які покладені на нього: покращення фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва, заохочення суб'єктів господарської системи регіону до участі в його організаційних та економічних формах через активізацію економічних та фінансових важелів [2].

Чинниками активізації транскордонного співробітництва Росії та України є такі: наявність спільних транскордонних проблем; необхідність гармонізованого міжнародного розвитку прикордонних територій в умовах глобалізації та інтеграції; необхідність розвитку транспортної, інформаційної, підприємницької інфраструктури; потреби розвитку туристичної сфери; спільні проблеми в сфері екології та охороні довкілля; необхідність розвитку науки, освіти, культури та ін., на основі визначення яких можна виділити **напрямки розбудови політики ТКС України з РФ**: удосконалення нормативно-правового забезпечення ТКС і його узгодження з РФ; створення

відповідного органу для координації ТКС на державному, регіональному та мікрорівні; впровадження стратегічного планування та прогнозування ТКС України та Росії; створення спільних інституцій ТКС тощо.

Література: 1. Долішній М.І. *Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети* [Монографія] / М.І. Долішній. К. 2006. – 510 с.; 2. Макогон Ю.В., Ляшенко В.І. *Форми и напрямлення межрегіонального трансграничного співробітництва* / Ю.В. Макогон, В.І. Ляшенко. – Донецьк, 2002. – 271 с.; 3. *Міжнародна економіка* // А.П. Румянцев, Г.Н. Климко, В.В. Рокоча та ін., за ред. А.П. Румянцева. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 479 с.; 4. Пахомов Ю.М., Лук'яненко Д.Г., Губський Б.В. *Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі* / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. – К.: Україна, 1997. – 237 с.

УДК 339. 924

Гончарук А.Г.
СВРОРЕГІОН ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

*Державний вищий навчальний заклад «Українська академія
банківської справи Національного банку України»
Наук. керівник: д.е.н., проф. Макарєнко М.І.*

Сьогодні транскордонне співробітництво в Україні стає одним із важливих напрямів європейської інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні. Його поглиблення відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях й підвищення їх конкурентоспроможності.

Проблеми єврорегіонального співробітництва вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Значний внесок у дослідження проблем регіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій зробили такі зарубіжні вчені, як: Д. Віллерс (Німеччина), Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, З. Зьоло (Польща), Б. Борисов, М. Ілієва (Болгарія), С. Романов, В. Білчак, Л. Вардомський, Й. Зверев (Росія), П. Кузьмшин, Ю. Тей (Словаччина) та ін [3, с. 185].

Вивченню проблем транскордонного співробітництва присвячені праці і багатьох вітчизняних науковців: О. Амоші, П. Беленького, Б. Буркинського, О. Вишнякова, С. Гакмана, М. Долішнього, В. Євдокименка, П. Луцишина, Ю. Макогона, А. Мельника, Н. Мікули, В. Пили, С. Писаренка та ін.

Передумовами транскордонного співробітництва є: географічна наближеність; подібність галузевих структур; можливість спільного використання ресурсів країн-учасниць [5]. Вперше термін «транскордонне співробітництво» ввела «Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітни-

цтво між територіальними общинами або властями», підписана у Мадриді 21 травня 1980 року.

Системний аналіз міжнародного досвіду у розвитку транскордонного співробітництва свідчить, що найбільш ефективною організаційною формою концентрації міжрегіональних ініціатив є еврорегіон [1]. Згідно із законом України «Про транскордонне співробітництво» еврорегіон – «це організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво» [2].

Початком еврорегіонального руху в Україні можна вважати 1993 рік, упродовж якого було створено еврорегіон «Карпатський». Нині ж на території України функціонує 8 еврорегіонів. На їх території проживає 31,5% населення нашої країни (одинадцять областей, 154 райони, 204 міст). В процесі обговорення перебувають проекти трьох еврорегіонів: «Меотіда», «Азов» та «Чорне море». В табл. 1 наведені основні дані по всіх еврорегіонах за участю українських прикордонних областей. До того ж, для таких еврорегіонів як «Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна» і «Донбас» характерною є відсутність у їх складі регіонів країн Євросоюзу.

Таблиця 1. Основні характеристики еврорегіонів в Україні

№	Назва еврорегіону	Дата створення	Країни-учасники	Залучені області
1.	«Карпатський»	14 лютого 1993 р.	Україна, Польща, Румунія, Угорщина, Словаччина	Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл. та суміжні території Польщі, Словаччини, Угорщини і Румунії
2.	«Буг»	29 вересня 1995 р.	Україна, Польща, Білорусь	Волинська обл., Жовківський та Сокальський райони Львівської області і прикордонні регіони Польщі, Білорусі
3.	«Нижній Дунай»	14 серпня 1998 р.	Україна, Молдова, Румунія	Одеська обл. та суміжні території Молдови і Румунії
4.	«Верхній Прут»	22 вересня 2000 р.	Україна, Молдова, Румунія	Чернівецька обл. та суміжні території Молдови і Румунії
5.	«Дніпро»	29 квітня 2003 р.	Україна, Росія, Білорусь	Чернігівська обл. України, Брянська обл. Росії та Гомельська обл. Білорусі
6.	«Слобожанщина»	7 листопада 2003	Україна, Росія	Харківська обл. України та Белгородська обл. Росії
7.	«Ярославна»	24 квітня 2007 р.	Україна, Росія	Сумська обл. України та Курська обл. Росії
8.	«Донбас»	4 червня 2010 р.	Україна, Росія	Донецька, Луганська обл. України та Ростовська обл. Росії

Формування еврорегіонів передбачає можливість створення організаційної структури та системи фінансування у формі міжнародних міжрегіональних асоціацій, об'єднань, консорціумів тощо згідно чинного законодавства України [4].

Більшість проблем транскордонної співпраці є типовими для тих єврорегіонів, в яких бере участь Україна. Серед них варто виокремити наступні:

- 1) суттєва різниця в рівні розвитку держав-учасниць, у темпах і обсягах адміністративних трансформацій,
- 2) різний рівень транспортної інфраструктури,
- 3) істотні відмінності у митному і податковому законодавстві,
- 4) відсутність необхідної кількості банків, готових проводити розрахунки і видавати кредити транскордонним господарчим підприємствам.

Створення єврорегіонів на сході країни припускає співпрацю між Україною та Російською Федерацією, що мають близький рівень розвитку ринкових перетворень, тісну кооперацію та співпрацю в рамках єдиного народно-господарського комплексу в минулому, а також окремі напрями, які порівняно легко відновити, відносно ідентичну нормативно-правову базу, близький рівень розвитку прикордонної інфраструктури тощо.

Однаковий рівень соціально-економічного розвитку, довгострокові економічні стосунки й культурні зв'язки між Сумською та Курською областями, їх тривале функціонування в єдиному економічно-господарському просторі постійно спонукали владу прикордонних областей двох держав до пошуку варіантів співробітництва. Тому логічним закріпленням історично-географічної, а отже і соціально-економічної близькості, стало підписання 24 квітня 2007 року угоди про створення єврорегіону «Ярославна». Територія єврорегіону становить 53,6 тис. км². Українські землі займають 44,4% території єврорегіону, російські – 55,6%. Загальна характеристика єврорегіону «Ярославна» наведена в табл. 2.

Таблиця 2. Загальна характеристика єврорегіону «Ярославна»

Регіон	Територія, тис. км ²	% у державі	Населення, тис. осіб	% у державі	Частка населення, %	
					міського	сільського
Українська сторона						
Сумська обл.	23,8	3,9	1171	2,6	67,2	32,8
Російська сторона						
Курська обл.	29,8	0,2	1155	0,8	64,1	35,9
Разом	53,6	–	2326	–	65,7	34,3

Проаналізувавши дані таблиці можна зазначити, що на території єврорегіону «Ярославна» проживає 65,7% міського і 34,3% сільського населення.

Пріоритетні напрямки розвитку транскордонного співробітництва в рамках єврорегіону «Ярославна» можна розділити за різними сферами співробітництва: економічне; соціальне та культурно-освітнє; наукове; розвиток транспортної та інформаційної інфраструктури; розвиток сільського господарства; співробітництво у сфері екології; співпраця в законодавчій сфері; спільне використання туристичного та рекреаційного потенціалу прикордонних регіонів областей.

Зовнішньоторговельний оборот Сумської області з Курською областю в рамках єврорегіону «Ярославна» склав: 2007 рік – 21,3 млн. дол. США; 2008 рік – 22,4 млн. дол.; 2009 рік – 32,4 млн. дол. Отже, необхідність та доцільність створення єврорегіону «Ярославна» була абсолютно обґрунтованою, оскільки зумовлена рядом важливих факторів для обох країн.

Література: 1. Дацків Р. Транскордонні економічні зв'язки Карпатського єврорегіону та їх ефективність [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.tpp.lviv.net/zek/Student/datskiv.htm>; 2. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. за №1861-IV [Електрон. ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1861-15>; 3. Стеченко, Д.М. Управління регіональним розвитком [Текст]: Навч. посіб. / Д.М. Стеченко. – К.: Вища школа, 2007. – 224 с. – ISBN 5-11-004808-8; 4. Студенніков, І. Транскордонне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики [Електронний ресурс] / Інститут Схід-Захід. – Режим доступу: <http://ewi.org.ua/chastyna-7-transkordonne-spiwobitnytstvo-yak-krok-do-vyznachennya-kontseptsiji-rehionalnoji-politiku>; 5. Щерба, Г.І. Сучасні проблеми транскордонного співробітництва України і Польщі в світлі соціологічних досліджень [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.univ.rzeszow.pl/nauka/konferencje/rl_most/ukr/15-Shcherba_szablon-UKR.pdf.

УДК 339 (470)

Дейнеко А.С.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА РЕГИОНОВ РОССИИ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., доц. Ханова Е.В.*

Под приграничным сотрудничеством обычно понимается государственно-общественная структура, включающая в себя Федеральные ведомства, органы государственной власти субъектов РФ, органы местного самоуправления, деятельность населения, общественные инициативы.

В приграничных регионах России и сопредельных государствах проживают представители почти 50 национальностей. Из 89-ти субъектов Российской Федерации 45 представляют приграничные регионы страны. Они занимают 76,6% всей территории страны. В них проживает 31,6% населения России.

В развитии приграничного сотрудничества заинтересованы как старые приграничные регионы, так и новые, в которых периодически возникают проблемы, связанные с внезапным разрывом налаженных связей соседних регионов. В ряде случаев граница «разрывает» ресурсные (водные, энергетические, информационные и др.) коммуникации экономических объектов (например, энергозависимость Омской области от Казахстана). С другой

стороны, в новых приграничных регионах постоянно увеличивается поток грузов, который может принести немало выгод, при условии больших вложений в соответствующую инфраструктуру.

Таким образом, приграничные регионы государств нуждаются в совместном социально-экономическом развитии, совместном использовании источников ресурсов, налаживании информационной инфраструктуры и восстановлении коммуникаций между населением.

Базой успешного развития приграничного сотрудничества являются добрососедские отношения сторон на государственном уровне, развитая законодательная база (рамочные соглашения о сотрудничестве, законодательное регулирование таможенных правил, отмена практики двойного налогообложения, упрощение процедуры перемещения грузов) и желание регионов участвовать в развитии сотрудничества.

Несмотря на несовершенство федерального законодательства России в отношении приграничного сотрудничества ее регионов, на уровне муниципального и местного самоуправления, оно, так или иначе, осуществляется во всех 45 приграничных регионах.

Отношения со странами Балтии не дают возможности для широкого развития приграничного сотрудничества на региональном уровне, хотя его необходимость остро ощущается населением приграничных районов. На договорной основе Калининградская область взаимодействует с семью воеводствами Польши, четырьмя уездами Литвы и округом Борнхольм (Дания). Намечаются перемены в отношениях на государственном уровне между Украиной и Россией. Особенно активно оно осуществляется в Краснодарском крае и Ростовской области.

Наиболее напряженные отношения установились в кавказском регионе России и Грузии. Введенные ограничения по перемещению между Грузией и Россией ощутимо сказались на приграничном сотрудничестве. Наиболее развитым на сегодня является приграничное сотрудничество между Дагестаном и Азербайджаном.

Расширение сотрудничества приграничных регионов Казахстана и России связывается с вопросами окончания процессов делимитации и демаркации границ. Алтайский край активно сотрудничает с Китаем, Монголией и среднеазиатскими республиками СНГ (Казахстан, Узбекистан, Киргизия и Таджикистан). Основные партнеры в приграничном сотрудничестве Алтайского края – Восточно-Казахстанская и Павлодарская области Республики Казахстан. Объем внешнеторгового оборота Алтая с Казахстаном составляет около трети всего внешнеторгового оборота края.

Характер приграничных связей России с Монголией определяется неразвитостью западных аймаков Монголии. В торговле с Монголией преобладают мелкие контракты. Перспективное направление в приграничном

сотрудничестве России с Монголией – освоение месторождений рудных ископаемых, разведанных на западе страны. В случае реализации проектов прямого транспортного сообщения, возможного строительства газопровода между Россией и Китаем через Монголию создадутся необходимые энергетические и инфраструктурные условия для участия сибирских регионов в освоении сырьевых ресурсов Монголии. Этапом в развитии отношений стало открытие в 2002 году Генерального консульства Монголии в Кызыле.

На приграничное сотрудничество регионов России и Японии влияет интерес японской стороны к островам Южной Курильской гряды. Бывшие жители островов и члены их семей – японские граждане могут посещать острова по упрощенному визовому режиму. Уже много лет существуют безвизовые обмены между сторонами. МИДом Японии организуются курсы японского языка. Объективные сложности связаны с тем, что японцы не признают острова российскими. Помощь японской стороны в строительстве электростанций и поликлиник можно рассматривать как акт доброй воли, а не как сотрудничество равноправных сторон.

Литература: 1. Вардомский Л.Б. Приграничное сотрудничество на «новых и старых» границах России // *Евразийская экономическая интеграция*, №1, 2008. – С. 90-108; 2) Вендина О., Колосов В. Партнерство в обход барьеров // *Россия в глобальной политике*, январь-февраль 2007 г.

* * *

УДК 331.556.4 (477)

Зайцев В.А.

ОСОБЕННОСТИ СОТРУДНИЧЕСТВА В СФЕРЕ МИГРАЦИИ НА ТЕРРИТОРИИ ПРИГРАНИЧНЫХ РЕГИОНОВ

*Санкт-Петербургский университет МВД России
Науч. рук.: к.с.н. Сапрыка В.А.*

Развитие приграничных регионов зачастую связано с изменением направлений, интенсивности, масштабов миграционных потоков, моделей миграционного поведения населения. Современные ученые, характеризуют Россию, Украину и Беларусь как активных участников потоков международной миграции, выступая одновременно в качестве стран, посылающих и принимающих мигрантов, а также транзитных стран [1]. В этой связи растет роль взаимодействия служб миграции на территории приграничных регионах в странах СНГ.

Приоритетными направлениями для взаимодействия в сфере миграции государств-участников в рамках СНГ являются:

– общность стран Содружества, основанная на существовавших длительное время и сохранившихся в современный период исторических, эко-

номических, культурных, социальных др. связях между постсоветскими государствами;

- сотрудничество стран СНГ, основу которого составляют единые цели экономического развития и проблемы демографии и занятости населения;

- создание и совершенствование правовых и институциональных механизмов межгосударственного сотрудничества в данной сфере [2].

Миграционные процессы в современном российском обществе концентрируют особенности социально-экономического развития страны и ее регионов. Формирование региональной миграционной политики является сложным многосубъектным и многоаспектным процессом, ее субъектами выступают не только органы государственной власти, но и органы регионального и местного самоуправления, а также само население, общественные объединения и ассоциации граждан [3]

Среди приграничных областей, за последние пять лет Белгородская область, независимо от фактически сложившейся величины миграционного оборота, отличалась максимальным сальдо миграции. Приграничное положение Белгородской области создает дополнительные трудности в работе миграционной службы, ежегодно на территорию области въезжает больше полумиллиона иностранных граждан, ежедневно – свыше шестнадцати тысяч транзитом и около двух тысяч остаются в области [4]. В январе-сентябре 2010 года данный показатель (4800 чел.), также компенсировал естественную убыль населения (4156 чел.) и, как следствие, численность населения области увеличилась на 644 человека.

По данным территориального органа Федеральной службы государственной статистики по Белгородской области сложившийся в 2010 году на территории области коэффициент естественной убыли на 1000 человек населения увеличился на 9,1% по сравнению с АППГ и составил 3,6. Среди субъектов ЦФО он остается самым низким после г. Москва.

Миграционный прирост населения составил по области 4800 человек, или 1,7 раза меньше чем за АППГ. Показатель замещения естественной убыли миграционным приростом составил 115,5%. Сохраняющийся в области миграционный прирост является следствием миграционного обмена с другими субъектами России и государствами СНГ.

Сложившийся в результате обмена с государствами-участниками СНГ миграционный прирост составил 2410 человек. По сравнению с 2009 годом он снизился в 2,2 раза, или на 3072 человека.

Сохраняется положительное сальдо миграционного обмена со странами дальнего зарубежья. В текущем году в область из этих стран прибыло 143 человека, выбыло в указанные страны 58 человек, в том числе в США – 11, в Германию – 19, в Грузию – 4. Мигранты, прибывающие в область, в большинстве своем селятся в городской местности, а также сельских населенных

пунктах районов, близко расположенных к крупным городам. Вследствие этого, наибольший миграционный прирост сохраняется в городских округах: г. Белгород – 3003 человека, Губкинском и Старооскольском – 234 и 493 человека соответственно, а также Белгородском районе – 824 человека, Корочанском – 230 и в Шебекинском районе и г. Шебекино – 420 человек.

По целям визита в область прибывшие иностранные граждане в текущем году распределились следующим образом: 494,6 тыс. человек (94,2%) указали цель визита «частная». При этом, доля иностранных граждан из Украины составила 97,9% (484,2 тыс. чел.).

Эффективно функционирует межведомственная миграционная комиссия при Губернаторе области, Правительство и Совет безопасности Белгородской области, которые рассматривают вопросы демографической и миграционной ситуации в регионе, вырабатывает меры противодействия незаконной миграции, в том числе с учетом кризисных явлений.

Особого внимания заслуживает совершенствование нормативно-правовой базы государств-участников СНГ, гармонизация и сближение национальных законодательств в этой области.

Для решения данных проблем, на наш взгляд, необходимо:

- упрощение процедур пограничного, таможенного, иммиграционного и иных видов контроля для населения приграничных территорий при пересечении государственных границ приграничных регионов;
- разработка согласованных мер по регулированию миграционных потоков, обмен информацией о национальном иммиграционном законодательстве государств-участников СНГ и порядке пересечения государственной границы;
- предотвращение ущемления гражданских прав всех категорий мигрантов, прибывших в страну пребывания в законном порядке.

Таким образом, необходимо взаимодействие соответствующих миграционных служб при решении вопросов, касающихся не только исполнения своих служебных обязанностей, но и формирование и реализация современной миграционной политики в приграничном регионе.

Литература: 1. *Две миграционные системы в Европе: тенденции развития и перспективы взаимодействия* // Режим доступа: <http://www.archipelag.ru>; 2. *Исполнительный комитет СНГ* // Режим доступа: <http://www.cis.minsk.by>; 3. *Нагайцева, Е.А. Миграционные процессы в приграничном агропромышленном регионе России в годы реформ: тенденции, механизмы и проблемы регулирования: Опыт социологического анализа в Алтайском крае в 1990-2002 гг. – Дис... канд. социол. наук: 22.00.04: Барнаул, 2004*; 4. *УФМС России по Белгородской области* // Режим доступа: <http://www.ufms31.ru/press-centre>.

Калашнікова М.В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АПК ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.

Аграрно-промисловий комплекс є важливим сектором економіки України. У ньому зосереджена майже третина основних виробничих фондів, працює четверта частина населення, зайнятого у народному господарстві, виробляється понад 20% валового суспільного продукту та третина національного доходу, формується 70% роздрібного товарообігу.

До складу АПК входять: сільське господарство, харчова, м'ясомолочна, борошномельно-круп'яна, комбікормова, мікробіологічна промисловості, а також ряд обслуговуючих підрозділів машинобудування, виробництво мінеральних добрив і хімікатів, сільське будівництво та допоміжні галузі, котрі забезпечують спорудження об'єктів, транспортування, зберігання й реалізацію сільськогосподарської продукції. Для успішного розвитку всіх галузей АПК створюються нові форми організації агропромислового виробництва – агропромислові об'єднання, агрокомбінати, агрофірми, асоціації, виробничі й науково-виробничі системи.

Однією з основних цілей АПК є вирішення продовольчої проблеми країни, тому розглянемо саме продовольчу проблему на прикладі Харківської області, яка є однією з головних аграрно-переробних областей України, а також є прикордонною областю головного стратегічного партнера країни – РФ.

Компонента «Продовольча» сталого економічного розвитку Харківської області складається з десяти часткових показників:

- 1 – самозабезпечення олією та іншими рослинними жирами;
- 2 – самозабезпечення картоплею;
- 3 – виробництво зерна (зернових та зернобобових культур);
- 4 – самозабезпечення овочами та баштановими;
- 5 – самозабезпечення яйцями;
- 6 – самозабезпечення цукром;
- 7 – самозабезпечення м'ясом і м'ясопродуктами;
- 8 – самозабезпечення фруктами, ягодами, горіхами та виноградом;
- 9 – самозабезпечення молоком і молочними продуктами;
- 10 – самозабезпечення рибою та рибопродуктами.

Як видно на рис. 1, чотири часткові показники компоненти «Продовольча» сталого економічного розвитку Харківської області: самозабезпечення фруктами, ягодами, горіхами та виноградом (37,2%); самозабезпечення рибою та рибопродуктами (1,8%); самозабезпечення м'ясом і м'ясопродуктами (43,2%); самозабезпечення молоком і молочними продуктами (64,9%) у

2008 році не досягли своїх порогових значень, коли інші їх перевищили. Базуючись на цих показниках можна побудувати таблицю пріоритетності вирішення проблем компоненти «Продовольча».

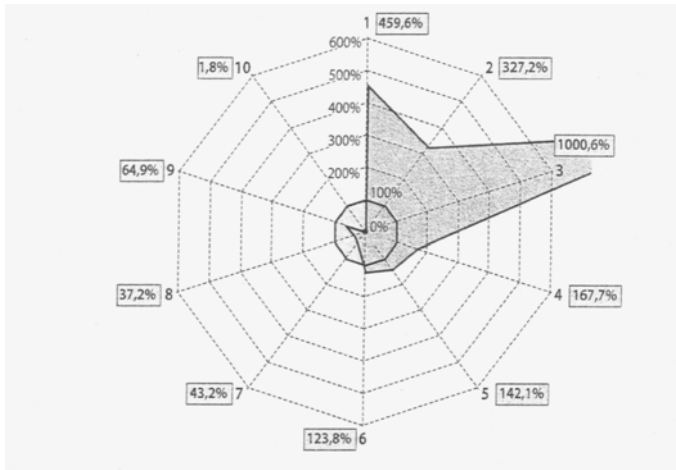

Рис. 1. Оцінка рівня досягнення порогових значень частковими показниками компоненти «Продовольча» у 2008 році [1]

Таблиця 1

Пріоритетність вирішення проблем компоненти «Продовольча» сталого економічного розвитку Харківської області

Проблема	Частковий показник	Статична оцінка (досягнутий рівень на кінець періоду, %)	Динамічна оцінка			Пріоритетність вирішення проблеми
			Характеристика зміни			
			Середньорічний темп зміни, %	ступінь	напрямок	
Несамозабезпеченість рибою та рибопродуктами	Самозабезпечення рибою та рибопродуктами	1,8	-2,7	незначна	зниження	1-а черга
Несамозабезпеченість фруктами, ягодами, горіхами та виноградом	Самозабезпечення фруктами, ягодами, горіхами та виноградом	37,2	0,4	практично відсутній	практично стагнація	1-а черга
Несамозабезпеченість м'ясом і м'ясопродуктами	Самозабезпечення м'ясом і м'ясопродуктами	43,2	-4,1	незначний	зниження	1-а черга
Несамозабезпеченість молоком і молочними продуктами	Самозабезпечення молоком і молочними продуктами	64,9	-2,9	незначний	зниження	2-а черга

Складено автором за даними з: [1]

АПК потребує деяких змін і нових ідей для вирішення цієї проблеми. Найбільш доцільно цю проблему можна вирішити за допомогою створення нового агрокластера на території Харківської області сумісно з участю Російської Федерації, нашого головного стратегічно важливого партнера, в рамках транскордонного співробітництва.

Харківська область має саме ті конкурентні переваги, які є необхідними для створення агрокластера, а саме: зосередження людських, трудових, промислових та економічних ресурсів; наявність кваліфікованих кадрів; сприятливий інвестиційний клімат; велика кількість сільськогосподарських угідь. Реалізація цього проекту надала б переваги і сільським жителям і міським. Для сільської місцевості створення агрокластера – це крок до створення сучасної розвиненої інфраструктури: нові школи, дитячі сади, стадіони, доступне комфортабельне житло, а також торгівельно-розважальні центри. Жителям міста – це можливість вживати свіже незаморожене м'ясо, цілісне молоко, рибу продукцію, овочі за цінами нижче ринкових [3].

Отже створення агрокластера мало б велике соціально-економічне значення для країни в цілому, забезпечивши б не тільки продовольчу безпеку регіону, виробництво вітчизняної якісної продукції за цінами нижче ринкових, але й допомогло б сформувати новий економічний уклад в сільській місцевості, впровадити сучасні технології у сільське господарство, створити сучасну розвинену інфраструктуру, що забезпечило б нові робочі місця та покращення демографічної ситуації в регіоні в цілому.

Література: 1. Добкін М.М., Кернес Г.А та ін. *Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 р.* – Харків: Вид. дім «ІНЖЕК», 2010. – 510 с.; 2. www.apk-inform.com – Інформ. сайт з питань АПК України. 3. www.kharkivoda.gov.ua – Офіц. сайт Харківського регіонального комітету економічних реформ.

УДК 556.53: 504

Касьян С.А.

**СЕВЕРСКИЙ ДОНЕЦ – РЕКА ТРАНСГРАНИЧНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И РОССИИ**

ХНУ имени В.Н. Каразина

Сосед – важнее родственника (украинская пословица)

Проблема водопользования в мире стала существенным фактором, который влияет не только на экономику, экологию и социальную сферу, но и обеспечивает глобальную, региональную и национальную безопасность. 2011 год объявлен ЮНЕСКО Годом воды. По прогнозам экспертов, в 2020 году две трети населения планеты будет испытывать дефицит питьевой воды. Объем экономически доступных ресурсов пресной воды неуклонно

уменьшается в результате негативных антропогенных воздействий на природные системы ее воспроизводства. Вопросы использования трансграничных водных ресурсов рек так или иначе затрагивают сегодня интересы практически всех государств.

Северский Донец является одной из многочисленных трансграничных рек Европы. Речной бассейн самого большого правого притока Дона расположен на территории двух государств – Российской Федерации и Украины. Беря начало в Белгородской области России, Северский Донец протекает через Харьковскую, Донецкую и Луганскую области Украины, вновь попадает на территорию Ростовской области России, где впадает в р. Дон. Длина реки составляет 1053 км, площадь водного бассейна 98,9 тыс. км². Северский Донец и его притоки различного порядка (Оскол, Лопань, Уды, Харьков и др.) имеют трансграничный характер.

Традиционной проблемой региона является нехватка водных ресурсов, их загрязненность и низкое качество питьевой воды. На каждого жителя этой территории приходится 0,4 тыс. куб. метров ежегодного речного стока (вдвое меньше, чем в целом по Украине). Согласно классификации Европейской экономической комиссии ООН, государство, в котором собственные ежегодные водные ресурсы составляют менее 1,5 тыс. куб. метров на человека, принадлежит к странам с ограниченными запасами воды. Регион находится на пороге глобального водного кризиса.

В населенных пунктах бассейна реки Северский Донец (основного поставщика пресной воды) проживает свыше 10 млн. человек, в том числе 85% в городах и поселках городского типа. Водные ресурсы Северского Донца интенсивно используются для энергетического, гидротехнического, мелиоративного, питьевого, рекреационного водоснабжения и водоотведения. В бассейне реки расположены около 500 только крупных предприятий, в том числе свыше сотни водоемких и опасных в экологическом отношении. Недостаток воды связан не только со структурой экономики, но и с технологической отсталостью и низкой культурой производства. На единицу произведенной продукции промышленностью Украины расходуется в два-четыре раза больше воды, нежели в развитых странах. На мировом рынке в ближайшей перспективе особую ценность будет иметь не сама вода как ресурс, а водоемкая продукция. Рост цен на водоемкую продукцию по мере увеличения дефицита водных ресурсов неизбежен.

Харьковская область находится на 17 месте среди других регионов Украины по такому показателю, как объем забора воды из природных водных объектов для использования в расчете на одного человека и на 9 месте по объему потребления свежей воды. По мощности очистных сооружений – на 5 месте, после таких регионов, как Донецкий, Днепропетровский, г. Киев и Луганский. При этом мощность очистных сооружений в Харьковской облас-

ти в 2010 г. по сравнению с 1990 г. снизилась более чем на 20%. По объемам сброса загрязненных сточных вод в поверхностные водные объекты регион занимает 17 место среди областей Украины.

Чрезмерная техногенная нагрузка привела к катастрофическому истощению и загрязнению Северского Донца и его притоков. В последнее столетие высохли многие малые реки и родники бассейна Северского Донца, только в пределах Харьковской области исчезло около 20 рек, питавших главную реку бассейна. Экосистема Северского Донца находится в экологической опасности: в результате чрезмерных вырубок лесов, распашки прибрежных земель происходит водная эрозия, нарушился водный режим реки, сокращается биологическое разнообразие и т.д. Зарегулированность рек бассейна Северского Донца водохранилищами привела к появлению больших пространств мелководья, которые вследствие заиливания со временем превращаются в болото.

В рыночных условиях очистка русел рек может быть экономически выгодным мероприятием, обеспечивающим извлечение илистых отложений (сапропель), содержащих большое количество органических веществ. Сапропель является ценным исходным материалом для приготовления различных органических удобрений, с использованием которых можно выращивать экологически чистую сельскохозяйственную продукцию, конкурентоспособную на мировом рынке [1].

Ученые харьковского института экологических проблем определяют современное состояние бассейна реки Северский Донец как неудовлетворительное. С территории жилой и промышленной застройки в реки попадают фиксированные стоки – сбросы предприятий и городских очистных сооружений и неконтролируемые поверхностные смывы. В стоках с сельскохозяйственных угодий доминируют органика, биогенные вещества и пестициды.

Основными факторами нерационального использования водных ресурсов Северского Донца являются:

- применение устаревших водоемких производственных технологий;
- высокий уровень потерь воды при транспортировке;
- недостаточная степень оснащенности водозаборных сооружений системами учета;
- отсутствие эффективных экономических механизмов, стимулирующих бизнес к активному внедрению прогрессивных водосберегающих технологий производства, систем оборотного и повторно-последовательного водоснабжения и сокращению непроизводительных потерь воды.

Правовой режим трансграничных вод регулируется, как правило, международными договорами, действие которых распространяется на государства, их подписавшие (или присоединившиеся к ним). Основными документами такого рода являются две международные конвенции – Конвенция по оценке

воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте (1991 г.) и Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер (1992 г.), которую Украина и Россия ратифицировали [2].

Согласно Меморандуму от 16 февраля 2001, который был подписан в г. Харькове между Украиной и Россией, была создана Междурегionalная комиссия по экологическому оздоровлению реки Северский Донец на уровне вице-губернаторов 5 областей. Меморандум поручил Координационному Совету подготовить Междурегionalную экологическую программу по охране и использованию вод бассейна реки Северский Донец. В апреле 2003 года Кабинет Министров Украины одобрил Концепцию экологического оздоровления бассейна Северского Донца [3].

В 2007 г. в городе Славянске был создан Бассейновый совет – совещательный орган по управлению речным бассейном Северского Донца. Заседания этого совета проходят в формате украино-российских круглых столов. По сложившейся традиции рабочие встречи обычно посвящают отдельным рекам, впадающим в Северский Донец. С 2007 г. реализуется трансграничный проект «Комплексный план оздоровления бассейна реки Лопань». 24-25 ноября 2010 г. в Харькове прошло XII заседание Координационного совета Междурегionalной экологической программы и круглый стол по суббассейну р. Уды – самой загрязненной водной артерии Харьковской области.

Отношения России с Украиной в области охраны и использования трансграничных водных объектов можно отнести к разряду конструктивных. В апреле 2010 г. в городе Харькове главы государств России и Украины договорились о возобновлении совместных действий по Междурегionalной программе оздоровления реки Северский Донец и подготовке ее к подписанию на межправительственном уровне. Начаты экспедиционные исследования экологического состояния бассейна р. Северский Донец. Реализация этой программы в рамках еврорегиона позволит внедрить единые европейские стандарты охраны окружающей среды [4].

Дальнейшее развитие трансграничного сотрудничества России и Украины предусматривает создание двухсторонней и многосторонней договорной базы о совместном использовании и охране трансграничных водотоков. Бассейновый принцип управления водными ресурсами является прогрессивным. Необходимость решения общих проблем требует комплексного подхода, включающий создание лесных массивов, очищение русла рек, переход на новейшие энерго- и ресурсосберегающие технологии, строительство современных очистных сооружений, развитие системы мониторинга и обмена оперативной информацией, гармонизацию водного законодательства, норм и стандартов, научно-техническое сотрудничество и т.д. В перспективе создание межгосударственного Российско-Украинского фонда для возрождения Северского Донца.

Литература: 1. Волков И. Как живешь, Северский Донец? // «Зеркало недели». – 2010. - №10, 13 марта; 2. Гончаренко А. Использование ресурсов трансграничных вод: состояние и перспективы // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – №5. – С. 83-91; 3. Концепція охорони вод України // Вода і водоочисні технології. – 2007. – №1(21). – С. 11-19. 4. Международный общественно-политический журнал «Европа-Центр» [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://dstpp.com/content/byulleten-prigranichnogo-sotrudnichestva-1-1-noyabr-2010>; 5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. №880-р «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» – http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR070880.html; 6. Щербань М.Г. Концептуальна програма гігієнічного моніторингу водного джерела, оптимізації умов водокористування та донозологічної діагностики впливу на організм хімічних забруднювачів верхів'я ріки Сіверський Донець // Тези доп. 6-ї наук.-методичної конф. «Безпека життєдіяльності». – Харків. – 2006. – С. 71.

УДК 339.923

Кирюхин А.М.

ИНСТРУМЕНТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНСОЛИДИРОВАННОГО ПРОСТРАНСТВА В РОССИЙСКО-УКРАИНСКОМ ПРИГРАНИЧЬЕ

ХНУ имени В.Н.Каразина

Дальнейшее сближение постсоветских стран – новых независимых государств с Европейским Союзом имеет ряд ограничений системного и ситуативного характера. К первой группе относятся разрывы в цивилизационной самоидентификации, нормативно-правовых базах, экономических моделях развития, социальных стандартах, различиях в городских системах расселения (связности территорий) и транспортной инфраструктуре.

Краткосрочные (ситуативные) ограничения интеграционных процессов обусловлены политическими факторами и влиянием мирового кризиса, который в целом замедлил, а в некоторых случаях приостановил встречное движение. Например, жизненно важные для Украины вопросы создание зоны свободной торговли с ЕС и паритетный безвизовый режим оказались, после нескольких попыток переговоров, отложенными на будущее. В этих условиях региональные вызовы обозначились еще ярче, а внутренние ресурсы становятся более существенным фактором развития местных экономик, нежели внешние заимствования и получение прямых иностранных инвестиций, неопределенность в ожидании которых тормозит инициативу саморазвития.

Украина и Россия в качестве программ своего среднесрочного развития заявили модернизацию экономики, инновационный подход к сферам взаимных интересов: энергетике, авиастроению, судостроению, транспорту, высоким и ИТ-технологиям, совместимым транзитным функциям.

Все эти вопросы рассматриваются и согласовываются в рамках регулярной работы Межгосударственной российско-украинской комиссии по сотрудничеству, возглавляемую президентами России и Украины. Сектор сельского хозяйства стал в последнее время новой приоритетной точкой приложения совместных усилий в связи с проблемами глобальной продовольственной безопасности. Приграничные территории обладают дополнительными возможностями, реализация которых связана с успешной практикой приграничного сотрудничества. Наряду с отраслевой кооперацией, смежные территории могут сообща решать и задачи территориального развития, создавая добавленную стоимость на основе полувекковой европейской практики.

Российско-украинское приграничье является важным сегментом общеевропейского экономического пространства, в пределах которого формируются инструменты сотрудничества по форме и по сути аналогичные европейским. Импульсы для этих процессов были заложены в работах [1, 2, 3] и др., а реализация последовательно осуществлена Советом руководителей приграничных областей Республики Беларусь, Российской Федерации и Украины. Исполнительный комитет Совета, постоянно функционирующий в Харькове и Белгороде, обеспечил в начале 2000-х годов запуск целого ряда проектов в экологической, образовательной и институциональной сферах.

На сегодня завершена работа по созданию целостной сети еврорегионов вдоль сухопутного периметра российско-украинской границы, в министерствах экологии идет согласование межрегиональной экологической программы по охране и использованию вод бассейна реки Северский Донец в качестве межгосударственной. Расширяет свои международные связи приграничный белорусско-российско-украинский университетский консорциум.

В 2010 г. начал полноценно работать Деловой совет торгово-промышленных палат белорусско-российско-украинского приграничья (www.dstpp.com), а Белгородский исследовательский университет «БелГУ» открыл Школу межрегионального приграничного сотрудничества (www.euroregion.ru). По совместной инициативе исполкома Совета и секретариата Делового совета ТПП приграничья подготовлена концепция приграничной российско-украинской интегрированной логистической системы [4], которая должна войти в Межгосударственную программу инновационного сотрудничества государств-участников СНГ на период до 2020 года.

Данная программа нацелена на радикальный пересмотр сложившихся форматов взаимодействия, мало эффективных, как показала предыдущая практика, и осуществить переход от отраслевого к комплексному инновационному сотрудничеству государств-участников Содружества, а также призвана интегрировать все страны в глобальное инновационное научно-техническое, и образовательное пространство. Ее подписание планируется в этом году. Быстрый рост объемов приграничного сотрудничества между Украи-

ной и Россией благодаря сформированным за последнее время инструментам подтолкнет к расширению взаимодействия и последовательному увеличению многосторонних форматов экономического сотрудничества не только внутри СНГ, но, что критически важно, в формате Россия – Украина – ЕС.

Начатые с 2011 года проекты Европейского инструмента соседства и партнерства на внешних границах ЕС с пограничными территориями России и Украины явно недостаточны для полномасштабного сближения на основе общей цели соразвития. Формирование консолидированных пространств в российско-украинском приграничье может стать базовой точкой процессу движения российского и украинского общества к европейским ценностям и стандартам качества жизни.

Литература: 1. Голиков А., Черномаз П. Еврорегион «Слобожанщина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России // Регион: Проблемы и перспективы. – 1997. – № 4. – С. 52-54; 2. Кирюхин А.М. Еврорегионы как инструмент интеграции Европы // Сборник МУПК. Ч.5. – М.: Центросоюз РФ, 1999. – С. 33-34; 3. Колосов В.А., Кирюхин А.М. Приграничное сотрудничество в российско-украинских отношениях // Политика. – №1(19) – 2001. – С. 141-165; 4. Гуцало Б., Доля В., Кирюхин А., Кислицын А, Нечаев Г., Порятуй А. Концепция создания приграничной российско-украинской интегрированной логистической системы на 2011 – 2016 годы // Часопис соціально-економічної географії. Вип. 9(2). – 2010. – С. 141-150.

УДК:330.322.047

Коваль О.С.

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ В МЕЖАХ МІЖНАРОДНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: проф. Довгаль О.А.

Світовий досвід свідчить, що країни з трансформаційними економіками, як правило, невмозі здолати об'єктивні труднощі перехідного періоду без залучення та ефективного використання іноземних інвестицій в межах міжнародного регіонального співробітництва. Іноземні інвестиції, взагалі, створюють необхідні передумови для пожвавлення загальної економічної активності та формування національних інвестиційних ринків, дозволяючи досягти потрібного рівня інвестицій на тлі дефіциту внутрішніх інвестиційних ресурсів. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), зокрема, сприяють впровадженню технологічних нововведень, забезпечуючи зростання науково-технічного потенціалу, та стимулюють економічний розвиток, даючи змогу здійснювати структурну перебудову і модернізацію господарства в умовах сучасного економічного простору, що глобалізується. Водночас, хоча інозем-

ний капітал і може на певний час стати відчутним фактором піднесення економіки, необхідно враховувати і його можливі негативні наслідки, в першу чергу, з погляду перспектив національної конкурентоспроможності.

Важливість ПІІ для країн з трансформаційною економікою обумовлює актуальність їх дослідження і в Україні, насамперед у контексті здійснення регулятивного впливу держави на інвестиційний процес [1, 2]. Регулювання іноземних інвестицій можна вважати одним із пріоритетних напрямків економічної політики держави – результати досліджень свідчать, що країни, які контролювали рух капіталів, досягли кращих показників економічного розвитку, ніж країни, які не втручалися у переміщення капіталів між кордонами.

Необхідність державного регулювання ПІІ на макроекономічному рівні обумовлюється їх позитивними та негативними наслідками, які потрібно відповідно стимулювати або обмежувати, застосовуючи певні регулятивні інструменти. Вибір інструментів, які дозволятимуть регулювати процес прямого іноземного інвестування, повинен бути всебічно обґрунтованим з наукових позицій та, зокрема, засновуватись на виявленні важливих причинно-наслідкових зв'язків між ПІІ і чинниками, які впливають на їх динаміку, а також на визначенні кількісних характеристик цих взаємозв'язків.

Питанню теоретичного дослідження ПІІ присвячено чимало публікацій у вітчизняній літературі, однак вони носять здебільшого описовий характер – автори зупиняються переважно на якісних аспектах іноземного інвестування, залишаючи поза увагою дослідження чинників, що впливають на ПІІ на макrorівні. Лише в окремих роботах [3, 4] ці питання були піддані більш глибокому вивченню.

Розглядаючи ПІІ, потрібно звернути увагу на наступне. Традиційне пояснення міжнародного руху капіталу як фактора виробництва базується на існуванні різних відсоткових ставок у країнах, однак воно розкриває причини руху лише портфельного капіталу та не може адекватно пояснити прямі інвестиції. ПІІ є найважливішою характерною ознакою багатонаціональних компаній, адже ці інвестиції є не просто формою міжнародного руху капіталу, а скоріше розширенням компанії з вітчизняної країни у приймаючу. Виходячи з цього, у дослідженні іноземних інвестицій в Україні слід обов'язково виокремлювати прямі та портфельні інвестиції, чітко розмежовуючи чинники іноземного прямого та портфельного інвестування.

Вважається, що найбільший вплив на обсяги іноземного інвестування в Україні справляють політичні й правові чинники, рівень корупції й організованої злочинності, адміністративні бар'єри та інші фактори неекономічного характеру. Зокрема, зазначається, що причинами незадовільного припливу ПІІ в Україну є низький міжнародний рейтинг країни та нестабільність наявної нормативно-правової бази.

Кількісний аналіз інвестиційного процесу ускладнюється тим, що більшість перелічених чинників не піддаються кількісному вираженню, тому подальший розгляд обмежується тими чинниками, щодо яких можливе отримання статистичних даних. Виходячи з цього, серед чинників, що можуть впливати на обсяги ІІІ, доцільно назвати наступні:

1. Темп інфляції. Вважається, що темпи інфляції обернено впливають на пряме іноземне інвестування, оскільки чим вищий рівень цього показника, тим більшою мірою зменшуватиметься майбутній прибуток від інвестицій і відповідно менше стимулів виявиться до нарощування обсягів інвестицій. Тут потрібно звернути увагу на те, що іноземні інвестори повинні враховувати не поточний, а очікуваний у майбутньому темп інфляції, точніше прогнозований темп на момент отримання доходів від здійснених у поточному періоді інвестицій.

2. Обсяги внутрішнього споживання. Оскільки переважна більшість іноземних інвестицій вкладається в галузі, що виробляють товари і послуги для внутрішнього кінцевого споживання, то інвестори мають коригувати обсяги інвестицій з огляду на прогноз продажу продукції, яку планується виробити в Україні. Причому, доцільно використовувати показники обсягів приватного споживання, зважаючи на переважну спрямованість іноземного інвестування в галузі, що виробляють продукцію для приватних споживачів (харчова промисловість, оптова торгівля, торговельно-посередницькі операції тощо).

3. Обсяги імпорту. Оскільки вважається, що для багатонаціональної компанії експорт та інвестування є альтернативними варіантами вкладання коштів в іноземні країни, то обсяги іноземних інвестицій та імпорту мають бути пов'язані оберненою залежністю.

4. Значення ставки LIBOR. Відомо, що між ставкою відсотка та обсягами інвестування існує зворотній зв'язок, оскільки збільшення ставки робить частину інвестиційних проектів неприбутковими. Отже, до розгляду слід ввести ставку LIBOR, яку можна вважати альтернативною вартістю інвестицій для іноземних інвесторів.

5. Ставка відсотка за кредитами комерційних банків. Як зазначено вище, різниця у відсоткових ставках в різних країнах є причиною міжнародного руху капіталів, однак в першу чергу в формі портфельних інвестицій. Отже, включення у дослідження ставки банківського відсотка дозволить перевірити теоретичний висновок про неможливість пояснення припливу ІІІ різницею у відсоткових ставках.

6. Обмінний валютний курс. Враховуючи, що значна частина іноземних інвестицій в Україну здійснюється у формі грошових внесків, то за їх конвертації у гривні іноземні інвестори мають враховувати поточний валютний курс.

7. Валові внутрішні інвестиції. Вважається, що обсяги внутрішнього інвестування нерідко слугують для іноземних інвесторів індикатором привабливості певних галузей економіки та країни взагалі – збільшення цих обсягів свідчить про зростання ділової активності та прагнення внутрішніх інвесторів до розширення виробництва. З іншого боку, можливе й витіснення внутрішніми інвестиціями іноземних, оскільки учасники інвестиційної діяльності звертаються до іноземних інвесторів, у тому числі, й через брак національних заощаджень.

Таким чином, залучення та використання іноземних інвестицій в межах міжнародного регіонального співробітництва створює необхідні передумови для поживлення загальної економічної активності та формування національних інвестиційних ринків.

Література: Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. №93/96-ВР. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2>. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 р. № 1560-XII. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3>. Матюшенко І.Ю., Божко В.П., М.А. Швердін. Міжнародні інвестиції: регулювання та розрахунки. Монографія. – Харків: Нац. аерокосмічний ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2002. – 279 с. 4. Практичні аспекти інвестиційної політики на місцевому рівні // Інститут реформ: За ред. М.Дацишина. – К.: Інститут Реформ, 2003. – 48 с.

УДК 33.057.7

Коваль Т.М., Петросян І.Р.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН
В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ ТА УКРАЇНИ

Харківський торгово-економічний інститут Київського національного торгово-економічного університету
Наук. керівник: к.е.н., доц. Алексеева Т.І.

Розвиток ринку земельних стосунків в країнах СНД в теперішній час є першорядним завданням, яке повинно вирішуватися на державному рівні. Питання оцінки землі є актуальним як для Російської Федерації, так і для України. Земля є складним об'єктом оцінки, тому необхідно створити таку нормативно-правову базу, яка забезпечила б ефективну діяльність у сфері земельних відносин.

Використання правових норм і законодавчих актів необхідно здійснювати методом аналізу оцінки землі. Порівняльний аналіз, який проводився експертами на ринку землі в Російській Федерації і Україні, виявив, що оцінка землі в Україні регулюється двома основними законами: «Про оцінку майна, майнових прав і професійної оцінної діяльності в Україні» і законом «Про оцінку земель» [4, 5]. На сьогоднішній день, в Російській Федерації

існує тільки один закон, що регулює відповідні відносини, – Федеральний закон «Об оценочной деятельности в Российской Федерации» [2].

При розгляді питання оцінки землі, не дивлячись на відмінності в законодавствах України і Російської Федерації існують і деякі загальні риси:

1. Земля є чинником виробництва, цінність якого визначається його унікальними характеристиками: нерухомістю; обмеженістю пропозиції; довговічністю; неповторністю місця розташування.

2. Земля розглядається як складова і невід'ємна частина різноманітних об'єктів нерухомості. Будь-яка діяльність людини нерозривно пов'язана із землею, яка використовується як просторова основа і засіб виробництва. Тому земельні ділянки все частіше стають об'єктами товарно-господарських відносин.

3. Земля оцінюється з позиції корисності і прибутковості використання конкретної земельної ділянки.

В теперішній час ринок землі в Російській Федерації безперервно розвивається: у районах підвищеного земельного попиту ведеться будівництво навколо великих промислових центрів; на півдні Росії – для ведення агробізнесу. При цьому визначається група «гравців» на ринку землі – великих агрохолдингів і сільськогосподарських організацій. Ці компанії приходять в агробізнес і часто серйозно порушують майнові права земельних пайовиків і сільськогосподарських виробників.

У зв'язку з цим, можна констатувати, що непомірна концентрація землі в руках окремих фізичних і юридичних осіб приводить до обезземелення сільських сімей в Росії (більше 50%), які мають достаток нижче за прожитковий мінімум [1]. Люди, по суті, втрачають можливість себе прогодувати за рахунок ведення особистого господарства, а це означає, що земельна проблема стає питанням економічним.

В Земельному кодексі Російської Федерації зазначено, що концентрація землі в одних руках, може бути до 5000 га у сільськогосподарських організацій, а для фермерських господарств – декілька сотень.

Що ж стосується ринку землі в Україні, на думку авторів, мораторій на продаж земельних ділянок все ж таки скасують. Цього рішення одночасно і чекають, і бояться. Бояться того, що вся земельна реформа піде «не так і не туди», але їй сподіваються, що «працюючий» ринок земель нарешті дозволить людям вирішити хоча б частину своїх матеріальних і житлових проблем.

У земельному кодексі записано, що ці обмеження на використання сільськогосподарських земель є тимчасовими і скасування мораторію – означатиме скасування цих обмежень. Згідно з дослідженням, проведеним на замовлення Державного комітету земельних відносин, половина українських селян не підтримує ідею скасування мораторію на купівлю-продаж сільськогосподарських земель.

Як передбачено в вихідних положення земельного кодексу, для скасування обмеження на розпорядження землею сільськогосподарського призначення мають бути прийняті два закони: Закон «Про державний земельний кадастр» і Закон «Про ринок земель». Вони і встановлять головні правила, за якими і повинен буде діяти в Україні ринок земельних відносин. Які ж ризики його запровадження найбільше турбують українців і яким чином їх обіцяють нейтралізувати в законах, що нині розробляються?

Ризик 1. Землі скуплять іноземці. У проєкті закону «Про ринок земель», яке підготувало Державне агентство земельних ресурсів передбачено, що власниками сільськогосподарських земель мають бути тільки громадяни України.

Ризик 2. Землю скуплять вітчизняні латифундисти – фінансово-промислові групи. Щоб запобігти цьому, законопроект «Про ринок земель» передбачає обмежити кількість землі, яку може придбати 1 особа. Планується, що максимальний розмір ділянки залежатиме від агрокліматичної зони. В Україні налічується 6 агрокліматичних зон (Полісся, Прикарпаття, Центральний і Східний лісостеп, Поділля, Південна частина України). Можна буде брати від 300-400 га до 2000-3000 га у східній чи південній зоні на 1 особу. На сьогодні ця норма становить 100 га.

Ризик 3. Землю куплять спекулянти, які перепродаватимуть її в три дорожа. Проєкт Закону «Про ринок земель» містить механізм запобігання спекуляції. Чим коротший термін володіння землею, тим вище державне мито при продажі землі (1 рік – 90%, 2 рік – 80%). Тож, купувати землю буде вигідно лише тим, хто зацікавлений у її тривалому використанні. В проєкті Закону «Про ринок земель» передбачено, якщо ви не повернули кредит і заставлена ділянка перейшла у власність банку, то він протягом 2 місяців має продати її на аукціоні.

Ризик 4. Землю у селян скуплять задешево. Прогнозують, що у перші місяці після скасування мораторію на продаж земельних ділянок чимало власників кинуться продавати землю. Зрозуміло, що ціна на неї впаде (до 5%), але продавати землю за копійки чи почекати більш сприятливого часу вирішувати власнику.

В результаті проведеного аналізу, слід зазначити, що на сьогоднішній день оцінна діяльність в Україні, на думку авторів, має законодавче обґрунтування, яке повною мірою забезпечує реалізацію оцінної діяльності, зокрема оцінки землі.

Література: 1. Земельный кодекс Российской Федерации от 25.10.2001 №136-ФЗ; 2. Федеральный закон РФ «Об оценочной деятельности в Российской Федерации» от 29.07.98 №135-ФЗ; 3. Закон РФ «О плате за землю» от 11.10.91 N 1738-1; 4. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07. 2001 №2658-III; 5. Закон України «Про оцінку землі» від 11.12.2003 №1378; 6. Земельний кодекс України від 25.10.2001

УДК 656.13.072 (075.8)

Кравчук А.С.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
ТРАНСКОРДОННИХ ФІНАНСОВИХ КЛАСТЕРІВ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: проф. Сідоров В.І.

Світовий досвід показує, що в умовах ринкової економіки кластерні утворення – це найбільш ефективні, гнучкі форми організації бізнесу, здатні підвищувати конкуренцію підприємств і територій [1, 2].

З урахуванням сучасної регіональної спрямованості європейської політики і унікального географічного розташування України (19 областей площею близько 77% території держави є прикордонними, з них 10 областей розташовані в українсько-російському транскордонному просторі) необхідно розробити концепцію регіональної політики, складовою якої має стати транскордонне та регіональне співробітництво. Для цього необхідно вирішити проблеми фінансування транскордонних проектів і підвищення конкурентоспроможності ринку фінансових послуг. Відсутність у партнерів транскордонного співтовариства можливості забезпечити спільне фінансування спільних проектів уповільнює темпи його розвитку.

Одним з інструментів, що дозволяють поліпшити транскордонне співробітництво на всіх кордонах, є кластери і формування фінансових ініціатив їх функціонування. На даному етапі головними джерелами фінансування кластерів вважаються держава й учасники кластерів, але для більш швидкого і ефективного розвитку необхідно залучення (або формування) нових фінансових «гравців». Тому актуальним є дослідження процесу виявлення транскордонних фінансових кластерних ініціатив та розробка основ концепції їх формування.

Мета створення єврорегіонів – зміцнення добросусідських відносин, культурних і господарчих контактів, спільні інвестиції, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історико-культурної спадщини.

Розвиток малого і середнього підприємництва у створених на державному кордоні єврорегіонах є основним завданням Постанови Кабінету міністрів України, яке затвердив Державну програму розвитку транскордонного співробітництва. Серед заходів щодо розширення транскордонного співробітництва виділено розвиток бізнес-мереж (кластерів), що симетрично відпо-

відає і основним стратегічним завданням транскордонного співробітництва Російської Федерації.

У 2008 р. відбулися перша і друга міжнародні науково-практичні конференції євро регіону «Слобожанщина», на яких розглядалося широке коло питань транскордонного співробітництва. На одному з форумів в Белгороді підписаний транскордонний туристичний кластер за участю ХНЕУ. Учасники всіх зустрічей відзначили початок нового етапу кооперації, особливо в розвитку бізнес-мереж, що відповідає Державній програмі, яка супроводжує реалізацію спільних українсько-російських проектів, які базуються на концепції державно-приватного партнерства, побратимські відносини між територіями різних держав.

Актуальність українсько-російського співробітництва підтверджує Концепція довгострокового соціально-економічного розвитку Російської Федерації на період до 2020 р [6], де заплановано міжнародне співробітництво у культурній, науковій, космічній сферах, а також торгово-економічній, та інші види співробітництва. Стратегія соціально-економічного розвитку Белгородської області на період до 2025 р [7] підтверджує важливість співпраці з Харківською областю України і робить акцент на створення кластерів як зон економічного розвитку. Однак сьогодні приділяється недостатньо уваги дослідженню методів формування та визначення пріоритетних кластерних ініціатив регіону. Деякі вчені виділяють також проблему фінансування кластерів.

Створення кластерів, побудованих на регіональній спеціалізації, сприяло конкурентоспроможності Європи. За даними досліджень, як правило, найбільш ефективні кластери, що мають найбільшу кількість індустрій у своєму складі або зв'язків з різними установами. Прикладом сильних міжнародних кластерів є мережі Лондона. Перелік їх видів діяльності включає надання фінансових і ділових послуг, виготовлення одягу, туризм, рекламу і музичну індустрію, фармацевтику, біотехнологію, прикладні наукові дослідження і розробки, комп'ютерні послуги та надання програмного забезпечення. Найбільш потужний в Великобританії кластер побудований на наданні фінансових послуг [10].

Застосування механізмів адаптації моделі кластерів до транскордонного співробітництва Україна дозволить створити умови для продуктивного розвитку секторів влади, бізнесу та ринкової інфраструктури [8], а світовий досвід і процеси глобалізації прискорять ці процеси.

В даний час один із головних ризиків інвестування та оцінки кластерних ініціатив несуть венчурні компанії. Якщо кластер вже сформований, починається створення нових підприємств, розвиток технологій та пошук нових ринкових потреб. На цьому етапі фінансові компанії повинні забезпечити фінансування, яке буде підтримувати початкові стадії розвитку, координувати створення спеціальних фондів.

Фінансові установи (банки, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, венчурні компанії, інвестиційні фонди тощо) мають свої власні цілі і способи їх реалізації, але для формування загальної стратегії розвитку територій в довгостроковому періоді вони залучаються до участі в кластерних ініціативах.

Аналіз досвіду реалізації кластерів в Україні показав, що істотним недоліком є відсутність сучасних технологій фінансового забезпечення їх діяльності, особливо це стосується транскордонного співробітництва, що вимагає нових рішень в умовах глобалізації. Виникає проблема вибору моделі застосування фінансових послуг в забезпеченні становлення кластерних ініціатив: виконання інфраструктурних функцій або створення самостійних мегакластерних фінансових послуг [9].

Мегакластер – це сукупність кластерів (базових та інфраструктурних), які відносяться до різних секторів економіки і використовують загальну інфраструктуру, науково-дослідну базу, систему взаємодії з фінансовими інститутами, узгоджену і взаємовигідну стратегію розвитку. Сучасні мегакластери, до складу яких входять і фінансові, поступово перетворюються на потужні інформаційно-аналітичні та організаційно-управлінські комплекси із значною кредитним потенціалом.

Створення фінансового мегакластеру буде сприяти розвитку окремої території та економіки держави в цілому за рахунок підвищення ефективності транскордонних економічних відносин. Однак процес його формування багато в чому залежить від економічного клімату євро регіону в цілому та державної регіональної політики. Тому першочерговим завданням є формування стратегії розвитку євро регіону на базі підтримки та розвитку кластерних ініціатив. Таким чином, кластерний підхід як альтернатива традиційному – галузевому є оптимальним для конкурентного розвитку самого кластеру та того регіону, на території якого цей кластер знаходиться.

З метою розвитку українсько-російського економічного співробітництва почала діяти Підкомісія міжрегіонального та прикордонного співробітництва з питань економічного співробітництва Українсько-Російської міждержавної комісії, перше засідання якої відбулося 26 лютого 2009 р. у Харкові. Формування сучасної фінансової системи, що відповідає міжнародним стандартам і позитивно впливає на всі сектори економіки регіону, збільшить надходження до бюджету, поліпшить бізнесінфраструктуру, благополуччя та умови проживання в регіоні.

Література: 1. Войнаренко, М.П. Кластерные модели объединения предприятий в Украине / М.П. Войнаренко // . – 2007. – № 2(12). – с. 75–86; 2. Войнаренко, М.П. Кластерные модели объединения предприятий в Украине / М.П. Войнаренко // . – 2007. – № 4(14). – с. 68–82; 3. Гальперин, В.М. Микроэкономика: в 2 т. / В.М. Гальперин, С.М. Игнатъев, В.И. Моргунов. – СПб.: Экономическая школа, 2000. – Т. 1. – 349 с.; 4. Георгиев, Р. Развитие инновационных сетей

и альянсов в условиях глобализации / Р. Георгиев // . – 2007. – № 1(11). – С. 8–11; 5. Евстратьев, С.Ф. Структуризация проблем развития стран в условиях глобализации мировой экономики / С.Ф. Евстратьев // . –2009. – № 2(20). – С. 82–85; 6. Зверева, Е.В. Интеграционные процессы и обеспечение прав потребителей в Украине / Е. В. Зверева // . – 2008. – № 1(15). – С. 71–79; 7. Иванов, Ю.Б. Теоретичні підходи до розробки класифікацій кластерних структур // Ю.Б. Иванов, О.В. Анненкова [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vniurp/Ekonomika/2009_640/14.pdf; 8. Нова державна регіональна політика в Україні / [Під заг. ред. доктора наук з питань державного управління, професора В.С. Куйбіди]. – Київ: Крамар, 2009. – 232 с.; 9. Саати, Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий [пер. с англ. Р.Г. Ваचनाдзе] / Т. Саати. – М.: Радио и связь, 2004. – 278 с.

УДК: [339.92:338.47](477.82)

Кузьмін П.В.

ТРАНЗИТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
Наук. керівник: д.е.н. Павліха Н.В.*

Міжнародне регіональне співробітництво відіграє значну роль у розвитку економіки держави, в рамках транспортних, рекреаційних, промислових та інших програм. Враховуючи нинішню ситуацію глибокої диференціації регіонів України, для більш-менш поверхневого вирівнювання рівня доходів, економічних потужностей і для недопущення міграції всередині країни та назовні, необхідно більшого значення приділяти міжнародному регіональному співробітництву.

Основною перевагою України перед іншими гравцями міжнародної ариени є транзитний потенціал, що, зрештою, і формує твердження щодо необхідності співпраці саме в транспортній сфері.

Транзитний потенціал країни – це спроможність транспортної системи та відповідної інституціональної інфраструктури забезпечувати безперерйне та безпечне перевезення територією цієї країни транзиту вантажів та пасажирів третіх країн без шкоди для внутрішніх та експортно-імпортих перевезень [1].

Україна пронизана потужними міжнародними транзитними й експортно-імпортихми вантажопотоками. Найбільший серед них вантажопотік Захід – Схід, що з'єднує країни Європи з Росією та Закавказьким регіоном. У межах України він розпочинається двома ділянками: Любомль – Ковель – Рівне – Шепетівка – Козятин і Мостиська – Львів – Тернопіль – Жмеринка – Козятин, через Шевченко – Знамянку – Дніпропетровськ – Синельникове – Донецьк і виходить кількома напрямками до кордону з Росією. Ця магістраль є найкоротшим залізничним шляхом із Центральної та Східної Європи на Пів-

нічний Кавказ та Закавказзя, а з комбінованими перевезеннями (різними видами транспорту) – також і до Казахстану та Середньої Азії. Вантажопотоки за цим напрямом представлені переважно транзитними вантажами (нафта і нафтопродукти, метали, хімічні продукти, бавовна), а також експортними товарами (чорні метали, продукти хімічної промисловості) [3].

Через відсутність механізму державного протекціонізму та порушення процесів відтворення основних фондів неконкурентоспроможними залишаються й українські перевізники на міжнародному ринку перевезень їх витісняють іноземні компанії. Поряд із проведеними процесами лібералізації та приватизації транспорту, створенням значної кількості транспортних та експедиційних компаній, втрачаються позиції на ринках міжнародних перевезень. Так, частка експортних вантажів, що відправляють з портів України вітчизняним флотом, становить усього 7%. Залишаються нерозвиненими ринки супутніх послуг. Разом з тим, синергичний ефект від розвитку транзитних можливостей країни настає лише за умови участі національного транспорту у здійсненні транзитних перевезень, завантаженні машинобудівної та ремонтної бази, закладів освіти, розвитку сфери послуг тощо [1].

Використання транзитного потенціалу України є необхідним фактором розширення міжнародного регіонального співробітництва, зокрема, Волинської області із регіонами країн-сусідів.

Волинська область сьогодні – це один із найменш розвинутих регіонів України, котра, згідно даних офіційного обласного статистичного порталу в основному є продуцентом сільськогосподарської продукції, сировини мінімального ступеня обробки та напівфабрикатів. Частка готової продукції в загальній структурі промислового виробництва складає лише 3,3% [2].

Водночас транзитні можливості регіону, котрі могли б мати вирішальне значення для розвитку області використовуються на недостатньому рівні. Держави-сусіди України, що межують також і з Волинською областю, для транзиту продукції використовують пункти пропуску в інших областях, що сьогодні пов'язано із високою завантаженістю наявних у області переходів і недостатньою їх кількістю. Сьогодні в області функціонує один пункт пропуску міжнародного значення із Білоруссю (Доманове-Мокрани) та два пункти із Польщею (Ягодин-Дорогуськ; Устилуг-Зосин) [4]. Однак через їх високу завантаженість та довгу процедуру переходу кордону їх використання є нерентабельним, тому, за допомогою міжнародного регіонального співробітництва можна

Окрім пунктів пропуску однією з основних деталей розвитку транзитного потенціалу є реконструкція та будівництво доріг. В рамках міжнародного регіонального співробітництва необхідно сформулювати та завізувати двосторонні договори про співпрацю у транспортній сфері – про спільне будівництво доріг та фінансування їх реконструкції.

Важливим елементом подальшого співробітництва є формування засад їх подальшого використання. Необхідно довести партнерам, що інвестиції в реконструкцію волинських автошляхів є вигідною для них операцією.

Доцільність даного твердження можна довести з точки зору прямих та непрямих ефектів. *Непрямі ефекти*: підняття сукупних прибутків від зростання товарообігу (в результаті побудови нових пунктів-пропуску) та зменшення транспортних витрат (через логістично побудовані маршрути).

Прямі ефекти: інвестиції країн-сусідів в реконструкцію доріг Волинської області даватимуть їм віддачу у вигляді 1, 5 або 10 відсотків від експлуатації шляхів. Держава, для забезпечення цих проплат, може зробити платними усі дороги, заздалегідь заклавши плату через щорічне одноразове відрахування до держбюджету власниками автомобілів, зареєстрованих у області. Іншим варіантом є формування плати за використання тільки важливих магістралей та доріг міжнародного значення.

Сформувавши дружні відносини із інвесторами щодо розвитку та побудови нових автошляхів та пунктів-пропуску із підписанням двосторонніх домовленостей про відрахування коштів за експлуатацію нової інфраструктури, Волинська область могла б отримати не тільки якісну базу розвитку транзитного потенціалу, а і партнерів довготривалого значення із можливістю подальшого поглиблення співпраці.

Література: 1. *Методологічні основи розвитку транзитного потенціалу України*. Новікова А.М./ Автореф. дисс. д.е.н. [Електрон.ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/28202.html>; 2. *Управління статистики у Волинській області* [Електрон. ресурс], – режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>; 3. *Транзитний потенціал України та його використання* [Електрон. ресурс], – режим доступу: <http://www.tshram.com/lib/article45article4149.shtml>; 4. *Перелік пунктів пропуску через митний кордон України* [Електрон. ресурс], – режим доступу: http://www.timer.dp.ua/databank/ukraine/auto_custom_points.htm; 5. Димарчук С.М. *Особливості організації транспортно-логістичних систем інтермодальних вантажоперевезень // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Логістика. – Зб. наук. пр. – №469. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2003. – с. 195-200.

УДК 911.3

Кулешова Г.О., Дужак О.А.
РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Інвестиційна діяльність відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів України, сприяє збільшенню зайнятості населення, що веде до вирішення проблем економічного характеру та підвищення якості

життя. Залучення іноземних інвестицій в економіку регіонів є своєрідним шляхом упровадження сучасних засобів виробництва, застосування новітніх технологій, удосконалення методів управління тощо.

Найбільшу кількість прямих іноземних інвестицій Україна отримує від країн Європейського Союзу. Обсяг інвестицій, вкладених у розвиток всіх регіонів України станом на 01.01.2010 р. становив 31003,8 млн. дол. США, що складає 77,5% від загального обсягу надходження інвестицій в Україну [3].

Регіональні особливості інвестиційної взаємодії України з європейськими партнерами мають нерівномірний характер – в основному вони концентруються у м. Києві, Харківській, Дніпропетровській та Донецькій областях. В 2010 р. секторальна структура європейських інвестицій в українську економіку демонструвала стрімкий приплив у фінансовий сектор та нестабільність вкладень у промисловість. Такий розподіл прямих іноземних інвестицій свідчить про відсутність зацікавленості європейських компаній у стабільній присутності на українському ринку [1].

На рівень надходження прямих іноземних інвестицій у конкретний регіон впливає його промислова розвиненість та вигідність географічного розташування. Обсяг капіталовкладень (дол. США на д.н.) з країн Євросоюзу значно відрізняється за регіонами України (рис. 1).

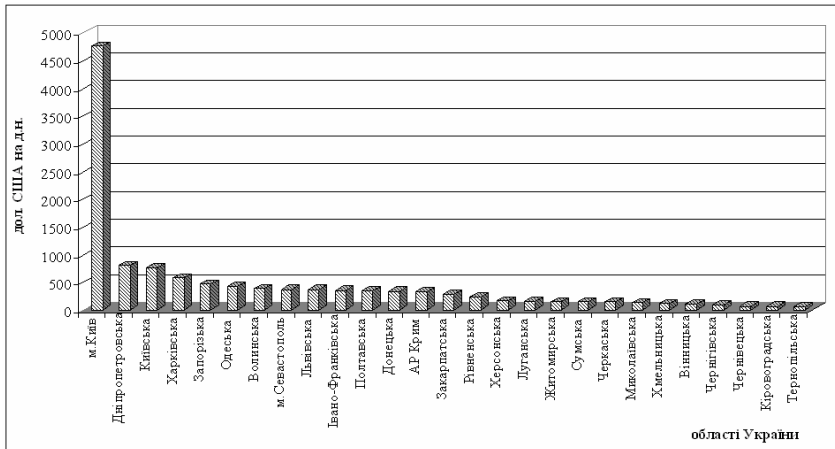

Рис. 1. Розподіл регіонів України за інтенсивністю прямих іноземних інвестицій з країн ЄС (станом на 01.01.2010 р.) (побудовано за даними [3])

Найбільшу частку іноземних інвестицій у 2009 р. отримав м. Київ (48% від загальної суми інвестицій в Україні), а також Дніпропетровська, Київська та Харківська області. Це можна пояснити тим, що в даних регіонах сконцентровані найважливіші наукові, промислові, фінансові, культурні

об'єкти держави, активно будуються нові житлові масиви, торговельні і готельні комплекси, що є досить привабливим для іноземних інвесторів. Низькі показники надходження прямих іноземних інвестицій з країн ЄС спостерігаються в Чернігівській, Чернівецькій, Кіровоградській, Тернопільській областях, що підкреслює їх низьку інвестиційну привабливість.

Важливим оціночним показником стану інвестиційного співробітництва регіону з країнами ЄС є показник інтенсивності іноземних інвестицій, який відображає кількість грошових надходжень на душу населення. За цим показником регіони України доцільно об'єднати у чотири групи (табл. 1, рис. 2)

Таблиця 1

Групування регіонів України за показником інтенсивності прямих іноземних інвестицій з країн ЄС

Регіони з високим рівнем (більше 500 дол. на д.н.)	Регіони з середнім рівнем (251-500 дол. на д.н.)	Регіони з рівнем нижче середнього (101-250 дол. на д.н.)	Регіони з низьким рівнем (до 100 дол. на д.н.)
м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Харківська області	АР Крим, Волинська, Донецька, Запорізька, Закарпатська, Львівська, Полтавська, Івано-Франківська, Одеська області, м. Севастополь	Житомирська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Рівненська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська області	Вінницька, Кіровоградська, Тернопільська, Чернігівська, Чернівецька області

Рис. 2. Групування регіонів України за показником інтенсивності прямих іноземних інвестицій з країн ЄС (побудовано на основі власних розрахунків за даними [3])

В середньому по Україні показник інтенсивності іноземних інвестицій з країн ЄС становить 447,5 дол. США на д.н., який забезпечується в основному за рахунок надходжень до м. Києва. Слід зазначити, що в 80% регіонів України даний показник нижче середнього по країні, що свідчить про надмірну концентрацію іноземних інвестицій в столиці та їх незначний рівень в більшості регіонів.

Аналізуючи наведені дані, можна зробити висновок, що інвестори Євросоюзу охоче вкладають кошти у промислові регіони, оскільки більшість їх «цікавить» металообробка, харчова і хімічна промисловість, будівництво, транспорт та ін. Серед регіонів російсько-українського прикордоння найбільш інтенсивна співпраця з країнами ЄС спостерігається в Харківській та Донецькій областях. Інші регіони (Луганська, Сумська, Чернігівська області) характеризуються низькими показниками надходження прямих іноземних інвестицій з країн ЄС на д.н.

Інвестиційна привабливість регіонів України змінюється щороку, однак інтерес інвесторів ЄС до м. Київ є стабільним, оскільки тут обертається значна готівкова маса країни, активно розвивається ринкова інфраструктура, досягнуто помітного зростання промислового виробництва, з кожним роком поліпшується тенденції будівництва і розвитку транспорту. У м. Київ інвестиції зосереджені переважно у фінансовому, кредитному і страховому секторах економіки.

У напрямку до євроінтеграції Україні потрібно поживлявати інвестиційний процес. Ухвалюючи стратегію відносин між Україною та ЄС, Європейська Рада визначила, що успішна та стабільна Україна якнайкраще відповідає інтересам Європейського союзу. Інвестуючи в економіку України, ЄС очікує на ефективність використання фінансових потоків [2].

Для активізації інвестиційної діяльності регіонів України та зменшення її територіальної диспропорції потрібна грамотна інвестиційна політика з чіткими механізмами реалізації на державному та регіональному рівнях. Інвестиції із країн ЄС дуже важливі для української економіки. Тому, розширення ЄС на Схід, найімовірніше, матиме позитивний вплив на потоки прямих європейських інвестицій в Україну, зокрема в її прикордонні регіони, що безпосередньо межують з ЄС.

Література: 1. Заярна Н.М. Оцінка інвестиційного рейтингу регіонів України / Н.М. Заярна, Н.М. Ляли // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2007. – №17.4. – С. 178 – 183. 2. Інструмент європейського сусідства і партнерства – нові можливості для України / Під ред. Н. Андрусевич. – Львів, 2008. – 160 с. 3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Курилко Н.В.
ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЕВРОРЕГИОНОВ
НА ГРАНИЦЕ УКРАИНЫ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. П.А. Черномаз*

Еврорегион (англ. Euroregion) – европейская форма международной интеграции, основанная на тесном сотрудничестве двух или нескольких территориальных образований, расположенных в приграничных районах соседствующих государств Европы. Сотрудничество в форме еврорегиона позволяет его участникам создавать совместные экономические структуры, развивать приграничную торговлю, реализовывать различные проекты в области туризма, экологии, спорта и культуры. В пределах еврорегиона стремятся к устранению таможенных барьеров и препятствий для перемещения населения.

Общеввропейские процессы в своей основе являются интеграционными и направлены на консолидацию политических, экономических и социальных процессов на континенте. При этом экономические интересы, выгода и благосостояние являются главной причиной расширений Европейского Союза. Самое мощное из них, состоявшееся в 2004 году и охватившее десять новых стран, повлекло за собой непосредственно включение Украины в модель региональной однополярности с центром в Брюсселе.

Правда, сегодня это только долгосрочный этап, названный евроинициативами «программой соседства». В обозримой перспективе речь идет об адаптации украинского законодательства к европейскому, реформировании государственных институтов, углублении демократических принципов расширения гражданских свобод. Одновременно подразумевается модернизация и устойчивый рост экономики, подтягивание ее показателей к требованиям ЕС.

В этом контексте прямые межрегиональные связи начинают играть в евроинтеграционных намерениях Украины ключевую роль. С другой стороны, Украина, став независимым государством, никогда не отказывалась от тесного сотрудничества с Россией, настоящей задачей которого стал согласованный экономический интерес. На протяжении всего новейшего этапа украинско-российских отношений их характер, за исключением коротких эпизодов с недружественными оттенками, имеет статус стратегического партнерства. Для украинской внешней политики это означает переход от «многовекторности» к доктрине «регулируемого сближения», предполагающей сочетание секторальных и институциональных адаптаций к ЕС с экономической взаимодополняемостью в российском направлении. Это в целом гарантирует синхронное и постепенное погружение в общеввропейские пространства – науч-

но-технологическое, образовательное и экономическое. Для Украины и Российской Федерации ЕС после расширения стал важнейшим торговым партнером, замкнув на себя половину внешнеэкономических связей и примерно по 35% экспорта каждой стран. Более 49% прямых иностранных инвестиций в Россию приходит из объединенной Европы.

В перспективе интересы России и Украины как субъектов международного права не во всем будут совпадать, а по некоторым позициям возможны существенные различия. Появляется и усиливается экономическая конкуренция – обратная сторона сотрудничества и неотъемлемая часть процессов глобализации. В этой связи открытый диалог и компромисс на основе совместно согласованных правил становится основным действенным инструментом новых российско-украинских отношений.

Логика развития трехстороннего диалога между Россией, Украиной и Европейским Союзом указывает на необходимость выработки новых принципов стратегического партнерства. В основе такого партнерства лежат экономические интересы сторон, которые должны обеспечить более высокий уровень экономической интеграции, взаимодополняемость хозяйственных комплексов, рост конкурентоспособности приграничных регионов.

Украина подписала Европейскую рамочную конвенцию о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями. Постепенно приграничное сотрудничество получило наибольшее развитие на западных, а в последнее время – и на восточных границах Украины. В 1994 г. был создан Совет руководителей приграничных областей Российской Федерации и Украины (протяженность общей границы 3,2 тыс. км.). Стороны приняли обязательства содействовать развитию экономического и культурного сотрудничества между областями Российской Федерации (Белгородской, Брянской, Воронежской, Курской, Ростовской областями и Краснодарским краем) и Украины (Донецкой, Запорожской, Луганской, Сумской, Харьковской и Черниговской областями). В соответствии с действующим законодательством Стороны обязались принимать меры по устранению препятствий для перемещения между приграничными областями товаров и услуг, произведенных за счет местных ресурсов в пределах пограничных областей и предназначенных для потребления на территории этих областей.

Следующим шагом на пути трансграничного сотрудничества стала ратификация в декабре 1998 г. Государственной Думой Российской Федерации Договора о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Украиной и Россией. Этот исторический договор, ратифицированный украинским парламентом в мае 1997 г., юридически признал нынешние украинско-российские границы и уделяет особое внимание развитию экономических связей приграничных районов, нарабатывая опыт функционирования в стране еврорегионов.

Еврорегионы как форма приграничного сотрудничества способствуют не только усилению и углублению добрососедских отношений между государствами, но и являются своеобразным инструментом для интеграции той или иной страны в европейские структуры. Это особенно важно для Украины в связи с продвижением границ Евросоюза. Еврорегионы рассматриваются и как средство урегулирования возможных территориальных проблем двух государств. Они снимают напряжение в части возможных территориальных претензий, позволяют решать проблемы, связанные с положением национальных меньшинств. Это своего рода и полигон для апробации совместности законодательства различных стран и правовых систем, а в дальнейшем и возможного вступления Украины в Евросоюз.

Таблица 1. Еврорегионы на границе Украины

Евро-регионы	Дата основания	Страны-партнеры	Административно-территориальные единицы
«Карпаты»	14 февр. 1993 г.	Венгрия, Польша, Румыния, Словакия	Ботошани, Сучава, Бая-Маре, Орадя, Сату-Маре, Рэдауци (Румыния); Жешув, Пшемисль, Санок, Кросно (Польша); Прешов, Кошице, Молдава-над-Бодвоу (Словакия); Львовская, Ивано-Франковская, Черновицкая области (Украина); Дебрецен, Ньиредь-хаза, Сольнок (Венгрия)
«Буг»	29 сент. 1995 г.	Белоруссия, Польша	Брестская область (Беларусь), Люблинское воеводство (Польша), Вольнская область (Украина)
«Нижний Дунай»	14 авг. 1998 г.	Молдова, Румыния	Уезды галац, Тульча, Бреила (Румыния); районы Вулканешты, Кагул, Кантемир (Молдова); Одесская область
«Верхний Прут»	22 сент. 2000 г.	Молдова, Румыния	Черновицкая, Ивано-Франковская области (Украина); Сучавский, Ботошанский уезды (Румыния); Фалештский, Единетский, Глоденский, Окинский, Ришканский, Бриченский районы (Молдова)
«Днепр»	29 апреля 2003 г.	Белоруссия, Россия	Гомельская, Черниговская, Брянская области
«Слобожанщина»	7 ноября 2003 г.	Россия	Харьковская, Белгородская области
«Донбасс»	29 окт. 2010 г.	Россия	Ростовская, Луганская, Донецкая области
«Ярославна»	24 апреля 2007 г.	Россия	Сумская, Курская области

Создание еврорегионов в Украине является неотъемлемой частью ее развития и гармонизации отношений с соседними государствами, в частности Россией и странами ЕС (табл. 1). Создание еврорегионов между Украиной и Россией несет в себе большой потенциал. Наиболее перспективными проек-

тами для совместной реализации будут являться: сотрудничество в аграрном секторе; реализация совместной политики по привлечению инвестиций; развитие инновационной, высокотехнологичной экономики; взаимодействие в сфере экологии и природоохранной политики; расширение производственной кооперации; создание технопарков и других центров сотрудничества; укрепление инфраструктуры, развитие строительства; расширение сотрудничества в гуманитарной сфере, в частности, обмен делегациями, проведение дней российской и украинской культуры в наших регионах.

Все эти проекты будут помогать гармонизировать отношения между странами. Однако сегодня в Украине можно говорить лишь о попытках приблизиться к пониманию такого феномена, как еврорегионы.

Выводы. Трансграничное сотрудничество является одним из инструментов ускорения процессов приближения уровня жизни населения приграничных территорий к среднеевропейскому, обеспечения свободного пересечения товарами, лицами и капиталами государственной границы. Такое сотрудничество способствует объединению усилий субъектов трансграничного сотрудничества для решения общих проблем приграничных регионов, осуществлению евроинтеграционных мероприятий на региональном уровне.

УДК 339.94:620.9 (477:470 + 571)

Лазарчук М.О.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ І РОСІЇ В ГАЛУЗІ ЕНЕРГЕТИКИ

ХНУ імені В.Н.Каразіна

Останнім часом однією з головних проблем розвитку економіки України є проблема забезпечення держави паливно-енергетичними ресурсами, оскільки Україна належить до країн частково забезпечених традиційними видами первинної енергії, а отже змушена вдаватися до їх імпорту.

Обсяги власного видобутку нафти з газовим конденсатом протягом 2010 року зменшились на 405,8 тис. тонн (або на 10,3%) по відношенню до 2009 року та дорівнюють 3 545,6 тис. т. За У 2010 році на нафтопереробні заводи України надійшло 9 944,4 тис. тонн нафти, в тому числі: 2 322,0 тис. тонн – власного видобутку (23,3% від загального обсягу поставки), 7 622,4 тис. тонн імпортовано (відповідно – 76,7%), в тому числі: 5 952,4 тис. тонн – з Російської Федерації (відповідно – 59,9%) [1]. Тобто як і раніше основним постачальником нафтопродуктів для нашої країни залишається Російська Федерація, причому найближчими роками ситуація не зміниться.

Протягом 2010 року обсяги транспортування нафти підприємствами магістральних нафтопроводів зменшились порівняно з 2009 роком на 8 733,9 тис. тонн (або на 22,7%) і склали 29 801,4 тис. тонн. При цьому транзитом до

країн Західної Європи (Словаччини, Угорщини, Чехії) транспортовано на 8 972,1 тис. тонн (або на 30,8%) менше порівняно з показником 2009 року, для потреб України – на 238,3 тис. тонн більше (або на 2,5%). Ситуація за останні роки надана в табл. 1 та рис. 1.

Таблиця 1

Обсяги перекачки нафти підприємствами
магістральних нафтопроводів України, тис. тонн

Показник / рік	2007	2008	2009	2010
Перекачка нафти, всього	50904,0	40966,0	38535,3	29801,4
Транзит	39755,7	32842,5	29111,6	20139,5
Для України	11148,3	8123,5	9423,7	9662

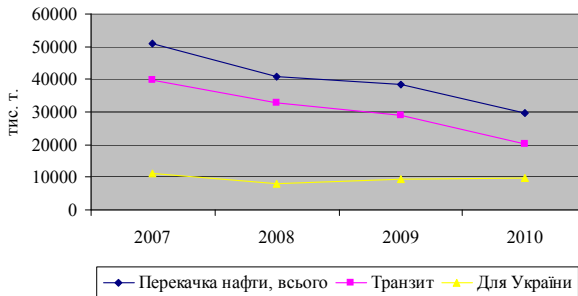

Рис.1. Обсяги перекачки нафти підприємствами
магістральних нафтопроводів України [1].

У 2008 р. територію України транспортовано (транзитом) 119,6 млрд. куб. м природного газу, у 2010 р. – 98,6 млрд. куб. м природного газу [1], і ця негативна тенденція останніми роками зберігається.

Щодо розвитку атомної енергетики, власна промисловість України задовольняє лише 15% потреб ядерно-енергетичного комплексу в оснащенні, матеріалах, приладах, решта поставляється з Росії, країн СНД і Заходу. Разом з тим 20% уранової сировини, що надходить в РФ, видобувається в Україні [5].

Енергетика – це та галузь, де в українсько-російських відносинах накопичилося найбільше проблем, але саме тут – і найбільший потенціал для взаємовигідного співробітництва. Але останнім часом поширеною є хибна думка ніби співробітництво між Росією та Україною в енергетичній галузі є важливим лише для нашої країни. Але при цьому, по-перше, Росія надзвичайно залежить від транспортної системи України, а особливо – від системи трубопроводів, якими енергоносії надходять до європейських країн. По-друге, Україна є чи не найбільшим споживачем газу в Європі. Для прикладу, Україна споживає вдвічі більше газу на виробництво одиниці валового внутріш-

нього продукту у порівнянні з Німеччиною. І якщо Німеччина, як один із найбільших споживачів газу у Західній Європі, залежить від російського газу на 35%, то Україна – на 75% [4].

Енергетична політика України залишається нестабільною через внутрішньополітичну ситуацію і непередбачуваність [2]. У зв'язку з цим на міжнародних енергетичних ринках Україну позиціонують таким чином:

Переваги:

- достатні запаси вугілля та складових ядерного палива: урану і цирконію;
- надлишкові потужності для транспортування газу, нафти та експорту електроенергії;
- вигідне географічне та геополітичне становище;
- розвинута інфраструктура енергетики;
- професійний кадровий потенціал

Недоліки:

- обмеженість у власних розвіданих ресурсах природного газу, нафти, а також ядерному паливі власного виробництва;
- відсутність диверсифікації джерел постачання енергетичних продуктів;
- використання переважної частини потужностей власних гідроресурсів;
- високе техногенне навантаження на довкілля;
- незадовільний технічний стан частини енергетичних об'єктів, в тому числі систем транспортування енергетичних продуктів [3].

Для забезпечення власної енергетичної безпеки Україна може здійснити ряд заходів:

- 1) зменшити енергоємність народного господарства за рахунок галузевої реструктуризації і впровадження енергозберігаючих технологій;
- 2) розвивати власну мінерально-сировинну базу;
- 3) розвивати альтернативні джерела енергії, зокрема ядерну енергетику;
- 4) диверсифікувати зовнішні джерела надходження нафтопродуктів. Зокрема, використання каспійської нафти та туркменського газу дозволить зменшити залежність від Росії.

Література: 1. http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=188753&cat_id=35081 // Офіційний сайт Міністерства палива та енергетики України; 2. Ярош О. Проблемы энергетической политики Украины // Мировая экономика и международные отношения, № 4, Апрель 2007, с.32; 3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року, с. 6; 4. <http://www.epravda.com.ua/news/478e6d2c37fe0/> // Економічна правда, 27.08.2007; 5. Цветков В.А. Россия и Украина: перспективы сотрудничества // Украина – Информационно-аналитический мониторинг, № 3 (23), февраль 2009.

Ломага А.М.

ПРІОРИТЕТИ ТА ЦІЛІ «ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА 2007-2015 РОКИ»

*Національний університет водного
господарства та природокористування
Наук. керівник – д.е.н., проф. Павліха Н.В.*

Транскордонне співробітництво, як елемент державної політики, сьогодні займає важливе місце в системі пріоритетів як соціально-економічного розвитку, так і європейської інтеграції України [1].

Важливе значення для розвитку та поглиблення транскордонної співпраці відіграє розробка та реалізація стратегій співпраці і розвитку відповідних транскордонних регіонів.

Стратегія співпраці і розвитку являє собою своєрідний план – комплексний документ, що визначає основні напрямки розвитку транскордонного регіону, враховує найсуттєвіші переваги і найбільші шанси, а також мінімізує виявлені слабкі сторони і зовнішні загрози. На підставі виявлених передумов документ Стратегії визначає цілі і напрямки співпраці польсько-українського транскордонного регіону у соціальній, екологічній та туристично-культурній сферах.

«Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007-2015 роки» є оновленням «Спільної польсько-української стратегії транскордонного співробітництва на 2005-2015 роки», розробленої у 2005 році; і окрім Люблінського і Підкарпатського воеводства та Волинської і Львівської областей оновлений документ додатково охоплює територію Закарпатської області. Стратегія розроблена Товариством «Європейський центр інтеграції і співпраці органів самоврядування «Дім Європи» спільно з інституційними партнерами. Заходи проекту відповідають положенням Стратегії розвитку Люблінського воеводства на 2006-2020 роки та Стратегії розвитку Підкарпатського воеводства. Крім цього, документ співвідноситься з вказівками програм транскордонної співпраці на програмний період 2007- 2013.

Основна мета стратегії полягає у досягненні збалансованого розвитку, зорієнтованого на майбутнє і перспективу щодо якості життя, соціальної рівності, стану навколишнього середовища, культурної спадщини, партнерської співпраці і добросусідства на польсько-українському прикордонні.

Стратегія включає наступні пріоритети, що включають відповідні мету та оперативні цілі:

1) Збалансоване просторове планування й раціональне використання природних ресурсів:

Мета 1. Розвиток інфраструктури охорони навколишнього середовища (модернізація і розвиток водно-каналізаційного господарства; розвиток су-

часної системи поводження з побутовими, промисловими і небезпечними відходами);

Мета 2. Раціональне водне господарство та підвищення накопичення води (використання водних ресурсів регіону в рамках раціонального економічного розвитку (туризм і рекреація, сільське і лісове господарство тощо); протиповеневий захист; модернізація меліораційних систем і розвиток водно накопичувальних систем);

Мета 3. Запобігання небезпек і підвищення якості життя (регіональна співпраця у сфері запобігання стихійним лихам; обмеження небезпек, пов'язаних з надмірним рівнем вібрації та шумів; покращення якості атмосферного повітря в урбанізованих районах);

Мета 4. Охорона біологічного різноманіття, збереження ландшафтної цінності регіону, зміцнення мережі заповідних об'єктів (співпраця в управлінні міжнародними біосферними заповідниками; співпраця у впровадженні програми «Натура 2000»; пропагування заходів із збереження об'єктів особливої ландшафтної цінності; створення єдиного кадастру територій високої природної і ландшафтної цінності);

Мета 5. Зміцнення системи управління охороною довкілля і формування екологічної свідомості населення регіону (гармонізація системи моніторингу довкілля; інформування, надання доступу, публікація даних щодо стану довкілля; розвиток екологічної освіти; підвищення участі населення у діяльності з охорони навколишнього середовища).

2) Транскордонна суспільна інтеграція та покращення умов життя мешканців прикордонного регіону:

Мета 1. Підтримка інтеграції системи освіти і ринку праці (створення стабільної транскордонної мережі співробітництва інститутів праці; проведення досліджень і аналізів, створення і розвиток спільної системи моніторингу і прогнозування ситуації на ринку праці (з особливим врахуванням правил Шенгенської зони і малого прикордонного руху); розвиток людських ресурсів як спільного потенціалу, зокрема розвиток спільних освітніх і наукових заходів та соціальна і професійна інтеграція мешканців транскордонного регіону; створення можливостей для здійснення досліджень в сфері функціонування системи освіти, ефективності навчання та приведення навчальних програм у відповідність потребам ринку праці, з особливим урахуванням соціальних груп, що знаходяться під загрозою ізоляції);

Мета 2. Формування підстав для транскордонного співробітництва у галузі охорони здоров'я, соціального забезпечення та активної соціальної політики (співпраця між польськими та українськими інститутами у галузі практичного професійного навчання в контексті охорони здоров'я та допомоги людям похилого віку і людям з особливими потребами; розповсюдження форм активної інтеграції і соціальної роботи; розвиток державно-

приватного партнерства у сфері допомоги соціально ізольованим групам населення, обмін і популяризація належних практик; організація спільної інтегрованої системи екстреної медичної допомоги);

Мета 3. Ініціатива місцевих громад, пропагування суспільної інтеграції (налагодження і посилення прямих контактів між польським та українським суспільством у прикордонних районах; створення бази для підготовки пробних та інноваційних проектів, зосереджених навколо обміну належними практиками; створення тематичних мереж і груп партнерської співпраці; популяризація і обмін досвідом у сфері волонтерської діяльності як форми інтеграції ізольованих суспільних груп).

3) Підтримка розвитку туризму та охорона культурної спадщини:

Мета 1. Ідентифікація і розвиток українсько-польського прикордоння як єдиного туристичного регіону (створення привабливої, унікальної, інтегрованої туристичної пропозиції на підставі наявного потенціалу транскордонного регіону; розвиток існуючих спільних туристичних продуктів; створення нових інтегрованих туристичних продуктів і перетворення цікавих об'єктів у туристичні продукти);

Мета 2. Розвиток інтегрованої системи маркетингу і популяризації польсько-українського транскордонного регіону в Україні, Польщі і за кордоном (створення марки транскордонного туристичного регіону; розвиток транскордонної системи туристичної інформації і забезпечення вільного доступу до неї; здійснення спільної маркетингової діяльності з урахуванням ринкових досліджень);

Мета 3. Збалансований розвиток і просторове освоєння транскордонного туристичного регіону (покращення транспортної доступності регіону і туристичних об'єктів; розвиток туристичної і супутньої інфраструктури згідно з принципами збалансованого розвитку; охорона навколишнього середовища і збереження історично-культурних пейзажів);

Мета 4. Підготовка висококваліфікованих спеціалістів для обслуговування туристичного руху та менеджерів з транскордонного туризму (підвищення кваліфікації фахівців туристичної сфери та формування про туристичного відношення серед мешканців прикордоння; підготовка нових спеціалістів у сфері обслуговування туристичного руху та висококваліфікованих спеціалістів з підготовки туристичних кадрів для вищих навчальних закладів; проведення спільних наукових досліджень у галузі туризму);

Мета 5. Створення потужного та інтегрованого інституційного оточення розвитку туризму у польсько-українському прикордонні (посилення співпраці польських та українських органів самоврядування і суспільних інститутів, а також транскордонної співпраці в галузі туризму; підвищення зацікавлення і готовності владних структур до підтримки підприємництва у сфері культури і туризму, посилення турботи про культурне надбання, ефективне пропагу-

вання культурної спадщини; розвиток і співпраця туристичних підприємств транскордонного регіону, формування туристичного кластера).

Пріоритети та цілі Стратегії встановлюються на основі передумов розвитку в соціальному, екологічному, туристичному і рекреаційному розрізі, що впливають з діагностики сучасного соціального розвитку польсько-українського транскордонного регіону, а також стану освоєння і обсягів туристичного руху. Мета діагностики полягає у визначенні існуючого стану та основних проблем розвитку для проведення аналізу SWOT, який дозволив виявити шанси і загрози та сильні і слабкі сторони транскордонного регіону, на яких і концентрується співпраця у польсько-українському прикордонному регіоні у 2007-2015 роках.

Література: 1. Регіональний філіал НІСД у м. Львові (В. Волошин, Ю. Мігуценко, О. Борщевський) / «Пріоритети державної стратегії поглиблення українсько-польського транскордонного співробітництва». Аналітична записка – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/353/>; 2. Ukrainian-Polish Initiative Center // Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007-2015 роки – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/ukrainianpolishcenter>.

* * *

УДК 330.3 + 332.1

Матюшенко І.Ю.
УКРАИНСКО-РОССИЙСКИЙ ТЕХНОПАРК
КАК ЭЛЕМЕНТ ИННОВАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ
ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА»

ХНУ имени В.Н. Каразина

В результате двадцатилетней трансформации общественно – политического устройства и изменения экономических приоритетов Украина в значительной мере снизила конкурентоспособность в сфере высоких технологий, в тоже время Харьковская область смогла сберечь в основном свой научно-технический потенциал. Сегодня – это 18 учреждений НАН Украины, 31 ВУЗ III – IV уровня аккредитации, 4 национальных научных центра; 52 академика и 86 членов-корреспондентов, которые представляют Харьковскую область в национальной и отраслевых академиях наук. Выполнением научных и научно-технических работ в области занимаются 210 предприятий и организаций, 23,1 тыс. сотрудников, из которых 12,6 тыс. относятся к категории исследователей, включая 621 доктора наук и 2814 кандидатов наук. Финансирование затрат на выполнение научных и научно-технических работ в 2009 г. составило в области 1, 336 млрд грн. При этом средства отечественных заказчиков составили 40,9%, средства госбюджета – 35,1%, средства из зарубежных источников – 17,2% [1].

Сохранив высокий уровень научных разработок, лаборатории ВУЗов и научные институты Харьковской области способны обеспечить разработку прорывных технологий экономики знаний. Для этого необходимо построить эффективную систему коммерциализации интеллектуальной собственности – создать систему трансфера технологий в бизнес-среду. Во всем мире эта задача решается с помощью соответствующей инфраструктуры внедрения инноваций, а именно: путем создания в ВУЗах бизнес-инкубаторов для выращивания Start-up – компаний, которые организывают начинающие бизнесмены; путем создания при научных центрах технопарков для развития Spin-out – компаний, которые выделяются с целью коммерческого использования результатов научных разработок; путем предоставления налоговых льгот и других преференций на территориях приоритетного инновационного развития – в технополисах и наукоградах [2].

Создание подобного элемента инновационной инфраструктуры в приграничной зоне с участием российских и украинских учреждений, организаций и заинтересованных бизнес-структур обсуждался во время встреч Президентов России и Украины на протяжении всего 2010 года. Учитывая, что наиболее эффективной организационно-экономической формой интеграции науки и производства во всем мире стали территориально-производственные и научные комплексы – технопарки, во время встречи Д. Медведева и В. Януковича в Геленджике в ноябре 2010 года было принято решение о разработке концепции создания украинско-российского технопарка.

В феврале 2011 года был представлен и принят как базовый проект создания *Украинско-российского технопарка «Слобожанщина»* на базе Харьковской и Белгородской областей с учетом работы на протяжении длительного периода еврорегиона «Слобожанщина» [3–6]. Целью создания этого технопарка является формирование среды активного взаимодействия ученых и предпринимателей Украины и Российской Федерации с целью коммерциализации научных разработок, формирования условий для ускоренного развития высокотехнологичных направлений производства и превращения их в основную движущую силу экономического роста Слобожанщины.

Специализацией Украинско-российского технопарка «Слобожанщина» будут:

- ядерные технологии в энергетике и здравоохранении;
- энергосбережение и новые технологии производства энергии;
- авиация, станкостроение, инновационная мехатроника;
- новые технологии в агропромышленном комплексе;
- биотехнологии, биомедицина и фармацевтика;
- новые материалы и нанотехнологии;
- информационно-коммуникационные технологии;
- приборостроение.

Предпосылки создания Украинско-российского технопарка на территории Харьковской области:

- высокий уровень компетенции персонала ВУЗов, инновационных компаний и научно-исследовательских институтов Харьковской области;
- высокий потенциал 300 000 харьковских студентов, генерирующих инновационные идеи и заинтересованных в создании Start-Up компаний;
- поддержка харьковской инициативы создания Украинско-российского технопарка Президентами Украины и России;
- активное продвижение Харьковской облгосадминистрацией инновационно – инвестиционной модели развития региона.

Структура создаваемого Украинско-российского технопарка:

- Международный центр трансфера технологий «Интегро» – офисно-лабораторное здание для размещения инновационных компаний и представительства международных корпораций;
- Бизнес-инкубатор «Колыбель гениев» для размещения Start-Up компаний;
- Центр патентных исследований и бенчмаркинга;
- Постоянно-действующая выставка инновационных разработок «Энергия роста»;
- Дата-центр «Интерком» для аутсорсинга информационно-коммуникационных услуг;
- Рекрутинговое агентство;
- Фонд посевных инвестиций «Бизнес-старт»;
- Венчурный фонд «Слобожанские инновации»;
- Центр прототипирования и коллективного доступа к высокотехнологичному оборудованию «Внедрение»;
- Центр маркетинговых услуг и субконтрактации;
- Лабораторные здания и опытные производства, строящиеся инновационными компаниями на земельном участке технопарка.

Объекты технопарка планируется разместить (2 варианта, которые сегодня прорабатываются):

А) на одной площадке:

Объекты технопарка планируется разместить на площадке ПАО «ФЭД». На первом этапе для организации технопарка ПАО «ФЭД» предоставит 600 кв.м. офисных площадей и 1400 кв.м. производственных площадей для размещения Центра прототипирования и коллективного доступа к высокотехнологическому оборудованию.

Б) на двух площадках:

– площадке 2,5 га в северной части Харькова – районе Пятихатки, в непосредственной близости от Национального научного центра «Харьковский физико-технический институт» (ННЦ ХФТИ);

– площадке 1,5 га по ул. Чайковского (историческая площадка ННЦ ХФТИ, включающая неиспользуемое здание с площадью помещений свыше 1000 кв. м).

Бизнес модель Украинско-российского технопарка включает сочетание трех типов бизнес-процессов:

- управление недвижимостью;
- инвестиционную деятельность по финансовому обеспечению реализации инновационных проектов;
- предоставление полного комплекса бизнес-услуг с целью минимизации непрофильных видов деятельности инновационных компаний.

Направления работ технопарка:

- поиск бизнес идей, технологических разработок, ноу-хау и инновационных проектов, отбор наиболее перспективных для реализации в Украинско-российском технопарке;
- формирование команд для реализации инновационных проектов, включая менторов и стратегических партнеров;
- подготовка бизнес-планов инновационных проектов;
- учебные услуги по подготовке менеджеров проектов;
- содействие в привлечении первоначальных инвестиций и создании Start-Up;
- предоставление офисных помещений и лабораторно-производственной инфраструктуры;
- предоставление инновационным компаниям полного комплекса вспомогательных услуг: от секретарских услуг и клининга до патентного поиска, бухгалтерского учета и международного маркетинга;
- содействие в привлечении венчурного капитала на стадии роста компании;
- юридическая защита объектов интеллектуальной собственности и авторских прав собственников;
- предоставление техусловий для строительства инновационными компаниями собственных лабораторных и производственных объектов на территории технопарка;
- проведение международных конференций, выпуск печатных и электронных изданий, продвижение бренда Украинско-российского технопарка «Слобожанщина» и инновационных разработок его резидентов на зарубежных рынках;
- лоббирование законодательных инициатив по предоставлению участникам технопарка налоговых льгот, лоббирование интересов резидентов технопарка на международном уровне.

Организационная форма Украинско-российского технопарка: публичное акционерное общество с начальным уставным фондом 20 млн. долл.

Учредителями Украинско-российского технопарка выступают:

1) с украинской стороны:

– ПАО «ФЭД» – лидер коммерциализации инновационных разработок в сфере авиастроения;

– Харьковский национальный университет им. В.Н.Каразина – один из старейших университетов Европы, имеющий сегодня статус национального исследовательского университета Украины;

– Харьковский национальный университет радиоэлектроники – ведущий украинский университет в сфере разработки и внедрения информационно-коммуникационных технологий;

– Национальный научный центр «Харьковский физико-технический институт» – крупнейший центр ядерной физики и физики твердого тела в Украине;

– Межгосударственная общественная организация «Академия наук прикладной радиоэлектроники», объединяющая известных ученых и специалистов Украины, России и Беларуси в области радиоэлектроники;

– Коммунальное предприятие Харьковского областного совета «Индустриальный парк «Рогань», выполняющее функции агентства экономического развития Харьковской области;

– украинские финансовые структуры и коммерческие компании, желающие вместе с венчурными фондами принять долевое участие в реализации инновационных проектов на территории технопарка;

2) с российской стороны:

– Белгородский государственный университет – национальный исследовательский университет РФ, крупнейший ВУЗ Белгородской области, в котором обучается 32 тыс. студентов, около 600 аспирантов и докторантов;

– российские инвестиционные компании и промышленно – финансовые группы, расширяющие свою международную деятельность, в том числе в сфере венчурного финансирования.

Литература: 1. *Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року: Монографія.* – Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2010. – 512 с.; 2. *Технологічні парки України: стан та проблеми / Інтернет – ресурс: <http://www.tp.paton.kiev.ua/about/publis/tripkrword.doc>;* 3. *Костенко Н., Глибин М. Виктор Вексельберг: Нам хочется, чтобы в иннограде все было / Ведомости, 22.04.2010;* 4. *Иванов А., Саливон С., Каменев Р., Беленюк Л. Технопрожиратели / Бизнес, №8, 2006. – С. 34-39;* 5. *Семиноженко В.П. С инновационными приоритетами у нас сегодня ужасная ситуация / Бизнес, №8, 2006. – С. 40-41;* 6. *Створення та функціонування технопарків / Український фонд підтримки підприємництва. – К.: УФПП. – С. 33-34;* 7. *Благонравин М. Вместо АЗС / Эксперт, №28, 2009. – С. 21*

Насадюк И.Б.
**ГРАВИТАЦИОННАЯ МОДЕЛЬ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ
ИНВЕСТИЦИЙ В УКРАИНУ**

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Гравитационная модель утверждает, что объем торговли между странами прямо пропорционально связан с экономическим потенциалом двух стран и обратно пропорционально – с расстоянием между ними. Также модель включает в исследование эффект наличия общей границы, общего языка, продолжительности экономических отношений, участие в общих экономических группировках. Хотя гравитационная модель используется в эмпирических исследованиях с 1960-х годов, теоретическое обоснование модули существует относительно недолго. Кроме объяснения объемов внешней торговли, уравнение гравитационной модели применяется к прямому иностранному инвестированию, волатильности цен, влиянию монетарных союзов и зон свободной торговли на внешний сектор [1].

Важность экономического размера страны-партнера в развитии взаимной торговли формализует уравнение, впервые предложенное Дж. Тинбергеном [2]. Согласно модели экспорт страны i в страну j является функцией расстояния между странами и их экономическим «весом», за который обычно принимают валовой внутренний продукт. Таким образом, типичная гравитационная модель имеет параметры α , β и δ согласно формуле (1):

$$F_{ij} = G \frac{M_i^\alpha M_j^\beta}{d_{ij}^\delta} \varepsilon_{ij} \quad (1),$$

где переменная учитывает все другие факторы, влияющие на экспорт и не включенные в уравнение. Переменная расстояния представляет собой фактор торговых издержек, связанных с экспортом, в том числе и транспортные издержки, напрямую связанные с расстоянием. В соответствие с гравитационной моделью географическая близость стран является двигателем торговли, миграции рабочей силы и международного инвестирования, в принципе любого социального взаимодействия между отдельными экономическими единицами. Гравитационная модель является хорошим инструментом прогнозирования для получения будущих значений переменной взаимной торговли и т.п [2].

Существуют подтвержденные эмпирические исследования гравитационной модели прямых иностранных инвестиций в странах ЕС, например исследования Дж. Дженсена и Э. Стокмана [3]. Целью данного исследования является эмпирическое тестирование модели для прямых иностранных инвестиций в Украину в 2001-2010 годах. Аналогичные исследования автора дали положительные результаты в отношении внешней торговли това-

рами и услугами Украины [4]. Для оценки факторов прямых иностранных инвестиций в Украину используется типичная гравитационная модель. Кроме традиционных переменных расстояния, валового внутреннего продукта, в уравнение регрессии включены переменные взаимного товарооборота товарами, поскольку прямые инвестиции связаны с товарными потоками между странами, а также фиктивная переменная, отвечающая за принадлежность страны–инвестиционного партнера Украины к числу оффшорных территорий, поскольку преимущества такой страны базирования для осуществления инвестиций и налогообложения доходов от инвестиций очевидны.

Анализ гравитационной модели для прямых иностранных инвестиций в Украину производится на основе статистики Укргоскомстата накопленных прямых иностранных инвестиций в разрезе стран мира с 2001 по 2011 год [5], статистики внешнего товарооборота между Украиной и странами мира с 2001 по 2011 год [5], расстояния между столицами из электронного географического калькулятора [6], международной статистики ВВП из базы данных МВФ [7].

Коэффициент корреляции между объемом накопленных прямых иностранных инвестиций и объемом внешнеторгового товарооборота между Украиной и страной-партнером составляет 0,108 (положительная взаимосвязь), валовым внутренним продуктом страны-партнера – 0,036 (положительная взаимосвязь), расстоянием между Украиной и страной-партнером – 0,189 (отрицательная взаимосвязь), наличием общей границы – 0,187 (отрицательная взаимосвязь), статусом оффшорной зоны – 0,203 (положительная взаимосвязь). Совместное влияние факторов гравитационной модели исследуется с помощью регрессионного анализа. Оцененные коэффициенты регрессии имеют статистическую значимость на уровне 5-10% и имеют следующий вид:

$$Fdi_i = 0,145Trade_i - 0,534Dist_i + 0,415GDP_i + 0,509Offshore \quad (1),$$

____(1,732*) ____(-4,935***) (3,938***)_(5,078***)

где Fdi_i – объем накопленных прямых иностранных инвестиций на конец года t между Украиной и страной i в млн. долл. США, $Trade_i$ – суммарный внешний товарооборот за год t между Украиной и страной i в млн. долл. США, $Dist_i$ – расстояние между столицей Украины и столицей страны i в км, GDP_i – валовой внутренний продукт за год t страны i в млн. долл. США, $Offshore$ – фиктивная переменная, равная 1, если страна i в период t принадлежала к числу оффшорных территорий.

Согласно оцененным параметрам рост взаимного товарооборота между странами на 1 доллар связан с увеличением прямых инвестиций на 0,145 доллара. Чем выше валовой внутренний продукт страны-инвестора, тем

выше объем прямых иностранных инвестиций страны в Украину: в среднем рост ВВП партнера на 1 доллар связан с увеличением ПИИ на 0,415 доллара. Параметр расстояния также имеет ожидаемое значение: рост расстояния на 1 км отбавляет от уровня накопленных ПИИ 0,534 доллара. Также в среднем уровень ПИИ из стран, которые имеют статус оффшорной зоны, выше, на что указывает значимый положительный коэффициент фиктивной переменной.

Регрессионный анализ произведен для таких же переменных, переведенных в логарифмическое измерение. Получены следующие оцененные параметры и значимость коэффициентов:

$$\ln Fdi_{it} = 0,359 \ln Trade_{it} - 0,534 \ln Dist_{it} + 0,415 \ln GDP_{it} + 0,509 Offshore_{it} \quad (2),$$

_____ (4,003 ***) (-2,561 **) (6,188 ***) (7,536 ***)

где приставка \ln означает логарифмическое представление вышеуказанных зависимой и независимых переменных регрессии.

В целом, регрессионный анализ прямых иностранных инвестиций в экономику Украины в 2001-2010 годах подтверждает релевантность гравитационной модели для международных инвестиций. Действительно, уровень привлеченных ПИИ в среднем выше, чем больше экономический потенциал партнера, чем больше товарооборот между Украиной и страной-инвестором и чем ближе находится страна-инвестор к Украине. Гравитационная модель еще раз подтверждает, что изменение накопленных прямых инвестиций в экономике Украины связано с динамикой экономического роста в странах, осуществляющих инвестиции в украинскую экономику. Эмпирическое тестирование гравитационной модели прямых иностранных инвестиций в Украину можно расширить, добавив данные за 1990-е годы, включив дополнительные независимые переменные, такие как уровень развития страны-инвестора (в качестве ВВП на душу населения), рейтинг инвестиционной привлекательности Украины, уровень либеральности национального законодательства по отношению к иностранному капиталу, разницу в доходности инвестиций между Украиной и страной иностранного инвестора.

Литература: 1. Feenstra, Robert C. «gravity equation». *The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008. The New Palgrave Dictionary of Economics Online. Palgrave Macmillan. 29 March 2011 [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.dictionaryofeconomics.com/article?id=pde2008_G000213; 2. Combes, Pierre-Philippe. «gravity models.» *The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008. The New Palgrave Dictionary of Economics Online. Palgrave Macmillan [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.dictionaryofeconomics.com/article?id=pde2008_G000103; 3. Jos Jensen and Ad Stockman. «Foreign Direct Investment and International Business Cycle Comovement», *European Central Bank, Working Paper No 401, 2004*; 4. Насадюк И.Б. *Участие Украины в ВТО в условиях валютно-финансового кризиса 2008-2010 гг. // Преодоление финансово-экономического***

кризиса: опыт Германии и Беларуси: материалы междунар. науч.-практ. конф., Минск, 19 окт. 2010 / Фонд им. Фридриха Эберта. – Минск: И.П. Логвинов, 2010. – С. 93-96; 5. Офиц. сайт Госкомстата Украины [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua; 6. Mapcrow Travel Distance Calculator [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mapcrow.info/>; 7. IMF World Economic Outlook Database. October 2010 [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/weodata/index.aspx>.

УДК 336.773

Непрядка Н.В.
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЧОРНОМОРСЬКИМ
БАНКОМ ТОРГІВЛІ ТА РОЗВИТКУ (ЧБТР)

ХНУ імені В.Н. Каразіна

В сучасних умовах, коли вітчизняна економіка перебуває в стані глибокої кризи, – спад виробництва, загальні неплатежі, масштабне безробіття, загострення соціальних суперечностей, зростання державного боргу та дефіциту державного бюджету тощо – Україна зацікавлена в отриманні значних фінансових ресурсів з боку міжнародних фінансово-кредитних організацій. Це дасть змогу покращити стан народного господарства та сприятиме економічному та соціальному розвитку нашої країни.

Відзначимо, що на сьогоднішній день Україна є членом таких міжнародних фінансово-кредитних організацій як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) та Чорноморський банк торгівлі та розвитку (ЧБТР). Останній утворений країнами-учасницями Організації чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), а саме: Азербайджаном, Албанією, Вірменією, Болгарією, Грецією, Грузією, Молдовою, Румунією, Туреччиною та Україною. Найбільшими акціонерами банку є Греція, Росія і Туреччина, частка яких у статутному капіталі становить по 16,5%, а також Болгарія, Румунія та Україна (по 13,5%). Частка інших країн становить по 2% [1].

ЧБТР має спеціальний статус і наділяє країни-члени деякими привілеями. Зокрема, Угода захищає архіви, кошти, цінні папери, інші активи і рахунки Банку кількома видами імунітету. У випадку судового слідства в приміщенні ЧБТР не можна проводити обшук. Кошти не можна ревізувати, конфіскувати, вилучити, експропріювати і провести відчуження. Крім того, на кошти банку (відповідно, країн-членів ЧБТР) не поширюються правила мораторію, обмежень, розпоряджень і контролю з боку держорганів або силових структур. При цьому Банк, його активи, власність, прибуток, операції та угоди звільняються від оподаткування та від митних зборів.

Сьогодні Чорноморський банк торгівлі та розвитку – міжнародний фінансовий інститут із статутним капіталом близько 1325 млн. дол. США [1]. Банк здійснює підтримку економічного розвитку та регіонального співробітництва за рахунок фінансування торгівлі і проектів та надання гарантій і цінних паперів для розвитку державних і приватних підприємств у країнах-членах. ЧБТР був створений з метою підтримки приватної підприємницької ініціативи й подальшого реформування фінансового сектора. Конкретні завдання ЧБТР полягають у такому:

- підтримка регіональних торговельних зв'язків, розробка міждержавних проектів, прями закордонні інвестиції;
- підтримка будь-яких напрямків діяльності, що сприяє сталому розвитку, і насамперед зростанню зайнятості в країнах-членах ЧБТР;
- забезпечення економічної та фінансової прозорості операцій та їх спрямованості на розвиток ринкових відносин

У зв'язку з тривалим процесом створення Чорноморського банку торгівлі і розвитку його операційна діяльність розпочалась лише 1 червня 2000 р [2]. У своїй стратегії стосовно України ЧБТР визначив такі напрями діяльності:

- розвиток енергетичної галузі;
- стимулювання українського експорту, насамперед в країни-члени ЧБТР;
- фінансова підтримка сільського господарства та промисловості;
- розвиток малого й середнього бізнесу в Україні.

Нормативним актом, що регулює членство України у ЧБТР, є Указ Президента України від 27 листопада 1997 р. №1312/97 «Про питання членства України у ЧБТР», згідно з яким Керуючим ЧБТР від України було призначено тодішнього Голову Національного банку України В. Юценка [2]. Сьогодні цю функцію виконує міністр економіки України Василь Цушко (див. Указ Президента України «Про внесення зміни до Указу Президента України від 26 лютого 2002 року №181» №647/2010 від 31.05.2010 р.)

Нині Міністерство фінансів розробило проект Указу Президента України «Про забезпечення членства України у ЧБТР», згідно з яким з метою ефективнішого забезпечення виконання Україною зобов'язань, передбачених Угодою про заснування ЧБТР, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції разом з Міністерством фінансів уповноважували призначати заступника Керуючого у Правлінні ЧБТР, а також Директора і заступника Директора від України у Раді Директорів Банку [2].

Сьогодні Україна посідає пріоритетне місце серед країн в операціях ЧБТР. Держава успішно використовує ресурси банку і займає друге місце серед держав-членів ЧБТР у сфері схвалених проектів і таких, що здійснюються, з часткою в кредитному портфелі в 19,17 і 21,3% відповідно [3]. Згідно звіту ЧБТР розроблений чотирьохрічний бізнес-план (2007-2010 рр.)

передбачав здійснення близько чотирьох операцій в країні на рік на суму приблизно 42 млн. дол. США. Таким чином, до кінця періоду кількість проєктів мала становити 14 операцій загальною сумою 170 млн. дол. США [4]. Відзначимо, що станом на 2008 р. за рахунок ЧБТР в Україні фінансувалось 18 проєктів на загальну суму 294,6 млн. дол. США, з яких 2 проєкти підписані протягом 2008 року [3].

Примітна активність Банку пояснюється бажанням мати вплив на таку велику країну, як Україна. Таким чином ЧБТР має на меті віднайти у державі фінансово життєздатні та комерційно вигідні операції сумісно з приватними підприємствами.

Отже, позитивна динаміка діяльності Банку в Україні дає змогу оцінити його як важливу міжнародну фінансову організацію в регіоні Чорноморського басейну, а також прогнозувати, що Банк, маючи значний потенціал розвитку, може найближчим часом стати одним з провідних інвесторів у вітчизняну економіку.

Література: 1. Черноморський банк торгівлі і розвитку (ЧБТР) – http://www.eastagri.org/member_detail.asp?language=ru&id=11; 2. Антоненко І. Співробітництво України з міжнародними фінансово-кредитними організаціями – шлях до стабільності та розвитку в період кризи / Інна Антоненко // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2009_13/Antonenk%D0%BE.pdf; 3. Черноморское сотрудничество – <http://zet.in.ua/http://zet.in.ua/archiv/chernomorskoe-sotrudnichestvo/>; 4. Річний звіт ЧБТР за 2009 рік – <http://www.bstadb.gr/Ukraine.htm>.

УДК 333.9

Османов Р.Т.

УКРАИНО-РОССИЙСКИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: ИСТОРИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

*Таврический национальный университет им. В.И.Вернадского
Науч. рук.: к.э.н., доц. Барсегян А.Г.*

Сейчас в украинно-российских отношениях достаточно актуальным является вопрос об энергетическом сотрудничестве, а именно проблемы поставки газа и ценообразования на энергоносители. Большой актуальности этой проблеме придает тот факт, что Украина является зависимой страной от импорта продуктов топливно-энергетической промышленности России.

Впервые, Украина столкнулась с этой проблемой в 1993 году. 20 февраля 1993 года Россия заявила о прекращении поставок газа на Украину с 25 февраля. Причиной такого решения стал долг Украины в 300 мил. долл. США. Правительство Украины пообещало оплату долга, и прекращения поставок российского газа не состоялись. Первый платеж в размере 48,2 мил. долл. поступил 10 марта 1993 года [1].

Необходимо отметить, что для стран СНГ, куда входит и Украина, Россия проводила преференциальную ценовую политику в области поставок энергоносителей. Так, по расчетам за 2003 – 2004 года общий размер потерь России от продаж странам СНГ нефти и газа по заниженной цене, по сравнению с ценами поставок в дальнее зарубежье составил около 20 млрд. долл. США. В 2002 году поставки газа в Украину осуществлялись по цене 48 долл. США за 1000 куб. м. (а странам ЕС – по 110 долл. США) [1].

В 2005 году также наблюдались проблемы с поставкой российского газа, связанные с тем, что Украина инициировала переход на рыночные отношения в газовой сфере и предложила России расплачиваться за транзит российского газа по территории Украины деньгами, а не поставками сырья. Россия также предложила перейти на рыночные отношения. Основываясь на европейских ценах, вследствие чего Украина должна была бы платить по 230 долл. США за тысячу кубометров [1].

Начиная с 2006 года, контракты на поставку газа на Украину и на осуществление транзита были разделены. Поставка проводится по европейским ценам. Динамика была следующей: в 2007 году Украина получала газ по цене 130 долл. США/куб. м., в 2008 по 179, 5 долл./куб.м. В течение 2009 года газ поступал по цене 228,8 долл./куб.м [4]. Средняя цена поставок газа в Украину в 2010 году составила 280 долл. США за 1 тыс. кубометров [2].

Есть несколько вариантов дальнейшего развития. Это диверсификация газовых потоков в Европу. Необходимость в этом является прямым следствием газовых конфликтов. Заинтересованы в ней прежде всего Россия как поставщик и Европа как покупатель. На данный момент существует три основных проекта – газопровод «Набукко», «Северный поток» и «Южный поток». Ни один из них не проходит по территории Украины, а «Белый поток», разработанный ею, не сможет полностью удовлетворять потребности Европы в газе. Что касается России, она участвует в двух проектах, имея 50% доли в «Южном потоке» и 51% в «Северном». «Северный поток» должен войти в строй к концу 2011 году, «Южный» – в 2015 [3]. Суммарный объем планируемых поставок газа двух потоков составляет 120 млрд. куб. м. Для сравнения, объем газа, прокачанного в Европу через украинские ГТС, составляет 115 млрд. куб. м. Это значит, что потоки могут вообще устранить Украину от роли транзитера, если, конечно, Россия не решит увеличить объемы поставок, но и в этом случае прибыль Украины от транзита будет куда менее значительной. К тому же она в любом случае лишится единственного своего экономического способа воздействия на Россию.

Но, по нашему мнению, такое развитие событий маловероятно. Потому что исходом этой тенденции будет то, что приоритетным интеграционным вектором для Украины станет Евросоюз и США, в результате чего Россия рискует обрести стратегически неудобного соседа.

Вторым вариантом развития событий может стать попытка уменьшения газовой зависимости Украины от России, путем использования месторождений сланцевого газа. По оценкам экспертов запасы сланцевого газа в Украине составляют два триллиона кубометров. Но, по мнению директора Института геологических наук НАНУ Петра Гожика, несмотря на то, что добыча сланцевого газа очень перспективна, она требует весьма значительных капиталовложений. «Начинать нам стоит с добычи газа традиционными методами. США шли к добыче своего сланцевого газа 30 лет, пробуриив 11 тысяч скважин, прежде чем получить позитивный результат. При этом в Америке большая часть сланцевого газа залегает на глубине от 500 метров до километра, тогда как у нас сланцевый газ находится на глубине 2–3 км, что требует больших затрат на его добычу» [4].

И наконец, третий вариант развязки энергетической напряженности это модернизация украинской газотранспортной системы путем привлечения инвестиций от ЕС или России. Но итоговая резолюция энергетического саммита не затронула наиболее острую отечественную газовую проблему – привлечение европейских инвестиций в модернизацию украинской газотранспортной системы. Вместо этого правительства западных стран одобрили расширение государственных инвестиций в частные газовые проекты так называемого Южного транспортного коридора – строительство трех новых магистральных газопроводов (Poseidon, Transadriatic и Nabucco), а также LNG-терминалов в Румынии и Хорватии.

Становится очевидным, что европейских инвестиций на модернизацию ГТС Украина не получит. Следовательно, единственным потенциальным инвестором остается Россия. Ведь только от поставщика можно ожидать реальной заинтересованности в бесперебойной доставке продукции потребителю. Но Россия в свою очередь заявила, что готова инвестировать в ГТС Украины только в случае объединения «Газпрома» и «Нафтогаза».

Подводя итоги, можно выделить несколько аргументов экономического характера в пользу объединения государственных монополий двух стран:

- в случае объединения компаний Россия обещает максимальную загрузку газотранспортных мощностей Украины, что автоматически увеличит доходную часть украинского государственного бюджета;

- на территории Украины голубое топливо будет реализовываться по внутренним российским ценам, которые регулируются правительством Российской Федерации и будут оставаться в долгосрочной перспективе невысокими как для рядовых граждан, так и для промышленности. На сегодняшний день внутренние российские цены для населения гораздо ниже украинских и отталкиваются от уровня инфляции;

- предлагаемое объединение будет проходить на основании оценки по вносимым активам (при том, что уровень доходов «Газпрома» в десятки раз

превышает уровень доходов «Нафтогаза»). В результате Украина получит инвестиции и преимущество при распределении дивидендов, которые послужат импульсом для внутреннего экономического роста.

Проанализировав эти положительные моменты, можно сделать вывод, что в данный момент объединение двух государственных монополий является наиболее экономически выгодным решением для Украины.

Литература: 1. Газовые конфликты России за последние 15 лет / РИА Новости [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rian.ru/spravka/20080-212/99021453.html>; 2. «Газпром» сделал Украине подарок / журнал «Финанс.» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.finansmag.ru/news/46553>; 3. Официальный сайт ОАО «Газпром» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gazprom.ru>; 4. Развитие альтернативных источников энергии в Украине напрямую зависит от инвестклимата [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uaenergy.com.ua/c225758200614cc9/0/19e55f4568973a-0fc225783e003c5ccf>.

УДК 339.92(477)

Павліха Н.В., Кицюк І.В.

РОЛЬ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Україна є досить сильно інтегрованою в глобальний економічний простір, а тому її соціально-економічний розвиток в значній мірі залежить від динаміки та тенденцій розвитку світогосподарських процесів. У зв'язку з цим Україні необхідно виробити таку зовнішньоекономічну політику яка б виявилася ефективним інструментом реалізації власних економічних інтересів та підвищення конкурентоспроможності національної економіки на світовій арені.

Зовнішньоекономічну політику України слід будувати виходячи з адекватної оцінки місця України у світовій економіці та її можливостей, враховуючи глобальні виклики, на які потрібно дати відповідь, та, розуміючи той факт, що зовнішньоекономічна політика має бути, з одного боку, інтегральною частиною економічної політики країни, а з іншого боку – саме забезпечення конкурентоспроможності має стати центром економічної політики в широкому розумінні цього слова [1].

Як зазначено в Українській дипломатичній енциклопедії [2]: «зовнішньоекономічна діяльність – форма торгово-економічної міжнародної діяльності держави, організацій, установ усіх форм власності, пов'язана з експортом та імпортом товарів та послуг, реалізацією спільних проєктів.

Утворення спільних виробничих, торгово-транспортних структур за участі міжнародного фінансового капіталу, кредитів, інвестицій. Цей механізм зовнішньоекономічних зв'язків передбачає відкритий характер економіки, інтеграцію її в торгово-економічну систему, у міжнародні регіональні й то-варні ринки».

Варто відмітити, що сучасні процеси світогосподарських зв'язків з кожним роком все більше набувають регіонального відтінку. Значна роль у міждержавних відносинах надається регіонам. Окрім того, під впливом світової економічної кризи глобалізаційні процеси мають позитивні тенденції тільки у межах регіональних угруповань.

У зв'язку із цим, зростає значення прикордонних регіонів держави та набуває актуальності розвиток транскордонного співробітництва (ТКС).

За європейським досвідом регіональний рівень є ключовим для ідентифікації та розв'язання багатьох проблем, так як саме тут перехреснюються загальнодержавні інтереси з територіальною специфікою та ресурсними і безпековими обмеженнями розвитку [3].

Основна перевага державних прикордонних регіонів полягає в можливості транскордонного співробітництва; оскільки наявні соціальні, економічні, культурні та політичні умови з різних сторін кордону, об'єднуючись, створюють прибуток для даних регіонів, а саме: зумовлюють розвиток співпраці, необхідність отримання досвіду роботи у системі, підвищують ефективність менеджменту територій, збільшують потенціал відповідних територій та перетворюють їх на центри економічного зростання.

Транскордонне співробітництво спрямоване на подолання негативних аспектів існування кордонів та наслідків, які виникли на прикордонних територіях через їх розташування на національних межах держав і має на меті покращення умов життя населення. Різноманітність проблем та потенційних можливостей розвитку по обидві сторони кордону призводить до того, що транскордонне співробітництво стає необхідним, бо служить втіленню в життя принципів міжнародного права в чітко визначеному регіональному аспекті.

Поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності в регіонах й підвищення їх конкурентоспроможності (сприяє інтенсифікації зовнішньоторговельного обороту, розвитку спільного підприємництва, стимулює транспортні перевезення тощо) шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій.

Також в прикордонних регіонах функціонує спільний ринок різноманітних послуг. Це стосується як транспортних перевезень, дипломатичних установ та зарубіжних представництв, лікарняних, рекреаційних, туристичних, фінансових, інформаційних та інших послуг. Важливими напрямками співробітництва є використання транскордонного регіону як спільного

ринку праці, спільного інформаційного, інноваційного та навчального простору [4].

Таким чином можна виділити основні конкурентні переваги прикордонних регіонів в контексті транскордонного співробітництва: об'єднання та ефективне використання існуючого природно-ресурсного потенціалу; розширення торгівельно-економічних, коопераційно-виробничих, та науково-технічних зв'язків, що дають змогу активізувати інвестиційну діяльність та використовувати більш передові технології; реалізація спільних програм щодо охорони довкілля, запобігання природним та техногенним катастрофам; розбудова соціальної, інформаційної, транспортної, прикордонної інфраструктури; поглиблення контактів у гуманітарній сфері.

Саме тому, діяльність, щодо втілення стратегічної мети зовнішньоекономічної політики України полягає в активному залученню країни до міжнародних торговельних процесів, в першу чергу, і за рахунок транскордонного співробітництва з сусідніми країнами.

Тим більше, що національним інтересам України відповідає здійснення європейської інтеграції (тобто, ТКС з такими країнами як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) та поглиблення співпраці між державами СНД (з Росією, Білоруссю, Молдовою) [5].

Переважаюча більшість областей України (19 із 25) мають прикордонне або прибережне розташування, а їх сукупна площа становить близько 77% усієї території держави, що і є значним геополітичним потенціалом для розбудови транскордонного співробітництва.

В Європі транскордонне співробітництво найбільш поширене саме на рівні єврорегіонів. Основними пріоритетами транскордонного співробітництва у формі єврорегіональної співпраці можна виділити наступні: зміцнення конкурентоспроможності регіонів країни; спрощення процесу перетину кордону та створення відповідної інфраструктури; укладання нових транскордонних угод; розвиток мережі консалтингових центрів та центрів підтримки малого та середнього підприємництва в прикордонних регіонах, координація соціально-економічного та екологічного розвитку прикордонних регіонів; гармонізація законодавства відповідних країн-сусідів у зазначених сферах [7].

Проте, слід констатувати: прикордонні регіони України приєднуються до сучасних транскордонних процесів нерівномірно та досить повільними темпами [5]; окрім того, на сучасному етапі особливо важливо посилити економічні проекти співробітництва в єврорегіонах. Оскільки саме з розвитком сфери підприємництва можливо вирішити проблеми з безробіттям, в соціальній та культурній сфері, навколишньому середовищі. Також в єврорегіонах разом з відповідними партнерами, доцільно здійснювати опрацювання законодавства в сфері дозвільних процедур, митних процедур, оподаткування, сертифікації та стандартизації, енергозбереження, інше [3].

Відтак, саме єврорегіони можуть стати так званою «брамою» між внутрішньо- та зовнішньоекономічною політикою України, оскільки їх зміст полягає, в першу чергу, не в дипломатичних діях, а в системних реформах, які вкрай необхідні нашій державі.

Література: 1. Модернізація України. Визначення пріоритетів реформ / Проект до обговорення. – Київ, 2009. – 120 с.; 2. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т. / Редкол. Л.В. Губерський та ін. – К.: Знання України, 2004. – Т. 1. – 760 с.; 3. Кулина С.Я. Розвиток прикордонного підприємництва в єврорегіоні «Сян» // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.univ.rzeszow.pl/pauka/36-Kulina_szablon-UKR.pdf; 4. Дергачова В.В. Роль транскордонного співробітництва в зовнішньоекономічній діяльності України у межах державної регіональної політики / Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ / Сборник научных трудов, 2009 год. – Том 1 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2009_1/index2009_1.htm; 5. Концептуальні засади розвитку транскордонного співробітництва України // Державне регулювання економіки України: методологія, напрями, тенденції, проблеми / За ред. д-ра екон. наук М.М. Якубовського. – К.: НДЕІ Міністерства економіки України, 2005. – С. 125-132; 6. Офіційний сайт Головного управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції Одеської обласної державної адміністрації / Розпорядження КМ України «Про схвалення Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів» // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ved.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=23566&id=1150>; 7. Мельник С.В., Матросов В.Д. Перспективи створення єврорегіонів в Україні як напрям розвитку транскордонного співробітництва в Європі // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.lir.lg.ua/st_1.htm; 8. Мікула Н.А. Єврорегіони: досвід та перспективи. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.; 9. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.

УДК 911.3:656.025.2 (571)

Савчук І.Г.

РОЗВИНЕНІСТЬ МЕРЕЖІ ЗАЛІЗНИЦЬ У РАЙОНІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Інститут географії НАН України

Східний (3039 км) і західний (2585 км) сегменти державного кордону України перетинає приблизно рівна кількість залізничних шляхів. При цьому кількість залізничних переходів через неї на першому і другому становить відповідно 14 і 17 переходів. Це свідчить про недостатній розвиток існуючої мережі контрольно-пропускних пунктів, що пов'язано з їх формуванням на східному сегменті державного кордону після проголошення незалежності в 1991 р. За виключенням молдовської ділянки, з рештою дер-

жав на заході Україна успадкувала державний кордон, оформлений у рамках Ялтинсько-Потсдамської геополітичної системи, на якому мережа контрольно-пропускних пунктів сформувалась відповідно зі зовнішньою політикою кол. СРСР. Таким чином чітко простежується прояв історичної інерції у самих напрямках міжнародного пасажирського кордон сполучення й у використанні існуючого станційно-шляхового господарства у прикордонні.

Існує чітка асиметрія у формуванні мережі залізничних станцій у районі державного кордону України. Більшість з них були сформовані до I світової війни. Вони були створені для задоволення потреб у перевезенні вантажів і пасажирів імперій, що тоді існували. Саме тому є дві специфічні проблеми, пов'язані зі встановленням сучасного державного кордону України.

Перша проблема, пов'язана зі встановленням лінії проходження сучасної західної кордону України у рамках Ялтинсько-Потсдамської системи відповідно до геополітичних інтересів СРСР. Через превалювання військово-стратегічних міркувань, до нього відійшли найважливіші залізничні вузли Західної України і Закарпаття, що мають безпосередній вихід у залізничну мережу сусідніх країн, а також залізничні лінії, які виходять до них із глибини його території. Таким чином, частина колишніх внутрішньодержавних залізничних ліній, опинилися у безпосередній близькості від сучасного західного державного кордону України (табл. 1). Слід зауважити, що на території сусідніх центральноєвропейських країн найближчими найбільшими залізничними вузлами подібними українським Ковелю, Львову, Чопу є їх столиці. Таким чином, враховуючи особливості конфігурації західній частині території України, є суттєві резерви для збільшення транзитного потоку пасажирів і вантажів із цих країн.

Таблиця 1

Рокадні залізничні лінії України з виходом у сусідню країну

Рокадна залізнична лінія	Область України	Сусідня країна	Залізнична станція – вихід у сусідню країну	Довжина, км
Рава-Руська–Белз	Львівська	Польща	Рава-Руська	45
Синяки–Ужгород–Чоп	Закарпатська	Словаччина	Ужгород, Чоп	215
Чоп–Батеве–Берегове–Виноградів	Закарпатська	Угорщина	Батеве, Чоп	60
Д'якове–Королеве–Солотвина II	Закарпатська	Румунія	Д'якове, Тересва	97
Ларга–Сокиряни	Чернівецька	Молдова	Ларга, Сокиряни	69

Складено і розраховано за [1]

Друга проблема, пов'язана з тим, що кордони між колишніми союзними республіками не бралися до уваги при створенні залізничної мережі у кол. СРСР. Саме тому, у межах сучасної України є низку залізничних ліній, розділених сучасним державним кордоном із ними: Ларга–Мамалига (Україна – Молдова), Неданичі–Семиходи (Білорусь – Україна), Клевань–

Ворожба (Росія – Україна). Так само залізничні лінії, що виходять від станцій «Басарабська» (Молдова), «Болград» (Україна), «Ізварине» (Україна) направлені на територію сусідньої держави. Залізничні лінії Болград–Рені й Ларга–Мамалига двічі проходять по території Молдови, а Клевань–Ворожба – так само по території Росії, що істотно ускладнює рух по них (встановлено за [1]). Особливим випадком є залізничне сполучення у районі станцій «Ізварине» і «Мілове», спрямоване до Росії. Розглянемо докладніше кожен із них на предмет руху по ним міжнародних пасажирських поїздів і безпересадочних вагонів.

Є ділянки залізничної мережі, що двічі перетинають державний кордон України з сусідньою державою. Це залізничні лінії в Українському Придунав'ї (Одеська обл.) та на Слобожанщині (Сумська обл.).

В Одеській обл. 58 км залізничних шляхів (розраховано за [1]) у районі залізничних станцій: «Басарабська», «Болград» і «Рені» не використовують для міжнародного пасажирського сполучення, через необхідність двічі перетинати державний кордон Молдови з Україною. Подібна причина і на ділянці Ларга–Мамалига (Україна – Молдова) залізниці Кам'янець-Подільський–Чернівці довжиною в 123 км (розраховано за [1]).

У Сумській обл. залізнична гілка Хутір-Михайлівський–Ворожба – довжиною в 114 км також двічі перетинає державний кордон Росії з Україною (встановлено по [1]). По ній також не виявлено міжнародного пасажирського сполучення.

Не задіяні у такому виді міжнародного сполучення лінії Королеве–Великий Бичків у Закарпатській обл. – 78 і Чернігів–Овруч (Житомирська, Київська, Чернігівська обл.) – 176 км (розраховано за [1]). У першому випадку, це пояснюється існуванням рокадну залізниць у Румунії Сату-Маре–Бая-Маре, а у другому – істотним радіаційним забрудненням північних районів України, внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Нааявність значних ділянок залізниці, що мало або зовсім не використовують у перевезенні пасажирів і вантажів ставить перед Україною необхідність оптимізації існуючої залізничної мережі в її прикордонні та перерозподілу маршрутів руху поїздів і безпересадочних вагонів різних типів із метою підвищення ефективності експлуатації існуючого станційно-шляхового господарства.

Нааявність таких специфічних проблем у конфігурації залізничної мережі у прикордонні України призводить до її недовикористання. Тому важливо спільно з державними органами влади сусідніх країн створити спеціальні нормативні акти, що будуть регулювати залізничне сполучення, а також визначати специфічну форму контролю за переміщенням вантажів і пасажирів двох сусідніх країн і резидентів третіх країн та осіб без громадянства, які перевозять по ним.

Можна припустити, що ряд залізничних ліній і станцій у районі державного кордону України з Молдовою і Росією з часом будуть ліквідовані або ж отримають особливий статус у рамках транскордонного співробітництва. Істотну роль при цьому має їх значення для міжнародного пасажирського сполучення.

Література: 1. *Схема залізниць України*. – К.: Укр. аерогеодез. під-во, 1994. – М-б 1 : 750 000.

УДК 339.94:[37+001] [31](477.52)+(470)

Самойленко Н.С.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА СУМСЬКОЇ ТА КУРСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ ТА НАУКИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.і.н., проф. Духопельников В.М.

Сьогодні неможливо знайти бодай один регіон якоїсь країни, який би не співпрацював з іншими державами, і в першу чергу – сусідніми. Так склалися історично, що нашим споконвічним північним сусідом є Росія.

Розпад колишнього Радянського Союзу призвів до того, що два братні народи, які мають спільну багатовікову історію і тісно пов'язані досить тривалим перебуванням у складі однієї держави – спочатку Російської імперії, а потім СРСР, опинилися по різні боки кордону.

Зокрема, з 1991 року прикордонними стали Сумська (Україна) і Курська (Російська Федерація) області, які еднають не лише ріки Сейм і Псел, але й історія двох держав України та Росії ще з часів «Слова о полку Ігоревім». Ратна дружба Сіверського князя Ігоря і Курського Буй-Тура Всеволода з'єднана кровними узами, як і долі наших дідів, обпалені порохом і вогнем Курської Дуги [5, с. 14].

Спільний кордон двох областей становить 296 км і проходить по території 6-ти районів Курської області – Рильського, Глушковського, Кореневського, Хомутовського, Суджанського та Беловського і 6-ти районів Сумської області – Білопільського, Сумського, Путивльського, Глухівського, Краснопільського та Кролевецького [3, с. 1].

Згідно Статті 10 Угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво прикордонних областей України та РФ (27 січня 1995р., м. Харків), ці дві держави будуть розвивати у прикордонних областях рівноправне і взаємовигідне співробітництво в гуманітарній сфері, включаючи освіту та науку, сприятимуть широкому інформаційному обміну [7].

Тому дві прикордонні області 17 листопада 2001 р. в м. Суми підписали «Угоду між Адміністрацією Курської області РФ і Сумською обласною державною адміністрацією України про довгострокове торгівельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво» та Протокол до неї. Крім того, в межах даної Угоди укладаються Угоди про дружбу і партнерство між містами і районами цих областей (14 угод між містами і районами-побратимами), які також передбачають співробітництво в області освіти та науки (табл. 1).

Таблиця 1

Угоди між містами та районами Сумської та Курської областей [1]

№ з/п	Партнер з Сумської області	Дата укладення та набуття чинності	Партнер з Курської області
1.	Місто Суми	31 липня 1998 р.	Місто Курськ
2.	Місто Шостка	23 березня 2002 р.	Місто Железнодорожск
3.	Білопільський район	22 лютого 2003 р.	Глушковський район
4.	Путивльський район	6 вересня 2003 р.	Глушковський район
5.	Сумський район	19 вересня 2003 р.	Глушковський район
6.	Глухівський район	9 травня 2004 р.	Рильський район
7.	Краснопільський район	6 серпня 2004 р.	Беловський район
8.	Краснопільський район	6 серпня 2004 р.	Суджанський район
9.	Сумський район	3 березня 2006 р.	Суджанський район
10.	Місто Глухів	19 листопада 2007 р.	Місто Рильськ
11.	Сумський район	22 січня 2008 р.	Кореневський район
12.	Глухівський район	21 січня 2009 р.	Хомутовський район
13.	Місто Путивль	19 серпня 2010 р.	Місто Льгов
14.	Кролевецький район	7 грудня 2010 р.	Конишевський район

Пункт 38 вищезгаданого Протоколу передбачає, що Сторони будуть сприяти розвитку співробітництва в області освіти, освітніх технологій і методик, обміну педагогічним досвідом, в тому числі зі збереженням рідної мови, історії та культури [4].

У школах, які розташовані в прикордонних з Україною районах, в перші тижні вересня проводяться спеціальні уроки, класні години та інші виховні заходи, спрямовані на вивчення історії, звичаїв і традицій українського народу. Протягом 2003-2006 рр. в основному проводилась робота, пов'язана з участю дитячих учнівських колективів Сумської та Курської областей у проведенні спільних заходів. Так, на запрошення управління освіти Сумської обласної державної адміністрації команда школярів Курської області брала участь у міжнародних легкоатлетичних змаганнях.

Щорічно на базі Сумського державного університету проходив міжнародний турнір школярів з фізики, математики та інформатики, в якому брали участь команди з прикордонних областей України та Росії, в тому числі команда Курської області. В літній період 2003 р. був здійснений взаємний обмін делегаціями талановитих дітей на базі оздоровчих таборів «Magistr»

(Курськ) та «Чайка» (Путивль). Загалом у таборах відпочило 30 талановитих школярів [2].

Щорічно в м. Курськ проводиться міжнародний конкурс виконавців народної пісні «Курські мотиви» (останній конкурс проводився в листопаді 2005 р.), в якому традиційно брали участь вокалісти з Сумської області. За підсумками останнього конкурсу гості з України зайняли призові місця в трьох вікових групах. У середній віковій групі (12-15 років) учасники здобули «Гран-прі» конкурсу [2].

Між управліннями освіти, адміністраціями Белгородської, Курської, Липецької, Тамбовської, Харківської, Сумської, Луганської, Полтавської областей була досягнута домовленість про проведення щорічного міжнародного конкурсу-фестивалю «Вчитель року». Кожного разу він проводився в травні місяці і передбачав заходи, які розкривають професійні та творчі здібності педагогів; педагогічні майстерні, де представлений досвід застосування нових педагогічних технологій; педагогічні виставки «Ініціативи. Творчість. Пошук»; робота круглих столів, дискусійних клубів. Цей фестиваль сприяв закріпленню професійних і міжнаціональних зв'язків педагогів, були виявлені чудові зразки педагогічної праці, інноваційних підходів, надзвичайних педагогічних заходів. Під час конкурсів були з'ясовані й розглянуті актуальні для слов'янських держав проблеми організації суспільної, професійної педагогічної освіти [2].

У травні 2001 р. такий фестиваль проводився в Сумах, а 15-17 травня 2008 р. – в м. Липецьк, але через об'єктивні фінансові причини востаннє.

У жовтні 2005 р. на запрошення управління освіти і науки обласної державної адміністрації Сумської області делегація педагогічних робітників Курської області брала участь у проведенні обласної виставки «Освіта Сумщини – 2005». За підсумками роботи виставки сторони домовилися про підписання довготривалої Угоди про співробітництво у сфері освіти і науки між Сумською і Курською областями [2].

В лютому 2006 р. делегація Курської області взяла участь у засіданні Координаційної Ради з модернізації та розвитку освіти слов'янських народів, яке проходило в м. Суми [2].

Створений 24 квітня 2007 р. євро регіон «Ярославна» у складі Сумської та Курської областей дав новий поштовх науково-освітньому співробітництву між цими двома прикордонними областями, адже у Статуті Євро регіону однією з цілей є: «розвиток співробітництва прикордонних територій у напрямку науки, нових технологій та освіти» [6].

25 серпня 2010 р. була підписана довгоочікувана Угода про довготривалу співпрацю у сфері науки і освіти між Сумською та Курською областями, в якій Сторони підтвердили своє бажання до подальшого укріплення дружніх відносин, беручи до уваги близькість культур і традицій культурного спіл-

кування двох народів. Вони висловили переконання, що зв'язки у сфері науки і освіти відповідають інтересам народів двох держав і будуть сприяти подальшому розвитку дружніх та добросусідських відносин, співпраці і партнерству між Україною і Російською Федерацією [8].

Отже, населення Сумської та Курської областей має спільну багатомістову історію і досить тривалий час перебувало у складі однієї держави, тому державний кордон сьогодні не заважає їх спілкуванню, освітньому та науковому співробітництву.

Література: 1. Дані Головного управління економіки Сумської обласної державної адміністрації // Поточний архів управління економіки Сумської обласної державної адміністрації; 2. Інформація управління освіти та науки Сумської обласної державної адміністрації // Поточний архів управління освіти та науки Сумської обласної державної адміністрації. 3. Плохих Г. Побратимские связи приграничных районов / Г. Плохих // Курская правда, 2009, 4 марта, с. 1; 4. Протокол до Угоди між Адміністрацією Курської області РФ і Сумською обласною державною адміністрацією України про довгострокове торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво // Поточний архів управління освіти та науки Сумської обласної державної адміністрації; 5. Рижкова Л. Близький сусід – дорожчий за далекого родича / Л. Рижкова // Площа Незалежності, 2. – 2003. – № 1-2 (29-30). – с. 14-15; 6. Статут Євворегіону «Ярославна» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – http://forum-sumy.com/post_vvoregon_jaroslavna.html; 7. Угода між Урядом України та Урядом РФ про співробітництво прикордонних областей України та РФ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу. – http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=643_702; 8. Угода про довготривале співробітництво у сфері науки і освіти між Сумською та Курською областями // Поточний архів управління освіти та науки Сумської обласної державної адміністрації.

УДК 316.33:321

Сапрыка В.А., Жоассин В.
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВИДЕНИЯ
МОДЕЛИ ЕВРОРЕГИОНА: ЕС – РОССИЯ – УКРАИНА

*Белгородский государственный университет
Рэдабудский университет г. Наймеген*

Первый евворегіон в Европе был создан в 1958 году между Германией и Нидерландами. Данная административная единица была разработана с целью привлечения инвестиций, развития туризма и инфраструктуры. С расширением ЕС, евворегіоны стали инструментом интеграции в европейскую политику [1]. Они были предназначены для того, чтобы гражданское общество приблизилось к преодолению национального раскола, особенно на внешних границах Европы. После распада СССР возникла необходимость организации и дальнейшей активизации трансграничного сотрудничества

сопредельных регионов бывших союзных республик, а ныне независимых государств [2]. Первый опыт создания еврорегионов между ЕС и РФ начался в 1997 г., когда был создан первый еврорегион «Неман». Целью его создания было повышение жизненного уровня жителей приграничных регионов. Использование модели еврорегионов на территории России и Украины начинается с 2003 года, когда был создан первый российско-украинский еврорегион «Слобожанщина» в уставе которого отмечается как повышение жизненного уровня, так и необходимость экономического развития приграничных территорий. В настоящее время данная модель реализуется на всем приграничье России и Украины, однако можно отметить как достоинства, так и недостатки внедрения модели еврорегиона.

В Европейском союзе изменение природы границы в сторону контактности, привело к разработке и реализации программ приграничного сотрудничества как одной из приоритетных задач. Эти программы в последствии стали инструментом политики соседства. Так, исследователь Моравчик отмечает, что Европейский союз в первую очередь воспринимает приграничное сотрудничество, как способ преодоления традиционного протекционизма европейских государств [3]. Но понимание идеи еврорегионов в Европейском союзе в качестве исключительно экономического инструмента, было бы ошибкой. Европейская политика соседства добавляет геополитический контекст в структуру приграничья и как следствие использования модели еврорегионов. Одной из приоритетных задач развития еврорегионов ЕС является участие гражданского общества в процессах приграничного сотрудничества. В то же время, развитие процессов межрегионального и приграничного сотрудничества на территории постсоветского пространства, часто воспринимается как ограничение барьерного действия новых государственных границ. В прошлом, соседние регионы имели тесные производственные, торговые и социальные связи и их хозяйство развивалось как часть единого экономического пространства. Создание еврорегионов на пост-советском пространстве – это попытка сокращения разрыва между хозяйственными связями и ограничениями в контактах соседних районов, а также возможность преодоления сложностей с пересечением границы для населения.

Одной из основных проблем, которую отмечает большинство ученых как в ЕС, так на постсоветском пространстве, является различное понимание в использовании модели еврорегионов на местном, региональном, национальном или даже наднациональном уровне политики. Наиболее существенными, на наш взгляд, является следующая взаимосвязь организационно-политических барьеров (отсутствие квалифицированного персонала, ограниченный организационный потенциал, отсутствие власти, недостаточное финансирование) и гражданских барьеров (конкурирующие социально-пространственные процессы, территориальная логика). В основном

эта взаимосвязь является барьером для какого-либо участия населения с обеих сторон границы. Наконец, связь между этими проблемами имеет значительное воздействие на трансграничные проекты. Еще одним элементом является отсутствие народного доверия из-за конкурирующих геополитических проектов. Визовые вопросы, контроля безопасности, стремление к большей самостоятельности на местном и региональном уровнях являются факторами, которые замедляют процессы приграничного сотрудничества. В то же время стоит отметить и особенности развития модели еврорегионов в ЕС и на постсоветском пространстве, а также следует провести сравнительный анализ их структур организации и методов работы (см. табл. 1).

Таблица 1

Сравнительный анализ использования модели еврорегионов

Еврорегионы на постсоветском пространстве	Еврорегионы в ЕС
<u>Организация</u> – инициатива региональных органов власти; – приграничные организации с избранным секретариатом, зачастую без привлечения экспертов и без постоянного управленческого персонала; – согласно уставу, законодательная база на государственном уровне зачастую не согласована.	<u>Организация</u> – слияние региональных и местных органов власти по обе стороны государственной границы, иногда с парламентским собранием; – приграничные организации с постоянным секретариатом, экспертами и управленческим персоналом; – согласно собственному уставу, основанному на национальном законодательстве двух стран; – согласно общественному соглашению, основанному на международных договорах, которые также регулируют членство региональных властей.
<u>Методы работы</u> – нерегулярные встречи, презентации и конференции, зависящие от политических процессов, происходящих внутри страны; – бюрократизация процессов управления, отсутствие интеграции на вертикальном и горизонтальном уровнях; – балансирование между различными структурами и полномочиями по обе стороны границы.	<u>Методы работы</u> – развитие стратегически ориентированного сотрудничества; – международно-ориентированное восприятие интегрированного пространства; – центр для международных отношений; – балансирование между различными структурами и полномочиями по обе стороны границы; – партнерское сотрудничество, как вертикального уровня (общеевропейский, правительственный, региональный, местный), также как и горизонтального возле границы.

Таким образом, отмечая сходства при возникновении еврорегионов в ЕС, России и Украине, а также общность проблем функционирования, в то же время стоит отметить и различия при применении модели еврорегионов, в частности их организационной структуры, методов работы и т.д.

Тем не менее, применение модели еврорегионов является одной из самых продуктивных форм приграничного сотрудничества, так как дает возможность решать проблемы по обе стороны границы. Использование европейского опыта, позволит региональным и местным администрациям осознать, что граница может быть не только барьером, но и источником инвестиций и экономической привлекательности, сотрудничеством в сфере социальной политики, управления окружающей средой и т.д.

Литература: 1. *Cooperation between European Border Regions // Association of European border regions. – Nomos, 2008;* 2. Черномаз, П.А. *Еврорегион «Слобожанщина» и перспективы украинско-российского трансграничного сотрудничества [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://euroregion.ru/files/Chernomaz/cher.pdf>;* 3. Moravcsik, A. *Is there a Democratic Deficit in World Politics // Conference at Princeton University. April 5th 2007.*

УДК 339.94: 620.9 (477:470+571)

Сидорова Д.С.

ПРОБЛЕМЫ И ОСОБЕННОСТИ СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И РОССИИ В СФЕРЕ ЭНЕРГЕТИКИ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: проф., д.э.н. Воробьев Е.М.

Теснейшее российско-украинское сотрудничество в экономической сфере – это прямое наследие общей истории, а точнее органичное и закономерное ее продолжение. Созданная за годы независимости нормативно-правовая база украинско-российских отношений охватывает фактически все сферы сотрудничества. Подписано более 360 двусторонних документов, более 240 из них действуют на межгосударственном и межправительственном уровнях [2].

Приоритетными направлениями стратегического партнерства между Украиной и Россией являются сотрудничество в энергетической отрасли.

Украина относится к энергодефицитным странам, поскольку за счет собственных источников удовлетворяет свои потребности в топливно-энергетических ресурсах лишь на 47-49%. Россия сегодня сохраняет лидирующие позиции на европейском газовом рынке, является одним из крупнейших поставщиков нефти на мировой рынок. За счет российских энергоносителей покрывается 100% потребностей Украины в ядерном топливе, около 75% потребностей в сырой нефти и около 50% – в природном газе. Собственная добыча покрывает 10-12% потребностей в нефти и 20-25% – в природном газе [4].

На сегодняшний день, Украина экономически погибнет, если не будет поступления газа добытого в других странах. Из-за специфических особен-

ностей газа доставка его в каких-либо серьезных количествах без использования газопровода экономически абсолютно не целесообразно. Поэтому Украина привязана к трубопроводам, построенным еще во времена СССР и может получать газ только с территории России, в тоже время Россия может прокачивать газ в серьезных количествах только через территорию Украины. Кроме того Украина получила в наследство приличное количество газохранилищ. Возникает интересная ситуация, Украина не может обойтись без российского газа а Россия не может без украинской газотранспортной системы и украинских газохранилищ.

Но главная проблема не в цене российского газа для Украины а в том что Украина по сути дела является заложником России. И не только газовом вопросе, но и вопросах нефтепереработки и атомной энергетике. Украинские нефтеперерабатывающие заводы строились для переработки именно российской нефти, чтобы обеспечить высокую эффективность экспорта нефтепродуктов к Европе. Что касается атомной энергетике, то собственная промышленность Украины удовлетворяет лишь 15% потребностей ядерно-энергетического комплекса в оснащении, материалах, приборах, остальное поставляется из России, стран СНГ и Запада. Вместе с тем 20% уранового сырья, что поступает в РФ, добывается в Украине. Поэтому при нынешней сложившейся ситуации украинская промышленность и вся Украина в целом зависит от условий выдвинутых российской властью.

Так же следует признать факт, что для внутренних нужд Украине нет необходимости покупать газ. Только Харьковская область добывает газа столько сколько необходимо для всех коммунальных служб Украины. А еще существует добыча газа с морского шельфа Украины. По самым скромным оценкам только разведанных месторождений газа достаточно для полного обеспечения Украины газом как минимум на 50 лет. При этом потребление газа рассчитывалось исходя из нынешнего потребления и предстоящего роста украинской экономики. Модернизация энергосистемы, а именно снижение энергоемкости производства, внедрение энергосберегающих технологий и альтернативной энергетике дает возможность появлению весомых резервов для экономии энергоресурсов и частичной отказ от их экспорта [1].

Украина, в качестве главного маршрута по поставке российского газа в Европу, имеет огромное значение для европейской и российской энергетической безопасности. В широкой внешнеполитической перспективе, энергетическая интеграция Украины с Россией приведет к масштабной экономической интеграции, которая ослабит влияние ЕС на Украину и стимулы для проведения реформ. ЕС в свою очередь пытается сделать энергетически рынок Украины прозрачным и конкурентным. Также ЕС поддерживает Украину на пути повышения энергоэффективности и использования возобновляемых источников энергии, проведения необходимых реформ для модернизации

энергетического сектора в соответствии с Договором об энергетическом сотрудничестве, а также в соответствии с Брюссельской декларацией.

Значительные перспективы в развитии энергетики в Украине открывает присоединение в феврале 2011 года к Энергетическому сообществу (организация, куда входят страны ЕС и 9 государств Юго-Восточной Европы). Управляющий директор по энергетике ЕБРР заявил, что банк готов вкладывать в нефтегазовый сектор Украины полмиллиарда долларов ежегодно. Первые кредиты от международных финансовых организаций на начало модернизации украинской газотранспортной системы ожидается в конце 2011 года [3].

Многоуровневые кооперационные связи, взаимопереплетение и взаимодополняемость экономик стран, общность научно-технического потенциала, производственной базы и методов хозяйствования – все это и сегодня предопределяет наличие мощной стратегической составляющей российско-украинского партнерства, направляет двустороннее сотрудничество в долгосрочное русло. Однако украино-российское сотрудничество должно формироваться по принципу равноправности партнеров, который к сожалению сейчас не действует. Партнерство между Украиной и Россией вместо рыночного носит политический характер, который часто становится барьером для выгодного сотрудничества.

Литература: 1. Алексеев Д... Плюс психологический фактор. Новые технологии российско-украинского взаимодействия // Содружество НГ – 2000 – №6. – С. 5-6; 2. Аникин В.И., Копылов О.В. Будущее российско-украинского экономического сотрудничества создается сегодня // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С. 3-4; 3. «ЕС загрожує більша енергетична залежність від Росії у випадку пасивності щодо України» – ЗМІ «The New Еигоре» [Електронний ресурс] – 2010-09-15 – Режим доступу: <http://ua-energy.org>; 4. Цветков В.А. «Россия и Украина: перспективы сотрудничества» Украина – Информационно-аналитический мониторинг. – Февраль 2009. – №3. – С. 3-5 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cemi.rssi.r>

УДК 339.92:061

Скороход І.С. РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Волинський національний університет імені Лесі Українки

На сьогодні основним завданням функціонування регіонів в Україні є підвищення їх конкурентоспроможності шляхом модернізації та розвитку прикордонної інфраструктури, підтримки малого та середнього бізнесу, захисту навколишнього середовища.

Серед основних чинників, які стримують повноцінне використання можливостей єврорегіонів слід виділити низький ступінь залучення до транскордонного співробітництва підприємницьких структур. Тому важливого значення набуває активне включення в реалізацію різноманітних проектів єврорегіонів представників малого та середнього бізнесу.

Окремим напрямом формування програм розвитку депресивних територій повинен стати розвиток сфери підприємництва. На сучасному етапі важливо посилити економічні проекти співробітництва в єврорегіоні, оскільки саме з розвитком сфери підприємництва можливо вирішити проблеми з безробіттям, в соціальній та культурній сфері, навколишньому середовищі. Розвиток підприємництва може відбуватися через реалізацію таких економічних проектів, як створення бізнес-інкубаторів, просування малих інвестицій, посилення торговельних відносин з прикордонними територіями [3].

Питання розвитку підприємництва на сучасному етапі є актуальним і для Волинської області. Участь в транскордонному об'єднанні Єврорегіон «Буг» разом з Люблінським воеводством Польщі та Брестською областю Білорусії дає можливість області активно залучати іноземні інвестиції, а також разом з польськими та білоруськими інвесторами створювати спільні підприємства. Разом з тим даний єврорегіон володіє певними перевагами для здійснення підприємницької діяльності, оскільки через його територію проходять важливі комунікаційні шляхи, які з'єднують країни Західної Європи з Росією, Україною, Білоруссю.

На Волині функціонує понад 240 підприємств з іноземними інвестиціями. Співвласниками волинських підприємств стали представники з майже сорока країн. Найактивнішими інвестиційними партнерами є Польща та Велика Британія. Із загальної суми іноземних капіталовкладень у 327,6 млн. дол. США, що надійшли в економіку регіону протягом 1993-2010 років, 28,5% – польського походження. Польща вкладає інвестиції здебільшого у виробничу сферу, зокрема деревообробну та харчову галузі, банківську сферу, а також у підприємства, що займаються торгово-посередницькою діяльністю та надають різноманітні послуги, зокрема транспортні [1].

На території Волинської області діє майже 30 спільних українсько-білоруських підприємств, що становить 4,8% від їх загальної кількості в області. Серед цих господарських структур ефективно працюють спільні підприємства ТзОВ «Ваш вибір техно» (виробництво дверей, вікон, надання будівельних і ремонтних послуг) та «Волиньліспром» (оптова торгівля лісоматеріалами). Загалом обсяг білоруського капіталу, вкладеного в економіку Волині становить 0,2 млн. дол. США або 0,1% від загального обсягу надходжень з-за кордону [4].

За останній час спостерігається зростання обсягів надходжень у регіон інвестицій з Польщі. Зокрема, на початок 2011 року капітал польських

інвесторів у волинських підприємствах становив майже 160 мільйонів доларів США, а це – майже половина усіх зарубіжних надходжень Волинської області. Ефективність господарської взаємодії підтверджується й результатами експортно-імпорتنих операцій Волинської області з Польщею: за 2010 рік цей показник склав 177,2 мільйонів доларів США або майже 18% сукупного зовнішньоторговельного обороту Волині. За цей час на ринку Польщі реалізовано продукції місцевого виробництва на 44 мільйони доларів США, тобто у середньому кожна десята експортна операція, реалізована суб'єктами підприємництва Волинського регіону, передбачає Польщу кінцевим пунктом призначення своїх виробів. Динаміка ділової співпраці підтверджується й діяльністю спільних підприємств, майже 30% яких створено за участю польських бізнесменів [2].

В рамках програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна на 2007-2013 рр. передбачається надання підтримки проектам, що включають сприяння розвитку торгівлі та інвестицій, розвиток спільних підприємств, місцевих і регіональних ринків праці, нових технологій, покращення співпраці між дослідницькими та підприємницькими структурами.

Отже, співпраця в рамках євро регіону «Буг» у сфері підприємництва ведеться досить активно. Свідченням цього є розробка й реалізація спільних проєктів, а також проведення конференцій та успішна діяльність спільних підприємств на території Волинської області.

Література: 1. Двосторонній товарообіг Волині з Польщею сягнув \$69,6 млн. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zaxid.net/newsua/2010/8/30/191747/>; 2. Клімчук Б. Економіка Волині відкрита для польських партнерів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ktmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244169124&cat_id=243564193; 3. Кулина С.Я. Розвиток прикордонного підприємництва в євро регіоні «Сян» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.univ.rzeszow.pl/nauka/konferencje/r1_most/ukr/36-Kulina_szablon-UKR.pdf; 4. Розширення спектру співробітництва Волині й Республіки Білорусь [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.voladm.gov.ua/news.php?id=4638&today=2009.04.13&lang=ukr>.

УДК 339.94(477-04:470+571)

Соснин Д.О.
ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И РОССИИ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н. Гончаренко Н.И.*

В условиях постоянно углубляющейся международной специализации Украина развивает двусторонние межгосударственные отношения с большинством стран мира. Наиболее эффективно это происходит в пределах

трансграничных объединений. Трансграничное объединение является специфической сферой международной деятельности, которая направлена на установление и углубление экономических, социальных, научно-технических, экологических, культурных и других отношений между территориями [3].

Для трансграничного сотрудничества, в отличие от международного сотрудничества, характерны наличие границы и необходимость ее обустройства, а также общее использование природных ресурсов и, соответственно, общее решение некоторых проблем. Трансграничное сотрудничество, являясь фактором интеграционного процесса и предпосылкой инновационного развития, направлено на достижение максимального сближения социально-экономического развития регионов, т. е. на полную ликвидацию любых ограничений относительно движения товаров, работ, услуг, рабочей силы, капитала, технологий через границу.

Целью исследования является анализ основных направлений трансграничного сотрудничества Украины и России.

Одной из причин появления прямых приграничных связей между внутрисубъектными образованиями является то, что на уровне государства сложно самостоятельно быстро и эффективно решать, особенно в приграничных регионах, задачи, которые входят в зону их ответственности и являются необходимым условием экономического развития разделенных границей территорий [3].

Наиболее распространенной формой трансграничного сотрудничества Украины и России является еврорегион. Еврорегион – это одна из организационных форм трансграничных отношений, где в пределах своей компетенции и с согласия центральных государственных органов, на базе специальных расширенных полномочий на международное сотрудничество, местные органы власти приграничных областей имеют возможность разрабатывать специальные комплексные программы экономического, культурного и гуманитарного взаимодействия, реализовать конкретные трансграничные экономические проекты, решать проблемы занятости, инфраструктуры, экологии [2].

Формирование еврорегионов предусматривает также возможность создания организационной структуры и системы финансирования в форме международных межрегиональных ассоциаций, объединений, консорциумов и т. п. согласно действующему законодательству Украины.

К 2011 году на украинско-российской границе создано и функционирует четыре еврорегиона: «Слобожанщина» (Белгородская и Харьковская области), «Ярославна» (Курская и Сумская области), «Днепр» (Брянская и Черниговская области), а также созданный в 2010 году «Донбас» (Луганская, Донецкая и Ростовская области) [5].

В рамках еврорегионов Украина и Россия осуществляют свое сотрудничество в различных направлениях:

Таблица 1

Основные направления трансграничного сотрудничества
Украины и России [4]

Еврорегион	Основные направления деятельности
«Слобожанщина»	– координирование действий членов еврорегиона в областях экономики, науки, экологии, культуры и образования, разработка проектов трансграничного сотрудничества, которые представляют взаимный интерес; – создание нового транспортного коридора для решения проблем перегрузки трансграничной магистрали Харьков – Белгород; – согласование экологической политики относительно основного водного ресурса региона – Северского Донца; – согласование вопросов в сфере трудовой миграции между Украиной и Россией; – реализация инновационно– инвестиционных проектов;
«Днепр»	– всестороннее экономическое развитие; – региональное развитие; – коммуникации, транспорт, связь; – образование, охрана здоровья, спорт и туризм; охрана и улучшение состояния окружающей среды; – ликвидация чрезвычайных ситуаций, стихийных бедствий и их последствий; – содействие расширению контактов между жителями приграничных территорий, развитию сотрудничества между учреждениями, организациями и субъектами хозяйственной деятельности.
«Ярославна»	– разработка концепции развития трансграничного сотрудничества в направлении снижения экологической нагрузки приграничных областей– участниц еврорегиона; – разработка проекта единого порядка обращения с бытовыми и промышленными отходами в областях– участницах еврорегиона; – исследование ситуации в молодежной среде приграничных районов с целью подготовки рекомендаций для разработки социальных программ; – изучение тенденций развития социально– демографических процессов в приграничных областях Украины и Российской Федерации: анализ современных проблем и разработка механизмов их решения.
«Донбасс»	– создание условий для развития экономических связей; развитие инфраструктуры приграничных районов, – ликвидация чрезвычайных ситуаций, стихийных бедствий и их последствий; – сохранение бассейна реки Северский Донец; – охрана окружающей среды, туризм, культура и образование; – создание условий для максимально упрощенного пересечения государственной границы жителями приграничных территорий, а также для беспрепятственного перемещения грузов и товаров, что, безусловно, поспособствует развитию торговли.

Таким образом, на основе проведенного исследования можно сделать вывод о том, что участие Украины в трансграничном сотрудничестве с Россией является основой для расширения взаимовыгодного торгово-экономического сотрудничества на уровне региона, то есть приграничное сотрудничество позволяет решать локальные проблемы на местах, а также способствует международной интеграции на уровне государства.

Одним из наиболее важных и перспективных аспектов трансграничных отношений между странами является международный научно-технический обмен. Он дает возможность увеличить инновационный потенциал стран и улучшить экономическое состояние государств. Совершенствование нормативно-правовой базы касательно трансграничного сотрудничества позволит увеличить эффективность работы еврорегионов.

Литература: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины / Голиков А.П., Черномаз П.А. // Укр. наук.-практ. журнал. – 2007. – № 5. – с. 15-32; 2. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980, м. Мадрид). – 35 с.; 3. Ляшенко В.И., Макогон Ю.В. Формы и направления межрегионального трансграничного экономического сотрудничества. / В.И. Ляшенко. – Донецк: ДонГУ, 2003. – 512 с.; 4. Информационный портал межрегионального приграничного сотрудничества [Электрон. ресурс]: <http://www.euroregion.ru>; 5. Сайт посольства Украины в Российской Федерации [Электронный ресурс]: <http://www.mfa.gov.ua>

УДК 339.9:621.6] (447.52)

Стаття М.Г.

МІЖНАРОДНЕ РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В РАМКАХ ЄВРОРЕГІОНУ «ДОНБАС»

*Державний вищий начальний заклад «Українська академія
банківської справи Національного банку України»
Наук. керівник: ас. Квачан О.С.*

Зовсім нещодавно на теренах економічного та політичного життя України з'явилося таке явище як єврорегіон – що згідно із Законом України «Про транскордонне співробітництво» від 24 травня 2004 року визначається як організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво.

Концепція єврорегіонів є наслідком політики Європейського Союзу, що направлена на децентралізацію економічної та політичної влади, створення своєрідних екстериторіальних утворень.

Активними учасниками єврорегіонів виступає низка регіонів України маючи для цього вигідне транскордонне становище, для прикладу, з 25 областей України 17 є прикордонними. В Україні на даний час в Україні функціонує 8 єврорегіонів: Карпатський, Буг, Нижній Дунай, Верхній Прут, Дніпро, Слобожанщина, Ярославна та Донбас. На їх території (9 областей) мешкає більш як 20% населення країни. Чотири з них мають єдині кордони з Росією. Це такі регіони як єврорегіон «Дніпро» (Брянська, Чернігівська і Гомельська область Білорусі), «Слобожанщина» (Білгородська і Харківська

області), «Ярославна» (Курська і Сумська області) та «Донбас» (Луганська, Донецька та Ростовська області).

Наймолодшим, проте одним з найперспективніших утворень є Єврорегіон «Донбас», що був створений 29 жовтня 2010 року. Основне завдання нового трансграничного об'єднання – реалізація спільних проєктів в таких сферах, як регіональна економіка, нові технології, комунікації, транспорт, зв'язок, наука, культура, освіта, захист навколишнього середовища, ліквідація надзвичайних ситуацій, стихійних лих та їх наслідків. Фінансування проєктів єврорегіону буде здійснюватися за рахунок учасників. Статут єврорегіону передбачає створення ради, секретаріату й робочих груп.

Створення Єврорегіону «Донбас» відбувається паралельно із виконанням цілого ряду доручень з розвитку і вдосконалення прикордонної співпраці, які були представлені Президентами Російської Федерації і України на зустрічі з керівниками прикордонних регіонів Росії і України 21 квітня 2010 року в Харкові, під час міждержавних консультацій на вищому рівні в м. Глухів та м. Завідово Сумської області 17-18 вересня 2010 року, а також на Першому російсько-українському міжрегіональному економічному форумі у Геленджіку 4 жовтня 2010 року.

Цікавими є також статистичні дані, які свідчать про те, що Луганська область має найбільший сухопутний кордон із Росією – 745 км. Більш того за даними управління зовнішніх відносин і зовнішньоекономічної діяльності Луганської обласної адміністрації, Росія є найкрупнішим зовнішньоторговельним партнером Луганської області. У загальному зовнішньоторговельному обігу регіону питома вага російської продукції складає більше 70%. За січень-серпень 2010 року зовнішньоторговельний обіг Луганської області з РФ склав 3,15 млрд. доларів, експорт – 1,27 млрд. доларів.

Взагалі ж угода містить близько 20 пунктів та визначає першими кроками спільної співпраці обладнання пропускних пунктів, створення та оптимізацію транспортно-складської, торгової, логістичної та виробничої інфраструктури прикордонних територій, а також будівництва об'єктів сільськогосподарського призначення, що безпосередньо дасть можливість збільшити кількість робочих місць та обсяги фінансових вливань в бюджет.

А безпосередньо для жителів прикордонних територій планується спростити процедуру переходу через кордон на суміжну територію. Щодня тільки через прикордонні пункти пропуску з Ростовською областю проходить більш 1,6 тис. автомобілі, перетинають кордон 6,5 тис. громадян. На кордоні з Ростовською областю працюють 7 відділів прикордонної служби, 4 прикордонних пости та 8 митних.

Також одними з першочергових завдань даної співпраці постають доволі практичні, проте доволі важливі питання. Наприклад, поповнення рибних ресурсів Азовського моря, будівництва заводів з розведення малька, створен-

ня відповідні умови для нересту, вирішення також проблем, пов'язаних з річкою Сіверський Донець, а саме щодо забору води та очисних споруд.

Крім того, процес децентралізації в рамках системи єврорегіонів відбувається не лише на загальноєвропейському рівні, але й безпосередньо на рівні самого єврорегіону. Адже підписана угода дозволяє громадам різних рівнів, не лише обласних, а й сільських, селищних, об'єднувати зусилля для вирішення проблем громади.

Одним із найамбітніших завдань для реалізації постає крупномасштабний проект будівництва автомобільної дороги, яка буде перетинати всю Україну, виходити на Волгоград, Ростовську область та далі на Китай.

Наступним етапом у співробітництві в рамках даного єврорегіону стало приєднання до цих 2-х областей у лютому 2011 Донецької області із населенням 4,7 млн. жителів. А вже в жовтні 2011, під час зустрічі Президента Віктора Януковича і президента Росії Дмитра Медведєва на українсько-російському міжрегіональному форумі в Донецьку, керівниками областей-членів єврорегіону «Донбас» планується видати перший спільний звіт про виконану роботу. Більш того цьому форуму передуватимуть низка зустрічей на рівні регіонів України і Росії.

В березні Донецьку область відвідала делегація Ростовської області, а потім в Луганській області відбудеться зустріч, присвячена вирішенню екологічних проблем Азовського моря і річки Сіверський Донець.

Росія також сприймає дану співпрацю в доволі позитивному руслі. Наприклад, в Міністерстві закордонних справ РФ відзначили, що угода про створення Єврорегіону «Донбас» вносить значний вклад в скарбницю багатосторонньої співпраці Росії та України, що останнім часом послідовно і впевнено набирає обороти у різних сферах, у тому числі і в загальноєвропейському контексті.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, ми прийшли до висновку, що програма Євросоюзу в контексті Єврорегіону «Донбас» набуває дійсно дієвого механізму із практичним застосуванням та має доволі потужний потенціал за оптимістичними прогнозами на майбутній розвиток. Більш того, така регіональна інтеграція надає можливості не тільки державам, як таким, зміцнювати прикордонні зв'язки, але й самим областям завдяки об'єднанню спільного потенціалу, природних ресурсів та зусиль вирішувати питання проблемних секторів економіки, інфраструктури, екології регіонів, а також створювати якісно нові цілком практичні і доволі потужні амбітні проекти як регіонального, так і державного рівня.

Література: 1. Ісар І.В., Бриндак Л.В. Роль єврорегіонів в транскордонному співробітництві України / І.В. Ісар, Л.В. Бриндак. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Economics/48322.doc.htm; 2. Закон України «Про транскордонне співробітництво» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004,

№45, ст. 499 зі змінами та доповненнями. / Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1833-17>; 3. <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%B2%D1%80>; 4. <http://www.unian.net/ukr/news/news-404403.html>

УДК 351.712.4(075)

Тимофеев В.К.
ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО
НА ТЕРРИТОРИИ ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА»:
ВОЗМОЖНОСТИ И ПРИОРИТЕТЫ

Белгородский государственный университет

По мнению большинства политиков различных стран мира, в сложившейся ситуации мирового экономического кризиса только взаимодействие малого бизнеса и власти способно вывести страны из тупика, в который они могут попасть благодаря замедлению экономической активности, сворачиванию производства, и, как следствие, к росту социальной напряженности. Для того чтобы этого не произошло, сегодня в мире делается многое. Проводятся саммиты руководителей двадцати ведущих государств мира. Правительства разных стран принимают антикризисные меры, программы и планы. Ученые, представители бизнес-сообщества принимают участие в разработке мер способных не только противостоять трудным временам, но и предлагают пути решения проблем по выходу из создавшейся трудной ситуации.

Развитие дружеских, братских связей между Белгородской Харьковской областями, органами представительной и исполнительной власти двух государств, хозяйствующих субъектов, бизнеса, науки, общественных организаций имеют определенный исторический и политический опыт. За последние годы на основе двухсторонних соглашений и договоров достигнуто много положительного, накоплен определенный опыт взаимодействия. Основными формами взаимодействия, плодотворного делового сотрудничества на уровне Белгородской и Харьковской областей были: взаимный обмен рабочими визитами делегациями, как областных, так и районных уровней, проведение выставок-ярмарок, экономических форумов, научно-практических конференций, различных культурных обменов.

Одним из таких механизмов, сформированных в развитых странах мира, является взаимодействие между органами государственной власти и бизнесом. Оно рассматривается как необходимое условие развития эффективной рыночной экономики, и в ходе процесса своей институционализации стало носить характер партнерства государства и частных предпринимателей, получив название государственно-частного партнерства (ГЧП).

По оценкам экспертов, ГЧП позиционируется как «новая технология развития экономики» Но при этом отношение к проблеме неоднозначное, так как

сейчас отношения между государством и бизнесом строятся на основе личного авторитета – губернатора, министра и т.п. Вследствие этого такие отношения очень подвержены рискам. Поэтому необходимо выработать принципы, на которых будут строиться отношения двух субъектов государства и бизнеса, и создать четкую правовую основу, позволяющую защитить и тех и других. Тем более если такое сотрудничество осуществляется на международном уровне оно должно быть гарантировано и юридически защищено.

Образцом такого сотрудничества можно назвать первый российско-украинский еврорегион «Слобожанщина», который был утвержден в 2003 году. В рамках еврорегиона подписаны и действуют соглашения по «Строительному кластеру».

В настоящее время в России ГЧП осуществляется в следующих Формах:

1. Заключение договоров о реализации проектов, в которых в качестве равноправных партнеров, каждый со своим вкладом в проект, участвуют: с одной стороны – структуры государственной (или муниципальной) власти, с другой – частные компании.

Такие проекты могут реализовываться на основании концессионных соглашений, соглашений о разделе продукции, арендных, инвестиционных и иных форм договоров, в которые включаются особые условия об участии государственной (муниципальной) стороны со своим объемом обязательств и прав в рамках проекта и о распределении прав на создаваемые в ходе проекта объекты, продукцию и услуги.

2. Использование средств Инвестиционного фонда РФ (согласно Постановлению Правительства РФ от 23.11.05 № 694, в ред. от 25.04.06, с изм. от 24.08.06) и других источников государственного финансирования для поддержки реализуемых частным бизнесом крупных проектов в стратегических направлениях.

3. Создание особых экономических зон (ОЭЗ): опытно-внедренческих, производственных, туристско-рекреационных, портовых), стимулирующих за счет мер государственной поддержки развитие бизнес-проектов.

При этом ОЭЗ, способствующим развитию обрабатывающих секторов, отраслей высоких технологий и производству новых видов продукции, социально-экономическому развитию регионов, созданию новых высококвалифицированных рабочих мест, отводится значительная роль в решении задач по привлечению инвестиций, диверсификации и выводу российской экономики на инновационный путь развития.

4. Создание корпораций со смешанным государственным и частным капиталом для развития приоритетных отраслей экономики.

5. Взаимодействие государственного и частного капитала в целях развития науки, технологий и техники, адаптации научно-технического комплекса к условиям рыночной экономики.

6. Сотрудничество государства и бизнеса в развитии социальной сферы, при котором согласованно с государственной политикой бизнес самостоятельно и за свой счет реализует проекты в областях, приоритетных для государства и общества (строительство учебных заведений, больниц, разработка законопроектов, технических регламентов, стандартов, создание сетей юридических консультаций для граждан, содействие развитию отечественного кино и театра, книгоиздания и литературы и т.д.).

Наличие этих законодательно закрепленных направлений деятельности дает нам сегодня правовую основу для проведения продуктивной конкретной работы в рамках достигнутых договоренностей и заключенных соглашений, действующих в рамках еврорегиона «Слобожанщина». ГЧП предполагает использование лизинговых и концессионных механизмов, финансирование с привлечением частных инвестиций социальных программ и инвестиционных проектов, имеющих стратегическое значение.

Исходя и вышеизложенного, сегодня можно говорить о формировании программы развития ГЧП на территории Белгородской и Харьковской областей. Эта программа может быть разработана нашими учеными и утверждена органами представительной власти Белгородской и Харьковской областей как одно из приоритетных направлений взаимодействия приграничных регионов.

Приоритетными направлениями ГЧП согласно Программе, могут быть следующие направления взаимодействия:

- производственная и транспортная инфраструктуры (строительство и эксплуатация дорог, электрических сетей);
- жилищно-коммунальное хозяйство;
- финансирование научных исследований, имеющих перспективы коммерциализации, и развитие инновационной инфраструктуры;
- профессиональное образование и система переподготовки кадров; – здравоохранение и социальные услуги;
- информационно-консультационная поддержка предпринимательской деятельности.

Эффективными инструментами взаимодействия государства и бизнеса, согласно Программе, может стать инициирование по созданию и функционирование ОЭЗ в нашем регионе; формирование и использование Инвестиционного фонда приграничного региона РФ; повышение эффективности деятельности государственных институтов развития, в том числе банков развития на приграничной территории; развитие инновационной инфраструктуры, в том числе создание технико-внедренческих парков, производственных кластеров на базе создаваемого технопарка в г. Белгород.

Для написания этой программы и ее осуществления уже сегодня можем привлечь ученых двух областей, ученых Украины и России, предпринима-

телей, государственные структуры. Рассматривая при этом не только политическое, прежде всего экономическое содержание ГЧП, где частный сектор обеспечивает предпринимательскую инициативу, управление коммерческими рисками, экономию затрат и сжатые сроки реализации проекта.

Только тогда эти решения будут жизнеспособными, понятными и реально осуществимыми. Отсюда вывод – эффективными инструментами взаимодействия государства и бизнеса государственно-частного партнерства в области принятия решений должны стать: – проведение с участием представителей бизнеса консультаций по вопросам повышения конкурентоспособности, выявления и устранения административных барьеров, препятствующих ведению предпринимательской деятельности в приграничных регионах, при занятии внешнеэкономической деятельностью; – участие бизнес-сообщества в формировании отраслевых, региональных и других планов ГЧП на приграничной территории; – свободный доступ к информации о планируемых мероприятиях, наличии свободных инвестиционных площадок, условиях их приобретения в собственность или передачи в аренду; – привлечение представителей предпринимательского сообщества к участию в разработке проектов нормативных правовых актов на уровне представительной власти в наших областях. При этом следует оказывать поддержку развитию отраслевым бизнес-ассоциациям. Используя такие подходы, мы сможем рассчитывать на понимание проблем развития приграничного сотрудничества со стороны бизнес-сообщества и поддержку в реализации намеченных планов.

УДК 339.944

Улицкий А.В.

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ УКРАИНОЙ И РОССИЕЙ В АВИАЦИОННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

*Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского
Науч. рук.: к.е.н., доц. Барсегян А.Г.*

Обеспечение национальной безопасности одна из приоритетных задач в современных экономических условиях. На реализацию проектов, направленных на совершенствование обороноспособности, выделяются значительные средства, которые позволяют поддерживать национальную безопасность на высоком уровне. Важным структурным компонентом системы национальной безопасности является авиационная промышленность. Эта отрасль имеет значительное оборонное, общеэкономическое и научное значение для развитых и интенсивно развивающихся стран. Развитие авиационной промышленности в стране помогает поддерживать обеспечение национальной безопасности на высоком уровне. Кроме того, следует отметить, что

увеличение заказов на изготовление самолетов, вертолетов и двигателей позволяет предприятиям задействовать все производственные мощности и провести НИОКР в полном объеме. В результате чего увеличиваются поступления в бюджет, развивается научно-техническая база и происходит обновление основных фондов.

После распада СССР Украина получила один из крупнейших авиапромышленных комплексов. Современная украинская авиационная промышленность представляет собой одно из наиболее перспективных направлений развития экономики Украины. Несмотря на обострение конкуренции, производственный и научно-технический потенциал, накопленный в отрасли за многие десятилетия ее существования, по многим параметрам, до сих пор значительно превосходит достижения ведущих промышленно-развитых стран. Конкурентная борьба с зарубежными предприятиями авиационной промышленности, стремящимися сохранить и увеличить размер своей рыночной доли на мировом авиационном рынке, носит особенно ожесточенный характер в силу ряда причин. Основными среди них являются:

- достаточная насыщенность рынка;
- широкая доступность рыночной информации о производителях и потребителях;
- появление на мировом рынке значительного количества новых самолетов с улучшенными технико-экономическими характеристиками за счет интенсификации научно-технических разработок и вступления на рынок новых участников из развивающихся стран [1].

Одним из наиболее действенных методов конкурентной борьбы на мировом авиационном рынке является проведение интеграционных процессов предприятий для укрепления их экономической устойчивости и повышения научно-технического потенциала. В связи с этим для Украины наиболее приоритетным является сотрудничество с Россией. Одной из основных причин такого сотрудничества является территориальная близость, возможность более тесной кооперации для достижения лучших результатов. Стоит учитывать тот факт, что Украина и Россия, как страны бывшего СССР, получили мощную базу для развития авиапромышленности. Кроме того, они обладают примерно одинаковым научно-техническим потенциалом, что поможет при разработке и реализации проектов и не вызовет необходимости технологической адаптации производства.

Сотрудничество между Украиной и Россией в авиационной промышленности строится в нескольких направлениях. В классе легкой военно-транспортной авиации одним из наиболее перспективных считается самолет Ан-148, разработанный КБ Антонова. В Украине сборка самолета ведется на мощностях Киевского завода «Авиант», а в России сборку по украинской лицензии осуществляет Воронежское самолетостроительное общество.

В классе средней военно-транспортной авиации, существует совместный проект самолета Ан-70, который на сегодняшний день практически заморожен. Основная проблема в том, что у России существует задолженность перед АНТК им. Антонова в размере \$48,2 млн., которая остается непогашенной. Для завершения проекта необходима сумма в размере около \$300 млн.

В классе тяжелой военно-транспортной авиации приоритетным является Ан-124. Производство Ан-124 «Руслан» развернуто на ЗАО «Авиастар-СП» (г. Самара). Для восстановления серийного производства модернизированных самолетов Ан-124-100, по мнению координаторов работ, необходимо около \$1,4 млрд. В рамках кооперации «Авиант» и ОАО «Мотор-Сич» будут поставлять в Самару элементы планера и двигатели для самолета. Успех проекта во многом зависит от наличия портфеля заказов. Программа восстановления производства Ан-124-100 включена в стратегию развития авиационной промышленности Украины и РФ [2].

Еще одним из приоритетных направлений сотрудничества между странами является авиационное двигателестроение. В производстве этой номенклатуры изделий имеется глубокая межзаводская кооперация. В производственной кооперации с ОАО «Мотор-Сич» по выпуску авиадвигателей принимают участие десятки российских предприятий, а часть российских комплектующих составляет около 80%. Благодаря уникальности отдельных украинских научно-технических решений, российские предприятия постепенно налаживают собственное производство вертолетных двигателей.

На сегодняшний день состояние авиационной промышленности позволяет судить об уровне научно-технического прогресса в стране. Налаженное серийное производство обеспечивает постоянные рабочие места, поступления в государственный бюджет и инновационное развитие экономики за счет большого количества уникальных научно-технических решений. Наибольшего результата можно добиться путем интеграции предприятий между собой с целью совместного производства авиатехники.

Для Украины отрасль авиастроения хоть и является инновационной, однако она не обеспечена достаточными финансовыми ресурсами для полноценного развития. Предприятия получают много заказов, но без централизованной государственной поддержки не имеют возможность выполнять заказы в полном объеме и в срок. На этом этапе приоритетным выглядит сотрудничество с Россией, с которой реализуют ряд совместных проектов. Уже имеются первые результаты и принимаются заказы на совместно изготовленные самолеты. В будущем сотрудничество между двумя странами будет усиливаться. Существуют предпосылки того, что государство будет больше средств выделять на развитие авиационной промышленности в Украине, так как это один из приоритетов программы экономических реформ до 2014 г.

Литература: 1. Каяшев В. А. Реструктуризация авиационной промышленности России как фактор повышения экономической эффективности отрасли: дис. ... доктора экон. наук: 20.01.07 / Каяшев В.А. – М., 2005. – 258 с.; 2. Состояние и перспективы сотрудничества Украины и России в военной сфере // Национальная безопасность и оборона. – 2009. – № 4. – С. 33-36.

УДК: 339.92

Фреяк А.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОЇ ФОРМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

*Інститут міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
Наук. керівник: д.е.н., проф. Циганов С.А.*

Як форма транскордонного співробітництва, широкого розвитку набула співпраця в рамках єврорегіонів або єврорегіональне співробітництво. Єврорегіони – є вищою організаційною формою транскордонної співпраці адміністративно-територіальних одиниць сусідніх країн. Вони не відносяться до законодавчих або управлінських інституцій, не мають політичної сили та їх діяльність обмежена компетенцією місцевих та регіональних владних структур.

Співробітництво в рамках єврорегіонів дозволяє оперативно вирішувати прикордонні проблеми на місцевому рівні, надає додаткові інструменти для впровадження інфраструктурних проектів на державному кордоні у сфері транспорту, туризму та охорони довкілля, сприяє запровадженню інноваційної моделі розвитку регіонів, посиленню економічних зв'язків та бізнес-активності, наукового, освітнього, культурного обміну та міжлюдських контактів. Єврорегіони розглядаються і як засіб урегулювання можливих територіальних проблем двох держав. Вони дозволяють вирішувати проблеми, пов'язані з положенням національних меншин.

Слід зазначити, що на даний момент не існує єдиного і загальноприйнятого визначення терміну «єврорегіон». Дана ситуація викликана відсутністю легального формулювання терміну «єврорегіон» в європейських нормативних документах. Так, основний документ, що регламентує транскордонне співробітництво – Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями – не містить навіть згадки про єврорегіони [1]. Аналіз формулювань терміну «єврорегіон», які використовуються дослідниками даної проблематики у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі показує, що поняття «єврорегіон» включає в себе, географічну складову (як сукупність прикордонних територій двох і

більше держав), поряд з інституціональною складовою (як область взаємодії сторін і сфера реалізації конкретних проектів). Ряд дослідників розширюють визначення терміну «еврорегіон», включаючи в нього основні завдання та ознаки. Серед усіх запропонованих вітчизняними науковцями визначень, найширше, на думку автора, розкриває сутність даного поняття визначення І. Студенникова: еврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення ними узгоджених заходів в різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по різні сторони державного кордону [2].

Функціонування еврорегіонів здійснюється на основі базових принципів: добровільна участь, добросусідство та рівноправність сторін; досягнення компромісів з важливих питань; інтеграція на мікрорівні із збереженням національно-культурної ідентичності; залучення коштів центральних національних органів влади та міжнародних інституцій для вирішення соціально-економічних проблем прикордонних територій. При цьому, конкретні сфери співпраці залежать від пріоритетів сторін, наявних ресурсів та інтенсивності контактів [3].

Єврорегіони є відносно новою формою взаємовідносин між територіальними або місцевими общинами. Вперше концепція «еврорегіону» була реалізована в 1958 р. на голландсько-німецькому кордоні, де було створено першу еврорегіональну структуру «Єврегіо» (Euregio), назва якої, трансформуючись стала загальноприйнятим терміном в Європі. Співробітництво в рамках еврорегіонів поширювалось в країнах Західної Європи швидкими темпами. Найбільш активними у створенні еврорегіональних формувань були регіони Німеччини, Франції, Швеції, Бельгії та Нідерландів.

Єврорегіони у Західній Європі стали перевіреним інструментом розв'язання міжнаціональних конфліктів, а також стимулювання розвитку та реструктуризації економічних структур у відсталіх периферійних прикордонних територіях [4]. Позитивний досвід їх функціонування сприяв поширенню концепції еврорегіоналізму і в країнах Центральної та Східної Європи. Нині в Європейському Союзі налічується 230 регіонів, що співпрацюють між собою, із них 75 еврорегіонів, у яких беруть участь 38 держав [3].

Як показують результати роботи еврорегіонів в Європі, вони відіграють важливу роль базового майданчика у процесах європейської інтеграції, на якому відпрацьовуються всі механізми та інструменти інтеграції, досліджуються її позитивні та негативні впливи на життєдіяльність території з тим, щоб в подальшому застосовувати отримані результати під час інтеграції

країн. Так відбувалося у 60-70-х роках у Західній, Північній та Південній Європі, а з розширенням ЄС у країнах Центрально-Східної Європи, так і повинно відбуватися на нових зовнішніх кордонах ЄС.

Після наближення зовнішніх кордонів Євроспільноти до України, європейський досвід створення, функціонування єврорегіонів та реалізації програм і проектів співпраці особливо є цінним в аспекті залучення України в інтеграційні процеси та розвитку економічної співпраці з сусідніми країнами Європейського Союзу та СНД.

Література: 1. *Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (ETS No106) – Мадрид, 21 травня 1980 р. – Електронний ресурс.-Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>; 2. Студеников І. Феномен єврорегіонів в контексті методології історико-регіональних досліджень // *Історія України. Маловідомі імена, події, факти. – Вип. 22-23. – К., 2003. – с. 187-201*; 3. Костюк С. *Єврорегіони в українських прикордонних областях – нереалізований потенціал відносин Україна–ЄС [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.serhiykostyuk.com/data/articles/article_8.pdf*; 4. Мікула Н. *Єврорегіони: досвід та перспективи. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.**

УДК 339.923.(477+470)

Ханова О.В.

РЕГІОНАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ЯК ОДИН З ЕТАПІВ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ДОВГОСТРОКОВОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Одним з етапів розробки концептуально-стратегічних засад розвитку регіонів є регіональна діагностика. Це – спосіб оцінки сучасного стану регіону за багатьма ознаками. Головною метою дослідження в цьому випадку є своєрідна паспортизація регіону, основними задачами якої є:

- по-перше, побудова інформаційної моделі території, природних ресурсів, населення, господарства та інфраструктури регіону;
- по-друге, засіб конструювання інформаційного потоку для подальшого управління регіоном.

Регіональна діагностика має покомпоненту структуру, в якій головними ланками можна вважати: діагностику природно-ресурсного рівня розвитку, діагностику демографічних показників та діагностику економічних показників розвитку.

Результати регіональної діагностики дають природно-ресурсний, демографічний та економічний індекс кожного з регіонів, на підставі яких при подальших розрахунках дають змогу отримати підсумковий рейтинг регіонів та відповідно рейтинговий показник кожного з регіонів.

При проведенні регіональної діагностики прикордонних регіонів України та Росії проведено відповідну діагностику для всіх регіонів україно-російського прикордоння за 43 індикаторами, переважна більшість яких є відносними.

Слід відмітити недосконалість офіційної статистичної інформації двох країн, її неспівпадання майже за кожною з груп показників. Найгірша ситуація склалась з інформацією природно-ресурсного блоку регіонів Росії, яку важко отримати громадянину України (як іноземцю).

Аналіз природно-ресурсного блоку показників (ПРП) показав приблизну рівноцінність регіонів України та Росії, але з невеликою перевагою саме української сторони. Єдиною значною перевагою російських регіонів ми вважаємо їх значно кращу екологічну ситуацію, що пов'язано з профілюючими галузями промисловості регіонів.

Аналіз демографічних показників (ДП) показує значну перевагу російських регіонів. Зокрема, коефіцієнти природного та міграційного приросту населення показують наявність певних проблем в регіонах України, а особливо в Чернігівській та Сумській областях. В показниках трудових ресурсів найбільша різниця спостерігається у коефіцієнтах безробіття та середній зарплатні на особу. Демографічний рейтинговий показник регіонів показав, що найвищий показник має Краснодарський Край (4,14). Також, значні демографічні індекси мають: АР Крим та Белгородська область. Найгірший показник у Чернігівській (8,29) та Сумській (8,14) областях. В цілому демографічний показник областей України дещо нижчий (41) за російський (33).

Аналіз економічного блоку показників (ЕП) також підтвердив перевагу російських регіонів та остаточно дозволив виявити регіони-аутсайтери: Чернігівську, Сумську та Брянську області, показники яких є найменшими. Різниця між регіонами особливо спостерігається у показниках валового регіонального продукту та обсягах інвестування економіки. Що стосується зовнішньоекономічної діяльності – у таких регіонах як Ростовська, Брянська, Белгородська та Харківська області в структурі товарообігу переважає імпорт, що в цілому відображає загальну тенденцію торгового обороту між Росією та Україною. Економічний рейтинговий показник також показав перевагу російських регіонів, серед яких найкращим є Краснодарський Край з показником 3,2. Також, значні економічні індекси мають Белгородська (4,75) та Ростовська (4,3) області. Найгірший показник – Чернігівській (9,35) та Сумській (8,35) областях. Сумарний показник областей України (44,6) дещо нижчий, ніж Росії (31,9).

Розрахунок природно-ресурсного, демографічного та економічного індексів кожного з регіонів україно-російського прикордоння дозволяє визначити підсумковий рейтинговий показник регіонів (табл. 1).

Таблиця 1

Підсумковий рейтинговий показник регіонів україно-російського порубіжжя

	ПРП	ДП	ЕП	Підсумковий рейтинг регіону
АР Крим	4,33	5,14	7,9	17,37
Донецька	6,33	6,57	5,45	18,35
Луганська	9,33	7,07	7,3	23,7
Сумська	4,56	8,14	8,35	21,05
Харківська	6,11	5,50	6,25	17,86
Чернігівська	5,33	8,29	9,35	22,97
Белгородська	9,11	5,07	4,75	18,93
Брянська	8,00	6,71	7,6	22,31
Воронізька	4,89	5,71	5,75	16,35
Курська	8,33	5,93	6,35	20,61
Краснодарський край	4,11	4,14	3,2	11,45
Ростовська	7,56	5,79	4,3	17,65

Підсумковий рейтинговий показник було розраховано як суму інших рейтингових показників дозволив виявити регіон-лідер – Краснодарський край (11,45), та регіон-аутсайдер – Луганська область (23,7). Загалом, показники українського прикордоння нижче відповідних показників Росії на 20%.

Література: 1. Голиков А.П., Казакова Н.А. Стратегия регионального развития: европейский контекст. – Харьков: Экограф, 2008. – 180 с.; 2. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: Учебное пособие. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 3. www.gks.ru – Федеральная служба государственной статистики; 4. www.ukrstat.gov.ua – Державний комітет статистики України.

УДК 332.14

Ханькова О.С., Юркова О.Н.
МОДЕЛЬ ЕВРОРЕГИОНОВ КАК СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ
ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ
ПРИГРАНИЧНЫХ РЕГИОНОВ

*Белгородский государственный университет
Науч. рук.: к.с.н., доц. Сапрыка В.А.*

В настоящее время в условиях усиления международной экономической интеграции особое внимание уделяется приграничному сотрудничеству. Важными предпосылками служат: географическая близость, схожесть в отраслевых структурах, возможность совместного использования природных, трудовых, научно-технических и других ресурсов. Участие в еврорегионах позволяет оперативно решать приграничные проблемы на местном

уровне, формировать гибкие хозяйственные структуры с привлечением внешних инвестиций для возведения и расширения инфраструктуры, налаживать приграничную торговлю, туризм, расширять сотрудничество в культурной, социальной, природоохранной и прочих областях.

Современная система приграничного сотрудничества в области регионального развития, прежде всего, позволяет акцентировать внимание на развитии приграничных территорий. Ведь какие бы цели ни преследовало государство, создавая и укрепляя свои рубежи, жители приграничных регионов оказываются в крайне невыгодном положении, ощущая на себе все тяготы ограничений, связанных с передвижением людей, товаров, идей и услуг. К тому же, находясь на задворках страны, они испытывают традиционное невнимание к ним со стороны центральных властей. Для самостоятельного решения своих проблем у них нет ни средств, ни возможностей. Как результат, многие регионы обращаются в депрессивные, малоразвитые территории. Между тем, от уровня их развития, от качества жизни зависит многое, в том числе и единство рубежного государства.

На сегодняшний день можно констатировать, что наше государство не имеет четкой сформулированной политики по отношению к приграничным территориям, формам их государственной поддержки, методам привлечения инвестиций. Со многими из соседних государств у нас нет договоров о трансграничном сотрудничестве, соглашений о взаимной защите инвестиций и т.д.

Один из первых, является опыт участия российских территорий – в создании еврорегионов – «Карелия» в 1998 году на финской границе, и «Балтика» в 2001 году на границе Польши с Калининградской областью [1]. На уровне региональной и муниципальной политики делается немало: проходят встречи, переговоры, ярмарки, презентации.

На сегодняшний день в Российской Федерации действуют девять еврорегионов. Эта форма приграничного сотрудничества появилась около 50 лет назад в Западной Европе и стала результатом более тесного взаимодействия предприятий, местных властей и общественных организаций. Карелия и Калининградская область РФ участвуют в деятельности четырех еврорегионов. В ноябре 2003 г. было подписано соглашение о создании еврорегиона «Слобожанщина», включающего часть территории Белгородской и Харьковской областей. Почти в то же время был учрежден еврорегион «Днепр», охватывающий территорию на стыке границ Белоруссии, России и Украины. Так же на сегодняшний день существуют следующие еврорегионы: «Ярославна», функционирующий на территории Сумской и Курской областей; «Балтика», охватывающий территории девяти регионов шести стран Балтийского моря; «Неман», включающий Калининградскую область и регионы Литвы и Польши и др.

Для сравнительного анализа деятельности приграничных территорий мы взяли еврорегионы «Карелия» – это первый опыт сотрудничества между регионами Российской Федерации и Европейского Союза, и «Слобожанщина» – первого на границах между Россией и ее соседями по СНГ.

Одним из успешных опытов формирования приграничного сотрудничества является создание еврорегиона «Карелия». За тринадцать лет совместной работы республики Карелии и регионов Финляндии реализовано множество проектов. Среди преимуществ данного еврорегиона можно выделить:

- успешная реализация инвестиционных проектов (например, строительство очистных сооружений в г. Лахденпохья, создание и обслуживание машинных станций в хозяйствах Карелии и др.);

- финансирование карелло-финских проектов Евросоюзом;

- многолетние тесные связи между городами и районами Республики Карелия и городами и коммунадами Финляндии во всех сферах сотрудничества;

- возможности развития перерабатывающих отраслей и энергетики с использованием местных ресурсов (т.к. Республика Карелия обладает неиспользуемыми запасами отходов лесопиления и лесопереработки, что при привлечении передовых финских технологий в республику может явиться дополнительным источником тепловой и электрической энергии).

Однако при явных преимуществах, еврорегион «Карелия» обладает существенными недостатками: – различие в уровнях развития приграничных коммуникаций и уровне информатизации; отсутствие развитой производственной сферы экономики, ориентированной, прежде всего, на конкурентоспособные наукоемкие, – теле- и информационные технологии; – отсутствие эффективной транспортной системой, обеспечивающей современную инфраструктуру транснационального предпринимательства (в настоящее время в Республике Карелия полностью отсутствует регулярное не только международное, но и внутринациональное авиационное сообщение); – нехватка значительных в региональных масштабах запасов топливно-энергетических ресурсов [2]. Несмотря на имеющиеся недостатки, расширяющееся год от года карельско-финляндское сотрудничество активизировало многочисленные контакты в различных сферах жизни по обе стороны нашей общей границы с Финляндией.

Положительный опыт в функционировании еврорегионов как на границах России, так и в странах Евросоюза позволяет создавать новые, более инновационные приграничные содружества. Одним из доказательств этому может служить образование в 2003 году еврорегиона «Слобожанщина», основной целью которого является содействие устойчивому социально-экономическому развитию и экономическому сотрудничеству приграничных территорий Белгородской и Харьковской областей.

В рамках еврорегиона разрабатывается инвестиционный проект по созданию на границе России и Украины приграничной мультимодальной транспортно-логистической зоны, предусматривающей строительство крупного международного аэропорта, а также сопутствующей инфраструктуры – выставочного и гостиничного комплексов, таможенных терминалов, автомобильных и железнодорожных скоростных линий, сети супермаркетов и др.

Руководство еврорегиона уделяет особое внимание развитию сотрудничества между первостепенными вузами Белгородской и Харьковской областей. Благодаря проведению встреч, дебатов, конференций, представители высших учебных заведений и студенты имеют возможность обмениваться мнениями и опытом в решении актуальных проблем, существующих как в России, так и на Украине. На данном этапе в результате таких встреч реализовано множество проектов.

Учитывая, что одним из немаловажных аспектов является формирование имиджа еврорегиона и информированность жителей приграничья о его деятельности, разработан Интернет-сайт, где можно ознакомиться с мероприятиями и проектами, реализуемых в рамках сотрудничества. Несмотря на инновационную модель еврорегиона «Слобожанщина», его интенсивное развитие и инвестиционная привлекательность напрямую зависят от ситуации, сложившейся в России.

К сожалению, практически для всех еврорегионов пока характерны недостаточная инициативность, слабая финансовая база, недостаток управленческих кадров, сложности реализации проектов, обусловленные различием в правовых системах пограничных государств и недостаточным уровнем межгосударственных связей. Остро стоит проблема несовершенства правовой нормы. Так же необходимо иметь федеральную программу, которая бы предусматривала целевое финансирование наиболее важных проектов в рамках еврорегионов. Нехватка средств, проблемы с их получением и эффективным распределением препятствуют развитию деловых и культурных отношений в приграничных районах.

Приграничную кооперацию лучше всего поддерживать ее максимальной деюрократизацией, отчетливой координацией на всех уровнях и оперативным принятием необходимого решения. Таким образом, можно сделать вывод о том, что приграничные регионы являются не только периферией. Они обладают большим потенциалом экономического роста, что требует научно-обоснованных методов использования данного потенциала.

Литература: 1. Дружинин, П.В. Прогнозирование развития экономики приграничных регионов: методологические и методические положения // Режим доступа к изд.: krc.karelia.ru. – Систем. требования: IBM PC; Internet Explorer; 2. Реут О.Ч. Почему модель еврорегионов неконструктивна? // Режим доступа: <http://www.edc.spb.ru/conf2001/Reut.html>.

Черномаз П.А.
**ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНСКО-
РОССИЙСКОГО ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА
В КОНТЕКСТЕ ТРЕТЬЕГО ПРОТОКОЛА
К МАДРИДСКОЙ КОНВЕНЦИИ**

*ГП «Харьковстандартметрология»
ХНУ им. В.Н. Каразина*

Постановка проблемы. Геополитическое положение Украины таково, что существует необходимость гармонизации взаимоотношений в треугольнике «ЕС – Украина – Россия». Одним из механизмов гармонизации является налаживание эффективного межрегионального приграничного сотрудничества Украины как со странами ЕС на западных рубежах, так и с Россией – на восточных. При этом такое сотрудничество немислимо без учета особенностей развития межрегионального сотрудничества в Европе и тесно коррелирует с теми нормативно-правовыми документами, которые разработаны в данной сфере Советом Европы и Европейским Союзом.

Цель данного исследования – определить институциональные тенденции современного украинско-российского трансграничного сотрудничества в свете основных положений новых европейских документов в сфере межрегионального приграничного сотрудничества.

Результаты. Развитие межрегионального приграничного сотрудничества является одним из приоритетов Совета Европы. Его основным вкладом в определение правовых основ этого сотрудничества стала Европейская рамочная конвенция о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями (Мадридская конвенция) 1980 г., сопровождаемая двумя протоколами, принятыми соответственно 9 ноября 1995 г. и 5 мая 1998 г. Данная конвенция обязала подписавшие ее стороны поддерживать и поощрять трансграничное сотрудничество между территориальными общинами и органами власти, находящимися под их юрисдикцией.

На самом деле эта конвенция закрепила уже имевшуюся на тот момент в Европе тенденцию – появление объединений трансграничного сотрудничества, получивших название еврорегионов по имени первой такой группировки «Euregio», возникшей в 1958 г. на границе Германии и Нидерландов. Еще до подписания конвенции, в июне 1971 г., была создана Ассоциация европейских приграничных регионов (Association of European Border Regions) с секретариатом в г. Гронау (Германия) на территории первого еврорегиона «Euregio». Эта добровольная неправительственная организация сейчас объединяет порядка 100 различных институтов трансграничного сотрудничества в Европе, большинство из которых названы еврорегионами.

Как Украина, так и Россия ратифицировали Европейскую рамочную конвенцию о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями и два дополнительных протокола к ней. Таким образом, в украинско-российских отношениях появилась правовая основа для развития полноценного трансграничного сотрудничества.

В результате на границе Украины и России на сегодня сформирован каркас территориально компактных еврорегионов, в основе которых лежат соглашения между территориальными общинами, расположенными по обе стороны границы. В этот каркас входят еврорегионы «Днепр» (2003 г.), «Ярославна» (2007 г.), «Слобожанщина» (2003 г.) и недавно созданный «Донбасс» (2010 г.). В то же время формально учрежденный на южных рубежах Украины Черноморский еврорегион (2008) вряд ли можно считать таковым, в том числе в силу значительной территориальной разбросанности многочисленных членов-основателей (Азербайджан, Албания, Армения, Болгария, Греция, Грузия, Молдова, Россия, Румыния, Сербия, Турция, Украина).

В ст. 2 конвенции подчеркивается: «Трансграничное сотрудничество осуществляется в пределах компетенции территориальных общин или властей, определенной внутренним законодательством». Однако иногда различие в законодательствах двух соседних стран становятся серьезным барьером на пути реализации заключенных соглашений. Прежде всего это касается разграничения полномочий между органами местной и центральной власти. Кроме того, в конвенции не было выработано единой правовой формы организации деятельности еврорегиона. Под названием «еврорегион» заключались либо общие соглашения о партнерстве, либо создавались «сообщества по интересам», либо «сообщества с правами юридического лица» и т.п. При этом отдельные еврорегионы оказались достаточно «размытыми» и не всегда признавались на общеевропейском уровне, что было важно при получении финансирования из Европейского фонда регионального развития.

Поэтому возникла необходимость четкой и эффективной правовой основы для институционализации сотрудничества между территориальными общинами или властями в форме еврорегионов. Европейские министры, ответственные за местное и региональное самоуправление, на встрече в Валенсии 15-16 октября 2007 г. поставили цель установления «четких и эффективных правовых рамок для институционализированного сотрудничества» и договорились создать проект нового 3-го Протокола к Мадридской рамочной конвенции об «объединениях еврорегионального сотрудничества» (Euroregional Co-operation Groupings – ECGs). Работы по проекту третьего протокола проводились Комитетом экспертов по трансграничному сотрудничеству (Committee of experts on transfrontier co-operation) под эгидой Европейского комитета по вопросам местной и региональной демократии (European Committee on Local and Regional Democracy – CDLR). Третий

протокол к Мадридской конвенции призван обеспечить основные положения создания и функционирования органов трансграничного и межрегионального сотрудничества и быть полностью совместимым с Регламентом № 1082/2006 Европейского парламента и Совета ЕС от 5 июля 2006 г. о «Европейских группировках территориального сотрудничества» (European grouping of territorial cooperation – EGTC). Данным регламентом прописаны правовые основы создания еврорегиональных групп в странах ЕС. Таким образом, третий протокол к Мадридской конвенции расширяет действие основных положений регламента на страны Совета Европы, которые не входят в ЕС.

После одобрения Комитетом министров Совета Европы текст третьего протокола был открыт для подписания и ратификации 16 ноября 2009 г. в Утрехте (Нидерланды) в ходе 16-й сессии Конференции министров, ответственных за местное и региональное самоуправление.

На сегодня этот протокол еще не вступил в силу, поскольку его подписали 10 стран-членов Совета Европы (Армения, Бельгия, Германия, Литва, Люксембург, Нидерланды, Словения, Франция, Черногория и Швейцария), присоединившихся к рамочной конвенции, но ни одна из них его не ратифицировала, а протокол вступает в силу после четырех ратификаций [1]. Украина и Россия пока не подписали этот протокол, однако в Верховной Раде Украины в марте 2011 г. уже состоялся «круглый стол», на котором протокол презентовали и обсудили необходимость его подписания и ратификации [2].

Протокол № 3 к Европейской рамочной конвенции о трансграничном сотрудничестве между территориальными общинами или властями предусматривает определенный юридический статус, создание и деятельность «объединений еврорегионального сотрудничества» (ОЕС). Целью ОЕС является поощрение, поддержка и развитие в интересах населения трансграничного и межтерриториального сотрудничества между его членами в сферах общей компетенции и в соответствии с национальным законодательством соответствующих государств. В протоколе определено, что ОЕС – это форма органа трансграничного сотрудничества в виде юридического лица с правом на собственный бюджет, которое подпадает под законодательство той страны-члена Совета Европы, где расположена его штаб-квартира. ОЕС учреждается путем заключения письменного соглашения между его членами-основателями. ОЕС могут основать территориальные общины или власти и другие члены, которые определены в п. 1 ст. 3 протокола. Под другими членами понимаются государства-члены Совета Европы, а также юридические лица, созданные с целью решения конкретных задач, представляющих взаимный интерес, которые не занимаются производственной или коммерческой деятельностью. Юридические лица могут быть членами ОЕС, если: 1) их деятельность фи-

нансируется преимущественно государством, территориальной общиной или властью или подобным органом, или 2) их управление контролируется этими субъектами, или 3) половина членов их административного, управленческого или надзорного органа назначается государством, территориальной общиной или властью или подобным органом. При этом территориальные общины или власти имеют большинство избирательных прав в ОЕС. Также п. 1 ст. 3 протокола определено, что физические лица не могут быть членами ОЕС.

Выводы. Таким образом, вступление в силу Протокола № 3 к Мадридской конвенции будет способствовать принятию странами-членами Совета Европы соответствующих национальных законов по обеспечению эффективной деятельности ОЕС. В Украине и России это будет сопряжено с необходимостью уточнения юридического статуса уже существующих еврорегионов, прежде всего с целью получения финансирования для реализации совместных проектов. Это означает, что, кроме подписания соглашений о создании еврорегионов на уровне местных органов власти и самоуправления, все ОЕС должны быть оформлены в виде юридических лиц с соблюдением вышеперечисленных условий протокола.

Литература: 1. Протокол № 3 к Европейской рамочной конвенции о приграничном сотрудничестве территориальных сообществ и властей [Электронный ресурс] // Официальный сайт Службы договоров Совета Европы. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=206&CM=8&DF=26/03/2011&CL=RUS>. 2. Смяян Н. От еврорегионов до континента без границ // Голос Украины. – 2011. – № 50. – 19 мар.

УДК: 341: 347.736

Чичина О.А.
ТРАНСГРАНИЧНОЕ БАНКРОТСТВО

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Дмитриев В.Н.*

В условиях интернационализации экономики разных стран, когда несостоятельный должник и кредиторы имеют разную национальную принадлежность либо имущество несостоятельного должника, на которое обращается взыскание кредиторов, находится в разных странах, различия национальных систем правового регулирования несостоятельности являются серьезным препятствием для урегулирования отношений, связанных с признанием должника банкротом и удовлетворением требований кредитора. Возникает проблема трансграничной или международной несостоятельности (банкротства).

Комиссией ООН по праву международной торговли (ЮНСИТРАЛ) понятие трансграничной несостоятельности истолковано как ситуация, когда

активы должника размещены более чем в одном государстве или когда в производство о несостоятельности вовлечены иностранные кредиторы должника. Несостоятельность – это признанная судом неспособность должника в полном объеме удовлетворить требования кредиторов. В настоящее время отсутствует единообразное международное правовое регулирование трансграничной несостоятельности. Поэтому обычно возбуждаются независимые производства по делам о банкротстве должника в соответствующих странах, или в зависимости от политической и правовой близости стран предпринимаются бессистемные попытки урегулирования долгов на основе принципа взаимности.

Проблема трансграничного банкротства в Украине только набирает обороты. Сегодня встречаются лишь единичные случаи такого банкротства. Однако тот факт, что они имеют тенденцию к увеличению, а круг их участников постоянно расширяется, свидетельствует о том, что в скором времени проблема трансграничного банкротства станет весьма актуальной.

Всемирная глобализация, интеграционные процессы, вступление Украины во Всемирную Торговую Организацию – все эти явления делают новые вызовы нашей стране и обществу для того, чтобы быть полноценным игроком на мировом рынке, нужно играть по его правилам и, по возможности, активнее. Увеличение производства нуждается в новых рынках сбыта и, как правило, внутренний рынок уже не может удовлетворить современные корпорации и промышленно-финансовые группы. Выход на внешние рынки существенно изменяет структуру экономики предприятия – участника внешнеэкономической деятельности, а национальное законодательство не всегда надлежащим образом регулирует имущественные отношения, возникающие у субъектов хозяйствования вне границ страны. Возникает необходимость внедрения новых, ранее неизвестных механизмов для урегулирования имущественных отношений.

Внешнеэкономическая деятельность субъектов хозяйствования, как правило, направлена на получение прибыли, но довольно часто глобальные процессы экономики, временами неоправданные риски приводят к убыточным операциям и, как следствие, к потенциальному банкротству участника внешнеэкономического оборота. Возбуждение дела о признании банкротом субъекта хозяйствования, имеющего бизнес в более чем одной стране, существенно влияет на его экономическое состояние и во всех других странах, где находятся активы такого должника. Такое явление принято называть трансграничным банкротством или трансграничной несостоятельностью.

Сегодня институт банкротства на Украине крайне несовершенен и разбалансирован. Закон Украины «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом» нуждается в немедленных и существенных изменениях, в том числе и по вопросам трансграничного бан-

кротства. Это связано с отсутствием достаточной практики применения регулирующих норм, поскольку до обретения независимости на Украине институт частной собственности был крайне несовершенен.

В то же время на Украине отсутствуют какие-либо международные договоры о трансграничных банкротствах, а потому регулирование указанных вопросов является достаточно проблематичным, но все же не безнадежным.

Вынесение определения об открытии производства по делу о банкротстве на территории Украины относительно должника – украинского предприятия устанавливает определенные ограничения для такого предприятия: введение моратория на удовлетворение требований кредиторов, процедуры распоряжения имуществом должника, другие возможные мероприятия, которые вводит суд для обеспечения требований кредиторов. При условии законопослушности кредиторов и должника на все установленные режимы должны быть выдержаны, нарушение же какого-либо из ограничительных режимов может происходить лишь путем совершения неправомерных действий. Однако это в том случае, если все имущество и все кредиторы находятся на территории Украины.

Другая ситуация, если должник имеет имущество и имущественные права на территории других стран, а отдельные кредиторы имеют судебные решения стран, где есть имущество должника, о взыскании с него задолженности. При таких обстоятельствах взыскание может быть обращено только в той стране, в которой вынесено судебное решение на имущество должника-нерезидента. Как поступать в ситуации, когда против украинского субъекта хозяйствования возбуждено дело о банкротстве хозяйственным судом Украины, а в Российской Федерации (РФ) есть имущество, на которое, несмотря на введенный украинским судом мораторий на удовлетворение требований кредиторов, судебные приставы обращают взыскание, удовлетворяя требования лишь одного кредитора, не являющегося резидентом Украины.

В соответствии со статьей 12 Соглашения о порядке решения споров, связанных с осуществлением хозяйственной деятельности (заключено в рамках стран СНГ 20 марта 1992 года в г. Киеве), высшие судебные органы и министерства юстиции государств-участников Содружества Независимых Государств предоставляют друг другу на запрос аналогичных органов другой Стороны сведения о законодательстве, действующем или действовавшем в этих государствах, и практике его применения.

В письме № 01-6/СМП-43 от 18 января 2005 года, подписанным главой Высшего арбитражного суда РФ Яковлевым В.Ф., на имя председателя ВХСУ Притыки Д. Н. указано, «что действующими международными соглашениями между РФ и Украиной не предусмотрено предоставления правовой помощи в форме безусловного признания определений об открытии

процедуры банкротства. Соглашение о порядке решения споров, связанных с осуществлением хозяйственной деятельности, от 20 марта 1992 года предусматривает предоставление судами Договаривающихся Государств правовой помощи по процессуальным вопросам, в том числе путем признания и выполнения судебных решений по гражданским делам.

Между тем, несмотря на то что данная норма упоминает лишь судебные решения, считаем возможным признание и определений по делам о банкротстве. Однако для этого необходимо обращение украинского суда с судебной доверенностью о приостановлении исполнительных действий в связи с началом в украинском суде процедуры банкротства и введения моратория на удовлетворение требований кредиторов в порядке, предусмотренным Конвенцией о правовой помощи и правовых взаимоотношениях по гражданским, уголовным и семейным делам 1993 года».

Арбитражный суд РФ по результатам рассмотрения доверенности Хозяйственного суда г. Киева вынес определение, которым доверенность выполнил, исполнительное производство приостановил.

Таким образом, сегодня, несмотря на отсутствие между Украиной и РФ межгосударственного соглашения об урегулировании вопросов трансграничного банкротства, по крайней мере, механизм сохранения имущества должника путем распространения действия моратория на территорию РФ найден и действует.

Известно, что на данный момент в рамках выполнения Общегосударственной программы адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского Союза, разработан и рассмотрен ВР Украины проект Закона Украины «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом». Главной целью этого Закона является введение в действующее законодательство Украины понятия трансграничного банкротства, а также его процедур. В данном проекте Закона этим вопросам посвящены ст. 109 – ст. 124. Базовыми актами при разработке указанного законопроекта стали Типовой закон Комиссии ООН по праву международной торговли (ЮНИСТРАЛ) о трансграничной несостоятельности 1997 года и Регламент Совета Европейского Союза о производстве по делам несостоятельности № 1346/2000 от 29 мая 2000 года.

Реформа украинского законодательства в этом направлении обеспечит более качественное правовое регулирование предпринимательской деятельности, как иностранцев на Украине, так и украинских предпринимателей за пределами страны, создаст значительные предпосылки для улучшения инвестиционного климата, уменьшит экономические риски субъектов хозяйствования при осуществлении внешнеэкономической деятельности.

Литература: 1. Артьомов І.В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз. – Ужгород: Ліра, 2007; 2. Макогон Ю.В. *Международные*

стратегии экономического развития. Учеб. пособие. – К.: Знання, 2007; 3. Попондоуло В.Ф. Конкурсное право. Правовое регулирование несостоятельности (банкротства). – М.: ОМЕГА – Л, 2001; 4. Попондоуло В.Ф. Международное коммерческое право. Учеб. пособие. – М.: ОМЕГА – Л, 2004; 5. Фомичев В.И. Международная торговля. – М.: ИНФРА – М, 2001. 6. <http://www.minjust.gov.ua/> – Міністерство юстиції України.

УДК: 339.9

Юхимюк І.М.
ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ І НАПРЯМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Наук. керівник :д.е.н. Павліха Н.В.

Вичерпання чинників екстенсивного економічного зростання обумовлює посилення уваги до пошуку нових форм прискорення економічної динаміки прикордонних регіонів, адекватних сучасним тенденціям світової економіки. В умовах інтенсифікації процесів науково-технічного розвитку і підвищення впливу інновацій на сучасний і перспективний стан світової системи господарювання жодна країна не спроможна успішно розвиватися поза широким міжнародним співробітництвом. При цьому акценти у розгортанні такої взаємодії країн змістилися на міжрегіональний рівень, що особливо яскраво виявляється на терені сучасного європейського економічного простору.

Науково-технічний прогрес, поряд із такими факторами, як людські ресурси і капітал, є основним чинником економічного зростання. Конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку, залежить від ефективного використання конкурентних переваг національної економіки, зокрема розвинених факторів, до яких належить ресурс знань. Під ресурсом знань слід розуміти «суму» наукової, технічної та ринкової інформації, що зосереджена в університетах, державних науково-дослідних інститутах, приватних дослідницьких установах, державній статистичній службі, діловій та науковій літературі, базах даних про дослідження ринків.

Незважаючи на проголошення інноваційної моделі економічного розвитку України, науково-технічний прогрес та інновації не стали фактором зростання вітчизняної економіки. Так, за оцінками спеціалістів Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, понад 90% української продукції не має відповідного наукового забезпечення, тому у неї низька конкурентоспроможність [1, с.47]. Економічна, технологічна, науково-технічна діяльність українських підприємств концентрується виключно в секторі низьких чи середніх технологій,

що призводить до нееквівалентного міжнародного обміну і технологічної залежності від застарілих зарубіжних науково-технічних розробок.

Зважаючи на зростаючий розрив у економічному розвитку провідних країн світу і країн з перехідною економікою, важливою умовою підвищення конкурентоспроможності української продукції повинна стати ефективна інноваційна політика, спрямована на підвищення наукомісткості продукції. Але в умовах вітчизняної економіки крім необхідності підвищення якості та суспільної корисності реалізованих винаходів, необхідно також нарощувати кількісні показники розвитку інноваційної сфери на основі венчурного підприємництва. Тобто йдеться мова про вирішення проблеми ефективного фінансування науково-технічних робіт і використання наукового потенціалу, підвищення ефективності роботи науково-дослідницьких організацій та активізації розвитку високотехнологічних галузей.

Структурно-інституційним перетворенням в Україні на засадах інноваційного розвитку істотно перешкоджає існування та поглиблення диференціації регіонів за основними соціально-економічними показниками. Протягом останніх десяти років в Україні відбувається посилення диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів, зниження економічної активності їх суб'єктів господарювання внаслідок недосконалої конкуренції на внутрішньому ринку і послаблення ролі держави у регулюванні та стимулюванні регіонального розвитку. Про значну територіальну диференціацію свідчить узагальнюючий показник – валова додана вартість на одного мешканця.

Своєрідна концепція, що ґрунтує обмеження простору прикордонного співробітництва саме територією прикордонних районів країни, наведена в працях О.Хомри. Вибір для аналізу районів, а не областей, дослідник ґрунтує замиканням в межах районів зв'язків по відтворенню населення [2]. Райони, безпосередньо прилеглі до кордону, мають найбільш деформовану зону життєдіяльності. Відповідно в прикордонних районах більш інтенсивно виявляється потреба в існуванні додаткових міжтериторіальних соціально-економічних взаємодій для вирівнювання існуючих диспропорцій розвитку.

Таким чином, можна стверджувати, що прикордонне економічне співробітництво є новітньою формою прояву економічних законів, яка сформувалася під впливом перетину різнорівневих й багатовекторних процесів розвитку сучасного світового господарства. Воно характеризує сукупність економічних відносин, зумовлених поділом і спеціалізацією суспільної праці, що виникають на міжрегіональному міжнародному рівні у сфері реалізації соціально-економічних інтересів суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав з приводу спільного вирішення проблем соціально-економічного характеру та спільного задоволення існуючих потреб, матеріальних, фінансових, інвестиційних тощо.

Причиною відставання прикордонних регіонів за рівнем соціально-економічних показників також вважається невідповідність їх господарських комплексів сучасним вимогам інноваційного реформування структури економіки. Тому, для окремих регіонів питання нарощення й ефективного використання науково-технічного потенціалу є пріоритетом стратегії розвитку

Це свідчить про те, що суб'єкти господарювання ще не відчули потреби у здійсненні активної інноваційної діяльності, їх влаштовує незначна модернізація і удосконалення технологічного процесу, вони надають перевагу придбанню готового обладнання перед власними науково-дослідними розробками. Серед чинників, що негативно впливають на інноваційну активність, є недостатній розвиток мережі консалтингових установ і бізнес-центрів, відсутність належного інформаційного забезпечення.

Відповідно виникає гостра необхідність побудови дієвого організаційно-економічного механізму прикордонного співробітництва в Україні, заснованого на пошуку найефективніших організаційних форм взаємодії прикордонних регіонів, напрямів розвитку прикордонної співпраці з акцентом на інноваційну сферу міжрегіональних взаємин, потребують всебічного вивчення і узагальнення світового досвіду їх реалізації.

Література: 1. *Круглий стіл «Науково-технічна сфера України: загальна характеристика» // Проблеми науки. – 2004. – №5. – С. 44-50;* 2. *Хомра О.У. Специфіка відтворення сільського населення прикордонних з Польщею районів України як передумова інтенсифікації взаємозв'язків України і Польщі / О.У. Хомра // Проблеми співробітництва прикордонних територій України і Польщі. – Київ, Варшава, 1993. – С. 169-179.*

**Проблеми розвитку
міжнародних економічних відносин
та світового господарства**

УДК 620.92

Азаренкова О. В.
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ
АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Енергетика завжди була основою забезпечення життєдіяльності суспільства і головною стратегічною умовою його подальшого економічного розвитку, запорукою його національної безпеки та політичної незалежності. Однією з найбільш гострих проблем України є проблема стабільного енергозабезпечення й ефективного використання енергоресурсів, адже Україна належить до енергодефіцитних країн, задовольняючи свої потреби в енергоресурсах з власних джерел менше ніж наполовину. Тому енергозбереження на державному рівні визнано одним із пріоритетів економічної політики, а в умовах залежності країни від імпорту паливно-енергетичних ресурсів і постійного росту цін на енергоносії, забезпечення їх ефективного використання стало нагальною потребою.

Зміни, що відбулись за останній період в перерозподілі впливу на міжнародні ринки енергоресурсів зумовлюють необхідність використання альтернативних паливно-енергетичних ресурсів (АПЕР). До того ж, події у Японії змушують замислитися над тим, наскільки небезпечним є мирний атом, а політична ситуація в Лівії вже вплинула на світовий ринок нафти. При залученні інвестиційного капіталу для впровадження АПЕР в паливний баланс основну увагу слід зосереджувати на інноваційній моделі розвитку, яка базується на застосуванні нових технологій виробництва енергії.

Відновлювальна енергія (і енергоефективність) більше не є нішами, розвитку яких сприяли б тільки з боку урядів та екологів. Підвищення рівня інвестицій і той факт, що значна частина коштів йде від більш традиційних фінансових суб'єктів, дають змогу припускати, що сталі джерела енергії в даний час стають основою розвитку енергетики [2].

Проблема зміни клімату у поєднанні з високими цінами на нафту і збільшенням державної підтримки є рушійною силою збільшення темпів зростання інвестицій в сталі енергетичні галузі, у відповідності до аналізу тенденцій Програми Організації Об'єднаних Націй. За даними ЮНЕП, світові інвестиції в сталий розвиток енергетики в 2010 році був вище, ніж в попередніх роках, в 2010 році в цю галузь надійшла сума в 188,0 млрд. дол. США, збільшившись на 60% у порівнянні з 2008 роком. В цілому фінансові операції в області сталої енергетики склали 234 млрд. дол. США [1].

Практично невичерпний запас природної енергії, забезпечення екологічної чистоти виробництва на базі перетвореної альтернативної енергії, економічна ефективність – ці чинники зумовили інвестиційну привабливість даного сектору енергетики, який визначив новий напрямок розвитку – «зелену економіку» [3]. На даний час більше 70 країн світу вкладають інвестиції в розробку енерго- і ресурсозберігаючих технологій.

Існуючі технології ВДЕ не є досить досконалими, мають різний рівень економічної ефективності та різний технічний рівень. Однак всі вони мають такі визначні переваги, як дуже низький рівень викидів парникових газів і мають невичерпний запас палива, необхідний для їх реалізації. Деякі з цих технологій вже сьогодні є конкурентоспроможними і є всі підстави сподіватись, що в майбутньому їх економічна ефективність буде зростати на фоні зростання ціни і ускладнення умов видобутку традиційних енергоресурсів.

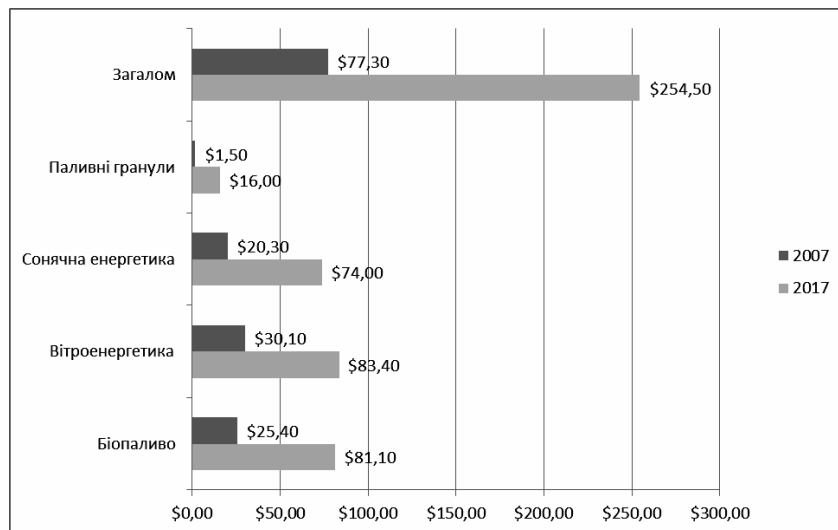

Рис. 1. Прогноз зростання альтернативної енергії в 2007–2017 рр., млрд. дол. США [1].

Негативний міф про високу вартість, що супроводжує використання поновлюваних джерел енергії, є поверхневим і вводить в оману, оскільки він не робить розходження між мікро-і макроекономічними припущеннями – тобто між витратами для одного інвестора, з одного боку, і для всієї національної економіки, з іншого. Проте це розходження має вирішальне значення для питання про те, чи вирішить уряд країни дотримуватися звичайної енергетики або вирішить орієнтувати свою діяльність на поновлювані джерела енергії.

Компанія Clean Edge, яка відстежує зростання на екологічно чистих енергетичних ринках з 2000 року, повідомляє про 40% збільшення зростання доходів від сонячних батарей, вітру, біопалива, і паливних елементів в 2010 році. Нові глобальні інвестиції в енергетичні технології, включаючи венчурний капітал, проектне фінансування, публічні ринки, а також дослідження і розвиток зросли у два рази з \$ 92.6 млрд. у 2008 р. до \$ 188.4 млрд. в 2010 році, за даними дослідницької компанії New Energy Finance [3]. Дедалі більше урядів оголосили про плани виробництва електроенергії з відновлювальних джерел.

Гнучкий механізм досягнення визначених цілей дозволяє використовувати потенціал інших країн учасників, якщо там відновлювана енергія виробляється за нижчими цінами.

В кінці 2008 і на початку 2009 року частково у відповідь на фінансову кризу, ряд національних урядів оголосив про плани значно збільшити державне фінансування відновлювальних джерел енергії та інші з низьким вмістом вуглецю, або чистих технологій. Багато з цих заяв були направлені на економічні стимули і створення робочих місць, поставленні нові цілі у створенні нових «зелених робочих місць» [8].

Загальний обсяг інвестицій в поновлювані джерела енергії склав близько \$150 млрд. в 2009 році. Близько \$50 млрд. було інвестовано у проекти малого бізнесу.

Багато енергетичних компаній інвестували мільярди доларів в заводи і обладнання для виробництва сонячних модулів, вітрових турбін і інші генеруючі пристрої. Венчурний капітал і приватні інвестиції в акціонерний капітал енергетичних компаній, що займаються відновлюваною енергетикою, склав 4,5 млрд. дол. США, у той час як державні інвестиції досягли \$ 12,8 млрд., у порівнянні з 11,8 млрд. дол. США. Витрати урядів на екологічно чисті енергетичні технології оцінюються у \$24,6 млрд., що на 0,4 млрд. дол. США (2%) більше у порівнянні з 2008 р., основна частина яких (\$ 16,8 млрд., або 68%) пішла на енергетично ефективні технології.

Німеччина і Китай стали лідерами з інвестицій, витративши приблизно по \$25-30 млрд. на нові поновлювані джерела енергії. Сполучені Штати

знаходяться на третьому місці з більш ніж \$15 млрд. інвестицій. Італія та Іспанія слідуєть за США приблизно \$ 4-5 млрд. кожен.

Детальний аналіз інвестиції показує, що сектор вітрової енергії є лідером, одержавши 62% від загальносвітового показника. Основний ріст був зумовлений швидкою експансією Китаю, збільшенням інвестицій в Латинській Америці, Сполученому Королівстві [4].

Значні успіхи в секторі вітрової енергії були компенсовані падінням інвестиції у сонячну енергетику майже на \$6 млрд., що пов'язано значною мірою з політикою країн Південної Європи, які мали значний дефіцит у фінансуванні проектів альтернативної енергетики. Проте тенденції падіння не збереглися і вже на початку цього року фінансування оновилося. Третю позицію, як і в попередні роки займає біоенергетика, фінансування окремих галузей якої збільшилося на \$2,3 млрд. у порівнянні з попереднім роком.

Визначальною рисою інвестиційних проектів стала також їхня підтримка фінансовими закладами Європи, Америки, Азії, що збільшили свої вкладення в альтернативну енергетику в середньому на 15-20%.

Зрозуміло, що для забезпечення сталого розвитку необхідно підвищувати ефективність використання енергії з переходом до широкомасштабного розвитку відновлюваної енергетики. Прогнозуючи подальший розвиток економіки та енергетики на основі сучасних найбільш ефективних технологій експерти прийшли до висновку про можливість часткової або повної, залежно від регіону, заміни ядерного та викопного палива відновлюваними джерелами енергії.

Література: 1. Joel Makower, Ron Pernick and Clint Wilder. *Clean Energy Trends 2008*, Clean Edge, 2008, p. 12. 2. Mark Osborne, *First Solar's market share set to soar*, PV-Tech.org, September 7th 2010. 3. National Renewable Energy Laboratory. *Nontechnical Barriers to Solar Energy Use: Review of Recent Literature, Technical Report*, September, 2010, – 30 pages. 4. *Renewables 2009 Global Status Report* (Paris: REN21 Secretariat and Washington, DC: Worldwatch Institute). – 2010. 5. *Report of the IUCN Renowned Thinkers Meeting*, 29– 31 January 2006. 6. Rogers P., Jalal K. *An Introduction to Sustainable Development// Sustainability: Science, Practice, & Policy*, Published online June 18. – 2008. 7. *Stabilizing Climate in Lester R. Brown, Plan B 2.0 Rescuing a Planet Under Stress and a Civilization in Trouble*. – NY: WW Norton & Co. – 2008. – p. 189. 8. *The Twin Pillars of Sustainable Energy: Synergies between Energy Efficiency and Renewable Energy Technology and Policy //American Council for an Energy-Efficient Economy*. – 2009. 9. *United Nations Environment Programme and New Energy Finance Ltd. Global Trends in Sustainable Energy Investment 2007: Analysis of Trends and Issues in the Financing of Renewable Energy and Energy Efficiency in OECD and Developing Countries*. – 2007.

Алексеева Т.И.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Харьковский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета

Первое десятилетие XXI века характеризуется необычайно быстрым развитием международных экономических отношений, среди которых особое место отводится транспортной системы, получившей новый импульс развития в условиях глобализации.

Процессы глобализации охватили все континенты земного шара и резко изменили объемы и модели грузовых и пассажирских перевозок. Новейшие транспортные технологии, интермодальные и другие прогрессивные системы доставки грузов в смешанных сообщениях обусловили необходимость разработки новой модели транспортной системы.

Мировая транспортная система сегодня достигла такого уровня гармонизации, которая создает всевозможные предпосылки для объединения национальных транспортных систем разных стран, способствует повышению эффективности их функционирования и стратегии развития путем прямого влияния на формирование баланса межгосударственных сил и интересов.

Особое внимание при этом уделяется интермодальности – ключевому элементу в любой современной транспортной системе. На нем базируются международная торговля и экономический рост, он удовлетворяет требованиям устойчивого развития экономики любого государства. Действительно, интермодальный подход был назван важным инструментом для определения экономических, социальных и природоохранных параметров устойчивости транспортной системы [1]. Другими словами, безопасность, доступность, скорость, эффективность, занятость, гибкость, правильное землепользование и контроль загрязнения окружающей среды – составляют главные выгоды интермодальности.

Трансформационные экономики должны учитывать эти факторы для создания усовершенствованных транспортных перевозок, которые, в свою очередь, – в сочетании с подходящими средствами телекоммуникаций – способствуют развитию международной торговли. Мировая торговля генерирует большие потоки товарных масс между странами, регионами и континентами с использованием различных видов транспортных средств.

Важным направлением стратегии экономического развития Украины является ее интеграция в мировую транспортную систему. Благодаря своему выгодному географическому расположению, Украина на протяжении

веков служит естественным мостом между Европой и Азией, Севером и Югом, Востоком и Западом. Сегодня она имеет густую сеть транспортных артерий с достаточно мощной инфраструктурой [2, 3, 4].

В нынешних реалиях существенным фактором стало и то, что западные границы Украины (традиционные границы с Венгрией, Словакией, Польшей и Румынией) стали общей границей ЕС и Украины.

Предусматривается, что в ЕС в период с 2007–2013 г.г. на развитие и потребности транспорта будет выделены дополнительно 8 млрд. евро [5]. По прогнозным показателям до 2020 г. в этих направлениях ожидается увеличение объемов перевозок на 61%. Поэтому, учитывая то, что автомобильный транспорт будет не в состоянии справиться с такими показателями, ожидается однозначный рост объемов на железнодорожном транспорте. Однако для выполнения этих заданий необходимо, в первую очередь, развивать инфраструктуру, направляя на это значительные средства. Для этого необходимо осуществить следующее:

- обозначить структуру международных транспортных коридоров (МТК);
- определить инвестиционные потребности в рамках инфраструктуры МТК;
- определить инвестиционные потребности по терминалам, депо, подвижному составу, кадровому обеспечению и прочее.

Особенно интересным, является направление 5-го международного транспортного коридора, связывающего Центральную и Южную Европу, которое в свою очередь гармонически вливается в сеть других транспортных коридоров

Одним из важнейших его участков является Чопско-Захоньский узел, который принимает по Европейской колее СНГ по 6 пар поездов в сутки. Общий объем перегруза товаров, которые транспортируются через этот узел, в среднем составляют 70 тысяч тонн в месяц при потенциальных возможностях – 140 тыс. тонн. Если же вести речь о потенциальных возможностях перевозок экспортно-импортных и транзитных грузов через Закарпатскую область, являющейся своеобразными западными воротами Украины, то в год они могут составить как минимум 41 млн. тонн, что в дважды превышает сегодняшний объем перевозок. В то же время, просматривается объективная необходимость в расширении данного коридора за счет активного внедрения интермодальных перевозок.

Расширение границы ЕС в значительной мере повлияло на рынок международных перевозок и в первую очередь, на механизмы их организации, тем самым, вызвав объективную необходимость функциональной перестройки действующих международных транспортных коридоров. Исходя из этого, можно констатировать, что первоочередной задачей интеграции украинской транспортной системы в европейскую является развитие нацио-

нальной сети МТК и их транспортно-коммуникационной инфраструктуры, а также построение логистических систем. Это будет способствовать увеличению транзитных и экспортно-импортных потоков при существенном повышении качества обслуживания (скорости, надежности перевозок, уровня сервиса и т.д).

К приоритетным направлениям транспортной политики построения МТК следует отнести:

- развитие межгосударственных транспортных связей;
- формирование рыночной конкурентной среды;
- интеграция транспорта Украины в международную транспортную систему на основе создания соответствующей национальной нормативной базы, согласованной с международными документами в данной отрасли;
- обеспечение безопасности в транспортно-дорожном комплексе, внедрение ресурсо- и энергосберегающих технологий;
- комплексное решение проблем охраны окружающей среды;
- создание информационных автоматизированных систем управления международными перевозками;
- развитие туристических услуг с обеспечением сервиса на уровне развитых европейских стран.

Таким образом, учитывая трансформационные события, которые происходят на европейском рынке перевозок, вступление Украины в ВТО и признание ее как страны с рыночной экономикой, логичным выводом, относительно перспектив, является объективная возможность увеличения объемов международного транзита территорией Украины, что бесспорно может стать важным фактором стабилизации и перестройки ее экономики.

С другой стороны становится ясным, что ЕС, как мощный торговый партнер и непосредственный сосед Украины заинтересован в эффективно функционирующей украинской транспортной сети, которая прилегает непосредственно к его границам. При этом она должна функционировать так, чтобы не только справиться с растущим объемом перевозок, но и обеспечить при этом надежность, высокое качество транспортировки и терминальной обработки грузов, сокращение сроков их доставки при одновременном снижении себестоимости.

Понятным является и тот факт, что сегодня для уверенного входа в Европейскую транспортную систему с ее стандартами, техническими, организационными и экологическими нормами транспортный комплекс Украины нуждается в постоянном качественном обновлении. Ряд серьезных мероприятий в этом плане уже осуществлен в рамках реализации первого этапа Комплексной программы становления Украины как транзитного государства, рассчитанного на период до 2012 года.

Для обеспечения эффективного использования международных транспортных коридоров в новых условиях, важно достичь максимальной координации действий государственных служб, контролирующих органов, как национальных, так и аналогичных служб стран-соседей. Потребность в этом особенно остро чувствуется непосредственно на границе, в пунктах пропуска грузов, когда именно такие обстоятельства в конечном итоге приводят к росту транспортной составляющей цены грузов. К решению этой проблемы должны активно подключились не только правительственные инстанции, но и профессиональные общественные объединения, в частности, ассоциация «Европейский союз транспортников Украины», органы местного самоуправления и научные круги, занимающиеся исследованиями в транспортной отрасли.

Литература: 1. Прейтер Д. Актуальные вопросы строительства дорог в развитии сети грузовых автоперевозок в Украине // Экономика Украины. – 2008. – С. 15-28; 2. <http://www.transport.ru>; 3. Wackermann, Gabriel «Transport, Trade, Tourist and the World Economic System» *International Social Science Journal*, vol 49, March 1997, pp 23-29; 4. www.mon.gov.ua; 5. *European Conference of Ministers of Transport. What Markets Are There for Transport by Inland Waterways? Report of the 108th Round Table on Transport Economics, Paris, November 13-14, 1997. Paris and Washington, D.C.: Organization for Economic Cooperation and Development, 1999.*

* * *

УДК 334.758:629.33

Андреев А.С.

СЛИЯНИЯ И ПОГЛОЩЕНИЯ В АВТОМОБИЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

ХНУ им. В.Н. Каразина

Науч. рук.: д.э.н., проф. Гончаренко В.В.

На современном этапе развитие международных экономических отношений находится в стадии трансформации и реорганизации, в поиске эффективных решений для борьбы с мировым финансовым кризисом. Процесс транснационализации бизнеса в различных отраслях развивается стремительными темпами. Одной из наиболее показательных областей, в которых отмечается в полной мере это явление, стало производство легковых автомобилей. Автомобильная промышленность является ключевым сектором мировой экономики, сочетающим в себе огромные товарные ресурсы, а также продукцию и материалы многих сопутствующих отраслей промышленности. Процесс консолидации автомобильной отрасли идет практически с момента ее зарождения. Результатом этого стала практически полная консолидация мирового автомобильного рынка со значительным ослаблением позиций отдельных ведущих производителей Северной Америки и Европы.

Мировой автомобильный рынок является динамично меняющейся рыночной структурой, чувствительной к изменениям внешней среды. За последние десять лет мировое автомобилестроение претерпело существенные трансформации, как с точки зрения углубления процессов глобализации отрасли, так и с точки зрения транснационализации компаний автопроизводителей [2].

В первой половине 2010 года в мировой автомобильной отрасли наблюдался рост количества сделок слияния и поглощения. В то же время отмечалось падение заявленной стоимости сделок до самого низкого уровня за последние пять лет. За шесть месяцев 2010 года было закрыто 265 сделок с заявленной стоимостью 11,6 млрд. долл. США.

Первое полугодие 2009 года на глобальном уровне характеризовалось необычно высокой заявленной стоимостью сделок. Это связано с проведением операций по выкупу активов по инициативе правительств и завершением двух «мегасделок» (стоимостью от 1 млрд. долл. США), начатых в 2008 году. В первом полугодии 2009 года на государственные инвестиции и две «мегасделки» пришлось 21,8 млрд. долл. США из 31,6 млрд. долл. США общей заявленной стоимости сделок. Учитывая, что массовая реструктуризация практически завершилась, а кредитование в первом полугодии 2010 года осуществлялось очень осторожно, условия для таких «мегасделок» были неблагоприятными, что привело к снижению общей заявленной стоимости сделок на 63% относительно аналогичного периода прошлого года [3,5].

По сравнению с первым полугодием 2009 года производители автомобилей и поставщики комплектующих продемонстрировали большую активность на рынке слияний и поглощений. В основном активность проявляли компании, стремящиеся либо отделить непрофильный бизнес, либо укрепить основные области своей специализации и выйти на новые рынки или привлечь новых клиентов. С другой стороны, значительно снизилось количество сделок в категории, которая включает розничную торговлю, послегарантийное обслуживание, аренду, лизинг, оптовую продажу и т. д.

Если рассматривать ситуацию по регионам, то на Азию пришлось наибольшая часть мировой заявленной стоимости сделок, большинство из которых проводилось покупателями в рамках международных операций. Традиционно Азия является регионом со значительно более низкой долей сделок. Заявленная стоимость азиатских сделок в первой половине 2010 года определялась несколькими крупными сделками с участием автопроизводителей. Кроме того, проведение крупных сделок также привело к тому, что в Азии наблюдалось самое значительное увеличение входящих сделок слияния и поглощения по сравнению с первым полугодием 2009 года, когда регион характеризовался доминированием исходящих сделок. Если предприятия автомобильной отрасли в Северной Америке занимались в основ-

ном вопросами оптимизации численности персонала и оздоровления компаний в первом полугодии 2010 года, то европейские компании в этот период значительно активизировали свою деятельность на рынке слияний и поглощений. На европейских покупателей пришлось 50% мирового количества сделок слияния и поглощения. Шесть из десяти крупнейших мировых сделок были проведены европейскими покупателями (56% заявленной стоимости мировых сделок) [3, 4].

Самыми значимыми сделками в мире автопрома за последние время были:

– 28 марта 2010 г. была заключена сделка по покупке шведской Volvo Cars, занимающейся производством легковых автомобилей за 1,8 млрд долл. одним из крупнейших в Китае независимых автопроизводителей Zhejiang Geely Holding у американского автоконцерна Ford Motor Co.

– 23 октября 2010 г. крупнейший индийский производитель внедорожников Mahindra & Mahindra Ltd. купил контрольный пакет акций в корейской автокомпании SsangYong Motor Co. Стоимость сделки составила 368 млн. долларов.

– 11 января 2011г. итальянский автоконцерн Fiat увеличил свою долю в американском автогиганте Chrysler с 20% до 25%.

– Концерн Volkswagen продолжает слияние с Porsche, покупая крупнейшую в Европе сеть дилеров марки Porsche – компанию Porsche Holding Salzburg (PHS). Объем сделки составит 3,3 млрд евро; она будет завершена не позднее 30 сентября 2011 года.

Автомобильная отрасль и индустрия компонентов по-прежнему находятся в процессе структурных изменений и перестройки бизнес-модели. Стратегические задачи, такие как увеличение доли рынка, приобретение технологий или выход на новые рынки, а также развитие портфеля продукции, по-прежнему будут определять деловую активность на рынке слияний и поглощений [1].

В ближайшие время количество альянсов, слияний, объединений и поглощений в автомобильной отрасли возрастет. Основной целью слияний является доступ к новым технологиям, новым рынкам и покупателям, диверсификация производственной программы и потенциал производственного взаимодействия. Прогнозируется существенный рост китайского, индийского, бразильского и российского автомобильного рынков.

Литература: 1. Конахина Н.А. «Развитие мировой автомобильной отрасли в условиях глобализации», 2008; 2. Шувалова Н.А. «Особенности транснационализации легкового автомобилестроения на современном этапе», 2009; 3. <http://www.pwc.com/>; 4. <http://www.ma-journal.ru/> 5. <http://merac.virtbox.ru/>

БАБЕНКО Н.С.

**РЕГИОНАЛЬНЫЙ МАРКЕТИНГ КАК НАУЧНОЕ ПОНЯТИЕ
И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ПРИМЕНЕНИЯ
В МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ**

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. П.А. Черномаз*

В немногочисленных публикациях по региональному (территориальному) маркетингу существуют различные трактовки этого понятия. Отсюда – путаница в содержательном наполнении термина и даже в его целевой ориентации. Так, одни авторы, разрабатывающие региональные проблемы, считают, что региональный маркетинг – это «маркетинг, осуществляющийся на уровне региона, отражающий и впитывающий в себя специфику и особенности того или иного региона». Другие акцентируют внимание на том, что маркетинг территории (в частности, города) призван улучшить ее имидж, привлечь инвесторов, заставить говорить о себе.

Мы склоняемся к тому, что территориальный маркетинг – это маркетинг в интересах территории, ее внутренних субъектов, а также тех внешних субъектов, во внимании которых заинтересована территория. В связи с этим можно выделить:

- маркетинг территории, объектом внимания которого выступает территория в целом, – осуществляется как внутри, так и за ее пределами;
- маркетинг на (внутри) территории, объектом внимания которого являются отношения по поводу конкретных товаров, услуг и др., – осуществляется в пределах территории.

Регион и территория рассматриваются как субъект, предоставляющий роль потребителя не только самому себе, но и в первую очередь – другим субъектам (внутренним и внешним по отношению к территории). Именно их благополучие в потреблении региональных ресурсов, продуктов, услуг и возможностей позволяет региону, в конечном счете, построить, увеличить и собственное благополучие [1].

В последние десятилетия начал накапливаться интересный опыт регионов различных стран по применению потенциала маркетинга в целях повышения туристической и коммерческой притягательности регионов, в том числе и в международных масштабах. Таким образом, применение арсенала регионального маркетинга становится инструментом повышения эффективности международных экономических отношений регионов.

С административно-управленческой точки зрения региональный маркетинг предполагает применение прежде всего таких маркетинговых инструментов, как реклама, средства продвижения и привлеченная инвесторов, чтобы повысить известность и улучшить имидж территории. Руководители

регионов часто понимают региональный маркетинг как функцию, совокупность обязанностей, для выполнения которых они назначают ответственное лицо в администрации или даже образуют специальное подразделение, которое проводит региональный маркетинг (преимущественно с информационно-имиджевой составляющей).

Вместе с тем, как справедливо считают некоторые специалисты [2], правильнее было бы понимать под региональным маркетингом третья – философия, требующую ориентации всей системы власти и менеджмента на потребности целевых групп потребителей товаров и услуг территории. Не только один отдел администрации или специальное предприятие, а все отвечающие за судьбу региона должны ориентироваться на потребности клиентов и целевые группы, а также на создание лучших по сравнению с другими территориями конкурентных преимуществ для пользы клиентов.

Ведущими активными субъектами маркетинга региона выступают его администрация и персонально губернатор или мэр, а также специальные подразделения, ответственные за региональный маркетинг. К числу наиболее активных субъектов маркетинга региона может быть отнесен целый ряд региональных представительств органов власти, и прежде всего территориальные управления антимонопольного комитета; в этой работе заинтересованы региональные агентства развития и агентства по поддержке малого бизнеса и предпринимательства и соответствующие фонды, бизнесцентры, торгово-промышленные палаты, выставочные центры, туристические и гостиничные сети, агентства недвижимости, транспортные предприятия, организаторы различных съездов и конференций, учебно-деловые центры, финансовые учреждения, межрегиональные маркетинговые центры, посольства, консульства и региональные представительства.

Выделяют следующие главные цели регионального маркетинга [3]:

- улучшение/сохранение конкурентоспособности расположенных в регионе предприятий промышленности и сферы услуг;
- улучшение степени идентификации граждан с территорией своего проживания;
- привлечение в регион новых предприятий, ресурсов;
- создание уровня известности выше регионального (национального).

Реклама и другие коммуникации, являясь одним из стратегических приоритетов и конкретным инструментом маркетинга регионов, пересекаются со всеми его элементами, функциями, факторами. Роль коммуникаций заключается в формировании, распространении, поддержании и целенаправленном изменении имиджа региона среди представителей избранных целевых групп.

В распоряжении специалиста по маркетингу региона находятся различные инструменты для влияния на целевые группы: СМИ (телевидение,

радио, печатные издания, интернет и др.), реклама и продажа товаров по почте, региональные выставки, налоговые скидки и другие экономические стимулы, проведение юбилейных празднеств и т. п. Средствами коммуникаций выступают также брошюры, проспекты, презентации, праздничные мероприятия, объявления о происходящих событиях. Задача заключается в их правильном выборе, соединении и применении.

Одна из исходных и определяющих функций маркетинга регионов – это их позиционирование среди других регионов, а также на международных рынках сбыта. Сравнительный анализ позиций помогает увидеть, на каких направлениях деятельности и рынках сбыта данному региону целесообразно играть роль лидера экономики, на каких – действовать в режиме партнерства, а с каких – уйти. Такое позиционирование предполагает выявление пропорций между объемами продаж ведущих групп товаров на конкретных рынках сбыта в сравнении с ведущим регионом-конкурентом, а также определение перспективности активных усилий на конкретных рынках в связи с уровнем их валового внутреннего продукта на душу населения и долей в структуре продаж (потребления) регионального товара, с учетом уровня развития рыночной и социальной инфраструктуры.

Украине следует изучить опыт, накопленный в сфере регионального маркетинга, выкристаллизовать рациональную часть, чтобы использовать для повышения конкурентных преимуществ регионов и эффективности их международных экономических отношений, в том числе в свете предстоящего проведения футбольного чемпионата Евро-2012.

Литература: 1. Арженовский М.В. *Маркетинг регионов. Нижний Новгород, 2003, с. 140-141.* 2. Голубков Е.П. *Маркетинговые исследования. М, 1999. с. 278;* 3. Власова Н. К. *Стратегическое планирование городского развития: теория и практика // Управленческое консультирование. 1999, с. 22-23.*

* * *

УДК 339.926

Бражник Т.И.
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА
В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

*Национальный исследовательский университет «БелГУ»
г. Белгород, Россия
Науч. рук.: Комнатная Ю.А.*

В условиях современного развития мировой экономической системы, возрастающей роли международной торговли все более актуальными становятся проблемы правового регулирования внешнеэкономической деятельности как на уровне межправительственных соглашений, так и на уровне отдельно взятого государства.

В РФ вопросами внешнеэкономического сотрудничества в разной степени ведают Министерство Иностранных дел, Министерство экономического развития, Министерство промышленности и торговли, Министерство финансов, Федеральная таможенная служба и входящие в них агентства и службы. Внешнеэкономическая деятельность регулируется целым рядом нормативно-правовых актов различной юридической силы. Стоит заметить, что в части регулирования экспортных операций, несмотря на всю важность развития внешней торговли продуктами отечественного производства, действуют в основном подзаконные акты.

Наблюдается разрозненность правовой базы, регулирующей внешнеэкономическую деятельность в РФ. Так, нет единого кодифицированного документа, содержащего нормы, направленные на регулирование внешнеэкономических сношений, в связи с чем отсутствует четкий понятийный аппарат и системность изложения норм.

Такие вопросы как предоставление льгот, гарантий, финансовой помощи участникам ВЭД практически не рассмотрены в действующем законодательстве. С 2008 по 2010 гг. действовало Распоряжение Правительства РФ от 25.04.2008 №566-р «Об утверждении перечня иностранных государств, экспорту промышленной продукции в которые в 2008–2010 годах оказывается государственная гарантийная поддержка с учетом предельных ежегодных объемов гарантирования». В документе бело перечислено 52 страны, относящихся к странам СНГ и развивающимся странам, экспорт в которые попадал под государственную гарантийную поддержку в соответствии с международным кредитным рейтингом.

Также потеряли силу федеральный закон «О некоторых вопросах предоставления льгот участникам внешнеэкономической деятельности» от 13 марта 1995 года №31-ФЗ и федеральный закон «О мерах по защите экономических интересов РФ при осуществлении внешней торговли товарами» от 14 апреля 1998 года №63-ФЗ. Новые нормативно-правовые акты, которые могли бы заметить вышеперечисленные федеральные законы, законодатель, однако, не принял, оставив важные вопросы поддержки экспорта без законодательного закрепления.

Таким образом, в настоящее время проблемы правового регулирования внешнеэкономической деятельности в части экспорта решаются посредством принятия подзаконных актов.

Вопрос ведомственной подчиненности всех операций, связанных с внешними сношениями, в некоторой степени определяется в Указе Президента РФ от 12 марта 1996г №375 «О координирующей роли Министерства иностранных дел Российской Федерации в проведении единой внешнеполитической линии Российской Федерации». При этом законодатель концентрирует свое внимание на регулировании деятельности органов исполни-

тельной власти разных уровней со стороны МИДа, упуская из виду регулирование активности частных компаний. Хотя косвенное воздействие МИДа на сферу производства все же имеет место, особенно при осуществлении контроля над созданием торговых представительств РФ в зарубежных странах, деятельностью торгово-промышленных палат по проведению международных выставок, ярмарок, конференций и пр.

Обращаясь в опыту иностранных государств, можно отметить, что в ряде стран подобные функции, выполняемые МИДом в РФ, возложены на министерства промышленности, торговли или экономики (Германия, Франция, Нидерланды, Канада и др.) или же узкопрофильные экспортные агентства, советы или администрации (например, США, Швеция, Япония, Испания, Чехия и др.) [6, с.30]. Думается, такой подход является наиболее рациональным и соответствует современным потребностям реального сектора экономики в условиях рыночных отношений, когда органы государственного регулирования и поддержки должны быть приближены к производителю интегрированы в рыночную среду, чтобы наиболее четко и эффективно решать возникающие проблемы.

Еще одним из документов, регулирующих российский экспорт, можно назвать Постановление Правительства РФ «Об оптимизации системы иностранных представительств РФ в иностранных государствах» от 27 июня 2005 года №401. Документ излагает основные положения о торговых представительствах, их основополагающие функции и задачи. Таким образом, деятельность торговых представительств в РФ регулируется подзаконным актом, что на наш взгляд не соответствует всей важности исследуемой проблемы.

Тем не менее, среди основных функций торговых представительств выделяют следующие: анализ влияния экономической ситуации в государстве пребывания на экономические интересы РФ участие в выработке и реализации мер по созданию для российских участников внешнеэкономической деятельности в государстве пребывания выявление барьеров для осуществления в государстве пребывания экспорта российских товаров, услуг, инвестиций и др [1].

Торговые представительства согласно Постановления Правительства от 27 июня 2005г подведомственны МИД РФ, что не противоречит положениям Указа Президента РФ от 12 марта 1996г №375 «О координирующей роли Министерства иностранных дел Российской Федерации в проведении единой внешнеполитической линии Российской Федерации».

Стоит также отметить, что в приложении 1 к Постановлению Правительства от 27 июня 2005 года №401 «Об оптимизации системы иностранных представительств РФ в иностранных государствах» содержится перечень стран, которых сохраняются торговые представительства РФ и аппараты торговых советников Посольств РФ преобразуются в торговые представительства

РФ. Этот перечень составляют в основном развитые страны Европы, Азии и Ближнего Востока (в том числе Украина). Приложение 2 данного нормативно-правового акта, в свою очередь, содержит список иностранных государств, в которых учреждаются в 2005-2006 годах торговые представительства РФ. Сюда входит 8 стран-участниц СНГ. И, наконец, приложение 3 настоящего Постановления содержит перечень из 52 иностранных государств, в которых ликвидируются в 1 января 2006 года торговые представительства РФ и аппарата торговых советников Посольств РФ. Обобщив, можно сказать, что страны данного списка относятся в большинстве своем к слабо развитым странам Африки, Восточной Европы, Латинской Америки. Особое внимание уделено развитым странам со стабильной экономикой, которые сами являются активными экспортерами произведенной на территории своей страны товаров (работ, услуг, объектов интеллектуальной деятельности и пр.). Однако группа менее развитых стран остается не вовлеченной в сеть торговых представительств РФ, хотя именно эти государства являются площадкой для развития российского экспорта и налаживания экономических связей с ними представляется нам одним из наиболее эффективных направлений внешнеэкономической политики России.

В этом, на наш взгляд, скрывается противоречие Распоряжению Правительства РФ от 25.04.2008 №566-р «Об утверждении перечня иностранных государств, экспорту промышленной продукции в которые в 2008-2010 годах оказывается государственная гарантийная поддержка с учетом предельных ежегодных объемов гарантирования», поскольку в нем государственные гарантии предоставляются экспортерам, торгующим с развивающимися странами, а торговые представительства, которые, согласно поставленным целям и задачам, должны этой торговле содействовать, работают в других регионах.

Таким образом, мы можем отметить, что правовая база в области регулирования внешнеэкономической деятельности, и в частности, экспорта в РФ является неразвитой, не отвечает требованиям системности и полноты. Многие важные вопросы, возникающие при экспорте товаров и услуг за границу находят законодательного закрепления. К тому же имеющиеся разрозненные нормативно-правовые акты имеют разную юридическую силу, что препятствует единообразному регулированию отношений в данной области.

Литература: 1. Постановление Правительства РФ «Об оптимизации системы иностранных представительств РФ в иностранных государствах» от 27 июня 2005 года №401.; 2. Распоряжение Правительства РФ от 25.04.2008 №566-р «Об утверждении перечня иностранных государств, экспорту промышленной продукции в которые в 2008-2010 годах оказывается государственная гарантийная поддержка с учетом предельных ежегодных объемов гарантирования»; 3. Указ Президента РФ от 12 марта 1996г №375 «О координирующей роли Министерства иностранных дел Российской Федерации в проведении единой внешнеполитической линии Российской Федерации»;

4. Федеральный закон «О мерах по защите экономических интересов РФ при осуществлении внешней торговли товарами» от 14 апреля 1998 года №63-ФЗ;
5. Федеральный закон «О некоторых вопросах предоставления льгот участникам внешнеэкономической деятельности» от 13 марта 1995 года №31-ФЗ;
6. Спартак А.Н. России необходимо Федеральное агентство развития внешней торговли // *Внешиэкономический бюллетень*, №3, 2005. с.28-38

УДК 339.9(075.8)

Булюк О.В., Маркарова А.В.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР СУЧАСНОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ НА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

*Херсонський економіко-правовий інститут
Херсонський національний технічний університет*

Нову економічну думку та новітні механізми управління неможливо втілити в життя без комп'ютеризації, без нових інформаційних технологій, адже вони дають доступ до точної, достовірної та своєчасної інформації, потік якої на сьогодні набув небачених розмірів.

Інформаційний характер сучасного інтеграційного процесу почав формуватися в 60-70-і роки ХХ ст. Серед пріоритетних напрямків досліджень, які масштабно фінансуються в цей період Комісіями ЄС, провідне місце займає індустрія інформації, до якої перш за все відноситься електронне оснащення для її передачі, накопичення, обробки і відображення, а також програмне забезпечення. Тенденції інформатизації і формування міжнародного науково-технічного інформаційного ринку того періоду простежуються в рішеннях ІV Міжурядової конференції в Копенгагені 1988 року з програмного співробітництва західноєвропейських справ і наукових досліджень 19 держав. На цій конференції, окрім фінансування та затвердження нових проектів, була здійснена розробка єдиних технічних і інших інформаційних норм на нові товари, заходи із захисту товарного знаку «Еврика» тощо.

Значення розвитку інформатики нині стимулюється тим, що 55% промислової продукції і 62% робочих місць в країнах ЄС залежать від рівня розвитку інформаційних технологій [1, с. 477]. Тенденції інформатизації продовжуються вже в глобальному масштабі і нині. В епоху «економіки знань» інформатизація стає значним чинником прискороного розвитку. Сьогодні лідерами у створенні економічного багатства стають країни, у ВВП яких переважають види економічної діяльності, що містять знання і насамперед за все інформатизацію. До першої десятки таких країн входять – США, Швейцарія, Швеція, Ірландія, Нідерланди, Великобританія, Угорщина, Канада, Бельгія, Південна Корея [2, с. 256]. На розвинуті країни припадає майже 90% всіх наукових кадрів і близько 94% сумарних витрат на науку.

Обчислювальна техніка все ширше використовується як в управлінні виробничими процесами, так і всією економікою. При цьому матеріальні витрати на зберігання, передавання та переробку інформації вже зараз перевищують аналогічні витрати в світі на енергетику.

Сьогодні знання і місткі галузі промисловості змінюють співвідношення у світовій економіці. Цей процес підтверджує прогноз розвитку технологій. У зв'язку з 25-річчям Cisco головний футуролог консалтингового підрозділу Cisco IBSG Дейв Еванс [3] оприлюднив такий прогноз їх подальшого розвитку: у 2029 році за 100 доларів США можна буде купити систему зберігання ємністю в 11 петабайт. Такого об'єму пам'яті буде достатньо, щоб цілодобово програвати відео DVD-якості протягом більш ніж 600 років, у наступні 10 років швидкість передачі даних в домашніх мережах збільшиться в 20 разів; до 2013 року щомісячний обсяг трафіку в бездротових мережах складе 400 петабайт (сьогодні весь світовий мережевий трафік складає 9 екзабайт на місяць); Інтернет еволюціонує до такого ступеня, що зможе підтримувати миттєві комунікації незалежно від відстані; перший комерційний квантовий комп'ютер з'явиться до середини 2020 року; до 2020 року персональний комп'ютер вартістю в одну тисячу доларів США за своєю обчислювальною потужністю зрівняється з людським мозком.

Ці данні показують, що інформаційна революція, як найважливіша риса НТР, продовжується. Вона охоплює все більшу кількість країн, розвиваючись не тільки в кількісних, але і якісних параметрах. Країни, які не встигають за цим розвитком, перетворюються на інформаційну колонію найбільш розвинених держав світу.

Література: 1. *Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г. Білорус, Д.Г., Лукяненко та ін.. – К. КНЕУ.-2002.*; 2. *Фомішин С.В., Колесник Ю.В. Міжнародні економічні відносини. – Львів: Новий світ – 2000.-2010.*; 3. *Берега А.М. Основи створення інформаційних систем: Навч. посібник. 2 видання, перероблене і доповнене – К.: КНЕУ, 2001.*; 4. http://www.ng.ru/science/2010-01-13/15_evans.html.

УДК 339.9(477+510)

Ван Чань

ФАКТОРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КИТАЯ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: проф., к.г.н. Казакова Н.А.*

Высокая динамика экономического роста Китая проявляется в таком обобщающем экономическом показателе, как рост ВВП. Китай официально стал второй в мире экономикой. Внутренний валовой продукт КНР в 2010 г.

составил 39,8 трлн. юаней (5,88 триллиона долларов). Примечательно, что всего пять лет назад китайская экономика отставала от японской почти в два раза. Тем не менее Поднебесная за это время продемонстрировала миру ошеломительные темпы роста (девять-десять процентов ежегодно).

Рост экономики Китая по итогам 2010 г. составил 10,3%, что превысило ожидания аналитиков, которые прогнозировали данный показатель на уровне 8%. В 2009 г. рост экономики КНР составил 9,2%. Инфляция по итогам декабря 2010 г. составила 4,6% – что ниже показателя 5,1%, который был зафиксирован месяцем ранее. По итогам года инфляция в КНР составила 3,3% [2].

Общий подъем и устойчивый динамичный рост социально-экономических показателей Китая основаны на раскрепощении и активизации развития производительных сил деревни. Все успехи сельской экономики Китая были достигнуты в условиях очень малых размеров централизованных государственных инвестиций в сельское хозяйство. Важным фактором динамичного роста китайской экономики, ее промышленности, стало развитие мелкого, технически примитивного производства. К числу важнейших стимулирующих факторов экономического роста следует отнести налоговую политику. Основную налоговую нагрузку несут государственные предприятия. Весомым фактором, стимулирующим экономический рост, стала система «подрядной ответственности», которая внедрялась на предприятиях Китая с середины 80-х гг. прошлого столетия. При этой системе за государством закреплялась фиксированная в абсолютном выражении сумма налоговых отчислений, а тот прирост доходов, образовавшийся в результате расширения производства, предприятие могло использовать на свое усмотрение. К существенных факторов, позволяющих длительное время поддерживать высокие темпы экономического роста в Китае, относится высокая норма накоплений [1].

Важную роль в обеспечении и поддержании высоких темпов экономического роста играет приток иностранного капитала. Благоприятный инвестиционный климат в стране, растущая открытость экономики способствуют активности международных компаний в Китае, повышают роль внешнеэкономического фактора в развитии страны.

Гигантские резервы послушной рабочей силы, ее низкая стоимость привлекают в страну ТНК. Для них КНР представляет собой огромную перерабатывающую фабрику с преобладанием производства, связанного с выпуском массовых, трудоемких, сравнительно несложных видов продукции. На долю Китая приходится около половины всех прямых инвестиций в развивающиеся страны.

Данные указывают на то, что Китай обретает все больше влияния на расстановку сил как в области финансов, так и в оборонной сфере. В на-

стоящее время Китай является крупнейшим экспортером, производителем стали, а также импортером автомобилей. Кроме того, с начала мирового финансового кризиса Китай во многом остается основной движущей силой восстановления глобальной экономики.

По итогам 2010 г. объем китайских инвестиций в экономику других стран увеличился на 36,3% и составил \$59 млрд. На слияния и поглощения китайскими компаниями своих партнеров и конкурентов приходится 40% всех китайских инвестиций в экономики других стран.

С началом организации международной торговли юанем Китай грамотно реализовывает внешнюю и внутреннюю стратегию – с одной стороны, это расширение своего присутствия в мире через продвижение валюты, с другой – переориентация драйверов роста экономики страны на внутреннее потребление (с экспорта и инфраструктуры).

При глобализации экономики для наращивания экспорта необходимы преимущества. А для Китая преимущество – это, прежде всего, дешевая рабочая сила, так как, например, технологий или ресурсов у них нет. Это означает глобальную низкосортность страны и бедность населения. А вот высокий внутренний спрос и конвертируемость валюты снизят подверженность глобальным рискам и будут способствовать росту иностранных инвестиций.

Характеризуя успехи в экономическом развитии и их основные факторы, необходимо отметить, что в самом Китае темпы прироста ВВП, нередко переходят границу 10%, не воспринимаются однозначно как позитивное явление. Ускорение экономического развития, как правило, сопровождается «перегревом» экономики, ростом цен, обострением проблемы инфляции. Для борьбы с явлением «перегрева» экономики китайские власти довольно часто используют так называемую «политику урегулирования» экономики, в основе которой лежат меры ограничительной финансовой политики. В определенный период в результате таких мер удавалось добиваться приемлемых темпов экономического роста, а затем локомотив экономического развития снова разгонялся. Исследование динамики развитию экономики КНР показывают, что чередование периодов «ускорения» и «урегулирование» носят устойчивый характер и представляют собой определенную циклическую тенденцию [1].

Литература: 1. Голиков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. *Економіка зарубіжних країн: Навч. посібник.* – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 464 с.; 2. http://banker.ua/bank_news/govregulations/2011/01/06/1180446112/ 3. <http://russian.china.org.cn.> – 24.10.2010.

МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ (НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА)

*Львівський національний університет ім. Івана Франка
Наук. керівник: доц. Лапчук Б.Ю.*

Питання генезису, чинників становлення та умов функціонування національних економічних систем є актуальні і посідають особливе місце в сучасній економічній науці. Той факт, що національні економіки являють собою велике розмаїття господарських систем із своїми закономірностями та особливостями функціонування і розвитку, слід враховувати як в економічній теорії, так і в практиці, оскільки, наприклад, закономірності, впроваджені штучно в країні з економікою іншого типу, можуть не лише «не прижитись», а й спричинити суттєві економічні негаразди. Тому розуміння логіки функціонування національних економік різних типів принципово важливе для розроблення конструктивної економічної політики, визначення стратегічних пріоритетів та складання прогнозів розвитку країни. Так, кожна держава з урахуванням притаманного їй господарського механізму повинна визначати найефективніший сектор свого розвитку. Проте умови розбудови економіки будь-якої країни визначаються великим різноманіттям економічних та позаекономічних чинників. Набір позаекономічних чинників є широким: сюди відносять відбиток історичного розвитку суспільства, форму політичного устрою, культуру, релігію та менталітет населення, систему освіти.

Кожен тип національної економіки має свої межі можливостей, обумовлені рівнями розвитку продуктивних сил та інституціонально-правової бази їхнього функціонування.

У комплексі все це і є визначальними критеріями класифікації типів національних економік. Можливості національних економік відбивають два такі взаємозв'язані показники: рівень ВВП (тобто рівень економічного розвитку) і рівень доходів на душу населення. Саме вони характеризують ступінь розвитку продуктивних сил. Класифікацію країн за досягнутим рівнем економічного розвитку було запропоновано ООН [3]. Відповідно до цієї класифікації виділяють три групи країн: розвинені з ринкової економікою; країни, що розвиваються з ринковою економікою; країни з перехідною економікою. Другий показник – «рівень доходів на душу населення», запропонований Світовим банком і використовується ним у разі надання міжнародної допомоги менш розвиненим державам. Світовий банк групує всі країни за доходами на основі розрахунків внутрішнього національного доходу на душу населення. Згідно з такою методикою виділяють чотири групи країн: з низьким доходом (до 755 дол.); з рівнем доходу, нижчим за середній (від 756

до 2995 дол.); з рівнем доходу, вищим за середній (від 2996 до 9265 дол.); з високим доходом (понад 9266 дол.) [4].

Наступний критерій типологізації національних економік – це спосіб регулювання господарської діяльності, тобто координації господарських зв'язків між економічними суб'єктами. За цим аспектом розрізняють ринкові та неринкові економіки. За станом участі у світовому ринку національні економіки можуть бути відкритими і закритими.

Проте, теоретико-практичний аналіз та відповідні узагальнення свідчать, що в межах кожного типу національного господарства можливі різні варіанти розвитку, при цьому і самі ринкові економіки також відрізняються великим розмаїттям. Зокрема, вони розрізняються за використовуваними моделями як функціонування, так і розвитку. Існуючі сьогодні на практиці національні чи континентальні моделі формуються з урахуванням своєрідності соціально-економічних і техніко-технологічних умов, якості державного регулювання економіки, відносних і абсолютних конкурентних переваг різних держав, а також національно-психологічних традицій і використовуваних правлячою елітою стратегій розвитку. Слід зазначити, що чинник еліти недостатньо враховується при економічному аналізі, хоча правлячий клас і визначає економічну стратегію суспільства, в залежності від своєї освіти, культури, певного світоглядного сприйняття.

У науковій літературі найчастіше виділяють такі моделі економік у різних варіантах функціонування їх як на національному, так і на регіональному рівнях: ліберальна модель (англо-саксонська); рейнська модель; скандинавська модель; японська модель; азійська державно керована модель; латиноамериканська модель [2].

Кожна із зазначених вище моделей має свої характерні риси та особливості. Власне, їх перш за все необхідно згадати, характеризуючи національні моделі економіки.

Англо-саксонська модель економічного розвитку характеризується такими рисами як ліберальне економічне середовище, пріоритет фондового ринку, низький рівень державного перерозподілу доходу, гнучкий ринок праці, майнове розшарування, а також протестантська етика.

У рейнській моделі відбувається значний перерозподіл доходу через державний сектор, широкими є соціальні гарантії, державне регулювання – різнопланове, в пріоритеті перебуває банківський сектор.

У скандинавській моделі державний сектор має високу питому вагу в структурі ВВП, а його значна частина перерозподіляється через бюджет. Також у країнах із скандинавською моделлю економіки надзвичайно високий рівень оподаткування, а також великий соціальний пакет [1].

У японській моделі держава бере участь у диверсифікованому регулюванні соціальних, економічних, ментальних відносин, макроекономічні

пропорції економіки підтримуються завдяки монетаристських принципів, присутній високий рівень конкурентоспроможності продукції, наявність малих підприємств, що мають усі можливості швидкого переходу на випуск нової продукції, пріоритет колективних прав, перевага заощаджень над споживанням, мобілізація націоналізму в інтересах економічного розвитку.

В азійській моделі економічного розвитку присутнє низьке оподаткування, соціальне забезпечення є слабким, невисокі державні видатки, держава має регулюючу та уповноважену роль, економічний розвиток є прагматичним та поступовим, центральну роль відіграє родина.

Латиноамериканська модель передбачає імпортозаміщуючу індустріалізацію, активне державне втручання в економіку – опіка з боку держави передбачає індивідуальну волю, перерозподіл доходів приватного сектору, присутня велика роль дрібного і середнього виробництва зі значною часткою ремісничих майстерень, велика диференціація доходів породила значні за чисельністю маргінальні групи, представники яких не привчені до сучасного виробництва, міцні національні традиції.

У контексті аналізу різних моделей та їхніх варіантів економічного розвитку національних господарств слід відмітити, що історико-культурна традиція є вагомим, а в окремих випадках навіть вирішальним чинником економічного успіху держав («Азійські тигри»), і водночас тривалий час були стримуючим фактором для латиноамериканських країн.

Аналіз показує, що високо розвинуті країни на шляху до постіндустріального суспільства розвивалися і розвиваються на основі різних економічних моделей. Та все ж, серед основних виділяють ліберальну, скандинавську, рейнську та японську.

Виділення типів моделей національних економік пояснює швидкий розвиток одних економік і стагнацію розвитку інших. В даному ракурсі для України доцільно вибрати оптимальний шлях розвитку, який буде відповідати її історико-культурним та ментальним традиціям. Лише в такому випадку можна очікувати зростання економіки та успішне проведення реформ. Відірвані від реалій технологічно найкращі проекти не будуть ефективними.

Література: 1. Гаврилишин Б. *До ефективних суспільств: доповідь Римському Клубові / Богдан Гаврилишин; [упоряд. Валерій Рубцов].* – Київ: Пульсари, 2009. – 246 с.; 2. Шюллер А., Крюссельберг Х. *Анализ экономических систем: основные понятия теории хозяйственного порядка и политической экономики. Серия: «Экономическая теория. История экономической мысли».* – М.: Экономика, 2006. – 338 с.; 3. *United Nations.* – Available at <<http://www.un.org/en/>>; 4. *World Bank Group.* – Available at <<http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>>.

Власенко К.М.
ЕКОНОМІЧНА КОНВЕРГЕНЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА
ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: проф., к.г.н. Казакова Н.А.

Стримане відношення ЄС до підвищення рівня співпраці з Україною можливо пояснити наступною тезою, а саме відсутністю помітного прогресу наближення до європейських параметрів функціонування господарства, у контексті асиметрії економічного розвитку між Україною та ЄС.

Цей фактор витікає з складної внутрішньої економічної ситуації в країні, відсутності серйозного прогресу в наближенні до загальноєвропейських параметрів функціонування національного господарського механізму у зв'язку зі сповільненими темпами реформ, значного перепаду в рівнях економічного розвитку між Україною і членами ЄС. Економічна стабільність і створення ефективного ринкового механізму є важливими критеріями оцінки Європейським Союзом можливостей претендентів.

Україна, як держава, що географічно розташована в європейському регіоні і має історичні та економічні зв'язки з європейськими країнами, не може не враховувати у своїй зовнішньоекономічній політиці регіональні інтеграційні процеси, які відбуваються в Європі. Вона пов'язує перспективи свого подальшого розвитку з входженням в європейські структури. Законодавчою базою європейського вибору включення України у світове господарство є Угода про партнерство і співробітництво і Спільна стратегія ЄС щодо України. Серед найважливіших чинників, що мають сприяти активізації цього процесу, є розширення торговельних відносин з країнами-членами ЄС та країнами-кандидатами на повноправне членство.

Наведені приклади яскраво свідчать, що глобалізація є основною причиною посилення диспропорційності між державами світу. Вона зумовила існування декількох моделей економічного розвитку, значна частина яких виявилася неефективною в умовах переходу західних країн до постіндустріального суспільства.

Оцінити наслідки розширення ЄС для країн Центральної Європи досить важко. Деякі фахівці вказують, що значних змін у східноєвропейських країнах унаслідок вступу до ЄС не варто очікувати, оскільки очевидні економічні вигоди вже досягнуті. За попередніми оцінками вступ до ЄС додатково приніс країнам 5-9% до темпу росту реального ВВП протягом 10 років, а рівні доходів і купівельна спроможність населення країн поступово зрівнюються.

Таким чином, перед новими країнами ЄС стоять досить складні завдання, швидкість вирішення яких залежить від ефективності засобів їх

розв'язання. Центральні органи ЄС не тільки контролюють процес досягнення відповідності критеріям вступу, але й намагаються розробляти ефективні програми для цих цілей.

В Україні, за відсутності чіткої державної економічної політики прийняття за основу Маастрихтських критеріїв та їх виконання могло би стати тією довгостроковою стратегією розвитку, яка наразі відсутня. Це сприяло б здійсненню необхідних структурних реформ та забезпечило б підґрунтя для стійкого макроекономічного розвитку України та її наближенню до рівня розвитку держав ЄС.

Незважаючи на перехідний період, на думку фахівців не всі українські компанії зможуть витримати тиск конкуренції з боку ЄС. Тому можливе зникнення компаній та скорочення робочих місць, зокрема у довгостроковій перспективі в так званих «старих секторах» (промисловість, сільське господарство). Натомість виникатимуть можливості в «нових секторах» (високих технологій). Тому важливо буде приділити увагу перепідготовці фахівців, щоб скористатися з нових можливостей та мінімізувати негативні наслідки.

Сукупність факторів говорить про те, що модифікований закон нерівномірності соціального та економічного розвитку в сучасних умовах можна було б сформулювати таким чином: під впливом глобалізації світогосподарських процесів, суттєвого збільшення рівнів відкритості економіки, впровадження досягнень технологічного прогресу і пришвидшенням динаміки та збільшення обсягів руху капіталу у світовій економіці має місце посилення диференціацій у рівнях розвитку, галузевій, регіональній і соціальній структурі країн світу та їх таксонів через різношвидкісне нагромадження капіталу на різних ділянках світового господарства. Масштаби, динаміка та механізми нівелювання соціально-економічних диспропорцій виявляються недостатніми для усунення протиріч між окремими регіонами, країнами, групами країн та економічними і політичними блоками.

З погляду ступеня диференціації номенклатури товарів міжнародна торгівля складається з двох потоків: внутрішньогалузевої торгівлі – обміну між країнами диференційованими продуктами однієї галузі, а також міжгалузевої торгівлі – обміну між країнами гомогенною продукцією різних галузей. Внутрішньогалузева торгівля відбиває диференціацію аналогічних товарів і розвивається в рамках близьких галузей між приблизно однаково розвитими країнами.

Оцінити наслідки розширення ЄС для країн Центральної Європи досить важко. Деякі фахівці вказують, що значних змін у східноєвропейських країнах унаслідок вступу до ЄС не варто очікувати, оскільки очевидні економічні вигоди вже досягнуті. За попередніми оцінками вступ до ЄС додатково приніс країнам 5-9% до темпу росту реального ВВП протягом 10 років, а рівні доходів і купівельна спроможність населення країн поступово зрівняються.

Таким чином, перед новими країнами ЄС стоять досить складні завдання, швидкість вирішення яких залежить від ефективності засобів їх розв'язання. Центральні органи ЄС не тільки контролюють процес досягнення відповідності критеріям вступу, але й намагаються розробляти ефективні програми для цих цілей.

В Україні, за відсутності чіткої державної економічної політики прийняття за основу Маастрихтських критеріїв та їх виконання могло би стати тією довгостроковою стратегією розвитку, яка наразі відсутня. Це сприяло б здійсненню необхідних структурних реформ та забезпечило б підґрунтя для стійкого макроекономічного розвитку України та її наближенню до рівня розвитку держав ЄС.

Незважаючи на перехідний період, на думку фахівців не всі українські компанії зможуть витримати тиск конкуренції з боку ЄС. Тому можливе зникнення компаній та скорочення робочих місць, зокрема у довгостроковій перспективі в так званих «старих секторах» (промисловість, сільське господарство). Натомість виникатимуть можливості в «нових секторах» (високих технологій). Тому важливо буде приділити увагу перепідготовці фахівців, щоб скористатися з нових можливостей та мінімізувати негативні наслідки.

Література: 1. *Аналіз перспектив торгівельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди.* Ref: TRADE06/D01. Підготовлений ECORYS (research and consulting) Роттердам, 13 грудня 2007р. 2. Бальцерович Л. Свобода і розвиток. Економія вільного ринку. – Львів, 2000. – 332 с. 3. Беренда С.В. *Возможности приближения уровня ВВП Украины к среднему уровню ВВП стран ЕС.* // *Бизнес-Информ.* – 2007. № 7. – с. 8-14. 4. Бодо Ж. *Глобальный капитализм: необходимость в обновлении универсалистской модели* // *Мировая экономика и международные отношения.* – 1998. – № 12. – С. 94-99. 5. Будкин В. *Проблемы и перспективы сотрудничества между Европейским Союзом и Украиной* // *Экономика Украины.* – 2000. – №9. – С.82-89. 6. Бэттлер А. *Контурсы мира в первой половине XXI века и чуть далее* // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2002. – №1. – С. 73-80. 7. *Бюлетень Національного банку України / Щомісячне аналітично-статистичне видання НБУ. Випуски за 2005-2008 роки.* 8. Вахненко Т. *Товарний експорт України у системі світогосподарських зв'язків* // *Економіка України.* – № 6. – 2006. – с. 73 – 84.

УДК 339.9

Воронянська Я.В. **БЕЛЬГІЯ ЯК МОДЕЛЬ ОБ'ЄДНОНОЇ ЄВРОПИ**

*ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.*

За своє існування Бельгія пройшла від унітарної до федеративної держави у результаті декількох етапів державних реформ. Саме існування Королівство Бельгія являється унікальним феноменом на європейській арені внаслідок

док компромісу між двома культурно-лінгвістичними групами – фламандцями та валлонцями, які формувались на різних територіях та мали значний вплив на становлення політичного життя країни. Підтримання балансу у відносинах між ними являє собою дуже складну задачу. Протистояння між двома культурно-лінгвістичними громадами паралізує політичне життя держави, стримує її розвиток. Так, міжетнічний бельгійський конфлікт вилився у політичну кризу у 2007 році, однак яка триває і сьогодні.

Сама «бельгійська модель» є дуже важливою для формування «єдиної Європи» у рамках Європейського Союзу як приклад синтезу різних моделей федеративного устрою.

Створення Європейського Союзу після 1945 року поставило питання про визначення подальшого розвитку такого інтеграційного об'єднання. На перший план вийшли питання про те, чи являється ЄС новою формою політичної структури, де держави-участники поступово втрачатимуть свій суверенітет. На протязі тривалого часу європейська інтеграція проходила без сильного централізованого керівництва. Після підписання Лісабонського договору (1991) стало очевидним бажання європейських держав об'єднати Європу в рамках федерації з наднаціональними органами управління [2].

Більшість науковців розуміють під федералізмом концепцію державного устрою, що характеризується конституційним утворенням, де влада розділяється на декілька рівнів управління [2] Серед усіх інших теорій інтеграції саме федералізм відіграв ключову роль, ставши ідейною основою в напрямку політичного об'єднання Європи.

Після отримання незалежності у 1830 році Бельгія була франкоорієнтованою країною, де єдиною державною мовою була французька, хоча фламандці завжди становили більшість населення країни. Після Першої світової війни у Фландрії відбувся рух за зрівняння в правах нідерландської мови, внаслідок чого у 1967 році конституція Бельгії була перекладена на нідерландську мову, а в 1980 році нідерландська мова отримала статус державної на рівні з французькою.

Такий варіант вирішення конфлікту не допустив переростання протистояння у відкриту насильницьку форму. Однак на сьогодні існує проблеми двомовної столиці та змішання мов у прикордонних територіях [1].

З початку існування Королівства Бельгія і до Другої світової війни провідну економічну роль в країні відігравала Валлонія. Тут були розвинені традиційні галузі промисловості, такі як вугледобувна та металургійна; значні іноземні та державні інвестиції вкладалися саме у цей регіон. Фландрія ж відводилася другорядна роль, зокрема, через порти цього регіону експортувалась продукція, вироблена у Валлонії.

Після 1960-х рр. Валлонія внаслідок неефективної державної політики та позиції владних фінансових структур не скористалася шансом провести

«другу промислової революції». У цей же період статусу локомотиву бельгійської економіки поступово починає набувати Фландрія. Вдале економічне положення Фландрії сприяють її економічному розвитку. Бельгійські та іноземні інвестиції переміщуються у цей регіон.

Невизначеним залишається до сьогодні статус столиці Королівства. Брюссель формально знаходиться на території Фландрії, однак внаслідок панування на протязі тривалого періоду французької мови у державі, у Брюсселі, а також прилеглих до нього територій чисельність франкофонів складає 80% в порівнянні з загальною чисельністю населення міста [3]. На офіційному рівні проблема двомовності Брюсселя не розглядається, адже в уряді Брюссельського столичного регіону однакова кількість міністрів, як франкофонів, так і фламандців [4]. Однак, у разі розподілу держави невірним залишиться статус Брюсселя. Конфлікт посилюється ще й тим, що Брюссель, де знаходяться штаб-квартири ЄС і НАТО, закріпив за собою статус європейської столиці, що ще більше ускладнює питання мирного розподілу країни.

Наслідком таких глибоких протистоянь стає неефективність бельгійського уряду, адже мовний конфлікт, підкріплений нерівністю економічного розвитку, паралізує керування державою і призводить до послаблення політичної ролі Бельгії на світовій арені.

За оцінками бельгійських економістів, розділена Бельгія безперечно понесе значні втрати. Так, з'являться бар'єри на шляху економічної взаємозалежності регіонів, тому що більш ніж 30% компаній здійснюють свою діяльність на території трьох регіонів; значною мірою знизиться мобільність трудових ресурсів [3]. Невизначеним залишаться й обсяги державного боргу Бельгії, що, безперечно, зумовить його збільшення та створить додаткові труднощі у подолання економічної нестабільності новоутворених держав. Податкова система, яка зараз знаходиться на рівні федерального відомства, зазнає складної і довгої реструктуризації, що сильно вдарить по благоустрою незалежних регіонів.

Таким чином, на нашу думку, з економічної точки зору розкол Бельгії потягне за собою наступні наслідки:

1. Перерозподіл доходів населення у новоутворених державах, зміну структури податкової системи, механізму податкових зборів.

2. Розподіл державного боргу між незалежними Фландрією, Валлонією та Брюсселем, оскільки обсяги державних фінансів кожної із держав будуть пропорційними обсягам її ВВП з вирахуванням витрат на покриття державного боргу.

3. Після розколу взаємозалежність в економіці Валлонії та Брюсселю залишиться значною, що має стати чинником покращення економічної стабільності обох держав у ситуації, що склалася.

Існує й інша небезпечна перспектива вирішення конфлікту. У розподілі Бельгії можуть виявити зацікавленість сусідні держави. При можливому вирішенні валлоно-фламандського протистояння шляхом сепарації, невизначеним залишиться стан німецькомовних регіонів Бельгії. Після розподілу Бельгії може стати питання про воз'єднання цих регіонів із Німеччиною. Проголошення незалежності у Фландрії зможе визвати активізацію фламандського сепаратизму у Нідерландах на основі значної культурної близькості населення південних міст Голландії – Дордрехта та Роттердама – з фламандцями Бельгії. У Валлонському адміністративному окрузі, який являється дотаційним регіоном і понесе найбільших втрат у випадку розколу Бельгії, може з'явитися рух за воз'єднання із Францією.

Однак, на даний момент, розглянуті варіанти розрішення конфлікту не є конструктивними, адже розкол Бельгії буде означати неефективність федералізму Європейського Союзу. Тим паче, ані Валлонія, ані Фландрія у короткостроковій перспективі не зможуть стати повноцінними членами ЄС, невизначеними ж залишаться і територіальні спори між ними, що потягне за собою утворення нових протистоянь. Найбільш складним залишиться статус столиці ЄС – Брюсселя. Територіальний і міжетнічний розкол, розрив економічних відносин в одному з історичних центрів Європи нанесе сильний удар по процесу євроінтеграції і потягне за собою активізацію націоналістських рухів у Великобританії, Франції, Іспанії та інших країнах.

Таким чином, необхідно знайти альтернативний варіант вирішення конфлікту. Політикам обох сторін конфлікту необхідно досягти компромісу на основі розуміння взаємозалежності регіонів Бельгії, кооперації та відповідальності. Владним структурам слід розробити ряд соціальних програм, направлених на посилення національної свідомості бельгійців при збереженні самобутності валлонської, фламандської та німецької культур.

На нашу думку, необхідно розробити програму, яка дозволила б Валлонії найближчим часом вийти з економічної кризи. Це стане можливим, якщо дана проблема буде розглядатися не тільки на національному, але й на рівні ЄС, як важливий фактор посилення європейської інтеграції. На загальноєвропейському ж рівні слід розглянути проект модернізації регіонів Бельгії, зміцнення позицій федеральних структур і загальної бельгійської ідентичності для всіх регіонів країни. Слід також звернути увагу, що запропонований варіант вирішення конфлікту являється очевидним. Проблема залишається у боротьбі за сфери впливу та обсяг повноважень між політичними елітами регіонів. Саме тому, на нашу думку, дана проблема повинна вирішуватись шляхом впливу владних структур і механізму ЄС, в іншому випадку, сама ідея створення ЄС покаже свою неефективність.

Література: 1. Бирюков С. Бельгия как лаборатория для «Европы регионов» [Електрон. ресурс] / Сергей Бирюков // Агентство политических новостей. –

2009. – 21 января – Режим доступа: <http://www.apn.ru/publications/article21243.htm>; 2. Побединский И.М. Роль федерализма в теории европейской интеграции / И.М. Побединский // *Общественные и гуманитарные науки*. – 2009. – №30. – С. 210-215; 3. Deschamps R. *Le fédéralisme belge at-il de l'avenir ?* / Robert Deschamps // *Centre Unteruniversitaire de Formation Permanente*. – 2009. – №21. – С. 12-23; 4. Marten V. *De sociale conflicten in België: masterproef voorgedragen* [Электрон. ресурс] / Vasintjan Marten // *Universiteit Gent*, 2009. – Режим доступа: http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/392/100/RUG01-001392100_2010_0001_AC.pdf.

УДК 334.726

Галайда О.Е.

КОММЕРЧЕСКАЯ ДИПЛОМАТИЯ: ОТ ЗАПАДА К ВОСТОКУ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: д.г.н., проф. Голиков А.П.

Почему американцы чувствуют себя уверенно на переговорах? Почему жители Западной Европы, руководящие транснациональными корпорациями, быстрее находят общий язык с подчиненными из других государств? Почему украинцы не достигают запланированной цели на переговорах?

Все дело в подготовке. Не важно, как четко человек видит свою цель на переговорах, если он не может донести ее до собеседника. А преград этому существует огромное множество.

В наиболее экономически развитых государствах, как известно, крупнейший сектор экономики принадлежит сфере услуг. Информационные услуги здесь играют не последнюю роль.

Для успешного проведения деловых переговоров и получения большей выгоды по сравнению с неподготовленным участником переговоров, контрагент должен изучить следующие этапы подготовительной цепочки:

Мир => Континент => Страна => Регион => Юридическое/физическое лицо.

Первый этап – «Мир». Прежде всего для участия в переговорах необходимо усвоить основные правила ведения переговоров, а также общие принципы этикета.

Второй этап – «Континент». Изучение краткой истории государств континента (происхождение корней). В изучении истории наибольшее внимание следует уделить экспансиям и колонизациям. К примеру, зная, что в США и Австралии живут выходцы из Великобритании, мы можем применять для американцев и австралийцев этические нормы британцев. Латинская Америка – этические нормы схожи с испанскими.

Третий этап – «Страна». При подготовке к переговорам на данном этапе обращается внимание на язык, религию, культуру, традиции, обычаи, моральные ценности. Прохождение этого этапа подготовки влияет на лучшее

понимание целей и мотивов собеседника. Также это позволит участнику переговоров избежать некоторых ошибок, таких как, например, оскорбление моральных ценностей контрагента.

Четвертый этап – «Регион». Изучается менталитет данного конкретного региона страны. Выясняется, является ли данный регион или область, штат (любая крупная территориальная единица внутри страны) приграничным, или этот регион территориально расположен внутри государства. Это делается для того, чтобы выяснить, присущи ли жителям данного региона черты общенациональные, либо же они больше схожи с приграничными областями соседних государств. Хорошим тому примером служит Харьковская область, которая является приграничной. Стоит отметить, что у харьковчан больше общего с населением Белгородской области (Россия), чем с любой областью Западной или Центральной Украины. Поэтому в случае нехватки данных по конкретному региону можно воспользоваться данными по смежному региону, схожему менталитетом с изучаемым.

Пятый этап, иногда самый сложный, – «Юридическое/физическое лицо». Если мы имеем дело с физическим лицом, то было бы весьма неплохо узнать помимо его деловых интересов его биографию, семейное положение, предпочтения и тому подобное. Если контрагент – юридическое лицо, – в этом случае желательно изучить деятельность юридического лица, а также информацию о человеке, который будет вести переговоры от имени этого юридического лица.

Итак, ответ на вопросы, заданные нами в начале статьи: в Украине существует множество консалтинговых фирм, которые предоставляют консультационные услуги по вопросам юридическим, бухгалтерским, аудиторским и тому подобные.

Согласно Современному экономическому словарю 2007 года под ред. Райзберга Б.А., консалтинг – это деятельность специальных компаний, заключающаяся в консультировании производителей, продавцов, покупателей по широкому кругу вопросов экономики, финансов, внешнеэкономических связей, создания и регистрации фирм, исследования и прогнозирования рынка товаров и услуг, инноваций. Консалтинговые компании могут быть специализированными по отдельным профилям консультационной деятельности. Консалтинг может состоять в подготовке пакетов учредительных документов при создании новых организаций [1].

Однако консалтинговые фирмы в нашей стране не предоставляют услуги по подготовке к переговорам. У нас нет такой специальности, как «консультант по межкультурной коммуникации» [5] или «консультант по подготовке и проведению переговоров». В ВУЗах России и Беларуси все больше открываются кафедры и отделения межкультурной коммуникации при факультетах международных отношений или иностранных языков, где

готовят консультантов по межкультурной коммуникации, целью которых является обеспечение подготовки к международным переговорам, либо консультация руководства транснациональных корпораций по поводу общения с подчиненными из других государств. Существуют также институты дистанционного обучения, такие как Дипломатическая академия Европы (Академия коммерческой дипломатии) [4], а также Институт торговли и коммерческой дипломатии [3], где можно пройти курс обучения онлайн и получить сертификат специалиста по коммерческой дипломатии, а также стать членом Ассоциации сертифицированных коммерческих дипломатов.

В отличие от экономической дипломатии, которая предполагает дипломатические служебные действия, сконцентрированные на увеличении экспорта, привлечения иностранных инвестиций и участия в работе международных экономических организаций (действия, сосредоточенные на подтверждении экономических интересов страны на международном уровне), коммерческая дипломатия призвана регулировать деятельность не государства в целом и его отраслей, а отдельных физических и юридических лиц.

К сожалению, в харьковских ВУЗах пока нет ни факультетов, ни кафедр, полностью готовящих коммерческих дипломатов. Ведь коммерческая дипломатия предполагает знание не только экономической и юридической стороны переговоров, а и коммуникативной [2].

Литература: 1. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 5-е изд. – М.: ИНФРА-М., 2007. – 495 с.; 2. Hofstede G. Cultures and Organisations. Software of the Mind. London etc. McGraw-Hill, 1991; 3. <http://www.commercialdiplomacy.org/> – Сайт Института торговли и коммерческой дипломатии; 4. <http://www.commercialdiplomats.eu/> – Сайт Ассоциации сертифицированных коммерческих дипломатов; 5. <http://www.ffl.msu.ru/about/structure/linguistics-and-icc> – Сайт факультета иностранных языков и регионоведения МГУ им. М.В. Ломоносова, страница отделения лингвистики и межкультурной коммуникации.

УДК 330.341.2

Галутова М.М.
ГЛОБАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР
ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

*Харківська державна академія культури
Наук. керівник – д.е.н., проф. Соболев В.М.*

Формування глобального фінансового простору виявило, що роль держави у його регулюванні є дуже суперечливою. Це обумовлене як протиріччями у розвитку сучасної держави, так і протиріччями самого процесу формування фінансового простору світової економіки. Держава виступає суспільно необхідною інституційною структурою, яка має визначну роль як

координуючий інститут, що є запобіжником хаотичного розвитку господарської системи. З огляду на це, національний економічний суверенітет виглядає як обов'язковий елемент сталого економічного розвитку національної економічної системи. Але, з іншого боку, потреби фінансового капіталу у подоланні будь-яких кордонів на шляху руху світових фінансових потоків наштовхуються саме на обмеження, що їх запроваджує національний економічний суверенітет.

Це протиріччя розв'язується шляхом формування наднаціональних фінансових інститутів, що потребує передачі частини національного економічного суверенітету за межі національної економічної системи. При цьому обов'язковою умовою такої передачі має бути прийняття наднаціональними регулюючими органами і частини ризиків функціонування національної економічної системи у світовому фінансовому просторі. Якщо такої передачі ризиків не відбувається, то загроза катастрофічних наслідків фінансизації глобального економічного простору суттєво зростає, про що свідчить досвід руйнації банківської системи Ісландії під ударами світової фінансової кризи у 2008 р.

Як зазначають Т. Еггертссон та Т. Хербертссон, розглядаючи причини краху банківської системи Ісландії у 2008 р., зростання рівня відкритості банківської системи цієї країни призвело до зростання рівня її вразливості з боку дії міжнародних чинників нестабільності. Але уряд цієї країни переоцінив свої можливості щодо нейтралізації зовнішніх впливів, у той час як потрібно було, стимулюючи перетворення ісландських банків зростаючою мірою в міжнародні банки, орієнтовані на задоволення фінансових потреб нерезидентів, потурбуватись про те, щоб і світові фінансові інститути (насамперед, Світовий банк) взяли на себе частку відповідальності за забезпечення стабільного існування національної банківської системи Ісландії.

Досвід Ісландії має стати в нагоді і для України. Слід дуже обережно підходити до відкриття національного фінансового простору для світових фінансових гравців – як приватних, так і міждержавних. Це стосується як питань доступу нерезидентів на вітчизняний фінансовий ринок (при визначенні доцільності існуванні іноземних банків, страхових компаній, інвестиційних компаній тощо, а також доступу похідних фінансових інструментів, емітентами яких є нерезиденти), так і питань виходу держави і приватного капіталу на світові фінансові ринки. Така обережність є цілком виправданою, оскільки національний фінансовий сектор є дуже нерозвиненим, а отже і неконкурентоздатним, і ризики його повного поглинання більш могутніми економічними суб'єктами є сьогодні надзвичайно великими. Додаткову небезпеку несе з собою надмірне розростання тіньової економіки і корупції як у фінансовому секторі взагалі, так і (особливо) у сфері державних фінансів.

Лише за умови ефективної нейтралізації усіх цих ризиків переваги від доступу до додаткових джерел фінансування економічного зростання тран-

сформаційної української економіки, пов'язаних із світовими ринками капіталу, перекриють негативні екстерналії, що супроводжують розширення відкритості національного фінансового простру.

Література: 1. Eggertsson T., Herbertsson T. T. *System Failure in Iceland and the 2008 Global Financial Crisis* // http://extranet.isnie.org/uploads/isnie2009/eggertsson_herbertsson.doc.

УДК 339.722 (477)

Гончаренко Н.І., Буцик І.О.
ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Український фондовий ринок зараз перебуває у стадії формування й становлення. Незважаючи на об'єктивні труднощі, які виникають при цьому, зроблені кроки дають надію на те, що Україна поступово наближається до мети – створення ефективного й справедливого ринку цінних паперів, регульованого державою й інтегрованого у світові фондові ринки.

Проблеми розвитку фондового ринку досліджувались у працях українських вчених В.Б. Гордона, В.І. Павлова, О.І. Рогача, О.М. Сохацької, А.С. Філіпенка та ін. Серед російських економістів можна назвати М.А. Іванова, А.Г. Мовсесяна, В.І. Колеснікова, М.А. Фаненко тощо. Суттєвий внесок у розробку та дослідження питань ринків деривативів у фінансовому середовищі був зроблений такими зарубіжними вченими, як Дж.М. Кейнс, Дж. Хікс, Роберт У. Колб, Ковні Ш., К. Таккі, Ф. Шварц та ін.

Фондовий ринок України стає складовою частиною світового ринку фінансових ресурсів, надаючи іноземним інвесторам надійний механізм для здійснення інвестицій в економіку України.

Для забезпечення захисту внутрішнього інвестора варто встановити тверду процедуру допуску цінних паперів іноземних емітентів на національний фондовий ринок. А для захисту вітчизняних інвесторів під час здійснення операцій з іноземними цінними паперами необхідно розвивати контакти й співробітництво з іноземними регулюючими й контролюючими органами по цінних паперах.

Отже, дотримання всіх зазначених принципів і стандартів функціонування фондового ринку дозволить створити діловий і прозорий ринок, на якому будуть не тільки функціонувати різні види цінних паперів, але й будуть відбуватися процеси, що роблять позитивний вплив не тільки на фінансовий ринок, а й на розвиток економіки всієї країни.

Формування цивілізованого фондового ринку в Україні із центральною ланкою ринкових перетворень і буде сприяти оздоровленню економіки України, інвестуванню її стрижневих областей і об'єктів, прискоренню процесу приватизації державного майна [1].

Важливою умовою створення якісної нормативно-правової бази функціонування фондового ринку в Україні є вдосконалення системи державного керування й контролю за процесами, які відбуваються на цьому ринку [2].

Упорядкування вимагає біржова торгівля похідними цінними паперами – опціонами, ф'ючерсними договорами, варрантами та ін. Стандарти організованого ринку похідних цінних паперів повністю обійшли чинне законодавство (зокрема, обов'язковість реєстрації похідного цінного папера в державному реєстраційному органі), що дає можливість біржам здійснювати торги за власним розсудом й за правилами, які не відповідають світовим нормам і стандартам.

Відповідно до основних напрямків розвитку фондового ринку України на 2009 – 2015 роки, державна політика в сфері функціонування фондового ринку повинна бути спрямована на створення умов для постійного підвищення капіталізації економіки, впровадження ефективної системи захисту прав інвесторів, забезпечення прозорих правил і процедури діяльності учасників фондового ринку, використання надійних і ліквідних інструментів ринку цінних паперів.

Розвиток фондового ринку України повинен відбуватися через:

I. Удосконалення механізмів захисту прав інвесторів:

- впровадження загальноприйнятих міжнародних принципів корпоративного керування й діяльності акціонерних товариств;
- розробку й реалізацію стратегії ефективної дивідендної політики в акціонерних товариствах;
- впровадження механізму оцінки ефективності керування акціонерними товариствами через показник їхньої капіталізації на фондових біржах, удосконалення системи винагороди членів правління таких суспільств із урахуванням цього показника;

II. Розвиток інструментів ринку цінних паперів:

- впровадження нових видів іпотечних цінних паперів, а також похідних (деривативів);
- створення умов для широкого використання органами місцевого самоврядування облігацій місцевих позичок з метою залучення інвестицій для реалізації регіональних соціально-економічних програм;

III. Зосередження висновку договорів купівлі-продажу цінних паперів на фондових біржах і інших організаторах торгівлі цінними паперами:

- удосконалення механізмів відкритого розміщення цінних паперів акціонерних товариств на фондових біржах;

- установка вимог до організаторів торгівлі цінними паперами щодо мінімального обсягу торгів цінними паперами на них;
- приведення законодавства в частині створення й функціонування організаторів торгівлі цінними паперами у відповідність із директивами ЄС;
- завершення впровадження єдиних стандартів діяльності для організаторів торгівлі цінними паперами;

IV. Удосконалення Національної депозитарної системи:

- створення на основі Національного депозитарію України центрального депозитарію цінних паперів, контрольованого державою й незалежного від впливу промислових фінансово груп і професійних учасників фондового ринку;
- впровадження централізованої, прозорої й надійної системи обліку прав власності на цінні папери;
- введення єдиних правил і технологічних процедур обліку цінних паперів;
- уніфікацію принципів і порядку здійснення діяльності учасниками Національної депозитарної системи й взаємодії між ними;
- впровадження нових видів професійної діяльності на ринку цінних паперів;

V. Удосконалення системи розкриття інформації на ринку цінних паперів:

- подальше вдосконалювання системи розкриття інформації на фондовому ринку на основах вільного, оперативного, безкоштовного доступу інвесторів до інформації про емітентів цінних паперів і професійних учасників фондового ринку, зокрема впровадження міжнародних стандартів розкриття інформації;
- впровадження адміністративної й кримінальної відповідальності за використання інсайдерської інформації під час здійснення операцій із цінними паперами й за перешкоду в доступі до інформації про емітентів цінних паперів, професійних учасників фондового ринку й/або перекручування такої інформації;

VI. Розвиток інвестиційної інфраструктури:

- розширення переліку фінансових інструментів, у які можуть інвестуватися активи недержавних пенсійних фондів;
- підвищення вимог до компаній, які здійснюють діяльність із керування активами недержавних пенсійних фондів [2].

Таким чином, роблячи висновок, слід сказати, що для реалізації цих напрямків розвитку передбачені наступні заходи:

1. Внесення змін в устава акціонерних товариств, контрольний пакет акцій яких належить державі, щодо впровадження національних принципів корпоративного керування;

2. Проведення аналізу господарської фінансово діяльності акціонерних товариств, контрольний пакет акцій яких належить державі, щодо забезпечення прибутковості й реалізації дивідендної політики;

3. Проведення щорічних конференцій з питань залучення інвестицій через інструменти фондового ринку;

4. Сприяння створенню консолідованої біржової системи на ринку цінних паперів і впровадженню єдиних стандартів діяльності організаторів торгівлі цінними паперами;

5. Розробка й твердження правових нормативно актів з питань установа електронного документообігу між учасниками Національної депозитарної системи відповідно до міжнародних стандартів ISO;

6. Підготовка пропозицій щодо створення фонду гарантування інвестицій з метою приведення законодавства України у цій сфері у відповідність із законодавством ЄС;

7. Розширення переліку фінансових інструментів для інвестування активів недержавних пенсійних фондів;

8. Розробка Державної програми вдосконалення системи розкриття інформації на фондовому ринку на основах вільного, оперативного, безкоштовного доступу інвесторів до інформації про емітентів цінних паперів і професійних учасників фондового ринку;

9. Приведення у відповідність із директивами ЄС законодавство в частині створення й функціонування організаторів торгівлі цінними паперами;

10. Розробка методичних рекомендацій щодо впровадження механізму оцінки ефективності керування акціонерними товариствами за показниками їхньої капіталізації на фондових біржах;

11. Установлення вимог до розкриття інформації акціонерними товариствами про стан справ з корпоративного керування [3].

Література: 1. Жуков Е.Ф. Рынок ценных бумаг: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / Под. ред. Е. Ф. Жукова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ ДАНА, 2006. – 463 с. 2. Перепелиця Р. Формування інституціональної структури фондового ринку в післяприватизаційний період / Р. Перепелиця // Научные труды ДонНТУ. Серия экономическая. – 2006. – Выпуск 103-4. 3. Сухоруков А. І., Собкевич О. В. Роль фондового ринку у забезпеченні економічної безпеки України / А.І. Сухоруков, О.В. Собкевич // Стратегічна панорама – 2006. – №1.

Гончаренко Н.І., Кот Ю.С.

**ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОСОЮЗОМ**

ХНУ імені В.В. Каразіна

Одним із найважливіших явищ сучасної світової економіки став процес економічної інтеграції та глобалізації господарського життя. Як і інші пост-соціалістичні країни, Україна швидко входить в цю систему, відчуваючи на собі як позитивний, так і негативний вплив. У системі зовнішньоекономічних та економічних пріоритетів України особливе місце посідає співробітництво з Європейським Союзом (ЄС). Як зазначено в « Стратегії інтеграції України до ЄС », затвердженій Указом Президента України від 11 червня 1998 року, « національні інтереси України потребують утвердження України як впливової європейської держави, повноправного члена ЄС» [1, с. 2].

Проблеми інтеграції нашої країни у світове господарство досліджувались у працях багатьох українських вчених, зокрема, Будкіна В.С., Бураковського І.В., Голікова А.П., Долішнього М.І., Лук'яненка Д.Г., Макогона Ю.В., Новицького В.Е., Пахомова Ю.М., Поручника А.М., Пузанова І.І., Рум'янцева А.П., Філіпенка А.С., Шниркова О.І. та ін.

Різним аспектам розвитку зовнішньої торгівлі і зовнішньоторговельної політики в умовах трансформаційних економік присвячено багато робіт зарубіжних економістів. Серед них слід назвати Балассу В., Едліна А., Кругмана П.Р., Леонтьєва В., Ліндерта П.Х., Оліна Б., Портера М., Самуельсона П., Фішера С., Шмідтінга Х. та ін..

Перспективи наближення будь-якої держави до ЄС, у тому числі й України, визначаються, по-перше, політичним та економічним станом держави, що бажає інтегруватися, по-друге, наслідками чергового розширення для держав-членів ЄС та, по-третє, масштабом пристосувань, які має здійснити ЄС для, як мінімум, збереження ефективності процесу прийняття рішень.

Для реалізації Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) та Плану дій Україна – ЄС (ПД) слід послідовно та систематично підвищувати рівень розвитку механізмів міжвідомчої координації й моніторингу виконання ухвалених рішень й взятих зобов'язань, підвищувати інституційну, функціональну та фінансову закріпленість пріоритетності політики європейської інтеграції у повсякденній діяльності Уряду, проводити послідовні структурні реформ всередині країни щодо визнання позитивної ролі України в підтриманні регіональної безпеки.

Інтеграція України до Європейського економічного простору, а в перспективі і політична інтеграція до ЄС, є реальним майбутнім української держави. Така перспектива можлива за умов подальших економічних та полі-

тичних перетворень в Україні і реальних здобутків цих перетворень на період 2011-2013 рр. В цей період буде розроблятися новий бюджет ЄС (т.зв., Фінансові перспективи ЄС), у витратній частині якого передбачена стаття витрат на можливе наступне розширення Європейського Союзу. Тому, на даному етапі, Україні варто зосередитись на економічних перетвореннях та їх результатах і подальшій економічній інтеграції до ЄС [2, с. 9].

Питання Зони вільної торгівлі є важливим пунктом майбутньої Посиленої угоди Україна – ЄС (яка має замінити Угоду про партнерство і співробітництво). Виходячи з того, що для України більш вигідним форматом вільної торгівлі з ЄС є, т.зв., ЗВТ, є доцільною спроба з боку України актуалізувати у процесі підготовки проекту Посиленої угоди Україна – ЄС проблематику окреслення перспектив створення ЗВТ. На відміну ЗВТ (яка лібералізує лише торгівельні відносини) поглиблена Зона вільної торгівлі – ЗВТ – лібералізує увесь комплекс економічних відносин, а саме передбачає скасування тарифів для всіх видів товарів (не тільки промислових); лібералізацію з певними перехідними періодами руху послуг, капіталу, робочої сили; гармонізацію технічного законодавства для зняття технічних бар'єрів; регулювання таких сфер державної політики як конкурентна політика і корпоративне управління; покращення бізнес клімату з подальшим збільшенням обсягу інвестицій.

Реалізація режиму вільної торгівлі між Україною та ЄС може розглядатися як стратегічний напрям зміцнення конкурентоспроможності національної економіки, зважаючи на ряд чинників, зокрема:

1. Розширення обсягів зовнішньоторговельного обороту. Україна стратегічно зацікавлена у розвитку партнерських економічних взаємостосунків з ЄС на паритетних умовах.

2. Збільшення поставок машинобудування на ринок ЄС. В структурі зовнішньоторговельного обороту України з ЄС частка машинобудування становить 28,6%. При цьому експортні поставки вітчизняної продукції машинобудування до ЄС росли більш високими темпами (на 14,9%) ніж обсяги виробництва продукції машинобудування в Україні (на 11,9%), що дає підстави сподіватися на їх подальше нарощування [3].

3. Прискорення внутрішніх перетворень, орієнтованих на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Останніми роками Україна значно просунулась у вирішенні низки питань, які перешкоджали гармонізації конкурентної ситуації на внутрішньому ринку та протягом тривалого часу були предметом напруженості у торговельних відносинах із ЄС. Зокрема, усунуто проблему податкових пільг, що надавались окремим підприємствам промисловості; встановлено однакові ставки акцизного збору на вітчизняні та імпортовані транспортні засоби відповідно до принципу національного режиму; усунуто звільнення від ПДВ та податку на прибуток, пла-

тежів до державних фондів; скасовано пільги у спеціальних економічних зонах та особливі режими для інвестиційної діяльності, впорядковано основні питання нетарифного регулювання.

Таким чином, роблячи підсумок, слід сказати, що реалізації ЗВТ має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних наслідків слід віднести:

1. Можливе зростання загальних обсягів експорту України до країн ЄС та третіх країн і, як наслідок, зростання позитивного сальдо торговельного балансу.

2. Стимулювання розвитку конкурентоспроможних галузей. Реалізація ЗВТ підвищить ефективність розподілу ресурсів та сприятиме реалізації порівняльних переваг країни, що є вагомим чинником стабільного економічного зростання. Насамперед, мова йде про підвищення цінової конкурентоспроможності (як порівняльної переваги) переважно виробників продукції з низьким рівнем переробки чи низького технологічного укладу.

3. Гармонізація галузевих стандартів, норм та правил, технічного регулювання і процедур оцінки відповідності, що, зокрема, включає взаємне визнання сертифікатів.

4. Зростання ефективності інституційного забезпечення державних регулюючих та митних органів, що пов'язане із їх узгодженням з вимогами ЄС.

5. Зростання обсягів іноземного та внутрішнього інвестування через загальне покращення інвестиційного середовища, перенесення країнами ЄС виробництв до України (країни із нижчою вартістю факторів виробництва та містким внутрішнім ринком), полегшення доступу до потужних і дешевих фінансових ресурсів, удосконалення національного фондового ринку та підвищення прозорості і стабільності фінансового середовища країни.

Негативні наслідки реалізації ЗВТ:

1. Зростання обсягів імпорту. Спрощення процедур митного оформлення, ліквідація тарифних та істотне зниження нетарифних бар'єрів, зростання купівельної спроможності населення у разі незмінності співвідношення обмінних курсів може викликати погіршення сальдо торговельного балансу.

2. Банкрутство неконкурентоспроможних підприємств. Зростання обсягів імпорту товару вищої якості за нижчою ціною, полегшення можливості відкриття бізнесу іноземними компаніями, використання вищих технологій (у т.ч. маркетингу та менеджменту) та використання більш дешевих фінансових ресурсів істотно підвищать рівень конкуренції на деяких ринках.

3. Зростання рівня структурного безробіття, яке може призвести до ліквідації неконкурентоспроможних підприємств та підвищення продуктивності праці у багатьох галузях.

4. Скорочення надходжень до Державного бюджету. Відміна тарифних бар'єрів для товарів походженням з країн ЄС призведе до зменшення дохідної частини Державного бюджету.

Література: 1. Указ Президента України «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004 – 2015 роки, від 2004-04-28, № 493/2004; 2. Постанова «Про рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом», Верховна Рада України, від 2008-11-28, № 299 – IV; 3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: [Електронний ресурс] - <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 339.923

Горюн И.В.
ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА
АФРИКАНСКИХ СТРАН АКТ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., доц, Гасим Салах

Развитие торгово-экономических отношений характеризуется расширением и углублением международного экономического, политического, культурного сотрудничества интернационализации и глобализации.

Экономические отношения между европейскими странами и африканскими государствами представляют собой как теоретический, так и практический интерес. Изучение и анализ взаимодействия государств с различными уровнями экономического и социального развития, а также соотношение факторов производства в этих странах является актуальной темой и заслуживает повышенного внимания в изучении.

С момента обретения независимости африканскими странами, Европа не потеряла своего интереса, как к природным ресурсам континента, так и к рынкам сбыта своей продукции. Африка всегда привлекала мировые компании, прежде всего западные, своими минерально-сырьевыми ресурсами. Особый интерес в этом отношении представляют государства, расположенные на юге континента, в частности Южно-Африканская республика, Мозамбик, Намибия, Ангола где потенциал уже разведанных месторождений бокситов, урана, золота, платины, меди, цинка, свинца и других цветных металлов, драгоценных камней, в том числе и алмазов, весьма значительный. Страны на юге Африки имеют разведанные нефтегазовые месторождения, часть из которых находятся в стадии разработки. Большинство африканских стран АКТ сильно зависят от производства и экспорта определенной группы товара, такого как кофе, сахар, хлопок на которые приходится более 50% общего африканского сельскохозяйственного экспорта.

Таким образом, лидирующими товарными группами в экспорте африканских стран АКТ в ЕС являются: сырьевая продукция, минералы, продовольственное сырье, текстиль, шкура, древесина (Судан, Гана, Кения, Ни-

герия и т.д.), алмазы, драгоценные металлы (Конго, Ангола, Ботсвана и т.д.). В свою очередь ЕС экспортирует в эти страны преимущественно продукцию машиностроения, транспортные средства и продукцию химической промышленности [3].

Данное сотрудничество привело к увеличению внешнеторгового сальдо в несколько десятков раз за последние 5 лет и сокращению торговых барьеров, экспорт стран АКТ в ЕС вырос на 60%, а импорт на 38% [4]. Более того, обладая ресурсами та или иная африканская страна влияет на ее внутреннее социально-экономическое развитие, внешнеполитическую и внешнеэкономическую политику государства.

Долгое время для экономического расширения промышленно развитых стран в регион имелись существенные препятствия. Они были связаны с политической нестабильностью, борьбой за независимость, этническими проблемами, войной в Анголе и другими факторами. В последние годы большинство этих рисков ликвидированы, а правительства стран юга Африки начали активно бороться за иностранные инвестиции. В этих странах разрабатываются законодательства, обеспечивающие долговременную и надежную правовую основу, способствующие для работы иностранных компаний, которые приглашаются для освоения местных ресурсов, строительства инфраструктуры, предприятий по обогащению и переработке сырья. Без такого сотрудничества большинству африканских стран, в том числе и относительно богатой ЮАР, достаточно трудно преодолеть экономическую отсталость и поднять жизненный уровень коренного населения.

Партнерские отношения между ЕС и Африкой охватывают региональное сотрудничество, интеграцию и торговлю, борьбу с засухой и опустыниванием, меры против ВИЧ/СПИД и инфекционных заболеваний, продовольственную безопасность, права человека, демократию и др. На современном этапе сотрудничество между ЕС и африканскими регионами осуществляется на основе направлений «Новой средиземноморской политики»; в торговой сфере сотрудничество осуществляется посредством достижения компромисса внутри ВТО, на высшем политическом уровне – путем участия «Большой восьмерки» в программе «Новое партнерство для развития Африки».

Организационные основы сотрудничества представлены многосторонними и двусторонними договорами и соглашениями, программами. Но из-за различия в уровнях экономического развития, несовместимости макроэкономических показателей, они осуществляются на основе соглашений об ассоциации, специальном партнерстве, торговых преференциях. Однако их реализация сдерживается экономической политикой ЕС, в которой до сих пор наиболее приоритетной целью считается получение необходимых для экономики европейских стран минерально-сырьевых ресурсов, а также геополитические интересы Европейского Союза.

На современном этапе при сотрудничестве правительства европейских и африканских государств совместно определяют стратегии партнерства между континентами, рассматривая вопросы по стимулированию прямых иностранных инвестиций в создание обрабатывающих отраслей экономики, производственной, транспортной и социальной инфраструктуры, заключают договора о технической и военной помощи, и принимают решения о создании Фонда помощи предпринимательству, а также осуществляют партнерство с международными экономическими и финансовыми организациями.

Таким образом, для африканских стран укрепление и диверсификация форм внешнеэкономических связей очень важны в силу их экономической отсталости. Благодаря евроафриканскому экономическому сотрудничеству африканские страны получают возможность осуществлять политические и экономические реформы, предотвращать военные конфликты и поддерживать стабильность в регионе. Сотрудничество позволяет реализовывать проекты межрегиональной, региональной и субрегиональной интеграции, а создание новых субъектов хозяйствования на первичном уровне (национальные предприятия, фирмы и т.д.) создают предпосылки для развития интеграции, поскольку большая часть африканских стран сохраняет зависимо положение в МРТ и до сих пор недостаточно интегрирована в мировое хозяйство.

Литература: 1. Африка: новые тенденции в экономической политике. Сборник статей. – М.: Восточная литература РАН, 2000. – 224 с.; 2. Вентура Андре. Розвиток торговельно-економічного співробітництва африканських країн АКТ з ЄС: дис. ... к.е.н.:08.00.02. / Вентура Андре. – Київ, нац. ун-т ім. Шевченка. – К., 2008. – 175 с.; 3. Гасім С, Рубцова М.Ю. Африканські країни у системі світового господарства та їхнє економічне співробітництво з країнами Європейського Союзу. – Харків, 2009. – 139 с.; 4. ACP-EU Trade Website – <http://www.acp-eu-trade.org/08.12.2008>

УДК 339.923

Григорова-Беренда Л.И., Петрушова Д.В. СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И ЕБРР

ХНУ имени В.Н. Каразина

Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР) – инвестиционный механизм, созданный в 1991 году 61 странами и двумя международными организациями, для поддержки рыночной экономики и демократии в 29 странах мира – от Центральной Европы до Центральной Азии. Учредителями этого международного кредитного института стали страны Европы, а также США, Мексика, Венесуэла, Марокко, Египет, Израиль, Япония, Австралия, Новая Зеландия вместе с двумя институциональными членами – Европейским экономическим сообществом (ЕЭС) и Европейским инвестиционным

банком (ЕИБ). В настоящее время членами Банка являются 61 страна, ЕС и ЕИБ. ЕБРР имеет статус международной финансовой организации с высоким кредитным рейтингом (AAA). Стратегия ЕБРР направлена на поддержку структурных и отраслевых экономических реформ, путем развития конкуренции, приватизации и предпринимательства. ЕБРР содействует развитию частного сектора, укреплению финансовых учреждений и правовых систем, а также развитию инфраструктуры, необходимой для поддержки частного сектора. Через предоставление займов и осуществления инвестиций ЕБРР стимулирует поступление в частный и государственный сектора экономики стран дополнительных финансовых ресурсов, помогает мобилизовать местный капитал на реализацию проектов развития национальной экономики. Проекты, поддерживаемые ЕБРР, способствуют устойчивому развитию экономики страны, финансово самокупаемы и экологически безопасны. Руководство деятельностью ЕБРР осуществляется Правлением – Советом управляющих, в котором представлены все страны-члены Банка [3, 5].

Рис. 1. Распределение квот в капитале ЕБРР среди стран мира [1]

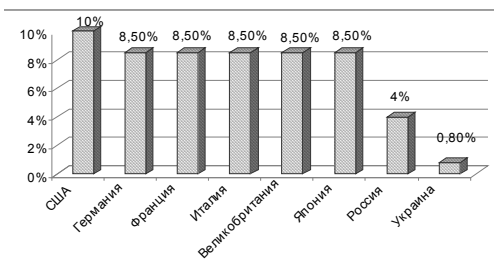

Рис. 2. Доли стран-участниц в капитале ЕБРР [1].

С момента основания в 1991 году первоначальный капитал ЕБРР составлял 10 млрд. ЭКЮ, однако в 1996 году он был увеличен до 20 млрд. евро [4]. Распределение квот в капитале ЕБРР представлено на рис. 1. Наибольшие доли в капитале Банка имеют США, Германия, Франция, Италия,

Великобритания и Япония. Доля Украины в уставном капитале ЕБРР составляет 0,8%, что эквивалентно 16 тыс. акциям или 160 млн. евро (рис. 2).

Украина стала членом ЕБРР в августе 1992 года. ЕБРР является для Украины одним из наиболее эффективных инвесторов. Помощь, которую предоставляет ЕБРР, способствует экономическому росту, реформированию и модернизации транспортной отрасли, энергетики, энергосбережению и развитию муниципальной инфраструктуры [1, 2].

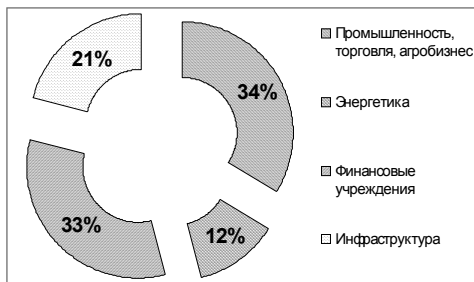

Рис. 3. Основные сферы инвестиционных интересов ЕБРР в Украине [5].

По состоянию на январь 2011 года количество проектов ЕБРР в Украине составляет 266, чистый объем сделок – 6,4 млрд. евро, а общая стоимость проектов – 13 млрд. евро. Валовая сумма освоенных средств составляет 4,4 млрд. евро, текущее портфолио – 3,8 млрд. евро, доля проектов в частном секторе – 65% [4]. Распределение инвестиционных проектов по отраслям экономики Украины представлено на рис. 3.

ЕБРР финансирует проекты частного сектора в диапазоне от 5 до 250 млн. евро в виде кредитов или вложений в акции. Средний размер инвестиций – 25 млн. евро [6]. Портфель проектов ЕБРР в Украине сконцентрирован преимущественно в частном секторе, основной объем деятельности составляют операции с долгом (рис. 4, 5).

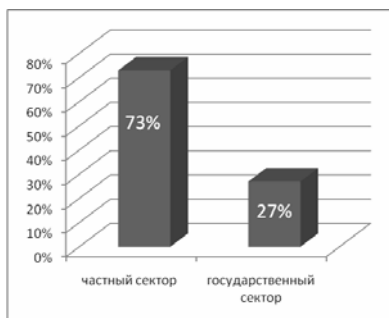

Рис. 4. Портфель проектов ЕБРР [1]

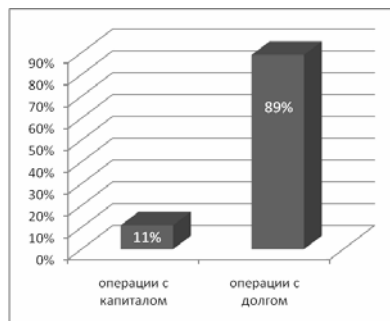

Рис. 5. Основной объем деятельности [1]

На стадии реализации (по состоянию на январь 2011) находится 9 инвестиционных проектов под государственные гарантии, сумма займов по которым составляет более 1 млн. дол. США [6]. Среди проектов ЕБРР, реализованных и осуществляемых в Украине, следующие:

– предоставление кредитов украинским банкам («Форум», Международный Ипотечный Банк, «Государственный Экспортно-Импортный Банк Украины», «УкрСиббанк» «Кредитпромбанк»), что способствует увеличению объемов потребительского кредитования и развитию кредитных учреждений;

– предоставление кредитов крупным компаниям и промышленным предприятиям («ПростоФинанс Украины», «Пиво-безалкогольный комбинат «Славутич», «Церсанит Инвест», «Экоэнергия», «Фармак», «Миттал Стил Кривой Рог», «Слобожанская строительная керамика», Ильичевский масло-экстракционный завод, Украинская железная дорога, «Мироновский хлебопродукт», «Укрпластик», «Укравтодор», Ильичевский морской торговый порт и др.) для совершенствования технологических процессов, расширения производственных мощностей, повышения производительности и энергоэффективности и т.д.;

– финансирование и кредитование различных проектов и программ по развитию инфраструктуры в Украине (ОАО «Галнафтогаз» с целью поддержки модернизации и расширения национальной сети автозаправочных станций «ОККО», реконструкция Старобешевской ТЭС, ремонт автомобильной дороги «Киев – Чоп», модернизация Хмельницкой АЭС и Ривненской АЭС, строительство высоковольтных воздушных линий в Одесской области, реконструкция электрических сетей в АР Крым и др [2, 4, 5, 6, 7].

С помощью средств ЕБРР в Украине реализуется программа финансирования развития альтернативной энергетики (USELF). ЕБРР также является распорядителем Чернобыльского фонда «Укрытие», основанного в декабре 1997 года для предоставления помощи Украине в реконструкции саркофага, который должен стать экологически безопасной системой.

Исходя из вышеизложенного, можем сделать вывод, что ЕБРР является одним из крупнейших инвесторов и кредиторов в Украине. Банк играет роль катализатора и амортизатора развития экономики страны. Дальнейшее сотрудничество с ним будет способствовать устойчивому развитию экономики Украины и притоку иностранных инвестиций.

Литература: 1. <http://www.mfa.gov.ua>. – сайт Министерства иностранных дел Украины; 2. www.minfin.gov.ua – сайт Министерства финансов Украины; 3. www.ebrd.com – сайт ЕБРР; 4. www.ebrd.com/ukraine – сайт ЕБРР в Украине; 5. <http://finance.liga.net/stock/> – сайт электрон. изд. «Лига Финансы»; 6. www.grata.com/russian/pages/news/press/ – сайт ЕБРР в РФ; 7. <http://www.obozrevatel.com/politics/ebrr-snizil-prognoz-rosta-vvp-ukrainyi.htm> – сайт электрон. издания «Обозреватель».

Григорова-Беренда Л.И., Шенцев Н.Д.
СОВРЕМЕННАЯ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ ЕВРОСОЮЗА

ХНУ имени В.Н. Каразина

Падение удельного веса в мировой экономике и политике – тенденция, характерная и для Украины, и для Евросоюза. В основе этого настораживающего явления лежат факторы внутреннего порядка, связанные с недостаточно эффективной экономикой, провалами в области науки и передовых технологий, высокими административными барьерами, социальными обязательствами государства.

Современным императивом становится решительный отказ от устаревших стереотипов и фобий и выдвижение конструктивных нетривиальных идей, способных обрести материальную силу и придать новый импульс международному сотрудничеству. Локомотивом этого процесса может стать широкое взаимодействие Украины и Европейского союза, основанное на принципиально новых подходах и строго учитывающее законные интересы обеих сторон. Видимо, для этого необходимо согласовать и запустить проект «расширенной зоны свободной торговли» уже в 2011 году, который позволит ощутимо поднять уровень украинско-европейского сотрудничества.

Актуальность прорыва в этих отношениях стала совершенно очевидной в условиях мирового кризиса, который с особой силой обрушился как на Украину, так и на страны Евросоюза, подчеркнув их макроэкономическую и финансовую уязвимость и низкую конкурентоспособность перед лицом новых агрессивных глобальных игроков во главе с Китаем. Этот вызов диктует необходимость несравненно более плотной интеграции украинской и европейской экономик, выработки инструментов и механизмов эффективного взаимодействия с целью максимально полного использования имеющихся хозяйственных и научно-технических потенциалов.

1 декабря 2009 г. вступил в силу Лиссабонский договор о реформе Европейского союза. Договор серьезно поменял политический и институциональный облик Евросоюза, который теперь становится все более похож на конфедерацию европейских государств. Самое известное нововведение Лиссабонского договора – создание должности председателя Европейского совета (в средствах массовой информации его часто называют президентом ЕС) и высокого представителя Евросоюза по вопросам внешней политики и безопасности (аналог министра иностранных дел).

Тем не менее, Лиссабонский договор юридически подвел черту под явно затянувшимся кризисом, спровоцированным провалом проекта европейской конституции на референдумах в Нидерландах, Франции и Ирландии, и расширил полномочия ряда общеевропейских структур, в частности, Евро-

парламента, который получил право последнего слова в ключевом вопросе утверждения бюджета Евросоюза. Полноценным институтом ЕС стал Евросовет, включающий в себя, помимо председателя, глав государств или правительств стран-членов, и председателя Еврокомиссии.

Лиссабонский договор для Евросоюз расширил и укрепил свою внешнеполитическую правосубъектность. Отныне ЕС будет располагать собственной внушительной дипломатической службой (по некоторым оценкам, порядка пяти тысяч чиновников) и сможет заключать международные договоры во всех сферах его компетенции. В том числе: определение и проведение общей внешней политики и политики безопасности; функционирование таможенного союза; координация монетарной политики государств, официальной валютой которых является евро, и т.д. Это – области исключительной компетенции ЕС. К сферам совместной компетенции договор относит функционирование внутреннего рынка; экономическую и социальную политику; сельское хозяйство и рыболовство; проблемы окружающей среды; защиту потребителей; транспорт и энергетику; пространство свободы, безопасности и правопорядка; общие проблемы здоровья населения; научные исследования и технологическое развитие; космическое пространство; развитие сотрудничества и оказание гуманитарной помощи. Евросоюз получил право определять модели координации экономической политики стран-членов еврозоны, причем Еврокомиссия может выступать с предупреждениями в адрес отдельных европейских государств в тех случаях, когда их хозяйственный курс не соответствует общим рамкам экономической политики ЕС [1].

Что касается государств-членов, то они сохраняют за собой право заключать любое международное соглашение при условии, что оно не противоречит договоренностям, достигнутым Евросоюзом, или не относится к исключительной компетенции Брюсселя. Кроме того, в Лиссабонском договоре впервые оговаривалась возможность и прописывалась процедура выхода из состава Европейского союза.

Лиссабонский договор стал важным шагом на пути создания своего рода «сверхгосударства», управляемого из единого центра (Брюсселя) и формирующего один из полюсов экономической и политической силы нынешнего и будущего мира. В этом смысле вступление в силу договора о реформе ЕС свидетельствует о начале нового этапа европейской интеграции, которая по своей глубине не имеет аналогов в современном мире.

В то же время правы те аналитики, которые в процессе постепенного отказа от самого понятия национального государственного суверенитета и создания принципиально нового европейского политического ландшафта усматривают многочисленные сложности и вызовы, не имеющие на сегодняшний день четких и ясных ответов [2].

Подводя итог, можно сформулировать некоторые выводы. Во-первых, реализация потенциала, заложенного в Лиссабонском договоре о реформе ЕС, способна консолидировать Евросоюз и сделать его более сплоченным перед лицом внешних вызовов. Во-вторых, Украине, видимо, придется в обозримом будущем иметь дело с институционально более сильным объединением, к тому же располагающим собственной внешнеполитической службой. Это может вызвать как положительные, так и отрицательные эффекты. В-третьих, реализация заявленного правительством Украины модернизационного проекта – войти в двадцатку развитых стран, вряд ли осуществима без активного взаимодействия с ЕС. Но и для государств-членов ЕС равноправное партнерство с Украиной приобретает императивный характер.

Литература: 1. Яковлев П. Россия и Евросоюз: неоднозначные итоги уходящего года / – электронный документ [режим доступа] – http://www.perspectivy.info/oykumena/europe/rossija_i_jevrosojuz_neodnoznachnyje_itogi_uhodashhego_goda_2010-12-31/htm; 2. Кавешников Н.Ю. Лиссабонский договор: как меняется Европейский союз. – электронный документ [режим доступа] – <http://www.perspectivy.info/print.php?ID=44723>; 3. Морозов В. Европа: ориентация во времени и пространстве. – электронный документ [режим доступа] – http://www.perspectivy.info/oykumena/politika/jevropa_orientacija_vo_vremeni_i_prostranstve_2010-03-06.htm.

УДК 339:338.24.021.8

Грицак Ю.П.
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В МИРОВОЙ ТОРГОВЛЕ
ТВОРЧЕСКИМИ ТОВАРАМИ И УСЛУГАМИ

Данные по торговле ясно показывают важность творческой экономики как развитых, так и развивающихся стран.

Стоимость мирового экспорта творческих товаров и услуг достигла 592 млрд. долл. в 2008 году, поднявшись с 267 млрд. в 2002 г. Среднегодовой темп роста творческой индустрии в течение этого периода составил 14,4%. Эта тенденция сохраняется по сей день, несмотря на глобальный финансовый кризис.

Вся творческая экономика состоит из всех творческих товаров и всех творческих услуг. Творческие товары – это товары художественных ремесел, товары изобразительного искусства, товары исполнительского искусства, издательские товары, аудиовизуальные товары, новые медиа-товары и товары проектирования. Их экспорт к 2008 году достиг 407 млрд. дол., примерно удвоившись с 205 млрд. дол. в 2002 (см. табл. 1) при среднегодовом темпе роста в 11,5%.

Среди творческих товаров наиболее быстро увеличивался экспорт продукции изобразительного и исполнительского искусства (фотографии, ри-

сунки, скульптуры, изделия из древесины, фарфора, керамики, слоновой кости, металлов, антиквариат, коллажи и т.п.) – на 13–18% ежегодно, обгоняя рост мирового товарооборота. Наименьшими темпами, по 7% в год увеличивался экспорт печатных и аудиовизуальных товаров.

Экспорт творческих услуг увеличивался на 17,1% ежегодно и вырос с 62 млрд. дол. в 2002 до 185 млрд. дол. в 2008,. Так или иначе, торговля творческими услугами росла быстрее, чем торговля творческими товарами.

Таблица 1

Мировой экспорт творческих товаров и услуг по подгруппам

Подгруппа	2005 г.			2008 г.			Темп (%) роста в 2003-2008 гг.
	Объем, млрд. дол.	% во всем творческом экспорте	% в мировом экспорте товаров и услуг	Объем, млрд. дол.	% во всем творческом экспорте	% в мировом экспорте товаров и услуг	
Вся творческая промышленность	267,2	100,00	7,51	592,1	100,00	7,53	14,4
Все творческие товары	205,0	76,71	3,52	407,0	68,74	2,73	11,5
Все творческие услуги	62,2	23,29	3,79	185,1	31,26	4,80	17,1
Наследие	25,0	9,36	-	43,6	7,37	-	-
Художественные изделия	17,5	6,55	0,30	32,3	5,46	0,22	8,7
Другие культурные и развлекательные услуги	7,5	2,81	0,46	11,3	1,91	0,29	7,3
Искусства	25,1	9,40	-	55,9	9,44	-	-
Товары изобразительного искусства	15,4	5,77	0,27	29,7	5,02	0,20	12,8
Товары исполнительского искусства	9,7	3,63	0,17	26,1	4,41	0,18	17,8
Публикации и печатные СМИ	44,0	16,45	-	75,5	12,75	-	-
Печатная продукция	29,8	11,16	0,51	48,3	8,15	0,32	7,3
Аудиовизуальные товары	0,5	0,17	0,01	0,8	0,14	0,01	7,2
Аудиовизуальные и связанные услуги	13,7	5,12	0,83	26,4	4,46	0,69	11,0
Функциональные создания	194,3	72,72	-	454,8	76,82	-	-
Товары проектирования	114,7	42,93	1,97	242,0	40,87	1,62	12,5
Новые медиа-товары	17,4	6,50	0,30	27,8	4,69	0,19	8,9
Реклама и связанные услуги	8,9	3,34	0,54	28,0	4,73	0,73	18,4
Архитектурные и связанные услуги	18,7	7,02	1,14	85,2	14,38	2,21	20,9
Научно-исследовательские услуги	12,6	4,73	0,77	31,1	5,25	0,81	14,8
Личные, культурные и развлекательные, услуги	21,9	8,21	1,34	40,8	6,89	1,06	10,4

Творческие услуги охватывают рекламирование, исследование рынка и общественного мнения, услуги по проведению голосования; архитектурные, строительные и другие технические услуги; научно-исследовательские ус-

луги; личные, культурные и развлекательные услуги. Аудиовизуальные и связанные услуги и другие культурные и развлекательные услуги - подэлементы личных, культурных и развлекательных, услуг.

Среди творческих услуг наивысшие темпы роста имеют строительные, рекламные и связанные с ними услуги – по 19–21% в год. Медленнее растет торговля услугами в группе проектирование – научно-исследовательскими, дизайнерскими, развлекательными, экскурсионными и т.п.

Список 20 мировых лидеров в экспорте творческих товаров уверенно возглавляет Китай (см. табл. 2). За ними следуют пять главных развитых стран – США, Германия, Италия, Великобритания, Франция. Экспорт же Китая вместе с Гонконгом равен суммарного экспорту этой пятерки стран. Япония при своем 120-миллионном населении продает культурной продукции меньше, чем Нидерланды, Бельгия, Канада и даже Швейцария.

Таблица 2

Главные мировые экспортеры творческих товаров

Ранг 2002	Экспортер	Объем, млн. дол.		Доля рынка %	Темп роста %
		2008	2002	2008	2003-2008
1	Китай	84807	32348	20,8	16,9
2	США	35000	18557	8,6	13,3
3	Германия	34408	15213	8,5	14,7
4	Китай, Гонконг	33254	23667	8,2	6,3
5	Италия	27792	16517	6,8	9,7
6	Великобритания	19898	13657	4,9	6,5
7	Франция	17271	8999	4,2	10,2
8	Нидерланды	10527	3686	2,6	11,6
9	Швейцария	9916	5141	2,4	13,5
10	Индия	9450	..	2,3	15,7
11	Бельгия	9220	5387	2,3	6,7
12	Канада	9215	9327	2,3	-0,9
13	Япония	6988	3976	1,7	14,7
14	Австрия	6313	3603	1,6	8,5
15	Испания	6287	4507	1,5	4,9
16	Турция	5369	2154	1,3	15,0
17	Польша	5250	1983	1,3	14,9
18	Мексика	5167	3797	1,3	9,1
19	Таиланд	5077	2899	1,2	10,3
20	Сингапур	5047	2619	1,2	6,0

Экспорт творческих товаров из развитых стран вырос в 2002–2008 с 128 млрд. до 227 млрд. долл. Их основная товарная продукция – это проектирование, научные исследования и издательское дело. Хотя экспорт художественных изделий возрос, но их доля на мировом рынке уменьшилась в пользу развивающихся экономик. Соединенные Штаты занимают первое место прежде всего благодаря его конкурентоспособности позиции в проектирова-

нии, которое охватывает и внутренние объекты. Среди развитых стран наивысшие темпы роста творческого экспорта показали Япония, Германия, Швейцария и США, наименьшие – Канада (–1%), Великобритания и Бельгия (по +6%).

Преобладание развитых стран в мировой торговле творческими товарами впечатляет. В 2008 их доля в мировом экспорте составила около 90% для музыки и аудиовизуальных средств, около 80% для опубликованных и напечатанных СМИ, 75% для изобразительных искусств и около 50% для новых СМИ и проектированию. Эта тенденция чрезвычайно уместна для анализа рынка.

Стремительный рост экспорта творческой продукции из развивающихся стран – новое явление в мировом хозяйстве. Увеличение экспорта из Китая просто замечательно — с 32 млрд. долл. в 2002 до 85 млрд. в 2008 году. В целом в течение этого периода экспорт творческих товаров от развивающихся стран вырос с 76 млрд. долл. до 176 млрд., при этом азиатские экономики дали более трех четвертей всего экспорта творческих товаров из «третьего мира». В первую двадцатку экспортеров попали и ведущие развивающиеся страны – Индия, Турция, Мексика, Таиланд и Сингапур, среди которых Индия показала самый высокий темп роста.

В Латинской Америке и Карибском бассейне экспорт творческих товаров почти удвоился примерно с 5,5 млрд. до 9 млрд. долл. Более половины этой величины приходится на Мексику, а другие крупные латиноамериканские страны (Бразилия, Колумбия и Аргентина) имеют ничтожно низкие показатели. В Карибском море весь экспорт творческих товаров составил в 2008 г. 57 млн. долл. (Доминиканская Республика, Барбадос и Тринидад).

Африка дает лишь 0,6% (2008 г.) мирового экспорта творческих товаров хотя за пять африканский экспорт возрос от 740 млн. долл. до 2,2 млрд. Слабое присутствие Африки на мировых рынках отражает не только ограниченный спрос на континенте, но и то, что большинство творческой и культурной продукции создается в неформальном секторе, где статистика почти невозможна. Наибольшим африканским экспортером является Египет, затем идут Южная Африка, Тунис, Марокко и Маврикий. Предоставляют они главным образом развлекательные и туристические услуги.

По наименее развитым странам (НРС) данные практически отсутствуют. Однако, косвенные данные демонстрируют важность творческой индустрии для некоторых стран, например Камбоджи, Мали, Сенегала и Танзании. То же наблюдение действительно для развивающихся «малых островов».

Доля стран с переходной экономикой в мировом экспорте творческих товаров и услуг составляет менее 1%.

Литература: 1. *Creative Economy Report 2008. 2010.* – <http://www.unctad.org/creative-economy/>

Гукасян А.Б., Надолько А.В.

ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

*Харківський торгово-економічний інститут Київського
національного торгово-економічного університету
Наук. керівник: к.е.н., доц. Алексєєва Т.І.*

Важливим атрибутом ринкової економіки є конкуренція. Сам ринок, механізм його дії не може нормально існувати без розвинутих форм конкуренції. Як слушно стверджував відомий англійський економіст Ф. Хайек, «суспільства, які покладаються на конкуренцію, успішніше за інших досягають своєї мети» [1].

Термін «конкуренція» походить від латинського слова *concurrere*, що означає «зіштовхуюсь». Конкуренція – це суперництво між учасниками ринкового господарства за найвигідніші умови виробництва, продажу і купівлі товарів та послуг, за привласнення найбільших прибутків. Такий вид економічних відносин існує тоді, коли виробники товарів виступають як самостійні суб'єкти, їхня залежність пов'язана тільки з кон'юнктурою ринку, бажанням виграти у конкурентів позиції у виробництві та реалізації своєї продукції.

В ринкових відносинах конкуренція – природно і об'єктивно існуюче явище, яке можна розглядати як закон товарного господарства, і дія якого для товаровиробників є зовнішньою примусовою силою, що призводить до підвищення продуктивності праці на своїх підприємствах, розширення масштабів виробництва, прискорення НТП, впровадження нових форм організації виробництва і систем зарплати тощо [2].

У своєму розвитку конкуренція пройшла певний шлях удосконалення від простих до складніших форм. Конкуренція як явище, була властива рабовласницькій, феодальній і навіть первіснообщинній епосі. Її зародження й виникнення історично відносять до простого товарного виробництва. Конкуренція між простими товаровиробниками (ремісниками, селянами) орієнтується на суспільну (ринкову) вартість товару. Ті з них, які витрачають на одиницю продукції більше праці порівняно з суспільно-необхідними в конкурентному суперництві втрачають свої позиції й не мають успіху [3].

Конкуренція має негативні та позитивні риси. Тривалий час в нашій країні робився наголос в основному на негативних наслідках конкуренції, таких як: витіснення дрібних виробників великим капіталом, розорення одних і збагачення інших, посилення соціальної несправедливості, значне зростання майнової диференціації населення, загострення безробіття, інфляція тощо. В умовах адміністративно-командної системи у практиці господарювання конкуренція була майже відсутня [7].

Позитивна роль конкуренції в ринковій економіці проявляється в ряді функцій, які вона виконує:

– по-перше, як переконає світовий досвід, конкуренція охоплює всі зв'язки виробництва і споживання, є єдиною можливим засобом досягнення збалансованості між попитом і пропозицією і в кінцевому підсумку – суспільними потребами та виробництвом;

– по-друге, конкуренція виконує функцію спілкування (кооперації) та погодження інтересів виробників. У результаті поділу праці інтерес кожного з них пов'язаний і взаємодіє з інтересами інших товаровиробників. Через ринковий механізм конкуренція підпорядковує індивідуальні прагнення суб'єктів господарювання суспільним інтересам;

– по-третє, конкуренція примушує товаровиробників знижувати індивідуальні виробничі витрати, що вимагає від підприємців знаходження шляхів економії сировини, матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів, робочого часу;

– по-четверте, конкуренція стимулює підвищення якості продукції та послуг. Ця функція набуває особливого значення в нинішніх умовах розвитку науки й технології, коли кожному виробнику надається можливість удосконалити споживчі якості виробів, відповідаючи на зростаючі потреби й зміну смаків споживача. Конкуренція спонукає виробників упроваджувати нові види продукції, а також здійснювати різні модифікації одного й того ж продукту;

– по-п'яте, історично важливою функцією конкуренції є формування ринкової ціни. З її допомогою конкуренція забезпечує збалансоване співвідношення між суспільними потребами та суспільним виробництвом.

Держави в яких рівень конкуренції недостатньо розвинений втрачають свої позиції на міжнародній арені. У списках найрозвиненіших країн – Україна, на жаль, займає не ведучі позиції. У «Світовому рейтингу конкурентоспроможності» вона знаходиться на 55 місці, поруч із Хорватією та Венесуелою, що займають 54 та 56 місце відповідно. У рейтингу «Глобальний індекс конкурентоспроможності» Україна посідає 82 місце, знаходячись між Гамбією (81 місце) та Алжиром (83 місце) [8].

Для ефективного включення в світовий економічний простір українським підприємствам необхідно виробляти таку продукцію, яка буде конкурентоспроможною на зарубіжних ринках. Для цього необхідно розробити стратегію просування національної експортної продукції на світовому ринку. Така стратегія повинна полягати не в простому нарощуванні обсягів експорту, а в сприянні створенню довгострокових конкурентних переваг та стабільному розширенні і якісному поліпшенню на основі цих переваг позицій країни на світовому ринку. Тому необхідно мати чітку концепцію економічної політики, яка сприяла б розширенню експорту лише в поєднанні із загальними цілями макроекономічної політики [4].

Матеріальною основою стратегії просування продукції українських підприємств на зарубіжних ринках є експортний потенціал країни. Загальновідомо, що Україна має великий експортний потенціал. Площа країни становить 0,4% загальної світової суші і численність населення складає 0,8% загальносвітової кількості людей; в Україні виробляється 5% світової мінеральної сировини та продуктів її переробки; розвідані запаси корисних копалин України приблизно оцінюються в 7 трлн дол. [5].

Крім того, Україна має конкурентоспроможні технології в аерокосмічній галузі, ракето- та суднобудуванні, виробництві нових матеріалів, біотехнології, регулюванні хімічних, біохімічних та біофізичних процесів. Великий потенціал мають також агропромисловий та енергетичний комплекси України.

Україна є транзитною державою. Через її територію проходять трубопровідний транспорт а також МТК (міжнародні транзитні коридори): №3, №5, №7 (водний), №9 [6].

Таким чином, є достатні підстави для висновку про те, що Україна має шанси для поліпшення своїх позицій на світовому ринку.

Література: 1. Хайек Ф. А. *Цены и производство.*- Челябинск: Социум, 2008. – 199 с.; 2. Рубин Ю.Б. *Теория и практика предпринимательской конкуренции.* – Москва: Маркет ДС Корпорейшн, 2006. – 584 с.; 3. Васильков В.Г. *Організація виробництва.* – Київ: «Азимут-Україна», 2010. – 355 с.; 4. Герасименко А.Г, Головка Л.С., Дідківська Л.І. *Конкурентна політика держави в умовах трансформації національної економіки.*- Київ: «Джерело життя», 2009. – 457 с.; 5. Ващенко Н.П., Мірзодєєва Т.В. *Регіональна економіка: Навчальний посібник.* Київ: «Азимут-Україна», 2009 – 356 с.; 6. Минашкин Е.Н. *Адвокаты конкуренции.*- Київ, 2004 – 341 с.; 7. <http://inventure.com.ua>; 8. <http://inventure.com.ua/main/analytics/barometer/mesto-ukrainy-mezhdunarodnyh-ekonomicheskikh-reitingah>;

УДК [339.9:327.7] (477)

Двуреченська О.С.

М'ЯКА СИЛА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕТОРІВ

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

Зовнішня діяльність держави на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин характеризується тісним взаємозв'язком політики та економіки. Від рівня розвитку зовнішньополітичних відносин держав залежить активність зовнішньоекономічної діяльності між ними і навпаки. Можна спостерігати також поєднання політичних та економічних методів реалізації зовнішніх зносин. Застосування інструментів м'якої сили, яка сформувалася як один із методів забезпечення зовнішньої політики, сьогодні може сприяти зростанню економічної привабливості України для іноземних інвесторів.

Дослідженню м'якої сили як методу зовнішньої політики сьогодні серед українських науковців приділяється недостатньо уваги. Серед провідних робіт можна виділити дослідження В. Пантелеєва, який намагається виділити особливості м'якої сили і основних її суб'єктів, та Б. Гуменюка, який неодноразово наголошував на актуальності розвитку зовнішньоекономічного політики України та застосування для цього дипломатичних засобів [6; 5].

«М'яка сила» – один з методів зовнішньої політики, який дозволяє отримати бажаний результат для суб'єкта міжнародних відносин за рахунок несилових засобів впливу на інший суб'єкт чи суб'єкти. Термін «м'яка сила» (Soft Power) був введений колишнім головою Національної Ради з питань розвідки, помічником Міністра оборони в адміністрації Б.Клінтона, керівником гарвардської Школи державного управління Дж. Ф. Кеннеді Дж. Наєм-мл. і вперше використаний у його роботі «Покликання до лідерства: динамічна природа американської сили» (1990 р.). Подальший розвиток концепція м'якої сили отримала в його роботі «М'яка сила: засіб досягнення успіху у світовій політиці» (2004 р.). «М'яка сила» – це метод досягти бажаного на основі добровільної участі союзників, а не за допомогою примусу. «Жорстка» сила, або «жорстка» могутність, – це здібність до примусу, обумовлена військовою і економічною потужністю країни. «М'яка могутність виникає, коли країна приваблює своєю культурою, політичними ідеалами і програмами». Дж. Най вважав, що сьогодні протистояння на світовій арені відбувається в трьох вимірах: військовому, економічному та в сфері боротьби за симпатію та прихильність [3].

Основу «м'якої сили» становить привабливість суб'єкта, який здійснює вплив. Компонентами «м'якої сили» є воєнна та економічна допомога, публічна дипломатія, культурні, наукові обміни, міжнародні освітні програми тощо. Завдяки використанню «м'якої сили» держава не тільки здатна досягти поставлених політичних цілей, а й вплинути на втрату самоідентичності населення тієї країни, на яку здійснюється вплив. До різновиду «м'якої сили» належить також підтримка опозиційних рухів із подальшим ненасильницьким захопленням влади. Рівень впливу «м'якої сили» на суспільство залежить від рівня соціально-економічного розвитку цього суспільства і його здатності до сприйняття зовнішньої інформації.

Формування привабливих цінностей та образу країни відбувається за допомогою матеріалів в ЗМІ, фільмів, книг, музики, одягу, побутових речей, наукових, культурних та спортивних досягнень, ставленням до прав людини і громадянина. Важливою є правильна подача інформації та залучення до ознайомлення з нею широких верст населення.

Методи досягнення зовнішньополітичних цілей через привабливість використовувалося і раніше. Особливо популярним такий метод зовнішньої політики став під час «холодної війни». «М'яка» і «тверда» сили не протисто-

ять одна одній, а тісно взаємопов'язані: «м'яка сила» сприяє нівелюванню негативного ефекту після використання твердої сили, в той час, як тверда сила зменшує привабливість країни. «М'яка сила» добре підходить для здійснення глобальних цілей, в той час як використання «твердої» сили – для охорони кордонів та суверенітету держави. Крім того, «м'яка сила» є більш незалежною від держави.

Лідером у використанні «м'якої сили» є США, проте в другій половині ХХ ст. цей метод використовувався і СРСР. Сьогодні велику увагу формуванню привабливого іміджу приділяють Росія та ісламський світ. Серйозним конкурентом США у застосуванні «м'якої сили» на початку ХХІ ст. є європейські країни, зокрема, Великобританія, Італія, Німеччина, Франція. Великий потенціал у використанні «м'якої сили» і досягненні позитивних результатів є у недержавних суб'єктів міжнародних відносин, наприклад, міжнародних організацій.

Основним завдання державної політики України в сфері інвестиційної діяльності є формування позитивного інвестиційного клімату [1]. Згідно даних Європейської бізнес-асоціації (ЕБА) індекс привабливості України для іноземних інвесторів на початку 2011 р. становив 3,40, наприкінці 2010 р. – 3,28 [2]. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, унесених в Україну, на 1 січня 2011 р. склав 44708,0 млн. дол., що на 11,6% більше обсягів інвестицій на початок 2010 р. Інвестиції надійшли зі 125 країн світу. До десятки основних країн інвесторів, на які припадає більше 82% загального обсягу прямих інвестицій, входять (млн. дол.): Кіпр – 9914,6, Німеччина – 7076,9, Нідерланди – 4707,8, Росія – 3402,8, Австрія – 2658,2, Франція – 2367,1, Сполучене Королівство – 2298,8, Швеція – 1729,9, Віргінські Острови, Британські – 1460,8 та Сполучені Штати Америки – 1192,4 [4]. Протягом 2011 р. за прогнозами ЕБА іноземні інвестиції мають сягнути 5 млрд. дол.

Проте крупні інвестиції торкнулися переважно фінансового сектору. Доля невеликих інвестиційних проєктів і далі переважає. Головні причини такої диспропорції полягають у відсутності успіхів у боротьбі з корупцією, особливо в судовій сфері, бюрократією, адміністративним та податковим тиском, реформ в сфері митного законодавства та відсутності ефективної діяльності щодо формування позитивного іміджу України на міжнародній арені.

В уяві пересічного іноземця Україна переважно асоціюється з Чорнобилем, корупцією на всіх рівнях вертикалі влади, відсутністю реального захисту демократичних прав і свобод, що підтверджують періодичні мітинги та демонстрації, завершених реформ в політичній та соціально-економічних сферах, злочинністю тощо. Позитивні риси Українського суспільства лишаються на другому плані. Серед потенційних інвесторів панують такі ж настрої. В економічному рейтингу привабливості країн для ведення бізнесу в 2010 р. Україна зайняла лише 145 місце серед 183 [5].

Отже, актуальним стає використання інструментів м'якої сили для формування позитивного іміджу України: створення інформаційних довідок та відеофільмів про Україну і розповсюдження їх в інших державах, співпраця з інформантами, популяризація української культури і традицій, активізація діяльності урядових і неурядових представників та організацій, підтримка українських підприємців за кордоном і т.п. Значний потенціал в цьому контексті має проведення футбольного чемпіонату «Євро-2012». Ректор Дипломатичної академії України Б. Гуменюк пропонує також створити для іноземних підприємців спеціальні буклети з інформацією про чинну нормативно-правову базу ведення бізнесу в Україні та зазначеними перевагами інвестування в українську економіку [5].

Зміна уявлень про Україну в свідомості іноземних громадян обов'язково призведе до зростання довіри до України серед іноземних офіційних осіб та великих підприємців, а отже і до збільшення обсягів іноземних інвестицій в українську економіку. Інструменти м'якої сили, які жорстко не прив'язані до державної влади, оптимально підходять до здійснення цих завдань.

Література: 1. *Інвестиційний клімат [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=212>*; 2. *Індекс інвестиційної привабливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/ua/projects/index.html>*; 3. *Най-мл. Дж. «Мякая сила» и американо-европейские отношения / Дж. Най-мл. // Свободная мысль-XXI – 2004. – №10. – С. 30-43*; 4. *Про соціально-економічне становище України за січень 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>*; 5. *Гуменюк Б. Сприяння модернізації країни – основне завдання української дипломатії / Б. Гуменюк [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaforeignaffairs.com/article.html?id=578>*; 6. *Пантелєв В. Soft Power: роль суб'єктивного чинника у міжнародних відносинах / В. Пантелєв [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaforeignaffairs.com/article.html?id=494>*.

УДК:334.35

Довгаль А.Г.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МИРОВОГО РЫНКА ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕСТО НА НЕМ РОССИИ И УКРАИНЫ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: проф. Воробьев Е.М.*

XXI век знаменуется вступлением человеческой цивилизации в новую – информационную – эпоху своего развития, которая характеризуется развертыванием новейшей информационно-коммуникационной революции, быстрым распространением информационных технологий, глобализацией общественных процессов. Сегодня информация становится главным стратегическим

ресурсом и превращается в невещественное богатство, которое все стремятся накапливать в первую очередь.

Информационные технологии являются одним из наиболее важных факторов, влияющих на формирование общества XXI века. Их революционное воздействие касается образа жизни людей, их образования и профессиональной деятельности, а также взаимодействия государства и общества. Под влиянием информатизации всех сфер жизни общества формируется новая глобальная информационно-коммуникационная среда жизни, общения и производства, которая получила название инфосфера.

Под информационными технологиями (ИТ) следует понимать использование вычислительной техники и систем связи для создания, сбора, передачи, хранения, обработки информации для всех сфер общественной жизни. Информационные технологии включают в себя главные составляющие современного информационного бизнеса: компьютеры, терминалы, компьютерное оборудование, оптическую аппаратуру, микрофильмы, лазерные диски, печатное оборудование.

Под мировым рынком информационных технологий понимается международный обмен информационными продуктами. Субъектами мирового рынка высоких технологий являются государства, компании, университеты, специальные фонды и физические лица. Его объектами служат результаты интеллектуальной деятельности в овеществленной форме (например, новое программное обеспечение и оборудование) и в неовещественной форме (лицензии, патенты). Организационно-технологической основой информационной экономики являются глобальные информационные сети. Движущей силой, наполняющей эти сети динамикой и жизнью, является информация.

Всемирная сеть проникает во все сферы жизни общества – в государство, в политику и экономику, в науку и культуру, в быт и досуг, способствуя формированию «Интернетовского стиля жизни» (Internet Lifestyle). Устойчиво происходит рост числа пользователей Интернет. Например, по данным корпорации Nua Internet Surveys прогнозируется, что в 2015 году количество пользователей Интернет составит 850 млн. человек. Поток информационного обмена в Интернет практически удваивается каждые 100 дней, что в год превышает 1000%.

В результате быстро набирающей темпы информационной революции одновременно происходит два процесса – резкое снижение цен на товары и услуги, связанные с современными технологиями, и стремительное, практически не имеющие прецедентов распространение ИТ в производственных системах и в сфере домашнего быта.

Признавая поразительные технологические достижения наступившей эры информационных технологий, специалисты спрогнозировали дальнейшие тенденции развития данного сегмента мирового рынка, среди которых:

– возрастание роли информационного продукта. В мире бизнеса интеллектуальные работники принимают решения, разрабатывают изделия, продают и покупают товары и услуги, предоставляют рекомендации, которые определяют ход дел фирмы. Эффективность работы компании напрямую зависит от уровня квалификации сотрудников;

– развитие способности к взаимодействию (совместимости). Один из важнейших факторов для обеспечения совместимости взаимодействия – появление новых стандартов на программные и аппаратные средства, дисплеи, базы данных и сети, что повлекло за собой процессы стандартизации. В качестве примера можно привести персональные компьютеры фирмы IBM, операционные системы корпорации Microsoft, локальные сети Novell, стандарты бытовой видеозаписи VHS фирмы JVC, Video-8 фирмы Sony;

– ликвидация промежуточных звеньев (непосредственность). Информационные технологии уже в настоящее время обеспечивают возможности для ликвидации промежуточных функций внутри компаний и между ними. Телемаркетинг и система электронной торговли устраняют, например, промежуточные торговые организации. Покупатели, имеющие доступ к терминалам общего пользования, заказывают имеющиеся в продаже товары. Можно привести массу аналогичных примеров, например в банковском деле и т. д.;

– глобализация. Теоретически любой человек (или фирма) является сегодня возможным потребителем информации. Поэтому возможности информационного рынка по-прежнему являются беспредельными, хотя и существует довольно жесткая конкуренция между основными производителями. К традиционно сильным производителям, таким как США, Япония и Германия, в последние годы добавились фирмы Австралии, Южной Кореи, Тайваня, Сингапура;

– конвергенция. Ранее сферу производства и сферу услуг можно было легко определить и дифференцировать. Однако описанные выше тенденции меняют традиционные представления: некоторые виды продукции и услуг разграничить достаточно просто, но сложнее обстоит дело, когда речь идет, например, о системах кодировки брокерских операций, банковских аппаратах, а также системах энергоконтроля. Кроме того, определенные виды продукции и услуг, выполняя одинаковые функции, становятся по существу взаимозаменяемыми.

Таким образом, подытоживая вышесказанное, можно прийти к заключению, что именно информационные технологии стали одним из определяющих факторов, влияющих на формирование мировой экономики в начале третьего тысячелетия. Тенденции развития информационных технологий в странах с трансформационной экономикой, в том числе в России и Украине, определяют в перспективе место страны в мировой экономической системе. Сегодня Рос-

сия и Украина обладают всем необходимым для постепенного превращения в один из наиболее развитых центров мировой экономики, имея колоссальный совокупный научный потенциал, культуру научных школ в различных отраслях знаний и традиционное фундаментальное образование, требующее, тем не менее, существенной модернизации в связи с новой общественно-политической и экономической ситуацией. Кроме того, исторически и геополитически Россия и Украина являются своего рода мостом между западным материализмом и традиционным восточным мировоззрением. Все это является серьезной заявкой на мировое лидерство в этой сфере.

Литература: 1. Дрожжинов В.И. Электронные правительства и электронная демократия. Готовность номер?. [Электронный ресурс] / В.И. Дрожжинов, А.А. Штрук // IKS-online. – 2006. – № 8. – Режим доступа: <http://www.snews.ru/reviews/free/gov2006/articles/egovReady.shtml>; 2. Основные индикаторы связи и информатизации за 2008-2009 гг [Электронный ресурс] / Минкомсвязи РФ. – Режим доступа: <http://www.minkomsujaz.ru/cmssc/upload/docs/20080617084155VA.xls>; 3. Чугунов А.В. Мониторинг общественного мнения об использовании общественных пунктов доступа в Интернет и востребованности электронных правительственных услуг (2005-2009 гг.) / А.В. Чугунов // Информационные ресурсы России. – 2010. – № 1 (101). – с. 2-7.

УДК 339.977

Довгаль Е.А.

ИННОВАЦИОННАЯ СТРАТЕГИЯ ГЛОБАЛИЗИРУЮЩЕГОСЯ МИРА: РОЛЬ УКРАИНЫ И РОССИИ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Перед украинскими учеными, государственными деятелями, деловыми лидерами стоит историческая задача (и ответственность) выбора стратегии развития страны на второе десятилетие наступившего столетия. Достаточно четко прорисовываются контуры двух вариантов этой стратегии – инерционного и инновационного.

Инерционная стратегия покоится на идеологии неолиберализма и рыночного фундаментализма, уповает на всемогущество рынка при пассивной роли государства, фактически отказавшегося от выполнения своей стратегически-инновационной функции, на дальнейшее открытие экономики для ТНК, использующих страну как источник сырьевых ресурсов и рынок сбыта своей продукции. Следствием такой стратегии, как показывает опыт, является откатывание страны на периферию мирового научно-технологического и экономического прогресса, дальнейшая потеря конкурентоспособности экономики и ее подчинение авангардным странам и ТНК, новые бедствия для истощенного предыдущими экспериментами большинства населения, растущая угроза потери конкурентоспособности страны.

Очевидно, что необходима реализация инновационной стратегии, концентрации усилий общества, государства, бизнеса на освоении принципиально новых, конкурентоспособных технологий и продуктов, инновационного обновления критически устаревшего производственного аппарата, перехода к инновационной экономике, повышения роли и ответственности государства за выбор и реализацию стратегии, за освоение и распространение новых поколений техники и технологий, за эффективность интеграционных процессов, за содействие повышению инновационной активности предпринимателей, ученых, конструкторов, инженеров. Только на этой основе можно обеспечить высокие темпы экономического роста и социального развития, обеспечение конкурентоспособности национальной экономики в процессе глобализации.

Ядром инновационной стратегии в новой исторической эпохе должны стать радикальные инновации, преобразующие институциональную структуру общества в целом. Для объяснения основополагающей роли инноваций в трансформации общества необходимо обратиться к теории инноваций в ее современном звучании. Основы этой теории заложены Н. Кондратьевым, С. Кузнецом, Й. Шумпетером, П. Сорокиным, Г. Меншем, развиты в трудах современных исследователей [1-3].

Под инновациями (нововведениями) понимается использование достижений человеческого ума (открытий, изобретений, научных и конструкторских разработок и т.п.) для повышения эффективности деятельности в той или иной ее сфере. Соответственно, различают инновации технологические, экономические, экологические, управленческие, военные, политические, социокультурные, государственно-правовые и др. Мир инноваций столь же многолик, сколь разнообразны виды человеческой деятельности.

По уровню новизны Г. Менш разделил технологические инновации на базисные, улучшающие и псевдоинновации. В современном звучании базисные технологические инновации направлены на освоение новых поколений техники (технологии) и технологических укладов; улучшающие инновации способствуют распространению и дифференциации этих поколений и укладов с учетом специфических требований разных сфер их применения; псевдоинновации служат продлению срока жизни устаревших поколений техники (технологии), когда их потенциал в основном уже исчерпан [4].

С. Кузнец ввел понятие «эпохальные инновации»: «Основные прорывы в развитии человеческого знания, те, которые явились главным источником долгосрочного роста и широко распространились в мире, можно назвать эпохальными нововведениями. Изменчивый курс экономической истории можно, пожалуй, разделить на экономические эпохи, каждая из которых определяется эпохальным нововведением с присущими ей характеристиками роста» [2].

В работах Ю. Яковца и Б. Кузька исследованы инновационные циклы (во взаимосвязи с научными и изобретательскими циклами), введено понятие антиинноваций – нововведений, направленных на возврат к прошлому, движение вспять, исследованы инновационные потоки в технологии, экологии, экономике, в социально-политической и духовной сферах, намечены основные контуры инновационных волн XXI в. [5].

Исследования распространения инноваций в пространстве показывают, что для радикальных (эпохальных и базисных) инноваций имеются один или несколько эпицентров – авангардных стран и лидирующих отраслей, в которых начинается волна инноваций, распространяясь затем по странам и континентам и преобразуя одну отрасль за другой [6, 7].

Исходя из изложенных основных положений теории инноваций, первую половину XXI ст. можно оценить как эпоху инноваций. Наиболее глубокими, длительными и масштабными эпохальными инновациями этого периода, как можно ожидать, будет смена индустриального постиндустриальным обществом. Кластер эпохальных инноваций этого периода будет включать также становление постиндустриальных технологического, экономического и экологического способов производства на фоне глобализации и осуществления демографического перехода.

Об эпицентрах и лидирующих отраслях в инновационном обновлении мира можно высказать лишь предварительные соображения. Конечно, с точки зрения технологических и экономических предпосылок у высокоразвитых государств Запада наилучшие условия для формирования постиндустриальных технологического и экономического способов производства. Но эта мощь обладает и оборотной стороной: крупная масса инерционнее, ее труднее трансформировать. Поэтому смена эпох обычно характеризуется перемещением эпицентров эпохальных инноваций, выдвигаются новые эпицентры, лидирующие отрасли.

Изменится и состав лидирующих отраслей. В XX в. технологическими лидерами были военная индустрия, электротехника, химия, во второй половине века – электроника, информационная техника, биотехнология. Однако уже сегодня на передний план выдвигаются отрасли, обеспечивающие жизнедеятельность и здоровье человека, сбережение природных ресурсов и охрану окружающей среды. Речь идет о формировании по сути глобальной инновационной системы, обеспечивающей адекватное переменам в мире инновационное обновление общества.

В целом, на наш взгляд, будущее человечества в XXI-XXII веках и место в нем Украины и России можно оценить достаточно оптимистично. В то же время необходимо учитывать, что главная тяжесть преобразований ляжет на поколение двадцатых годов XXI ст., которое получает от предыдущего поколения тяжелый груз нерешенных проблем, поставивших человечество

перед новими угрозами. Оно стоит перед нелегким выбором: преодоление смертельно опасной тенденции инерционного скольжения к пропасти или ориентация на стратегию инновационного прорыва, которая одна только в состоянии изменить, повернуть к лучшему траекторию движения глобализирующегося мира.

Литература: 1. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tnpu.edu.ua/kurs/301/164.htm>; 2. Kuznets S. *Secular Movements in Production and Prices* / S. Kuznets. – New York, 1930. – 120 p.; 3. Сорокин Питуриум А. Главные тенденции нашего времени / Питуриум А. Сорокин / М.: Наука, 1997. – 230 с.; 4. Mensch G. *Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression* / G. Mensch. – Cambridge, Massachusetts, 1979. – 170 p.; 5. Россия-2050: стратегия инновационного прорыва / Б.Н. Кузык, Ю.В. Яковец. – 2-е изд., доп. – М.: ЗАО «Изд-во Экономика», 2005. – 624 с.; 6. Мова Н. Инновационная деятельность в Украине и направления ее развития / Н. Мова, В. Хаустов // Экономика Украины. – №6. – 2006. – С. 29-33; 7. Глазьев С.Ю. Развитие российской экономики в условиях глобальных технологических сдвигов / Науч. доклад. – М.: НИР, 2007. – 134 с.

УДК 338.45

Долженко М.М.

ЧОРНА МЕТАЛУРГІЯ В СТРУКТУРІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Чорна металургія є однією з основних галузей промисловості всього світу. Вона займає важливе місце в структурі світового господарства. Практично немає жодної галузі, жодного підприємства, які б не використовували продукцію чорної металургії як основний конструкційний матеріал для виробництва своєї продукції.

До її складу належать видобуток, збагачення та агломерація залізних, марганцевих і хромітових руд, виробництво чавуну, сталі, прокату, труб, металовиробів, випуску концентратів залізної та марганцевої руд, електроферосплавів, окатишів, флюсових вапняків, вогнетривів, коксу як основного виду палива, феросплавів, вторинна переробка чорних металів [9].

Основними економічними умовами розвитку та розміщення чорної металургії є: потреби країни в металі; наявність його споживача; наявність кваліфікованих кадрів; наявність транспортних шляхів; науково-технічний прогрес. Галузі чорної металургії у своєму розміщенні орієнтовані в основному на сировину, паливо, електроенергію та водні ресурси. Чорна металургія впливає на розвиток усіх галузей народного господарства як найголовніший споживач палива, електроенергії та води [8].

Чорна металургія з повним технічним циклом виробництва є важливим районотворчим чинником, так як її супроводять ряд галузей промисловості, що використовують відходи, які утворюються в процесі виробництва металів [9]. Найтипівішими з них є тепла електроенергетика і металомістке машинобудування. Потреба раціонального використання праці жінок в металургійних районах зумовлює розвиток легкої і харчової промисловості. Крім того, розвиток чорної металургії зумовлює і стимулює зростання виробництва в ряді галузей промисловості, особливо в залізорудній і кам'яновугільній, у видобутку мінеральної сировини. Тобто, можна зробити висновок, що чорна металургія впливає на розвиток всіх без виключення галузей промисловості.

Розглянувши сучасний стан розвитку чорної металургії світу, можна стверджувати, що тенденції в галузі чорної металургії надалі будуть позитивними. В період з 2000 по 2004 рр. вважалось, що в світі споживання стабілізувалось на рівні 770–790 млн. т сталі за рік. Думали, що виникла насиченість, якщо взяти відношення виробництва сталі до ВВП, тобто металоємність ВВП. Але 2004 р. показав фантастичний стрибок, було вироблено більше 1,0 млрд. т сталі, проте з 2008 року споживання стабілізувалося на рівні приблизно 1,5 млрд. т. Якщо в попередні роки нарощування йшло тільки за рахунок азіатських країн, то протягом 2004–2006 рр. синхронно зійшли високі темпи світової економіки, високі темпи росту всіх розвинених країн, плюс азіатський (в першу чергу китайський) фактор, який продовжує бути визначальним і після світової економічної кризи. Позитивний підйом кінця 2010 р. буде збережений на протязі всього 2011 р [9]. Світова економіка, і в першу чергу передові країни, розробили механізми протистояння цим катаклізмам.

Україна на сьогодні входить у першу десятку країн найбільших виробників сталі та прокату (8 місце в світі). При цьому потужності національної металургії, розраховані на виробництво 45 млн. т сталі на рік, завантаженні в середньому тільки на 69–70%. Середньосвітові показники завантаженості коливаються в межах 83–90%, зокрема в США – 83%, країнах ЄС – 77–81%, КНР – 90% [9]. КНР являється безумовним лідером по виробництву сталі і прокату в світі.

Підприємства чорної металургії України щорічно виплавляють 31–32 млн. тон сталі, виробляють 27–28 млн. т прокату, випускають до 230 млн. м сталевих труб [10]. Основна частина продукції чорної металургії надходить на світовий ринок, її покупцями є країни ЄС, АТР, НАФТА, включаючи США, Канаду. На жаль, кон'юнктура світового ринку щодо чорних металів в останні роки змінюється не в кращий бік, і галузь можуть очікувати значні труднощі.

Чорна металургія є великим забруднювачем навколишнього середовища. Завданням України є зменшення відходів виробництва чорних металів та

шкідливих викидів в атмосферу, шляхом остаточного переходу з мартенівського способу виплавки чавуну і сталі на конвертерний []. Основною задачею нашої держави є облагородити виробництво чорних металів, шляхом розвитку внутрішнього ринку, реструктуризації промислового комплексу в інноваційному напрямку, вирішенні актуальних проблем чорної металургії.

З початком століття світова економіка вступила в нову фазу, яка буде характеризуватись ростом дефіциту природної сировини, палива і ростом цін на них. При цьому сповільнився розвиток ресурсозберігаючих технологій, що являються важливим фактором, який буде значно впливати на розвиток чорної металургії в майбутньому.

Наслідком світової фінансової кризи, що торкнулася, в числі інших, і металургії, стало уповільнення у 2008 році темпів зростання виробництва та споживання сталі і подальше зниження їх у 2009 р, проте ці показники стабілізувалися з другого півріччя 2010 р [9]. Більш за все корекції піддалися регіональні ринки Європи та Азії.

Перспективними є ринки країн: Японії, США, РФ, Південної Кореї. Зростання ВВП у цих країнах зумовлюється, перш за все, сферою матеріального виробництва і супроводжується зростанням споживання сталі, на відміну від розвинених країн, де рівень споживання сталі стабілізувався, а ВВП зростає здебільше за рахунок сфери послуг.

На Близькому і Середньому Сході спостерігається вельми значне зростання попиту на сталь, обумовлене потребами, пов'язаними з реалізацією нафтогазових проєктів і активізацією діяльності у сфері будівництва. Цей ринок є найбільш перспективним для України. Другим за значущістю для України є ринок Азіатсько-тихоокеанського регіону (Індонезія, Філіппіни, Таїланд та ін.).

Отже, значення чорної металургії для економіки як будь-якої країни світу, так і для нашої країни важко недооцінити. Це пояснюється тим, що чорна металургія не тільки впливає на розвиток усіх без виключення галузей світового господарства і є базою їх формування, але й являється важливою експортоутворюючою галуззю і значною мірою визначає експортний потенціал країни. З огляду на все це немає сумніву, що в умовах економічної кризи чорна металургія може виступити в ролі потяга, який, відновивши, а може навіть і збільшивши свої виробничі обсяги, зможе «підняти з колін» промисловість, а отже і економіку будь-якої країни.

Література: 1. Анишин А. Китай производит сталь / А. Анишин // *Експерт*. – 2006. – № 35 (529). – с. 61; 2. Биллецкая И. Исследование рыночной концентрации в производстве ферросплавов / И. Биллецкая // *Журнал европейской экономики. Сер. Микроэкономика – 2005*. – Т. 4, №1. – с. 113-127; 3. Большаков В. Не той дорогой. Тенденции развития мировой металлургии и ГМК Украины / В. Большаков, Л. Тубольцев // *Металл*. – 2004. – №9. – с. 18-21; 4. Буркинський Б. *Інноваційний рівень виробництва та конкурентоспроможність чорної ме-*

талургії України / Б. Буркинський, С. Савчук // *Економіка України*. – 2006. – №4. – С. 4-16; 5. Виньков А. Местечковий уголь / А. Виньков. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.readmetal.com/>; 6. Голиков А.П. Мировое хозяйство: отраслевая структура, география, современные тенденции: Учебное пособие / А.П. Голиков, Н.А. Казанова. – Х.: ХНУ, 2002. – 524 с.; 7. Ефименко Г. Жизнь после глобализации / Г. Ефименко, В. Самрай, В. Клименко // *Металл*. – 2004. №9. – с. 6-10; 8. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теоретико-методологічні основи) / С.І. Іщук. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 88 с.; 9. Ковалевський В.В. Металургійний комплекс. Умови і фактори розвитку та розміщення чорної металургії світу / В.В. Ковалевський, О.Л. Михайлюк. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.net/UGMK.INFO/>; 10. Ковалевський В.В. Умови і фактори розвитку та розміщення чорної металургії України. Стан та перспективи розвитку / В.В. Ковалевський, О.Л. Михайлюк. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukr.net/UGMK.INFO/>; 11. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. – 5-те вид., стер. / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Н.Б. Даниленко. – К.: Знання, 2004. – 406 с.; 12. Кукин С., Ильин А. ОАО «МК «Азовсталь»: корпоративна інформація / С. Кукин, А. Ильин. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azovstal.com.ua>.

УДК 339.9

Дорохова Е.И.

ТАМОЖЕННЫЙ АСПЕКТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

*Белгородский государственный национальный
исследовательский университет*

Экономическая безопасность России и ее обеспечение приобретают актуальное значение в условиях развития внешнеэкономических связей, процессов глобализации мирового развития, создающих новые угрозы и риски для развития личности, общества и государства. В этих условиях в «Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года», принятой 13 мая 2009 года, декларируется, что Россия в качестве гаранта благополучного национального развития переходит к новой государственной политике в области национальной безопасности [1].

Основная задача стратегии состоит в формировании и поддержании силами обеспечения национальной безопасности внутренних и внешних условий, благоприятных для реализации стратегических национальных приоритетов [6].

Национальные интересы России в области экономики являются ключевыми. «Без обеспечения экономической безопасности практически невозможно решить ни одну из задач, стоящих перед страной, как во внутригосударственном, так и в международном плане» [1].

В Большом энциклопедическом словаре под редакцией А.Н. Азрилияна понятие экономической безопасности трактуется как «...состояние экономики, обеспечивающее достаточный уровень социального, политического и оборонного существования и прогрессивного развития Российской Федерации, неуязвимость и независимость ее экономических интересов по отношению к возможным внешним и внутренним угрозам и воздействиям» [5].

Исследователи считают, что экономическая безопасность находится на стыке экономики и безопасности [7].

С позиций условий осуществления внешнеэкономической деятельности и использования механизмов государственного регулирования, следует отметить, что формирование системы экономической безопасности с одной стороны происходит под влиянием либерализации внешней торговли, валютного регулирования, с другой – в условиях сохранения высокой фискальной нагрузки на внешнеэкономическую сферу.

Существует ряд обстоятельств, связанных с внешнеэкономической деятельностью России, и представляющих прямую угрозу для системы экономической безопасности:

- 1) замедление темпов роста добычи сырья и связанные с этим сложности с расширением экспортных поставок;
- 2) ускорение старения материально-технической базы, что снижает конкурентоспособность экспорта;
- 3) неэластичность ресурсно-производственной базы к расширению внутреннего спроса на сырье и материалы;
- 4) снижение ценовой конкурентоспособности экспортных товаров вследствие повышения цен на энергоносители;
- 6) ограниченные возможности бюджетного финансирования для осуществления крупномасштабных программ поддержки экспорта;
- 7) вытеснение с рынка продукции отечественных производителей.

Таможенные органы Российской Федерации играют существенную роль в обеспечении экономической безопасности государства, осуществляя возложенные на них функции.

Осуществляя фискальную функцию, таможенные органы вносят весомый вклад в пополнение федерального бюджета. Значительная роль таможенных органов в пополнении федерального бюджета определяет их особое значение наряду с налоговыми органами в деле обеспечения экономической безопасности. В условиях финансового кризиса роль фискальной функции таможенных органов возрастает.

Рассмотрим основные угрозы обеспечению экономической безопасности, возникающие в процессе таможенного администрирования.

Основой для начисления таможенных платежей является заявленная таможенная стоимость товаров, перемещаемых через таможенную границу.

Поэтому именно здесь скрываются основные нарушения таможенного законодательства, прямо, либо косвенно наносящие ущерб экономической безопасности России. К таким нарушениям относят ввоз товара в страну с занижением таможенных платежей за счет недостоверного декларирования. В основном недобросовестными участниками ВЭД используется искусственное занижение декларируемой таможенной стоимости товара по сравнению с реальной ценой; либо ввоз товара под другим наименованием, использование «товара прикрытия», на который установлена низкая ставка пошлины.

Ущерб экономике России наносит контрабанда – ввоз товаров без таможенного оформления и контроля таможенными органами, а также существование подставных организаций, создаваемых на короткий срок для того, чтобы осуществить незаконную сделку. Доказать их связь с крупными компаниями весьма затруднительно и ликвидируются они быстро.

Определенный риск представляет ввоз товаров физическими лицами, который сегодня является полуполезальным каналом поступления товаров без регистрации таможенными органами. Крупные фирмы, организовавшие бизнес на беспошлинном ввозе товаров под видом физических лиц, провозят товары в крупных объемах, дробя их на мелкие партии. Импортные товары по такой схеме потребительские товары в зависимости от размера партии ввозятся беспошлинно или облагаются пошлинами по льготным ставкам.

Проблему представляет неправильное администрирование таможенных платежей – ошибки идентификации таможенных платежей, неправомерное предоставление льгот и отсрочек, задержки при их перечислении. Недобросовестными участниками внешнеэкономической деятельности используются также способы занижения суммы таможенных платежей – за счет подмены товаросопроводительных документов на таможенной территории России.

Решению данной и других обозначенных проблем будет способствовать использование международного информационного обмена с целью повышения эффективности деятельности таможенных органов. Федеральная таможенная служба уже получает в режиме on-line информацию от Комиссии Европейского сообщества. В базу данных ФТС России поступают электронные копии книжек МДП из шести стран Европейского союза: Австрии, Бельгии, Словакии, Чехии, Финляндии, Швеции. В перспективе информация в режиме реального времени также будет поступать из таможенных служб Венгрии, Италии, Латвии, Литвы, Польши, ФРГ, Эстонии. При этом следует отметить, что имеются и другие направления получения информации в рамках международного информационного обмена. Так с 2007 года таможенные органы России имеют возможность получения информации о статусе книжек МДП от Международного союза автомобильного транспорта – МСАТ, штаб-квартира которого расположена в Женеве (Швейцария). Получение информации происходит в ответ на электронные запросы.

Важным направлением обеспечения экономической безопасности является деятельность по защите прав интеллектуальной собственности. С этой целью активно развивается в рамках системы управления рисками подготовка профилей риска. Таким образом, совершенствование таможенного администрирования с целью обеспечения экономической безопасности должно осуществляться на основе системы анализа и управления рисками, внедрения предварительного информирования, широкого распространения переноса осуществления контроля на этап после выпуска товаров на основе метода минимальной достаточности. Следует шире использовать привлечение бизнеса в сферу государственной собственности.

Реализация намеченных приоритетов в среднесрочной перспективе будет содействовать решению стратегических задач социально-экономической политики государства по переходу российской экономики на инновационный путь развития и обеспечит благоприятные условия для укрепления конкурентных позиций российского бизнеса в глобальной экономике, тем самым повысит экономическую безопасность России

Литература: 1. *О государственной стратегии экономической безопасности Российской Федерации: Указ Президента РФ от 29 апреля 1996 г. № 608*; 2. *О стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года: Указ Президента РФ от 13 мая 2009 г.*; 3. *Об утверждении концепции национальной безопасности Российской Федерации: Указ Президента РФ от 17 декабря 1997 г. №1300*; 4. Беланов В.А. *Деятельность таможенных органов как неотъемлемый фактор обеспечения экономической безопасности и устойчивого экономического развития Южнороссийского региона // Устойчивое развитие Юга России.* – Ростов н/Д: Изд-во СКАГС, 2003. с. 296; 5. *Большой энциклопедический словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. 2-е изд. доп. и перераб.* – М.: Ин-т новой экономики, 1997; 6. Жаворонкова А.А. *Сущность экономической безопасности как важнейшей составляющей национальной безопасности страны // Ученые записки.* – 2007. – № 1 (27). – С. 104-108; 7. Михайленко А. *Механизм обеспечения экономической безопасности // Мировая экономика и международные отношения, 1996.* – №7.

УДК 339.924

Заярный Л.А.
СТРАНЫ ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ:
ИНТЕГРАЦИЯ С ЕС И МИРОВОЙ ЭКОНОМИКОЙ

ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: д.э.н., проф. Левковский В.Н.

После приема большинства стран Центральной и Юго-Восточной Европы в Европейский союз произошли кардинальные перемены в их международно-экономическом положении, изменилась не только их внешняя политика, но и

отношение к ним других государств. Существенно преобразовалось все европейское геополитическое пространство, общемировая ситуация не осталась без влияния на нее европейских геополитических преобразований.

Вхождение стран Центральной и Юго-Восточной Европы в Евросоюз – один из эпизодов (хотя и существенных) гигантской трансформации международной жизни конца XX – начала XXI в. «Восточное» расширение ЕС отнюдь не самостоятельное, независимое от других событий явление мировой политики и экономики. Это результат тектонических потрясений, «сейсмическая» зона которых на первый взгляд лишь косвенным образом затрагивала регион Центральной и Юго-Восточной Европы.

Резко изменившаяся внешнеполитическая ориентация стран ЦВЕ определяется новой геополитической ситуацией во всем мире, которая не может не влиять на них. «Восточное» расширение Евросоюза существенно повлияло и на международно-политическое положение ЕС, и на внешнюю политику его «старых» и «молодых» членов. Говорить о превалировании позитивных тенденций этого процесса над негативными (или наоборот) к концу первого десятилетия XXI в. вряд ли возможно.

Можно лишь с определенной уверенностью утверждать, что и новая международная, и европейская ситуация, сложившаяся в ходе (а не в результате!) «восточного» расширения ЕС, оказывают важное воздействие на приспособление «младоевропейцев» к формирующейся Большой Европе.

В процессе расширения трансформируется и сам Евросоюз. Как отмечают исследователи ЕС, в современном мире Евросоюз уже стал заметным центром силы, причем «европейские лидеры абсолютно открыто говорят о намерении ЕС стать сверхдержавой» [2], лимитирующей претензии США на единоличную гегемонию в мире. Однако многое свидетельствует о том, что намечаемое расширение ЕС на восток скорее отдаляет, чем приближает эту цель.

Такие предупреждения звучат часто и являются вполне обоснованными. Это подтверждают многие факты взаимоотношений в рамках ЕС. «Присоединение огромного и крайне неоднородного в социально-экономическом отношении региона Центральной и Восточной Европы может, в конечном счете, стать опасным для Европейского союза. Ведь любое замедление темпов экономического роста, значительное ухудшение конкурентных позиций ЦВЕ в ЕС может вызвать разочарование населения этих стран от участия в ЕС. Тогда регион, без сомнения, будет предъявлять постоянные претензии своим западным соседям, обращать на себя внимание путем бойкотирования на высшем уровне принятия важных решений, вынуждая содействовать решению своих проблем, и, следовательно, может стать тормозом дальнейшего политического и экономического углубления интеграции» [3].

Уже в конце первого десятилетия XXI в. проявляются сложности во взаимоотношениях «старой» и «молодой» Европы, да и между новичками

разворачивается острая конкуренция. Оправдывается прогноз: «Вступление государств ЦВЕ в ЕС не преодолеет раскол Европы, а разногласия и противоречия в ЕС будут нарастать. Усилится тенденция к возникновению членов второго сорта» [4].

Поскольку включение в ЕС менее развитых восточноевропейских стран автоматически снизило средний показатель по Союзу, 16 проблемных регионов «старых» государств-членов покинули категорию бедных регионов исключительно вследствие этого статистического эффекта. В основном «пострадали» Восточная Германия и среднеразвитые районы Греции (хотя для них все-таки предусмотрен переходный период).

Расширение ЕС на Восток сопровождалось не только появлением в его составе множества экономически отсталых регионов, но и увеличением числа государств с разительными внутренними контрастами. Примечательно, что в «старых» членах ЕС межрегиональные различия обусловлены в основном наличием нескольких макрорегионов с разной историей экономического развития (в частности, Западная и Восточная Германия), различной специализацией (например, Северная, Центральная и Южная Италия), иногда осложняемых еще и этнической неоднородностью. Так, в Бельгии на фоне процветающей столицы со смешанным населением (ВВП на душу населения составил 256% от среднего по ЕС) фламандская Фландрия заметно опережает по уровню экономического развития франкоязычную Валлонию (128% против 93% от среднего по ЕС).

В «новых» странах ЕС огромный разрыв в уровне развития отдельных регионов чаще всего лишен политической окраски и связан с гипертрофированным развитием столиц, особенно в малых государствах. Например, в Праге, образующей отдельный регион NUTS 2-го уровня, ВВП на душу населения в 2005 г. составил 92% от среднего по ЕС-27, что было лишь немногим меньше, чем у бельгийской Валлонии или Испании в целом. В то же время в Северо-Западной области Чехии и в Средней Моравии этот показатель не достигал даже 35% от среднего по Евросоюзу. При расчете по ППС валют ситуация высвечивается еще ярче – Прага оказывается в числе наиболее благополучных регионов (ВВП на душу населения с учетом ППС превысил средний по ЕС в 1,6 раза), тогда как все остальные области Чехии и при таком подходе относятся к бедным регионам (60–70% от среднего по Евросоюзу). В Братиславском крае соседней Словакии ВВП на душу населения равнялся 78% от среднего по ЕС (с учетом ППС – почти в 1,5 раза превышал средний), а в Восточной Словакии (Кошицкий и Прешовский края) – находился на уровне 23% (с учетом ППС – 43%) [5].

Постсоциалистическая трансформация оказалась закономерным процессом, требующим соответствующей экономической стратегии и политики. Все страны региона сделали из этого соответствующие политические и экономи-

ческие выводы на национальном и местном уровнях, в административно-структурной среде и в бизнесе.

Страны ЦВЕ в составе ЕС будут успешнее преодолевать вызовы глобализации. Глобализация, понимаемая как интеграция отдельно функционирующих до сих пор рынков товаров и капитала, а также рабочей силы, уже стала неизбежным и необходимым процессом. Она принесет значительно больше пользы, чем вреда, открывая для государства различные части мирового рынка, предоставляя доступ к чужим сбережениям (зарубежные инвестиции), современным технологиям экономически развитых стран. Конечно, глобализация несет с собой дополнительные риски в виде «ускользания» за границу полученной в стране прибыли. В таком случае капитал не только не приумножается с пользой для государства, но начинает выполнять функцию инструмента эксплуатации, используемого международными инвесторами и спекулянтами.

Литература: 1. Орлик И. *Центрально-Восточная Европа: от СЭВ до Евро-союза.* – [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.perspectivy.info/oukumena/europe/centralno-vostochnaja_jevropa_ot_sev_do_jevrosojuza_2010-07-12.htm; 2. Эмерсон М. *Слон и медведь. Европейский союз, Россия и их ближнее зарубежье.* – М., 2001. – с. 17; 3. *Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский союз.* – М., 2002 – с. 34; 4. *Современная Европа.* – 2000. – №3. – с. 49; 5. Кузнецов А. *Межрегиональные контрасты в Европейском союзе.* – [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.perspectivy.info/oukumena/ekdom/mezhregionalnyje_kontrasty_v_jeuropejskom_sojuze_2008-12-09.htm.

УДК 657.422.1

Злобина В.О, Пономаренко И.С.
НУЖНЫ ЛИ УКРАИНЕ КРЕДИТЫ ОТ МВФ?

*Харьковский торгово-экономический институт Киевского
национального торгово-экономического университета
Науч. рук.: к.э.н., доц. Алексеева Т.И.*

Мировая экономика по мере завершения очередного этапа финансового кризиса 2010 года постепенно выходит из глубокой рецессии. Вместе с тем, подъем экономики, по-прежнему происходит неравномерно. Некоторые страны Европы, АТР, Североамериканского континента имеют высокие темпы роста, тогда как другие, например Япония, переживают спад, связанный с наступлением форс-мажорных обстоятельств.

Для стабилизации ситуации в экономической и финансовой сферы и создания основы для возобновления уверенного и устойчивого роста мировой экономики странам необходима помощь международных организаций, одной из которых является ООН.

МВФ, являясь специализированным учреждением ООН принимает непосредственное участие в стабилизации финансовой системы уже много лет. МВФ был образован в 1945 году в соответствии с решением Бреттон-Вудской валютно-финансовой конференции, которая состоялась в США. Сотрудничество Украины и МВФ по программе Stand by началось 3 июня 1992 год, когда Верховной Радой Украины был принят Закон Украины «О вступлении Украины в Международный валютный фонд» [6].

Начиная с 1994 года, МВФ активно сотрудничает с Украиной. Это является важным с позиции сохранения имиджа страны, который содействует повышению ее кредитного рейтинга на мировых финансовых рынках, уменьшению кредитных процентных ставок, позволяет сохранить привлекательность для иностранных инвесторов. Сотрудничество Украины с МВФ было активизировано по программам STF, Stand-by и «Механизма расширенного финансирования» (EFF), по которым наша страна получила кредитов общим объемом около 4,3 млрд. долл. США. Часть этих средств пошла на финансирование дефицитов платежного и торгового балансов, а также на формирование валютных резервов. Формирование этих резервов посредством кредитов МВФ позволило Украине поддерживать стабильность национальной валюты, успешно провести денежную реформу, ввести конвертируемость гривны по текущим операциям.

Более тесное сотрудничество Украины и МВФ началось в марте 2004 года. Тогда совет директоров Международного валютного фонда после завершения сотрудничества по Программе EFF утвердил программу «Упреждающий stand by» для Украины сроком на 12 месяцев, согласно которой страна может обращаться к организации с целью получения кредита на сумму 605 млн. долл. в случае резкого ухудшения платежного баланса.

В 2008 году в условиях нестабильной ситуации на мировых финансовых рынках Украина обратилась к МВФ за финансовой поддержкой. Осенью МВФ предоставил Киеву кредит в сумме 16,4 млрд. долл. для стабилизации экономики в условиях кризиса. Более 10 миллиардов из этой суммы Украина получила, однако дальнейшая выплата транша была приостановлена из-за противоречий в украинском правительстве. Свою роль также сыграло увеличение бюджетного дефицита Украины в 2009 году до 12% от ВВП [1].

В течение 2010 года МВФ продолжает находиться в центре действий международного сообщества, принимая активное участие в предоставлении помощи нуждающимся странам в виде кредитов. На сегодняшний день крупнейшими должниками являются: Румыния, обязательства которой составляют 9,03 млрд. SDR, на третьем месте Венгрия – 7,64 млрд. SDR, а Украина стала вторым по объемам заимствований должником [4].

После того как предыдущая программа помощи была отвергнута, МВФ и Украина в конце июня – начале июля 2010 провели переговоры, в рамках

которых была достигнута договоренность о предоставлении нового кредита – 15,15 млрд. долларов США. Срок действия программы составляет 2,5 года, средства привлекаются под ставку 3,5% годовых [2].

После одобрения программы сотрудничества, Украина получила первый транш нового кредита МВФ в размере 1,89 млрд. долл. С момента получения первого транша в августе 2010 года правительство повысило цены на газ, отменило мораторий на применение пени на задолженность по услугам жилищно-коммунального сектору – как требовал МВФ. В декабре 2010 был выделен второй транш Украине 1,5 млрд. долл [5].

Для получения очередного транша МВФ Украина внесла в Верховную Раду законопроект, предусматривающий постепенное повышение пенсионного возраста. Авторы законопроекта планируют постепенно повысить пенсионный возраст для женщин с 55 до 60 лет, ежегодно увеличивая его на шесть месяцев каждого года, начиная с 1 февраля 2011 года, а для мужчин, работающих на государственной службе, – до 62 лет с 2013 года [3].

Для государства, в данном случае, складывается выгодная ситуация: люди всю жизнь отчисляют налоги в пенсионный фонд, а потом не успевают в полной мере воспользоваться накоплениями. Согласно статистическим данным, в среднем украинские мужчины живут 64 года, а женщины доживают до 75 лет – притом, что средняя продолжительность жизни в Украине в зависимости от региона колеблется в пределах 69 лет. При этом проект пенсионной реформы, предложенный правительством, даст возможность сократить дефицит бюджета Пенсионного фонда Украины (ПФУ) всего на 5%. Как видим, эта цифра очень мала, чтоб покрыть всю сумму дефицита.

Согласно официальных источников известно, что среди других требований МВФ Украине выдвинуты следующие: ликвидировать институт специальных пенсионных пособий, которые выделяются ученым, государственным служащим, управляющим государственных предприятий; повысить цену на газ для муниципальных предприятий на 50%, увеличить стоимость электричества на 40%, отменить льготы и повысить налоги на транспорт на 50%; обязать аптеки и фармацевтов платить НДС; отменить льготы для предприятий ЖКХ, транспорта, отменить государственную поддержку родов, бесплатного питания школьникам, бесплатных учебников; ограничить уровень заработной платы государственным лицам; оплачивать больничные на уровне 70% от заработной платы, но не ниже прожиточного минимума и производить оплату больничных начиная только с третьего дня болезни; не повышать прожиточный минимум, балансировать социальную ситуацию за счет точечных субсидий [7].

Естественно такие требования вызовут массовые протесты населения. По поводу пенсионной реформы уже ведутся дискуссии и проходят акции протестов по всей стране.

Согласно прогнозам экспертов, Украина может не получить третий транш кредита МВФ, если не выполнит условия фонда. Эта ситуация напоминает 2008 год, когда из-за противоречий в украинском правительстве МВФ прекратил дальнейшее предоставление экономической помощи. Однако представители Фонда сообщают, что сотрудничество с Украиной всецело зависит от хода дальнейших переговоров. В частности, третий транш кредита МВФ в размере около 3 миллиардов долларов Украина может получить после 15 июня 2011 года, когда будет осуществлен второй пересмотр программы. В случае успешного проведения переговоров, Совет директоров фонда сможет перечислить утвержденную сумму сразу после их окончания.

Возникает вопрос «Нужен ли Украине третий транш от МВФ?». Этот вопрос на сегодняшний день является очень актуальным и спорным. На эту тему много дискутируют политики и экономисты. Существует множество аргументов «за» и «против». Но одно очевидно: новое правительство и НБУ «попались на крючок», о котором говорилось еще в конце 2008 года. Взяв первые миллиарды, Украина просто не в состоянии их вернуть, не говоря уже о процентах. Поэтому неизвестно, чем обернется для государства выплата еще одного транша.

Директор экономических программ Центра имени Разумкова Василий Юрчишин заявил, что неотложной потребности во многомиллиардных кредитах МВФ у Украины на сегодня нет. Он отметил, что в стране накоплены достаточные объемы валютных резервов и наблюдается хотя и слабая, но достаточно позитивная экономическая динамика. По его мнению, правительству было важно получить лишь первый транш. Он думает, что отказ от кредита был бы убедительным знаком того, что власть уверена в финансовой стабильности и в том, что выполнит свои обязательства перед иностранными инвесторами и кредиторами [7].

Литература: 1. <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>; 2. <http://www.unian.net/ukr/news/news-388838.html>; 3. <http://for-ua.com/ukraine/2010/12/24/093036.html>; 4. <http://www.lenta.ru/news/2010/08/10/imf/>; 5. <http://delo.ua/wiki/mvf-i-ukraina-istorija-kreditn-110921/>; 6. <http://www.rian.ru/economy/2008/1013/153028158.html>; 7. <http://www.econo.com.ua/>.

УДК 339.92

Казакова Н.А., Акзібек'ян Г.Я.
ІНТЕГРАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Сучасні умови структурно-інноваційного розвитку економіки України тісно пов'язані з пошуком нових підходів до підвищення ефективності управління як окремими підприємствами так і їхніми об'єднаннями. При цьому

визначення шляхів покращення наявних систем управління слід засновувати на тенденціях світової економіки, для якої в останні часи було притаманно прискорення процесів інтернаціоналізації управління, виробництва та розподілу товарів і послуг. Основою для цього виступають три взаємозалежних компоненти: ріст прямих іноземних інвестицій; активізація транснаціонального виробництва і багатонаціональних корпорацій; формування міжнародних виробничих мереж, що дозволяє характеризувати глобальну економіку як мережеву систему. Разом з тим набувають усе більшого значення для надходження інвестицій у країни, що розвиваються, процеси зливання й поглинання підприємств, які торік становили 208 млрд. дол. у порівнянні з минулим роком [2].

Також можна стверджувати, що формування світових мереж і відповідно сітрової економіки стало провідною тенденцією в еволюції глобального виробництва, суть якої полягає в організаційному структурному перетворенні як виробничих процесів, так і наявних транснаціональних корпорацій (ТНК). При цьому, сукупний обсяг зливань і поглинань, включаючи угоди, що не виходять за межі державних кордонів, досяг торік 2300 млрд. дол., що відповідає 8% світового ВВП. З 24 тисяч угод, чверть укладалась через кордони (сюди входить і закупівля більш 10% акцій), їхня вартість становила 720 млрд. дол. В основному в угодах брали участь 100 найбільших мультинаціональних компаній світу, які контролюють понад 2000 млрд. дол. іноземних активів. Глобальні продажі іноземних філій 63 тисяч мультинаціональних корпорацій світу склали 14000 млрд. дол. торік, що практично вдвічі перевищує обсяг глобального експорту. При цьому міжнародне виробництво надає приблизно одну десяту світового ВВП у порівнянні з однією двадцятою у 1982 році [3].

Водночас глобальне виробництво продукції в дедалі більшому ступені здійснюватиметься не ТНК, а транснаціональними мегамережами виробництва, у яких власне ТНК виступатимуть важливим складовим виробничим компонентом. Також, окрім сітєвих структур за участю ТНК, в останні часи активно формуються кооперативні виробничі мережі на основі об'єднання малих і середніх компаній. Подібні структури дозволяють національним підприємствам ставати конкурентоспроможними в глобальній системі виробництва шляхом, наприклад, об'єднання з транснаціональними мережами з метою організації взаємних поставок. Сьогодні самі ТНК нерідко перетворюються в децентралізовані мережі з напівавтономними структурними підрозділами, що функціонують відповідно до умов країн, ринків, виробничих процесів і продукції, що випускається [1].

Функціонування таких транснаціональних мереж не можна ототожнювати з попередньою діяльністю глобальних корпорацій, які одержували комплектуючі вироби для складання в себе готової продукції від величезної

кількості субпостачальників і власних підрозділів, розкиданих по всьому світу. На відміну від такої спрощеної схеми нові глобальні виробничі мережі працюють у двох основних модифікаціях: як товарні ланцюжки, керовані виробником (виробництво складної машино-технічної продукції), і як товарні ланцюжки, керовані покупцем (виробництво товарів народного споживання). Означена територіальна консолідація, появлення мереж призводить до вищезгаданої кластеризації національної економіки й поширенню ланцюгів створення вартості всередині кластерів. У даному випадку кластер являтиме собою мережу пересічних альянсів й груп підприємств [4].

Отже, можна стверджувати, що сучасний міжнародний поділ праці для окремих компаній практично перетворився у внутрішньомережевий фактор. Утворилася нова економічна система, визначальними рисами якої є висока динамічність, вибірковість і нестабільність. Означені тенденції безпосередньо притаманні й національній економіці, хоча на сьогодні вона лише окремими сегментами (вузлами) пов'язана з глобальними мережами, а процес іноземного інвестування має здебільшого нестабільний характер. Саме тому слід формувати такі об'єднання підприємств й мережеві структури, що могли б логічно вписатися в глобальні виробничі мережі [3].

Інтеграція в світову економіку можлива як шляхом створення спільних підприємств, так і формування різноманітних типів альянсів. Наявні у теперішній час об'єднання підприємств у своїй більшості створені для лобювання спільних проєктів або політичної підтримки чийось інтересів. Саме тому наявні економічні союзи виявлялися мало функціональними й недовговічними. Розширення діяльності й вихід на нові ринки змушує українські підприємства більше уваги приділяти економічним аспектам утворення груп підприємств [1].

Водночас однією з найпоширеніших для сучасної економіки тенденцій формування групи підприємств виступає прагнення поєднання національних підприємств з провідними зарубіжними компаніями. Таке поєднання може проявлятися у формі інтеграції, зливань або поглинань, утворення альянсів або спільних підприємств. Приклади проявлення таких груп подано в табл. 1.1.

Слід зазначити, що для України групові об'єднання підприємств властиві не стільки для покращення процесів виробництва, скільки для функціонування фінансових потоків й створення організаційних форм, заснованих на принципах горизонтального управління. Такі тенденції підкріплюються переходом до високо диверсифікованих форм ведення господарської діяльності [2].

ІКФ «Альт» було проведено дослідження певного набору міжнародних та російських об'єднань підприємств й великих інтегрованих структур. Метою означеного дослідження постало порівняння ефективності їх функціонування й ступеню диверсифікації діяльності. Для цього за ступенем дивер-

сифікації було виділено 75 американських, європейських й середньоазіатських компаній з річним обігом не менш 2 млрд. дол. США, що працюють в різних галузях промисловості – телекомунікації, автобудування, фармацевтика, приладобудування тощо. Також до вибірки було включено декілька російських інтегрованих груп (Сібнафна та Юкос – нафтопереробка, Северсталь – металургія, ОМЗ – великий машинобудівний холдинг) [3].

Найбільші альянси за участю українських підприємств

Учасники	Галузь	Напрямок діяльності
– ДКБ «Південне» – ВО «Южмаш» – Boeing (США) – Kvaerner (Норвегія) – РСК «Енергія» (Росія)	Авіа-космічні технології	Надання послуг із запуску комерційних супутників ракетами-носіями важкого класу (консорціум Sea Launch)
– Корпорація «ИСД» – Dufenco (Швейцарія)	Металургія	Спільна участь у модернізації Алчевського металургійного комбінату, створення загальної системи логістики, збуту продукції, а також технічна підтримка й фінансування
– Запорізький автомобільний завод – GM «Opel» (Німеччина)	Автомобілебудування	Дрібноузлове збирання Opel Astra на потужностях ЗАЗа. Завершення робіт зі створення потужностей планується на грудень 2003 р., початок серійного виробництва – із січня 2004
– Запорізький автомобільний завод – Волзький автомобільний завод (Росія) – «Укрпромінвест»	Автомобілебудування	Дрібноузлове збирання автомобілів ВАЗ-21093 і ВАЗ-21099. У листопаді 2003 року – завершення робіт з підготовки виробництва й початок серійного випуску
– НАК «Нафтогаз України» – Polskie Gornictwo Naftowe i Gazownictwo S.A (Польща)	Видобуток і транспортування газу	Відновлення газової галузі Іраку
– Харківський авіаційний завод – ЗАТ «Авіакор» (Росія)	Авіабудування	Виробництво й реалізація (у т.ч. й єдина цінова політика) літаків АН-140
– «Еврокар» Skoda Auto (Чехія) – Volkswagen Group (Німеччина)	Автомобілебудування	Будівництво підприємства й запуск дрібноузлового збирання автомобілів Skoda й Volkswagen. У жовтні 2003 р. почате будівництво другої черги заводу, орієнтованої на повний цикл виробництва

Таблиця складена автором за матеріалами [3].

Всі означені компанії було розподілено за ступенем диверсифікації їхньої діяльності. Так, високий ступінь диверсифікації притаманний групам, що об'єднують підприємства, майже не пов'язані одне з одним, або здійснюються об'єднання в межах єдиної логіки організації бізнесу. Середнім ступенем диверсифікації характеризуються синергетичні та вертикально-інтегровані групи. Високим – концентрована компанія, з одиночним бізнесом замість групи.

Слід зазначити, що об'єктивні інтеграційні процеси відбуваються й у національній економіці, якій притаманно наявність великої кількості груп підприємств [2].

Література: 1. Голюков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И.: *География мирового хозяйства: Учебное пособие.* – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.; 2. Голюков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. *Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку: Навч. посібник.* – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. – 238 с.; 3. *Офіційний сайт Державного комітету статистики України* – <http://www.ukrstat.gov.ua>; 4. <http://www.custom.com>.

УДК 339.92

Канов А.А.

РЕГИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ: СЕВЕРОАМЕРИКАНСКАЯ ЗОНА СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ

ООО Сайл-Крым

Североамериканская зона свободной торговли (НАФТА), созданная тремя странами – Соединенными Штатами Америки, Канадой и Мексикой – представляет собой один из интересных примеров регионализации международных экономических отношений в условиях глобализации. Ее появление, как возникновение и других региональных экономических блоков, обусловлено огромным количеством фактором экономического, социального, политического, идеологического и географического характера. Практически каждый автор, изучающий данную тему, указывает на географическую близость трех стран как одну из общих предпосылок появления НАФТА [1, р. 40].

Территориальная близость трех стран не могла не повлиять на формирование тесных экономических отношений между ними еще задолго до подписания договора о зоне свободной торговли. Например, в середине прошлого столетия около 70% мексиканского экспорта и 50% импорта обеспечивалось за счет торговли с США [2, р. 66].

Сложился высокий уровень зависимости канадской и в особенности мексиканской экономики от американской. Непосредственное соседство Канады и Мексики с США благоприятствовало проникновению в них крупных американских транснациональных компаний. Процесс глобализации мировой торговли стимулировал три страны к переходу к более широкой интеграции их торговых и экономических взаимоотношений. Заключение договора о зоне свободной торговли призвано было формализовать уже имеющие торговые отношения между ними.

Вместе с тем, для Североамериканской зоны свободной торговли была характерна асимметрия в уровнях социально-экономического развития

стран в нее вошедших. С одной стороны, самым слабым звеном в интеграции этих стран, конечно же, была Мексика. С другой стороны, Канада также находилась в соподчиненном положении с США. В НАФТА доминирует США как экономически, так и политически. На их долю приходится 70% населения зоны свободной торговли и почти 90% производимой продукции [3, р. 25]. Поэтому и в Мексике, и в Канаде существовала сильная оппозиция созданию этого регионального торгового блока.

Важным обстоятельством создания зоны свободной торговли между США, Канадой и Мексикой было стремление этих трех стран, как считают некоторые исследователи, сформировать самую крупную в мире торговую зону [4, р.93]. Действительно, с теоретической точки зрения, эти три государства имели возможность создать очень мощный региональный экономический блок, учитывая тот факт, что его доминирующим участником становилась страна, обладающая самой сильной экономикой в мире.

Для США создание североамериканской зоны свободных торговли – это реализация курса, направленного на укрепление американских позиций в глобализирующемся мире. Это признают как американские, так и мексиканские и канадские исследователи. Цели США относительно этого соглашения были сформулированы на правительственном уровне достаточно открыто: договор о свободной торговле усилит естественные международные разделение труда между странами, сократит глобальные издержки для предприятий отечественной обрабатывающей промышленности, сделает их более конкурентоспособными в экспортной и импортной деятельности по сравнению с другими странами на мировом рынке [5, р. 253]. Заинтересованность США в создании НАФТА объясняется еще и стремлением противопоставить ее растущему влиянию региональных экономических блоков в Европе и Азии. Чтобы поддержать мировое экономико-политическое равновесие, Соединенные Штаты, считают американские специалисты, должны были пойти на создание новой зоны региональной интеграции [6, р. 60-71].

Мексика руководствовалась желанием еще глубже проникнуть во многих отношениях привлекательный для нее рынок США на условиях свободной торговли [7, р.64]. Канада реализовывала стратегический курс руководства страны на превращение национальной экономики в более конкурентоспособную, на расширение доступа к новым мировым рынкам, на более полное удовлетворение потребностей национальной экономики за счет мексиканского экспорта. С одной стороны, продукция, произведенная в Мексике с помощью более дешевой рабочей силы, создавала определенные проблемы для экономики Канады, но, с другой стороны, что более важно, она поддерживала конкурентоспособность национального производства во взаимной торговле с Японией, Европейским Союзом и другими странами, где можно формировать предложение товаров и услуг по более низкой стоимости.

За годы существования НАФТА четко выстроились две линии торгово-экономических отношений: США-Мексика и США-Канада. Очень слабо выражены оказались торговые связи между Мексикой и Канадой. Особый интерес для американских компаний представляла Мексика как страна с дешевой рабочей силой, чего нельзя было получить в Канаде.

В ходе функционирования Североамериканской зоны свободной торговли проявилось действие нескольких интеграционных эффектов. Два из них заслуживают особого внимания.

Во-первых, региональная экономическая интеграция существенно усилила синхронизацию экономического развития трех стран. Этот эффект был заметным для Канады, а особенно для Мексики и раньше. Но в условиях зоны свободной торговли его действие усиливается. Экспортный сектор мексиканской экономики очень сильно ассоциирован с американской экономикой. Высокий уровень концентрации внешней торговли Мексики по отношению к американскому рынку порождает мультипликационные эффекты не только в отраслях с высокой экспортной специализацией, но и во всей мексиканской экономике. Так, например, в 2001 г. в американской экономике возник экономический кризис, серьезно осложнивший положение дел в обрабатывающей промышленности Мексики, темпы роста которой в 2001-2003 гг. приобрели отрицательное значение. И только рост спроса в американской промышленности с 2004 г. дало импульс для положительных темпов роста в мексиканской обрабатывающей промышленности. Все это, по мнению специалистов, заставляет правительства учитывать эффект синхронизации в экономической политике [8, р. 3А]. А для научных исследований сегодня актуальной является проблема функционирования передаточного механизма, приводящего к синхронизации в экономическом развитии стран. Этот вопрос будет приобретать все большую значимость и для нашей страны по мере вхождения Украины в глобальное мировое экономическое пространство.

Во-вторых, североамериканская региональная интеграция испытывает на себе действие интересного эффекта, который мы предлагаем назвать китайским синдромом. Он заключается в том, что китайский экспорт создает проникающий эффект в системе НАФТА, пробивает некоторую брешь в зоне свободной торговли. Китай успешно конкурирует на американском рынке с мексиканским экспортом, не являясь участником торгового экономического блока и не пользуясь установленными для его участников нормами, правилами и процедурами. Китай стал вторым торговым партнером и для Мексики после США. Он через систему Всемирной торговой организации (ВТО) успешно реализует свою экспансионистскую политику в Североамериканской зоне свободной торговли. Конечно, действует целый ряд факторов, облегчающих проникновение китайского экспорта в НАФТА. В

частности, ученые отмечают, что мексиканская рабочая сила в четыре раза дороже, чем китайская [9, p. 176]. В Мексике намного дороже стоимость электроэнергии, чем в Китае. Эти и другие обстоятельства создают благоприятные условия для проявления эффекта китайского синдрома в Североамериканской зоне свободной торговли.

Североамериканская региональная интеграция не обеспечила полную защиту национальных экономик США, Канады и Мексики от влияния растущих тенденции экономической глобализации вообще и проникновения других экономических блоков, прежде всего азиатского и европейского в частности. Экономическая глобализация и региональная интеграция выступают как две противоречивые формы развития международных экономических отношений на современном этапе.

Литература: 1. Godínez Enciso J.A., Ángeles Juárez M.C. *Desverticalización productiva, outsourcing y efectos sobre el empleo en la relación México – Estados Unidos 1987 – 2003 // Aportes.* – 2006. – №33. – P.27-56.; 2. Anda Gutiérrez C. *Entorno socioeconómico de México.* – México, D.F.: Editorial Limusa, 2005. – 279p.; 3. Hargrove B. *Evaluación de una década: Efectos y nuevas posibles direcciones // Foreign Affairs en español.* – 2004. – Vol.4. – №1. – P.25-38; 4. Puga C. *Los empresarios organizados y el Tratado de Libre Comercio de América del Norte.* – México, D.F.: UNAM, Miguel Ángel Porrúa, 2004. – 288p.; 5. *Economic Report of the President 1991.* – Washington, D.C.: Government Printing Office, 1991. – 553p.; 6. Terry W., Longly N. *The US – Canada free trade agreement. A model for a US – Mexico trade pact? // Columbia Journal of World Business.* – 1991. – Vol. XXVI. – №11. – Nuera York. – pp.60-71.; 7. Rosental A. *La política exterior de México en la era de la modernidad.* – México, D.F.: FCE, 1999. – 198p.; 8. *Dinamismo en las manufacturas // El Financiero.* – 29 de mayo de 2006. – P.3A.; 9. Hale D., Hugbes Hale L. *China levanta el vuelo // Foreign Affairs en español.* – 2004. – Vol.4. – №1. – P.162-182.

* * *

УДК 334.012.64

Карпенко М.П.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РОССИИ

*Национальный исследовательский университет «БелГУ» г.Белгород, Россия
Науч. рук.: д.п.н., проф. Камышанченко Е.Н.*

Малое предпринимательство является важнейшей сферой современной рыночной экономики, поскольку ему присущи быстрая реакция на требования рынка, высокий уровень специализации, возможность мобилизации ресурсов в перспективных направлениях. Это позволяет им осваивать новые рынки, которые солидные фирмы считают недостаточно емкими в данный период времени. Кроме того, собственники малых предприятий более склонны к сбережениям и инвестированию, у них всегда высокий уровень

личной мотивации в достижении успеха, что положительно сказывается в целом на деятельности предприятия [8]. Все вышеперечисленное позволяет говорить об актуальности исследуемой темы.

Целью данной статьи является исследование социально-экономического значения развития малого предпринимательства в России.

Малое предпринимательство в дореволюционной и дореформенной России занимало ведущее место среди других видов деятельности. Под малым предпринимательством в дореволюционной России понимали кустарное и ремесленное производство, которые были самой распространенной формой организации трудовой деятельности в России. Малое предпринимательство охватывало практически все отрасли хозяйства и производило жизненно важные продукты и услуги не только для деревни, но и для большей части городского населения. Кустарный промысел, главным образом, не являлся основным занятием, а велся в качестве подсобного хозяйства к земледелию [4].

Следует заметить, что в дореволюционный период правительством предпринимались активные шаги по поддержке кустарных и ремесленных производств и их всемерному развитию. С начала земской реформы в губерниях были предприняты попытки создать условия, облегчающие труд кустарей. Проведение земством в разные годы исследования показали, что к числу наиболее трудно решаемых проблем кустарных промыслов относились: снабжение сырьем, обеспечение кредитом, организация сбыта продукции, слабая техническая база кустарей. Самой важной была проблема обеспечения кустарей кредитом.

Со второй половины 20-х годов XX века ужесточаются меры, ограничивающие деятельность частных предпринимателей и потребительской кооперации. В первую очередь, эти меры затронули область налогообложения. Во второй половине 30-х годов были приняты меры по дополнительному запрету выдачи кустарям и ремесленникам лицензионных удостоверений на ранее разрешаемые виды промыслов, вводятся также новые виды сборов. Таким образом, политика государства в отношении кустарного и ремесленного производства была нацелена на постепенное изживание его из структуры народного хозяйства страны.

Снижение роли малого предпринимательства в стране наблюдалось до 1986г. В 1986 г. Верховным Советом СССР был принят Закон «Об индивидуальной трудовой деятельности» от 19 ноября 1986 г., положивший начало новому этапу в истории развития малого предпринимательства в России. С тех пор законодательство в этой сфере постоянно совершенствуется, поскольку малый бизнес играет немаловажную роль в экономике страны.

Рассмотрев этапы становления малого предпринимательства в России, можно отметить, что за 1990-2010 гг. произошли позитивные перемены в данной области. Согласно Федеральному закону №209-ФЗ «О развитии

малого и среднего предпринимательства в Российской Федерации» от 24 июля 2007 г. под малым предприятием понимается субъект, средняя численность работников которого за предшествующий календарный год, не должна превышать ста человек – для малых предприятий и 15 человек – для микропредприятий. Выручка от реализации товаров, работ, услуг без учета НДС или балансовая стоимость активов за предшествующий календарный год не должна превышать для малых предприятий – 400 млн. рублей, для микропредприятий – 60 млн. рублей [1].

По данным Федеральной службы государственной статистики в 2009 году осуществляли деятельность 5587871 субъекта малого предпринимательства, в том числе: 1374777 – микропредприятий, 227744 – малых компаний, 3985350 – индивидуальных предпринимателей [5] На конец сентября 2010 года в стране было зарегистрировано 219677 малых предприятий.

По итогам 2009 года оборот предприятий составил 16873,1 млрд. рублей. Этот показатель снизился на 23,6% по сравнению с 2008 годом, что связано с мировым финансовым кризисом 2008-2009 годов. По мере выздоровления экономики ситуация с данным показателем меняется: оборот предприятий малого бизнеса за январь-ноябрь 2010 года составил 7561,7 млрд. рублей, что на 17,6% превышает показатель за такой же период 2009 года.

Отраслевое распределение малых предприятий характеризуется высокой долей предприятий оптовой и розничной торговли, число которых составило 60,7% от всех юридических лиц. Второй по численности субъектов малого предпринимательства вид деятельности – это обрабатывающее производство (11,9%). Третья отрасль, в которой представлено значительное число малых компаний, – это строительство (10,4%). На четвертом месте по числу действующих малых предприятий – компании, предоставляющие услуги (7,5%). Подобная отраслевая структура малого предпринимательства остается практически неизменной на протяжении последних десяти лет.

В 2009 году в сфере малого предпринимательства с учетом индивидуальных предпринимателей заняты более 15 млн. человек. Начиная с 1999 года, наблюдается рост численности занятых на малых предприятиях. Однако в 2009 году произошло снижение числа постоянно занятых на предприятиях малого бизнеса на 1,1% в сравнении с 2008 годом и составило 112,4 тыс. человек. Это обусловлено, прежде всего, переводом части работников на работу по совместительству, подряду, а также увеличением числа действующих индивидуальных предпринимателей [6].

Что касается объема инвестиций в основной капитал малых предприятий, то этот показатель в 2009 году составил 346,1 млрд. рублей [7] В 2009 году под воздействием финансово-экономического кризиса объем инвестиций существенно снизился и составил лишь 67,4% от уровня 2008 года. Объем инвестиций в основной капитал малых предприятий в 1 полугодии 2010

года в целом по РФ составил 95 534,4 млн. рублей, что на 15,3% ниже показателя за аналогичный период 2009 года.

Проанализировав статистические данные о количестве малых предприятий открытых и действующих в период кризиса можно сказать, что наблюдается положительная тенденция: в 2009 году их число возросло на 20% по сравнению с 2008 годом. При должной государственной политике, малое предпринимательство может привести к наиболее быстрому и значительно-му социально-экономическому эффекту. В свою очередь государство должно обеспечить:

- благоприятную правовую среду;
- получение субъектами малого предпринимательства правовой, судебной и физической защиты;
- финансовое обеспечение малого предпринимательства;
- необходимую инфраструктуру и доступность для необходимых услуг и ресурсов субъектов малого предпринимательства;
- эффективную деятельность органов государственной власти Российской Федерации всех уровней [3].

Все вышеперечисленные условия формируют благоприятный климат для открытия и деятельности субъектов малого предпринимательства. Исходя из них государство, ставит перед собой цели и задачи для поддержания малого предпринимательства, а также разрабатывает государственные программы, стимулирующие их деятельность. Для реализации поставленных целей в Российской Федерации, как на федеральном, так и на региональном уровне, действуют министерства и ведомства, которые занимаются вопросами предпринимательской деятельности.

Таким образом, малое предпринимательство в силу своей гибкости, быстрой приспособляемости, способности к самоорганизации и саморазвитию может привести к:

- увеличению числа собственников и формированию среднего класса;
- росту доли экономически активного населения, увеличению доходов граждан и сглаживанию диспропорции в благосостоянии различных социальных групп;
- созданию новых рабочих мест;
- разработке и внедрению технологических, технических и организационных новшеств;
- ликвидации монополии производителей, созданию конкурентной среды;
- мобилизации материальных, финансовых и природных ресурсов, которые иначе остались бы невостребованными, а также более эффективному их использованию;
- улучшению взаимосвязи между различными секторами экономики.

Именно поэтому можно утверждать, что социально-экономическое значение развития малого предпринимательства для экономики страны достаточно велико.

Литература: 1. Федеральный закон N 209-ФЗ «О развитии малого и среднего предпринимательства в Российской Федерации» от 24 июля 2007 г. – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://base.garant.ru/12154854/>; 2. Закон «Об индивидуальной трудовой деятельности» от 19 ноября 1986 г. – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr2184.htm>; 3. Денисовская А.А. Государственная политика в развитии и поддержке малого предпринимательства, на пути выхода из экономического кризиса / Сборник научных статей «Россия на пути выхода из экономического кризиса»/Институт бизнеса и права/ Офиц. сайт – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://www.ibl.ru/konf/130510/3.html>; 4. Юшкова О.О. Налогообложение субъектов малого предпринимательства/ Аудит и финансовый анализ// Официальный сайт – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://www.auditfin.com/fin/2002/1/ryushkova/ryushkova.asp>; 5. Малый бизнес и государственная поддержка / Федеральный портал малого и среднего предпринимательства// Официальный сайт – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://smb.gov.ru/statistics/>; 6. Малый бизнес и государственная поддержка сектора / Национальный институт системных исследований проблем предпринимательства// Офиц. сайт – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://www.nisse.ru/>; 7. Федеральная служба государственной статистики/ Офиц. сайт – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/enterprise/reform/>; 8. Что такое малое предпринимательство? / Официальный сайт – Электрон. изд. – Режим доступа: <http://www.lawru.net/podd/podd22.html>.

УДК 339.9

Киенко Л.В.

ГЛОБАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕШЕНИЕ

*Харьковский торгово-экономический институт Киевского
национального торгово-экономического университета
Науч. рук.: к.э.н., доцент Алексеева Т.И*

Глобальные проблемы затрагивают самые разные стороны жизни человеческого общества, в том числе мировую экономику и политику, межгосударственные и межнациональные отношения, массовое сознание людей. Глобальные проблемы находятся в центре внимания политических и общественных деятелей, литераторов и ученых – социологов, юристов, географов, медиков, физиков. Вместе с тем у этих проблем есть и ярко выраженный экономический аспект, который заключается в оценке ущерба, причиненного вмешательством человека в природу [1,2].

Погоня за максимальной выгодой, переход к интенсивному развитию производства сопровождались структурными кризисами, неравномерностью

развития, ростом конфликтности. Этому способствовал и скачек в военном деле, который поставил под угрозу жизнь самого человека как «биологического существа».

Существует ряд глобальных проблем, которые требуют совместного решения всеми странами мирового сообщества: проблема мира и разоружения; экологическая, демографическая, энергетическая, сырьевая, продовольственная проблемы; использование ресурсов Мирового океана; освоение космического пространства; проблема международного терроризма; проблема здоровья населения.

В настоящее время человечество все более отчетливо осознает необходимость радикальной перестройки взаимоотношений общественного производства и окружающей среды.

Конечно, региональные и локальные природоохранные мероприятия играют существенную роль в улучшении экологической ситуации, однако перемещения экологически вредных производств за границу и экспорт опасных отходов при условиях глобальной экологической взаимозависимости всех держав мира не уменьшают общего уровня негативного влияния антропогенных нагрузок на биосферу Земли, а лишь отдалают для стран-экспортеров сроки и изменяют формы опасных экологических последствий их хозяйственной деятельности.

Технологически сложное, многоименное материальное производство, особенно в развитых странах, теперь должно основываться на эколого-экономических принципах. В этом случае речь идет о выпуске высококачественной и конкурентоспособной продукции как с наименьшими затратами ресурсов, так и с минимальным вредом для окружающей среды.

По глобальной оценке Международного почвенного центра (Нидерланды), в результате антропогенной деятельности уже деградировано свыше 15% мирового суходола. В пределах этой площади около 6% земель разрушено водной эрозией, 28% – ветровой, свыше 12% – засолено через неправильное орошение, 5% – выведено из оборота в результате избыточного загрязнения химическими веществами и деструкции (уничтожение лесов, распашивания, строительство и тому подобное).

Подсчитано, что каждый час на планете 1700 акров продуктивных почв становятся пустыней через нерациональное использование, 5-6 видов животного и растительного мира исчезают, уничтожается свыше 3000 акров тропических лесов.

Данная ООН свидетельствует, что почти 900 млн. лиц в настоящее время проживают в засушливых регионах нашей планеты, где происходят процессы интенсивного опустынивания и истощение природных ресурсов. Социально-экономические и экологические потери при этом оцениваются в 40 млрд дол.: в частности, для стран Азии – 21 млрд., Африка, – девять, Северной Америки

и Австралии – по три, Европы – 1 млрд. дол. Приблизительно 100 стран испытывают негативное излияние опустынивания, причем 81 из них принадлежат к развивающимся странам, где население страдает еще и от бедности, болезней и голода. Следовательно, экологические проблемы в отмеченных странах тесно связаны с социально-экономическими последствиями.

Энергетическая проблема является в настоящее время самой острой. Из всей получаемой мировой экономикой первичной энергии только около 14% производится с использованием возобновляемых ее источников (водные и воздушные потоки, приливы и отливы, биомасса, солнечная радиация, геотермальные ресурсы). Более 6% потребностей в энергии удовлетворяется с помощью АЭС, а остальные 80% сжиганием невозобновляемых природных ресурсов – нефти, угля и газа. Проблема исчерпания запасов органического топлива затрагивает многие страны мирового сообщества.

Не менее важной глобальной проблемой является демографическая. Эта проблема оказывает влияние не только на положение отдельных стран мира, но и влияет на развитие мировой экономики и международных отношений. Эта проблема требует к себе серьезного внимания как ученых, так и правительств разных государств. Масштабы и темпы роста народонаселения, будучи самостоятельной глобальной проблемой, выступают и как фактор, который влияет на состояние других глобальных проблем, в частности на проблему бедности. Сегодня уровень жизни 1,5 млрд. человек (20% мирового населения) находится ниже прожиточного минимума, а 1 млрд. живет в условиях нищеты и голода. Определяющее значение в решении проблемы бедности имеет разработка странами, которые развиваются, эффективных национальных стратегий развития, которые опираются на использование внутренних ресурсов. Здесь необходимы реформы не только в производстве (индустриализация, аграрные реформы), но и в сфере образования, охране здоровья и т.д. Однако многие из этих стран не могут изменить свое положение без посторонней помощи. Ситуацию с бедностью усложняет безработица. В целом в мире насчитывается около 1 млрд. безработных, которые в основном живут в развивающихся странах.

Остро стоит проблема войны и мира. Мировые войны прошлого имели для человечества трагические последствия: общие людские потери в первой мировой войне составили 9 миллионов человек, а общая стоимость уничтоженных материальных ценностей измерялась в 30 миллиардов долларов; во второй мировой войне участвовало 40 государств и погибло свыше 50 миллионов человек, а ущерб составил 315 млрд. долл. Поэтому сейчас проблема войны и мира – один из главных вопросов мировой политики.

Особое место в ряду указанных проблем занимают глобальные аспекты здравоохранения и, прежде всего, противостояние наиболее опасным смертоносным пандемиям. Глобальный характер таких эпидемий, как СПИД в

условиях увеличения миграции населения, а также наркопотребления обуславливает постоянную угрозу состоянию общественного здоровья даже в странах и регионах с высоким уровнем жизни и социального обеспечения. В результате, проблема борьбы с наиболее опасными инфекционными заболеваниями, как в отдельных странах, так и в мире в целом, приобретает ярко выраженный политический и экономический оттенки, а также глобальный характер.

Глобальные проблемы касаются всего человечества, затрагивая интересы и судьбы всех стран, народов и социальных слоев. Они приводят к значительным экономическим и социальным потерям, а в случае обострения могут угрожать самому существованию человеческой цивилизации, они требуют для своего решения сотрудничества в общепланетарном масштабе. Например, форс-мажорные обстоятельства, которым сейчас подверглась Япония. Убытки от землетрясения в Японии, по данным властей страны, могут составлять от 14,5 до 34,6 миллиардов долларов. Эта оценка касается только застрахованного имущества, тогда как общая сумма убытков может оказаться значительно выше.

Анализ глобальных проблем на международном уровне дал возможность сделать следующие выводы:

1. Использование международного подхода к повышению ответственности за причиненный ущерб окружающей среде.

2. Выработка и реализация на национальном и международном уровне правовых и общеэкономических условий природопользования (стандартов, качества, норм, оплаты и т.д.).

3. Переход в течение следующих трех десятилетий мировой socioэкономической системы к качественно новому способу развития.

Качественно новый способ развития предполагает создание условий для глобального равновесия. Равновесие заставит отказаться от бесконтрольного потребления ресурсов, расточительства в материальной и духовной сферах, затратах на вооружение и т.д. [3].

Особенность глобальных проблем в том, что они могут быть решены лишь на основе усилий всех государств мира, ибо абсолютно все народы заинтересованы в спасении человечества от уничтожения в ядерной катастрофе, от болезней, вызванных загрязнением окружающей среды, распространением инфекционных заболеваний. Найти совместное решение этих проблем – значит обеспечить условия выживания всех народов и возможности дальнейшего поступательного развития цивилизации.

Литература: 1. Филиппенко А. С., Рогач О. И., Шнырков О. И. и др. *Мировая экономика*, 2-е изд., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 582 с.; 2. Суэтин А.А. *Мировая экономика. Международные экономические отношения*. – М.: КНОРУС, 2008. – 320 с.; 3. <http://www.milogiya2007.ru/mireconom2.htm>

Коваленко Р.С.
ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ТУРЕЧЧИНИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Зовнішньоторговельний сектор для Туреччини є одним з найважливіших джерел динамічного економічного розвитку країни. З одного боку, це пояснюється відносною недостатністю власної ресурсної бази, що обумовлює залежність турецької економіки від світового ринку (діяльність основних галузей турецької промисловості – від текстильної до електронної – у значній мірі визначається наявністю імпортованої сировини, енергоносіїв, напівфабрикатів). З іншого боку, експорторієнтованість економіки Туреччини, її значний промисловий потенціал визначають енергійну роботу місцевих фірм по просуванню своїх товарів на зовнішніх ринках. Саме тому головними завданнями для Туреччини є розширення наявних ринків збуту для експортної продукції й забезпечення на вигідних умовах вітчизняної промисловості необхідними видами сировини. Основними статтями турецького експорту є вироби з текстилю й готовий одяг, автомобілі, цитрусові, продукти харчування, запасні частини, металопрокат, вироби зі скла, сільгоспродукція. Основними статтями імпорту є нафта, нафтопродукти, газ, кольорові й чорні метали, устаткування, добрива, ліс і пиломатеріали [3].

На 2009 рік основними торговельними партнерами Туреччини є: Німеччина (товарообіг становить близько 16,8 млрд. дол. у рік), Італія (8,6 млрд. дол.), Великобританія (близько 7,1 млрд. дол.), США (7,1 млрд. дол.), Франція (6,9 млрд. дол.), Росія (близько 6,7 млрд. дол.), а також Нідерланди, Іспанія, Бельгія, Швейцарія, Китай, Японія, Іран, Саудівська Аравія. Така географія міжнародної торгівлі показує, що зовнішньоторговельні зв'язки Туреччини традиційно орієнтовані на західноєвропейський ринок. До 70% загального обсягу зовнішньої торгівлі Туреччини доводиться на країни ОЕСР і біля половини її зовнішньоторговельного обігу доводиться на країни-члени ЄС, що входять в ОЭСР. Із січня 1996 року Туреччина вступила в Митний Союз (МС) з ЄС, що позначилося на її торгівлі з європейськими країнами. Безсумнівно проявляються позитивні наслідки вступу Туреччини в МС із ЄС. Тут насамперед слід зазначити, що в структурі швидко зростаючого імпорту Туреччини з ЄС основний приріст доводиться на машини й устаткування, частка яких у загальному обсязі імпорту перевищила 40%, що свідчить про прискорення процесу оснащення турецької промисловості якісним сучасним устаткуванням і високими технологіями з ЄС. Крім того надалі ситуація стабілізувалася й турецький експорт у країни ЄС неухильно ріс.

Отже, особливістю імпортного режиму Туреччини є скасування всіх мит у торгівлі промисловими товарами між Туреччиною й країнами ЄС по при-

близно 15500 товарних позиціях, скасування мит на товари в рамках Європейської Асоціації вугілля й стали (132 товарні позиції), застосування в торгівлі із третіми країнами Єдиного митного тарифу (ЄМТ). Причому, середньозважений тариф повинен визначатися тільки критеріями захисту внутрішнього турецького ринку, і його розмір не повинен значно перевищувати тарифи, застосовувані в країнах ЄС. Зараз середньозважений розмір імпортного тарифу становить близько 5%. На думку фахівців, незважаючи на тенденцію зниження середньозваженого тарифу, його розмір залишається високим у порівнянні із застосовуваними тарифами в рамках ЄС. Особливістю експортного режиму Туреччини є скасування мит і податків (за винятком окремих сільгосптоварів), а також експортних субсидій, скорочення бюрократичних процедур при здійсненні експортні операції, зменшення кількості документів, необхідних для оформлення експорту, підвищення ролі й значимості галузевих союзів експортерів у регулюванні зовнішньоторгівельної діяльності. Ефективність імпорту, як втім, і експорту, багато в чому визначається його структурою [1].

В 2009 році в галузевій структурі імпорту Туреччини основне місце займали товари обробної й переробної промисловості – 54990 млн. дол. або 79,9% імпорту, продукція гірничодобування – 10887 млн. дол. (15,8%), сільгосппродукція, включаючи рибальство, – 2567 млн. дол. (3,7%) та інше – 0,5%. У галузевій структурі експорту 93,2% (43858 млн. дол.) доводиться на товари обробної й переробної промисловості, 5,4% (2545 млн. дол.) на сільгосппродукцію, включаючи рибальство, 1,2% (543 млн. дол.) на продукцію гірничодобування [3].

В останні роки в експорті країни зросла частка продукції машинобудування й металообробки, а також хімічної промисловості, що є результатом структурних змін турецької економіки й цілеспрямованої державної політики стимулювання експорту. Однак на першому місці як і раніше знаходяться, так називані традиційні споживчі товари – швейні, текстильні, шкіряні вироби, готовий одяг, взуття (у цілому близько 32% загального обсягу експорту).

В минулому році відзначалося збільшення турецьких закупівель майже по всіх товарних групах. Швидше всього зріс імпорт споживчих товарів, що призвело до підвищення їхньої частки в загальному обсязі імпорту в Туреччину. Частка засобів виробництва, навпаки, знизилася. У постачаннях з Туреччини відзначалося деяке скорочення питомої ваги сільськогосподарської продукції й невелике збільшення – промислових товарів [1].

У 2006 році Туреччина посіла 17-те місце у світі за розміром ВВП, що зростає на 5-7% щорічно впродовж останніх 5 років. До того ж, Туреччина не лише експортно-орієнтована країна. В ній значними темпами зростає внутрішнє споживання [3].

У березні 2008 року експорт Туреччини збільшився на 27,6% та досяг 11429 млн. дол., а імпорт збільшився на 26,9% і тепер становить 16792 млн. дол. У той самий період, дефіцит зовнішньої торгівлі виріс з 4278 млн. дол. до 5363 млн. дол., тобто на 25,4% [4].

Відзначається вагомість ЄС у структурі експорту Туреччини. У січні-березні 2008 року, порівняно з тим же періодом минулого року, експорт турецьких товарів до ЄС, що становив 16 937 збільшився на 26,6%. Доля країн ЄС становила 51,1%, в той час коли доля вільних зон Туреччини була 2,4%, а на інші країни приходилось 46,5%.

У січні-березні 2008 головним партнером Туреччини з експорту була Німеччина з показником 3402 млн. дол., що також виріс на 25,1%. У березні 2008 року експорт у Німеччину становив 1166 млн. дол. – ріст на 12,9%, порівняно з аналогічним періодом 2009 року. За Німеччиною слідують Італія(705 млн. дол.), Великобританія(677 млн. дол.), Франція(598 млн. дол.), Росія(598 млн. дол.) та Арабські Емірати(510 млн. дол.) [4].

На початку 2008 року країни-члени ЄС найбільш активно імпортували товари до Туреччини на суму 18 996 млн. дол., за ними слідують інші європейські країни – 10598 млн. дол., країни Азії – 13517 млн. дол. та ВЕЗ Туреччини – 510 млн. дол. У березні 2009 Туреччина активно імпортувала свої товари та послуги у Росію – 2483 млн. дол., Німеччину – 1633 млн. дол., Китай – 1308 млн. дол., Італію – 974 млн. дол. та США – 864 млн. дол.

Частка держав – членів ЄС й ЕАСТ у турецькому експорті знизилась, а країн – членів ОЕСР, що не входять у зазначені європейські угруповання, – зросла. У якості турецьких товарів небагато підвищилася роль держав СНД і ЗСТ. Усталили свої позиції як імпортерів турецьких товарів США, Великобританія, Франція й Італія. Німеччина, Нідерланди й Іспанія скоротили свою участь в експорті розглянутої країни. Зменшилася роль країн ОЕСР і ЗСТ у сукупних турецьких закупівлях. Частка Німеччини, США, Франції, Великобританії, Японії й Нідерландів скоротилася, а Росії й Італії – виросла.

Література. 1. *Актуальні проблеми економіки: періодичний журнал.* – №2(44). – 2005. – с. 76. 2. *«Зовнішні справи»: періодичний журнал.* – № 12. – 2007. – с. 49. 3. <http://www.sesrtcic.org/> Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries – SESRTCIC. 4. <http://www.turkstat.gov.tr/> – *Держкомстат Туреччини, офіційний веб-сайт*

Ковецька І. Р.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО СОТ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: д.е.н., проф. Пузанов І.І.

Одним з очікуваних наслідків приєднання України до СОТ була надія на збільшення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну. Тому сприяла позитивна динаміка попередніх років: у 2005 році чистий приріст склав 7,8 млрд. дол. США, у 2006 році – 4,7 млрд. дол. США, у 2007 році – 7,9 млрд. дол. США (рис. 1).

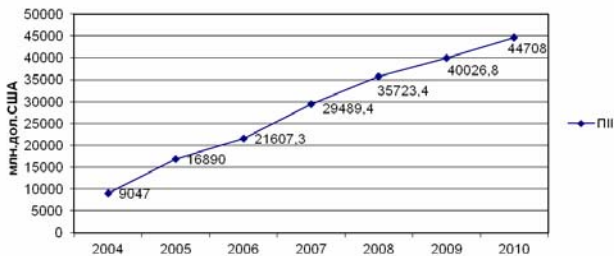

Рис. 1. Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в Україну за 2004-2010 рр [1].

За 2008 рік в Україну було залучено іноземних інвестицій на суму 6,2 млрд. дол. США. Зазначимо, що такий приріст був сформований за перше півріччя 2008 року, а свого максимуму досяг у другому кварталі, тобто коли Україна офіційно стала членом Світової організації торгівлі. У другому півріччі 2008 року негативні процеси, що відбувались у світовій економіці, почали відчуватись в Україні, де вони набули стрімкого та жорсткого характеру. Так, уповільнилось зростання валового внутрішнього продукту – з 6,1% (до відповідного періоду минулого року) за першу половину 2008 року до 2,1% в цілому за рік. Індекс промислової продукції впав з 7,7% за січень-червень до – 3,1% за рік. З червня по грудень 2008 року гривня відносно долара США девальвувалась майже на 60%. Зрозуміло, що за таких умов відбулося суттєве погіршення інвестиційного клімату в Україні, що знайшло своє відображення в уповільненні темпів зростання інвестицій у 2009 році (приріст 4,3 млрд. дол. США). У 2010 р. ситуація дещо покращилась, засвідчивши зростання ПІІ на 4,7 млрд. дол [2, с. 32].

Сподіваємося, що це тимчасові труднощі і питання збільшення іноземних інвестицій в економіку України є справою найближчого часу, коли еко-

номічна ситуація набуде стабільного характеру. Поки орієнтиром може слугувати історичний досвід країн-сусідів України, що вступили до Організації раніше.

Наприклад, у країнах Східної Європи відбулося зростання іноземних інвестицій після вступу до СОТ. Так, за даними UNCTAD, у Болгарії в наступний після вступу до СОТ рік ПІІ зросли у 4,6 рази, а у Словенії через рік після вступу вони зросли в 2,2 рази. В Естонії після вступу до СОТ ПІІ збільшились з 305 млн. дол. США у 1999 році до 542 млн. дол. США у 2001 році. Важливим стимулятором до залучення іноземного капіталу в Україну повинні стати зобов'язання України щодо дотримання прав інвесторів та захисту інтелектуальної власності, які є одними із складових частин договірно-правової системи СОТ [3].

Сам факт приєднання України до СОТ не є гарантом автоматичного притоку капіталу до країни. Він означає, що країна приймає систему зобов'язань та правил СОТ, які мають стати складовою частиною у формуванні державної політики, що, безумовно, поліпшує привабливість та прозорість українського ринку. Але на інвестиційний клімат впливають також інші важливі фактори: макроекономічна ситуація, політична стабільність та інше. В даному сенсі, важливими є зусилля Уряду для загального покращання інвестиційного клімату в Україні. Так, для поліпшення ситуації та забезпечення проведення державної політики у сфері сприяння іноземному інвестуванню національної економіки у січні 2009 року було утворено Національне агентство України з іноземних інвестицій та розвитку. Ведеться активний пошук іноземних партнерів для модернізації промислових секторів економіки та інфраструктури [3].

Крім того, для зменшення ймовірних ризиків від членства України у СОТ національна економіка потребує оптимізації державного регулювання ввозу та вивезення капіталу у формі інвестицій. Українське чинне законодавство недостатньо регламентує цей процес. У той же час в умовах дефіциту капіталовкладень всередині країни доцільно дослідити можливість тимчасового законодавчого обмеження вивезення вітчизняного капіталу за кордон у межах проектів, які сприяють просуванню вітчизняного експорту, наприклад, товаропровідна і збутова мережа, переробка української сировини, надання сервісних послуг з обслуговування техніки тощо. Одночасно необхідно звільнити від оподаткування прибуток, отриманий за межами України, який спрямовується на розвиток виробництва всередині країни.

Виходячи із світового досвіду, який варто застосувати в Україні, загальний порядок регулювання іноземних інвестицій може передбачати право місцевих органів влади на надання додаткових пільг іноземному капіталу в межах їхньої компетенції. Разом з тим вони повинні також гарантувати виконання своїх зобов'язань українськими учасниками спільних підпри-

емств, особливо на початку реалізації інвестиційних проєктів. Це дозволить вирішити проблему недостатності достовірної інформації про потенційних партнерів і їхню надійність, що ускладнює іноземному капіталу вибір конкретних інвестиційних програм та українських контрагентів.

Література: 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну за 2004-2010 рр. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 2. Кобута І., Жигадло В. Один рік України у СОТ. – К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2009. – 44 с.; 3. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad.org/>.

* * *

УДК 341.9

Комнатная Ю.А.

**ВЗГЛЯДЫ ДМИТРИЯ ИВАНОВИЧА КАЧЕНОВСКОГО
НА ПРОБЛЕМУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО
ЧАСТНОГО ПРАВА И ЕГО МЕСТА В СИСТЕМЕ ПРАВА
В ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ ДОКТРИНЕ**

Национальный исследовательский университет «БелГУ

В условиях активно развивающихся международных экономических отношений, интернационализации мирового хозяйства, разрешение проблем правового регулирования трансграничных частноправовых отношений приобретает первостепенное значение. В настоящее время продолжается поиск путей систематизации коллизионных норм и унификации норм международного частного права, по-прежнему остро стоят вопросы признания и практического применения иностранного права в качестве регулятора отношений, осложненных иностранным элементом. Однако до сих пор в науке не решен вопрос о правовой природе международного частного права. В данной связи актуальным является обращение к истории становления и развития отечественной доктрины коллизионного права в дореволюционный период, когда она не только отражала проблемы правового регулирования отношений, осложненных иностранным элементом, но и сыграла определяющую роль в формировании его норм и институтов, вошедших в национальное законодательство.

Одним из первых в отечественной правовой доктрине вопрос унификации норм международного частного права затронул профессор Харьковского университета Дмитрий Иванович Каченовский (1827–1872) в своем курсе международного права [1], где он коснулся темы дуализма последнего. Д.И. Каченовский, будучи представителем западников, придерживался в своих научных исканиях практического направления английской школы. Так, определяя цель международного права, он отмечал, что она «состоит в том, чтобы обеспечить порядок... поддержать всемирно-гражданский оборот...» [1, с. 19]. Тем самым ученый относил и частные отношения к предмету регу-

лирования международного права. Касательно субъектов международного права Д.И. Каченовский писал следующее: «Сюда же принадлежат и частные лица, т.е. подданные разных государств, когда они ведут сношения и вступают во взаимные споры под влиянием личных интересов» [1, с. 20]. Исходя из этого утверждения, можно также прийти к выводу о том, что ученый не видел необходимости обособлять регулирование частных отношений, возникающих между гражданами различных государств в отдельную систему, так как все, что происходило вне пределов государства – это, по его мнению, уже была сфера международного права. Можно сказать, что ученый признавал за данными отношениями исключительно международно-публичный характер. При рассмотрении понятия международного права, анализируя труды западных ученых, Д.И. Каченовский отмечал: «Некоторые публицисты делят его (международное право), по различию субъектов, на две части, именно: на публичное и частное... второе касается всемирно-гражданского оборота, т.е. юридических отношений между подданными разных государств. Кант называет эту последнюю часть международного права всемирно-гражданским или космополитическим правом» [1, с. 20-21]. Сам автор все же сомневался в правильности этого деления, так как считал его невозможным по данному основанию. Вот, что писал по этому поводу Д.И. Каченовский: «Соглашаясь, что упомянутое деление имеет на своей стороне некоторое основание, но в международном праве трудно и едва-ли возможно разграничить резко публичные и частные элементы. Спорное дело подданных, не окончено обыкновенным путем, т.е. примирением и судебным приговором, оно решается в последней инстанции по взаимному соглашению правительств. Охранение и защита граждан при всех формах правления принадлежит верховной власти, которая действует в этих случаях именем государства» [1, с. 21]. Фактически ученый озвучил то, что будет волновать не одно десятилетие его коллег-международников. Относительно соотношения гражданского и международного права Д.И. Каченовский отмечал следующее: «Отношение права гражданского к международному определить также легко. Подданные отдельных государств вступают в разнообразные связи вне отечества... Отсюда необходимо обеспечить всемирно-гражданский оборот. При сходстве гражданских законов действующих в Европе этого можно достигнуть без особых жертв. Всемирно-гражданское уложение признается полезным и нужным, по крайней мере, для христианского общества...» [1, с. 39]. Тем самым, ученый выступал за создание единого международного документа, который должен был урегулировать все спорные частные отношения. Однако, исходя из схожести частного права европейских государств, имеющего в некоторой степени одно основание, ученый предлагал следующее: «...пока нет надобности издавать всемирный кодекс; достаточно сличить гражданские и торговые законы различных

государств, сгладить в них противоречия и уравнивать в юридическом и общественном отношении иностранцев с подданными» [1, с. 71]. Возможно, Д.И. Каченовскому этот путь представлялся более легким, однако, оказалось, что данное решение практически невыполнимо, и это гораздо сложнее, чем попытка создания единого международного акта. Хотя, предложение уравнивать иностранцев с отечественными гражданами в гражданских правах нашло свое отражение, как в теории международного права, так и в законодательстве многих государств.

Таким образом, Д.И. Каченовский выявил все спорные моменты коллизионного права, определив на будущее его предмет и проблемы, которые нуждались в дополнительном исследовании и разрешении. Автор не останавливался на решении конкретных казусов, не рекомендовал правовых конструкций для решения споров, однако в своей работе установил круг вопросов, которые впоследствии станут основными в определении природы и места коллизионного права в системе права. Кроме того, исследователь предложил интересное и оригинальное решение коллизий гражданских законов. Это решение явилось следствием его идеи о кодификации норм международного права, на основании которой он советовал объединиться для совместной работы ученым разных государств. Более того, возникший по его инициативе Институт международного права в дальнейшем занимался именно этим вопросом. Современные ученые в области международного частного права редко упоминают Д.И. Каченовского как исследователя вопросов доктрины о коллизионном праве, что кажется нам несправедливым, так как им были озвучены основные проблемы и ключевое решение урегулирования конфликтов, к которому стремится и современное международное сообщество.

Статья подготовлена в рамках гранта РГНФ по проекту 11-33-00365а2.

Литература:

1. Каченовский Д.И. Курс международного права. – Харьков, 1863.

УДК 339

Коньшина О.В. ІНВЕСТИВАННЯ ТНК В УКРАЇНУ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

*ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.е.н., доц. Лантух І.В.*

Формування єдиної світової спільноти на сучасному етапі зумовило перехід більшості країн до політики відкритості у багатьох сферах, включаючи й економічну, що надало нових можливостей розвитку та створило принци-

пове нове середовище діяльності для компаній. Закономірним наслідком цього стала поява ТНК, що розглядають світ як єдиний глобальний ринок та діяльність яких не обмежується кордонами однієї країни. Зараз відбувається фактично новий історичний період розвитку нашої цивілізації: стара піраміда світоустрою, в якій головним суб'єктом міжнародних відносин була держава, руйнується, в той же час будується нова – в її основі ТНК [1, с. 5-6].

На даний момент в світі налічувалося більше 82000 ТНК, що мають у своєму складі 810000 дочірніх структур в різних країнах. Найбільшою нефінансовою ТНК є General Electric, активи якої складають 795337 млн. доларів, тобто є порівняними з ВВП таких країн як Нідерланди, Мексика та Республіка Корея. Сто найбільших ТНК володіють 1,7 трлн. доларів у своїх іноземних філіях, що становить 20% світових іноземних активів. Близько 40% світової торгівлі здійснюється всередині ТНК, на ТНК припадає 10% світового ВВП [7].

Володіючи настільки значними фінансовими ресурсами та виробничими потужностями ТНК перетворилися на наймогутніших суб'єктів міжнародних економічних відносин. В таких умовах вони, здійснюючи інвестиційну діяльність, справляють величезний вплив на країни-реципієнти їх інвестицій, іноді вдаючись до прямого втручання у внутрішні справи держав [3, с. 220].

Однак сучасна система міжнародних економічних відносин побудована не на протидії діяльності ТНК, а на узгодженні інтересів з сторін – країни-базування, ТНК та країни-реципієнта. Саме цей підхід є найбільш конструктивним, що довели приклади ряду країн, що розвивається. Провідними дослідниками діяльності ТНК та транснаціоналізації є Р. Вернон, Канаме Акамацу, С. Хаймер, Р. Коуз, Дж. Даннінг, Дж. Гільярд, серед інших дослідників необхідно виділити Кочетова Е. Г., Лібман А., Ромашкіна Т. В., Данильченко А. В., Мовсесяна А. Г. Проблеми ТНК серед українських вчених активно досліджували Філіпенко А. С., Рогач О. І., Пехник А. В.

Для України таке дослідження є досить важливим: з одного боку, економічне зростання України пов'язують саме з залученням ПІІ від ТНК, з іншого боку, ті ТНК, що вже діють на території України вчинили неоднозначний вплив на економіку країни, тож механізми регулювання їх діяльності вимагають суттєвої корекції.

Відповідно до підрахунків Європейського банку реконструкції та розвитку кумулятивний показник обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні на душу населення станом на початок 2010 року склав 1000 дол. США на душу населення тоді, як у Чехії – 7418 дол., Болгарії – 6226 дол., Казахстані – 3706 дол., Польщі – 3155 дол., Румунії – 2 350 дол [6].

Україна через значні інвестиційні ризики, що погіршують інвестиційний клімат, не повністю реалізувала власний потенціал. Динаміка залучення іноземних інвестицій до країни до кризи мала стійку тенденції до

зростання, однак в 2008 році інвестиційний потік значно зменшився. Найбільшою проблемою українського інвестування є неоптимальна структура інвестицій. По-перше, 22% інвестицій складають надходження з Кіпру, ще 5% з Віргінських островів – це свідчить про те, що дані надходження є фактично українським капіталом, що повертається через «податкові гавані» [8]. Інвестиції в фінансовий сектор та лізингові послуги вдвічі більші за інвестиції в реальний сектор економіки, тобто такі ПІІ спрямовані на отримання короткострокового прибутку, а не створення підґрунтя для стійкого економічного розвитку.

ТНК включилися до процесу іноземного інвестування України не достатньо активно. Це викликано рядом причин: недосконалістю податкового законодавства, надмірним втручанням держави в справи бізнесу, відсутністю гарантій виконання контрактів. Однак, зважаючи на величезний внутрішній ринок, природні ресурси, кваліфіковані людські ресурси та значну виробничу базу можна очікувати розширення діяльності ТНК в Україні. Для оптимізації співпраці з ТНК держава має з самого початку визначити власні пріоритети (бажано перевести їх у вигляд ряду макроекономічних показників), і будувати політику відносно ТНК, виходячи з зазначених цілей. Для України це – зростання національного доходу, оптимізація платіжного балансу, створення передумов для входження в ЄС. Відповідно до цього найкращим механізмом стимулювання діяльності ТНК є загальне покращення макроекономічного середовища, оновлення та розвиток матеріальної інфраструктури, оптимізація податкової системи. Такі дії збільшать привабливість України для інвесторів більше, ніж хаотичне введення податкових чи фінансових пільг, а подолання корупції, систематизація та оптимізація впливу держави на ведення бізнесу є першочерговими завданнями для забезпечення економічного зростання [4].

Що ж до перспектив роботи підприємств з іноземними інвестиціями в Україні, можна прогнозувати збільшення темпів росту інвестування, однак задля підвищення їх продуктивності необхідний ряд виважених реформ з регулювання інвестиційної діяльності. По-перше, мають стимулюватися саме довгострокові інвестиції в ті галузі, що мають перспективу до розвитку. По-друге, має бути введена система захисту від поглинання іноземними компаніями перспективних підприємств стратегічно важливих галузей (енергетика, газопостачання, авіаційна галузь) [2].

Замість того, щоб надавати фіскальні чи інші фінансові пільги, краще забезпечити стабільний розвиток економічного середовища, мінімізувати інвестиційні ризики – «встановити правила гри», що будуть цікаві інвесторам та забезпечать захист національних інтересів України.

Література: 1. Дементьева А. Г. *Современные условия глобализации и роль транснациональных корпораций // Инициативы XXI века – №1 – 2010 – С. 5-6,*

2. Концепція Державної цільової програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки – доступно з <http://www.in.gov.ua>, 3. Міжнародні стратегії економічного розвитку: Підручник / Макогон Ю. В. Лукьяненко Д. Г., Пахомов Ю. М.– Київ: «Освіта України», 2009 – 420 с., 4. Пехник А. В. Механізм узгодження інтересів ТНК зі стратегічними пріоритетами національної економіки / автореф. дис... канд. екон. наук: – Т. ТАНГ, 2005. – 20 с., 5. World Investment Report 2009 TNC, Agricultural Production and Development, 6. www.ukrstat.gov.ua – Державний комітет статистики України, 7. www.unctad.org – статистичні бази ЮНКТАД, 8. www.in.gov.ua – офіційний сайт Державного агентства України з інвестицій та розвитку

УДК 339.972

Косиневская И.С., Нгуен Вьет Хунг

ВЬЕТНАМ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Вьетнам – одна из стран, где происходят радикальные институциональные преобразования. В этом его, несомненное сходство с бывшими социалистическими странами Восточной Европы и с Украиной. Но Вьетнам значительно отличается от них методами и идеологией преобразований, а также их скоростью.

Экономические успехи Вьетнама, высокие темпы роста его экономики в 90-е годы говорят об общей эффективности «вьетнамского пути» реформ. Поэтому изучение опыта Вьетнама в этом отношении представляется важным и для экономической науки, и для практики. Одна из отличительных особенностей вьетнамских реформ – активное участие в международных экономических отношениях, которые, в свою очередь, оказывают влияние на результаты экономических реформ.

Важным является выявление степени вовлечения Вьетнама в международные экономические отношения, в том числе значения внешней торговли и иностранных инвестиций в новой экономической обстановке, сформировавшейся в ходе экономических реформ.

Вьетнам, Социалистическая Республика Вьетнам (СРВ) – государство в восточной части полуострова Индокитай в Юго-Восточной Азии. В 1945 г. Лига борьбы за независимость Вьетнама объявила об образовании независимой Демократической Республики Вьетнам [10].

Успехи экономических реформ во Вьетнаме общеизвестны. За последнее десятилетие, образно выражаясь, построен второй Вьетнам. Ведь еще на рубеже 70–80-х годов – и это признавала официальная статистика – страна испытывала огромный дефицит в продовольствии, товарах народного потребления, промышленных изделиях.

Важную роль в проведении экономической реформы сыграл пересмотр внешнеэкономической стратегии государства. Расширилось число участников экспортно-импортных операций, увеличился объем внешней торговли. В страну начала поступать валютная выручка, а новый, более справедливый, порядок ее распределения стимулировал возникновение и развитие производства, ориентированного на внешний рынок.

Вьетнам привлекает зарубежных бизнесменов, так как представляет собой емкий рынок, не предъявляющий высоких требований к качеству товаров. В импорте повысилась роль средств производства (до 33% сравнительно с 22% в 1992 г.) и снизилась доля товаров широкого потребления (11% против 14%) [10]. Импорт Вьетнама характеризуется высоким удельным весом готовой продукции. Основу импорта составляют машины, оборудование, электронная техника, автомобили, бензин, лекарственные препараты, прокат стали, химические удобрения, пластмассы.

Ввиду резкого падения мировых цен на товары экспортной группы Вьетнама, при сохраняющемся спросе на импортные товары, предотвратить сокращение валютных поступлений извне не удалось. В результате страна испытывает трудности с платежным балансом. Внешняя задолженность Вьетнама составляет свыше 11 млрд. долл. США [9]. Тем не менее, темпы роста промышленного производства остаются высокими, объемы экспорта растут, увеличиваются валютные поступления и приток иностранных инвестиций, поэтому прогнозные данные относительно перспектив развития Вьетнамской экономики благоприятные.

В настоящее время Украина не входит в число главных торгово-экономических партнеров Социалистической Республики Вьетнам. Однако, богатый опыт многопланового взаимодействия, традиционно дружественные взаимоотношения наших стран позволяют Вьетнаму и Украине выйти на уровень стратегического партнерства.

Конкретные цели совместной работы были определены в межправительственной Декларации о содействии торгово-экономическому и научно-техническому сотрудничеству, подписанной в ноябре 1997 г. Путь к этому – активизация деловых контактов, создание эффективного механизма взаимных расчетов и удобных транспортных схем.

На основе действующих совместных предприятий предусматривается развитие сотрудничества в металлургии, машиностроении, электронике, судостроении, химической, микробиологической, фармацевтической промышленности, сельском хозяйстве, рыболовстве, переработке сельскохозяйственных и морепродуктов, строительстве и связи. В области науки и техники согласовано более 20 приоритетных направлений сотрудничества. Ряд совместных разработок уже внедрен в практику. Намечено также совместное создание технологических линий пилотного и опытного производства.

Заслуживает рассмотрения практика привлечения иностранных инвестиций в экономику Вьетнама. Для решения задач развития страны на период до 2010 г. требуются капитальные вложения в сумме не менее 40 млрд. долларов США, а внутренние накопления в лучшем случае смогут обеспечить четвертую часть необходимого. Поэтому без использования иностранных капиталовложений не обойтись [9].

Прямые иностранные инвестиции во вьетнамскую экономику растут быстрыми темпами. За последние 13 лет было реализовано свыше 2 700 проектов из 53 стран с общим регистрационным капиталом 36,4 млрд. долл. США. Все эти проекты иностранных инвесторов в той или иной мере отвечают интересам и возможностям развития вьетнамской экономики, обеспечивают передачу относительно новой техники и технологии, позволяют создавать ежегодно около 18 тысяч рабочих мест. Осуществленные проекты начали приносить стране сотни миллионов долларов.

Основными инвесторами являются страны Юго-Восточной Азии (Сингапур, Тайвань, Япония) и промышленно развитые страны (Европейского Союза, США). Также крупным инвестором продолжает оставаться Россия. В некоторых проектах участвует Украина [2]. Сотрудничая с Вьетнамом, иностранные инвесторы способствуют образованию новых отраслей промышленности и усилению других секторов, которые играют важную роль в экономике страны. Этими секторами являются нефть, телекоммуникации и транспорт.

Кроме иностранных инвестиций, увеличивается количество вложений внутренних инвесторов, что способствует укреплению позиций национальных производителей.

Как известно, важным регулятором привлечения иностранных инвестиций служит налоговая система. Поэтому правительство Социалистической Республики Вьетнам подписало более чем с 40 государствами соглашения об устранении двойного налогообложения, в значительной степени облегчившие передвижение товаров и инвестиций.

Зарубежные и государственные капиталовложения, направляемые в первую очередь в промышленность и сферу услуг, тяготеют преимущественно к крупным городам – Ханюю, Хайфону и Хошимину. Таким образом, усугубляется дисбаланс в доходах ведущих центров урбанизации и остальной части страны.

Начиная с 2000 года, вьетнамская экономика приобрела динамичный рост. Способствует развитию и правительство Вьетнама, которое методично направляет интеграционный процесс экономики в региональные и мировые процессы, принимая участие в международных торговых и экономических организациях, а также международных валютно-кредитных организациях, таких как АСЕАН, Европейско-Азиатский форум, АТЕС, МВФ, Всемирный

банк. Кроме этого, Вьетнам является членом ООН и активно принимает участие в работе всех ее комиссий. В целях повышения конкурентоспособности товаров, производимых в зоне АСЕАН, а также создания условий для привлечения инвестиций в этот регион, были предприняты поиски новых форм промышленного сотрудничества.

Меняющаяся экономическая ситуация в мире, выполнение странами АСЕАН обязательств перед ВТО, создание предпосылок для реализации идеи создания зоны свободной торговли и зоны инвестиций АСЕАН потребовали изменения ряда параметров, на которых основывались существовавшие промышленные программы сотрудничества.

Таким образом, для повышения конкурентоспособности своей экономики, стабильного экономического роста и повышения жизненного уровня населения, Вьетнаму необходимо эффективно использовать все источники финансирования: внутренние и иностранные инвестиции, кредиты региональных и международных валютно-кредитных организаций, финансовую помощь, и преимущества от участия в региональных интеграционных объединениях.

Вьетнаму предстоит преодолеть трудности, связанные, прежде всего, с многовековой отсталостью в экономическом и научно-техническом развитии.

Литература: 1. Аносова Л.А. *Промышленность Демократической Республики Вьетнам*. – М.: Прогресс, 1993. – 90 с.; 2. Банк международных расчетов – <http://www.bis.org>.; 3. Во Дай Лыок. *Вьетнамская модель экономического развития*. – СПб.: Изд-во «Глаголь», 2010. – 80 с.; 4. Воронин А.С., Огнетов И.А. *Социалистическая Республика Вьетнам. Справочник*. – М.: Финстатинформ, 2007. – 207 с.; 5. Деоник Д.В. *История Вьетнама, ч. 1*. – М.: Просвещение, 2006. – 285 с.; 6. Исаев М.П., Пивоваров Я.Н. *Очерк аграрных отношений во Вьетнаме*. – М.: Альпина, 1997. – 129 с.; 7. *История Вьетнама*. – М.: Просвещение, 2010. – 360 с.; 8. Мазаев А.Г. *Аграрная реформа в Демократической Республике Вьетнам*. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 2009. 117 с.; 9. *Международный валютный фонд* – <http://www.imf.org>.; 10. *Мировой банк* – <http://www.worldbank.org>.; 11. Нгуен Фи Хоань. *Экономика современного Вьетнама*. – СПб.: Питер, 2010. – 137 с.; 12. *Новая история Вьетнама*. – М.: Прогресс, 2009. – 238 с.; 13. *Расторгуев В.С. Финансы и кредит Демократической Республики Вьетнам*. – М.: *Международные отношения*, 2007. – 256 с.; 14. *Реформа и обновление экономики во Вьетнаме*. – М.: Просвещение, 2006. – 84 с.; 15. Тригубенко М.Е. *Рынок Вьетнама: пути развития*. – М.: Азимут – Центр, 2007. – 88 с.; 16. Фридланд В.М. *Экономика Северного Вьетнама*. – М.: Фортуна, 2001. – 126 с.; 17. Ху Куок Ви, Тригубенко М.Е., Аносова Л.А. *Вьетнам. Справочник*. – М.: Финстатинформ, 2003. – 253 с.

Кривуц Ю.Н.
Ж.-Б. СЭЙ О СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛЕ

ХНУ имени В.Н.Каразина
Жан-Батист Сэй решительно еще современен
А. Вольфельспергер

Ж.-Б. Сэй (1767–1832), прежде чем увлечься научными изысканиями, длительное время проработал в сфере обращения и производственного предпринимательства, даже был собственником текстильной мануфактуры в округе Па-де-Кале. Жизненный опыт приобщил его к экономическим проблемам. Знакомство же с классическим трудом А.Смита «Исследования о природе и причинах богатства народов» оказало решающее влияние на творчески ориентированного француза. Свобода труда, предпринимательской деятельности и торговли становится лейтмотивом его произведений. Свои наблюдения, теоретические находки и рекомендации он излагает в статьях на страницах периодических изданий. Одно из них он с течением времени возглавляет. Незаметно даже для самого себя Ж.-Б. Сэй – лидер, а затем и признанный глава кружка республиканцев. Он инициатор и блестящий комментатор экономических сочинений, поступающих из Англии. Его имя становится известно в правительственных кругах. Ж.-Б. Сэя назначают членом Комитета финансов. После выхода в свет в 1803 г. «Трактата по политической экономии» с автором встречается первый консул, но его предложение принять участие в разработке финансовой политики Франции отвергается. Ж.-Б. Сэй категорически против чрезмерного налогового бремени и расточительности власть имущих.

Широко известная в обществе и политических кругах личность покидает страну. Возвращается в Париж лишь в 1813 г. По поручению нового правительства Ж.-Б. Сэй отправляется на Британские острова для изучения опыта организации промышленного производства. Результаты поездки были изложены в книге «Об Англии и англичанах» (1816 г.). Не менее важными для автора оказались встречи с профессорской элитой, в частности, с Д. Рикардо.

На родине Ж.-Б. Сэй перерабатывает, дополняет и многократно переиздает «Трактат», читает лекции по политической экономии, а с 1830 г. возглавляет кафедру политической экономии во Французском колледже. В центре внимания – предпринимательская деятельность, ее экономические аспекты. Успехи производственно-хозяйственной деятельности, как и результаты труда наемных рабочих, Ж.-Б. Сэй в отличие от физиократов считает производительными, а доходы этих экономических субъектов – зависимыми от соотношения спроса и предложения.

В главе V «Теория сбыта» читаем: «Предприниматели в разных отраслях промышленности говорят обыкновенно, что не трудно произвести, а трудно продать, что можно всегда произвести достаточное количество товаров, если легко найти им верный сбыт» [1, с. 42].

По мнению автора «Трактата», проблема решается достаточно просто, если меньше производителей и больше потребителей. «... хороший знак, коли в магазинах не хватает товаров» [1, с. 44], наблюдается их дефицит. В такой ситуации сбыт произведенных продуктов «легче ... и обширнее».

Хозяйственная практика свидетельствует о том, что, во-первых, производить все необходимое и, во-вторых, в количествах достаточных для полного удовлетворения потребностей в том или ином экономическом благе в большинстве случаев нереально. В главе VI «Свойство и употребление денег» автор не без оснований замечает: «Во всяком мало-мальском цивилизованном обществе никто не может производить сам все, что ему нужно, редко бывает даже, чтобы одно и то же лицо производило какой-нибудь предмет весь сполна» [1, с. 51]. Это касается не только конкретного физического, но и юридического лица, занимающегося предпринимательской деятельностью.

При отсутствии самой возможности производства отдельных товаров (прежде всего нет необходимых минерально-сырьевых ресурсов) или производственные мощности ограничены, из-за чего спрос полностью не удовлетворяется, существует единственный вариант решения проблемы: обмен с близкими и /или дальними соседями продуктами, «которые...нужны».

Признав целесообразность обмена правильным решением, партнеры должны «руководствоваться в каждом... случае принципами свободы» [1, с. 48]. Они дают право свободного выбора торгового партнера и пользоваться выгодами от международного обмена, с одной стороны, а с другой стороны обязывают не устанавливать нормы внутреннего права, препятствующие торговле и ущемляющие экономические интересы контрагентов по международным сделкам купли-продажи.

Ж.-Б. Сэй вслед за А. Смитом выступает сторонником доктрины свободной торговли, остро критикуя протекционистскую систему.

Ввоз иностранных товаров благоприятен, благодарен и экономически оправдан. Автор «Трактата» иллюстрирует этот тезис следующим примером: «Англичанам важно... сбывать во Францию по хорошей цене свои колониальные товары. Следовало, несмотря на войну, не мешать этому. Тогда французы вместо того, чтобы тратить 50 млн. на сахар, тратили бы на него только 25 млн., а другие 25 млн. остались бы у них ежегодно для покупки необходимых продуктов [1, с. 49].

Предприниматели лучше, чем правительство, знают, какие товары производить и какие покупать, поскольку руководствуются коммерческими интересами: продать – дороже, купить – дешевле.

Такой аргумент, считает Ж.-Б. Сэй, применим и к внешней торговле. Те, кто выступает против импорта иностранных товаров под предлогом защиты отечественного производителя, «в действительности же защищают лишь свой частный интерес», а не национальный.

Ученик А.Смита выступает против торговли «по исключительному праву», которое предоставляет правительство той или иной компании по своему усмотрению. Подлежит осуждению как искусственная монополия с колониями и заморскими территориями, так и субсидии («подъемные») на экспорт отдельных товаров. По твердому убеждению Ж.-Б. Сэя, регулятором может и должен выступать принцип, сформулированный в 1758 г. на ассамблее школы физиократов Жаном-Клодом Гурне (1712-1759): «Laissez faire, laissez passer» («Позволяйте делать, что хотят, позволяйте идти, куда хотят»).

Исходя из содержания этого принципа, Ж.-Б. Сэй на основе анализа фактов вмешательства государства в торговлю, в частности зерном, делает исключительной важности вывод: когда ощущается в стране недостаток того или иного продукта, надо не запрещать, а стимулировать свободное ведение свободной торговли.

Наглядно это можно показать на примере двух условных стран А и В, обменивающихся товарами x и y при отсутствии всех и всяческих барьеров при их перемещении между государствами (см. табл. 1).

Таблица 1

Эффект свободной торговли

Характеристика условий торговли	Страна А		Страна В	
	Товар X, тыс. шт.	Товар y, тыс. шт.	Товар x, тыс. шт.	Товар y, тыс. шт.
Автаркия	20	15	12	70
Свободная торговля	30	20	20	80
Прирост объемов потребления	+10	+5	+8	+10

Как свидетельствуют данные таблицы, обе страны оказываются в выигрыше. По-иному выглядит ситуация обмена в условиях протекционизма. По твердому мнению Ж.-Б. Сэя, «Жандармы и полицейские не снабжали рынки продуктами питания». Автор «Трактата», вне сомнения, использовал гиперболический прием: жандармы и полицейские никогда и нигде не занимались товарообменными операциями, а социально уполномоченные структуры и лица, стиль которых «держат и не пускать» был необычайно близок жандармско-полицейским мерам.

Для сторонника доктрины свободной торговли вполне очевидно, что сразу и вдруг перейти от протекционистской системы, длительно время создавшейся и насаждавшейся меркантилистами Англии и Франции (Италии и других стран), к свободному обмену невозможно. Поэтому надо осторожно

подготавливать к этому предпринимателей, приспособившихся выживать «лишь в условиях протекционизма» [2, с. 83].

Вслед за создателем фундаментального «Исследования о природе и причинах богатства народов» Ж.-Б. Сэй подверг аргументированной и жесткой критике не только доктрину протекционизма в целом, но и теорию торгового баланса.

«Желание решить торговый баланс в свою пользу, то есть отдать товары и заставить заплатить за них золотом, означает движение против торговли вообще; дело в том, что страна, с которой вы торгуете, может отдать вам взамен только то, что имеет. Если вы требуете от нее исключительно ценные металлы, то эта страна имеет все основания требовать их и с вас; и в тот момент, когда обе стороны начинают требовать друг у друга один и тот же товар, обмен становится невозможным. Если скупка ценных металлов будет безусловным требованием, то это уничтожит любую возможность торговых отношений с большинством государств мира.

Когда какая-то страна дает вам в обмен то, что вам подходит, чего же вы еще хотите? Что может дать золото? Для чего же еще оно вам нужно, как не покупать затем то, что вы выбрали?

Придет однажды такое время, когда мы удивимся – сколько потребовалось сил, чтобы доказать глупость столь пустой системы, ради защиты которой велось столько войн» [2, с. 88].

Последний тезис оказался не столь однозначным. Практика государств в сфере внешних торговых отношений не так уж прямолинейна. В отдельные периоды (как правило, экономического подъема) отдается предпочтение идеям свободной торговли, в других (во время экономического спада) – доктрины протекционизма. В пылу полемики профессор Французского колледжа не смог оценить перспективы двух основных доктрин внешней торговли. В этом его неправомерно упрекать: он был откровенным приверженцем принципа свободной торговли, как и его сторонники во Франции – Ф.Бастиа, Р.Лерда-Болье и др.

Литература: 1. Сэй Ж.-Б., Бастиа Ф. Трактат по политической экономии / Ж.-Б. Сэй; Экономические софизмы. Экономические гармонии / Ф. Бастиа / Сост.; вступ. статья, коммент. М.К. Бункина, А.М. Семенов. – М.: Дело, 2000; 2. Бейтон А., Казорла А., Долло К., Дре А.М. 25 ключевых книг по экономике / Перев. с франц. – Челябинск: «Урал LTD», 1999.

Круглікова Д.О.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ
ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.

Науково-технічний прогрес вносить істотні зміни до характеру міжнародної торгівлі, викликаючи разом із структурними зрушеннями в товарних потоках зміну схем транспортного забезпечення. Швидка зміна структури виробничих потужностей на транспорті відбувається у зв'язку з розширенням попиту на перевізну роботу на світових товарних ринках, а головне – в результаті нових вимог до якості транспортних послуг. Зіграла тут свою роль і необхідність оновлення основного капіталу в умовах загострення конкурентної боротьби. Характерним результатом науково-технічної революції на світових транспортних ринках є постійне зростання конкурентоспроможності різних видів транспорту, посилення потенційної можливості їх взаємозамінності [4].

До найбільш гострої конкуренції на транспортних ринках схильні сухопутні види транспорту – залізничний, автомобільний, трубопровідний, а також річковий – особливо в тих випадках, коли вони забезпечують доставку вантажів до морських портів. Що проходить паралельно з науково-технічною революцією монополізація транспортних засобів тільки загострює конкуренцію.

Транспортні системи по своєму технічному рівню, масштабам, організаційним формам і якості транспортного освоєння міжнародних пасажирських і вантажних потоків адаптуються до нових вимог клієнтури. Серед них на передній план все більшою мірою виступає чинник якості транспортного обслуговування, тоді як витрати відсовуються на другий план.

Ці нові вимоги зв'язані:

- з диференціацією відправлень, що посилюється: разом із зростанням розміру грузовідвантажувань, у міру збільшення територіального розриву в технологічному процесі ряду виробництв росте потреба в перевезеннях вантажів дрібними партіями;
- з прагненням до підвищення ефективності перевезень у зв'язку із зростанням транспортних витрат;
- з необхідністю до змінної структури економічних зв'язків;
- із забезпеченням регулярності і ритмічності пасажирських і вантажних перевезень;
- з підвищенням рівня збереження і швидкості доставки вантажів;

– з необхідністю забезпечення безпеки руху при його інтенсивності, що збільшується, в умовах територіальної концентрації населення і виробництва в районах транспортних вузлів, що продовжується, і уздовж основних транспортних осей;

– з різким підвищенням рівня комфортності в міжнародних пасажирських повідомленнях;

– з необхідністю обліку екологічного аспекту розвитку транспорту (включаючи питання відчуження території під транспортне будівництво);

– з необхідністю зниження енергоємності транспорту.

Таким чином, якості транспортного обслуговування набуває особливе значення у зв'язку з розвитком міжнародних форм виробничої кооперації [2].

Всі ці чинники ведуть до зрушень в структурі перевезень у бік випереджаючого розвитку автомобільного, а також повітряного транспорту, до вдосконалення міжнародних транспортних комунікацій шляхом розвитку і модернізації інфраструктури, обслуговуючої ці зв'язки, прискорення оборотності транспортних засобів, інтенсивного розвитку змішаних повідомлень, відповідної спеціалізації транспортних засобів і послуг, утворення крупних спеціалізованих транспортних-розподільних центрів міжнародного значення.

У основі всіх цих змін в транспортній системі лежать принципові зрушення в структурі вантажної маси, що пред'являється до перевезення, що наклало свій відбиток на структуру вартості товару у споживача, позначену аббревіатурою СИФ. В період первинного накопичення капіталу і індустріального розвитку, коли в структурі вантажної маси переважали відносно дешеві масові вантажі і транспортна складова досягала 30–40% і більш, головним завданням транспортної галузі було понизити питомі витрати на транспортування. Це досягалося головним чином за рахунок збільшення вантажопідйомності транспортних засобів відповідно до принципу економії масштабу. Перехід до постіндустріального етапу розвитку поставив абсолютно нові завдання перед транспортними галузями. Більш того, без кардинальної перебудови транспортної системи, без перетворення її на розподільно-логістичну систему доставки рух світового господарства до свого постіндустріального етапу був би неможливим [1].

Диверсифікація і вдосконалення виробництва, модифікація товарної структури міжнародної торгівлі йшли у напрямі зниження частки добувних галузей і первинних галузей оброблювальної промисловості і сільського господарства. В той же час різкий зростає частка виробництва високих технологій з великою питомою вагою вартості обробки. На основі нових технологій підвищується ефективність виробництва, що зростає попит на ресурсоємну продукцію, взагалі різко знижується енерго-, матеріало- і ресурсоємність виробництва і ВВП в цілому. Модифікуються критерії конкурентоспроможності, що знаходиться в складному причинно-наслідковому зв'язку із станом транс-

портної і інформаційної технології. Всього більшого значення набувають також такі чинники, як точність, надійність, компактність, безпека, доступ до інформаційних систем на будь-якому відрізку транспортної мережі, гнучкість і відповідальність транспортних служб, оптимізація часу доставки, частота відправлень, нерідко відтісняючи на другий план роль витрат виробництва. Перевезення здійснюються, таким чином, за принципом точно в строк, який відображає пріоритет вимог клієнтури [2].

Література: 1. Голіков А.П., Черномаз П.А. *Международные экономические термины: словарь-справочник.* – Харьков: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 332 с.; 2. Голіков А.П., Казакова Н.А. *Мировое хозяйство: отраслевая структура, география, современные тенденции. Учеб. пособие.* – Харьков: ХНУ, 2002. – 112 с.; 3. Злотин П. А. *Транспорт – удобный и надежный, связь – бесперебойная // Региональная экономика: теория и практика.* – 2004. – №10. – С. 50-56; 4. *Транспорт в инфраструктуре города // Автомобильный транспорт.* – 2004. – №3. – С. 35-38.

УДК 339.543:061.1(100)СОТ

Лазаренко Ж.В.

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРАЇНАМИ-ЧЛЕНАМИ СОТ

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Наук. керівник: д.е.н., проф. Циганкова Т.М.*

Значення тарифів в системі регулювання міжнародної торгівлі віддзеркалює як назва основної угоди – Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), так і тематика раундів багатосторонніх торговельних переговорів, більшість з яких була повністю присвячена питанням зниження тарифів. Не дивлячись на значний прогрес, досягнутий в зниженні ставок мита, члени Світової організації торгівлі (СОТ) продовжують приділяти цьому питанню значну увагу, концентруючи зусилля на тих сферах діяльності, де ставки мита, а отже і доступ до ринків не відповідають тенденціям лібералізації торговельних режимів [1, с. 103].

Багатьом дослідниками зниження тарифного протекціонізму бачиться основним досягненням ГАТТ/СОТ. З початку дії Генеральної угоди було проведено 8 раундів переговорів. Більшість торговельних раундів стосувалися, в основному, зниження тарифів [1, с. 15]. Восьмий (Уругвайський) раунд торговельних переговорів був найбільш конструктивним і багатостороннім з усіх, які мали місце [5, с. 207]. Його результатом стало значне зниження рівня тарифного захисту промислових товарів з 40% до менше ніж 4% [3, с. 8]. Частка тарифних ліній, по яким ставка мита становить 0% збі-

льшилася з 20 до 44% в результаті завершення раунду. Кількість тарифних піків (>15%) зменшилася з 14 до 10%. Але, по деяким категоріям товарів, як-то, текстиль та одяг, шкіра, гума та взуття, та транспортне обладнання, значних успіхів досягти не вдалось. Тарифні скорочення по цим категоріям становили від 18 до 26%. По цим групам товарів зберігся найвищий рівень захисту після завершення Уругвайського раунду, в середньому 15,5%, 8,9% та 7, 5% відповідно [5, с. 209].

Одним з основних досягнень в сфері регулювання сільськогосподарської продукції є лібералізація, яка проявилась у двох напрямках. По-перше, завершився процес тарифікації, тобто приведення всіх нетарифних засобів захисту до тарифних та їх 100% зв'язування. По-друге, рівень тарифного захисту скоротився на 37% [5, с. 209].

В той час як тарифне скорочення в розвинутих країнах відображало багатосторонню лібералізацію в рамках ГАТТ/СОТ, слід пам'ятати про скорочення, які відбулися внаслідок укладання регіональних інтеграційних угод і преференційних схем. В результаті утворення таких об'єднань як ЄС та НАФТА відбувся основний обсяг тарифного скорочення в розвинутих країнах. Преференційні тарифні ставки на користь найменш розвинутих країн призвели до безмитного доступу товарів з таких країн на ринки розвинених партнерів. Велика кількість країн, що розвиваються, стали використовувати преференційні (невзаємні) схеми.

Про вплив регіональних торгових об'єднань (РТО) на міжнародну торгівлю багато сказано в наукових колах. Вважається, що утворення таких угруповань веде до поступової глобальної лібералізації світової торгівлі. Не дивлячись на те, що результатом торгових угод є лібералізація руху торгових потоків, такі об'єднання порушують основний принцип СОТ – режим найбільшого сприяння. Хоча в статті XXIV ГАТТ говориться про те, що члени РТО повинні забезпечити країнам, які не входять в угруповання не менш сприятливі умови торгівлі, ніж до утворення союзу, очевидно, що це застереження не компенсує потенційно негативних наслідків для третіх сторін. Таким чином, в рамках переговорного процесу СОТ назріла об'єктивна необхідність скоригувати певні положення угод СОТ щодо регіональних торговельних угод з метою усунення їх потенційно негативних наслідків на міжнародну торгівлю. Ми вважаємо за необхідне додати в угоду, окрім застереження про попередні, не менш сприятливі умови торгівлі, положення про об'єми торгових потоків, які повинні бути не меншими, ніж до моменту утворення союзу. Таке положення допомогло б забезпечити треті сторони від зменшення інтенсивності торгівлі з країнами об'єднання та як наслідок, скорочення прибутку від торгівлі для країн поза угрупованням.

Слід зазначити, що навіть після прогресу в зв'язуванні ставок мита, досягнутого під час Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних пере-

говорів, рівень зв'язування по окремих країнах коливається в досить суттєвих проміжках. Станом на 2011 рік майже всі тарифи на сільськогосподарську та несільськогосподарську продукцію є зв'язаними. Тим не менше, загальний рівень зв'язування тарифів не характеризує їх реальний рівень застосування. Мається на увазі, що існує суттєва різниця між рівнем тарифу, який застосовується та рівнем зв'язаності по тій самій тарифній лінії. Після Уругвайського раунду ситуація погіршується тим, що члени СОТ, зменшуючи рівень тарифів, що застосовуються, не зв'язують їх на новому, нижчому рівні. Отже, з одного боку, переговори принесли певну стабільність, яка полягала у майже 100% зв'язані тарифних ліній. Це гарантувало країнам впевненість, що вище певного рівня рівень захисту не підніметься. З іншого боку, існування лагу між задекларованими і застосованими рівнями захисту внесло невизначеність. Не дивлячись на те, що країни застосовували нижчі тарифи, ніж рівень, на якому вони їх зв'язали, в будь-який момент вони мали право підняти ставки до рівня зв'язаних.

У різних країнах рівень зв'язування тарифів та лаг між рівнем реально застосовуваних та зв'язаних ставок мит різняться. На рис. 1 показано обсяг зв'язаних тарифів залежно від регіону. У зв'язку з тим, що усереднені показники рівня зв'язаності тарифів не відображають можливості відхилення у застосуванні за рахунок лагу, на рис. 1 також наведені порівняльні дані, які враховують показник лагу. Видно, що більшість країн що розвиваються можуть підняти рівень тарифного захисту на 15% не вдаючись до порушень правил СОТ.

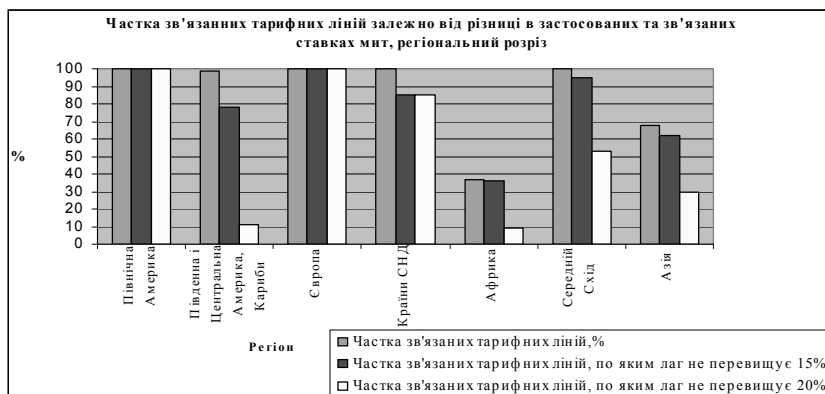

Рис. 1. Частка зв'язаних тарифних ліній залежно від різниці в застосованих та зв'язаних ставках мит, регіональний розріз [6, с. 107]

Отже, починаючи з 1947 року, безумовно, було досягнуто значного прогресу в зниженні ставок мита. Це пояснюється тим, що основний акцент в рамках переговорів в ГАТТ/СОТ, було зроблено на зниження тарифів, а

перші п'ять раундів багатосторонніх переговорів було присвячено виключно зниженню тарифних ставок. Але рівень тарифів на сільськогосподарську продукцію, текстиль та одяг, залишається на досить високому. Тому можна констатувати, що одна з основних цілей ГАТТ, яка полягає в максимальному зменшенні або скасуванні тарифів та інших торговельних бар'єрів, ще не досягнута.

Крім того, назріла об'єктивна необхідність в рамках багатосторонніх переговорів поставити на порядок денний розв'язання проблеми значного лагу між рівнями тарифів, які застосовується та рівнями їх зв'язаності. Іноді лаг дає змогу збільшити рівень тарифного захисту в разі без порушення при цьому законодавства СОТ, що може стати причиною порушення міжнародних потоків, зменшення рівня добробуту та підірвання принципів передбачуваності та стабільності у міжнародній торгівлі. Очевидно, що в даній ситуації необхідно розробити механізм, який би дозволив регулювати співвідношення між зв'язаним та застосованим тарифом, що стало б запорукою ефективного застосування інструменту зв'язування.

Ще однією особливістю міжнародного середовища за останні десятиліття стало активне утворення регіональних торгових об'єднань. Не дивлячись на те, що всередині угруповання спостерігається значна лібералізуються, такі об'єднання несуть у собі ризик погіршення умов торгівлі для країн, що в них не входять. Щоб уникнути невинного протекціонізму з їх боку необхідно внести коригування до певних положень угод СОТ з цього питання, зокрема, ми бачимо це як внесення поправки на об'єм торгових потоків, які для третіх країн повинні залишитися на рівні не меншому, ніж до утворення торгового союзу.

Оперативне вирішення даних проблем дасть змогу закріпити наявний прогрес у зниженні рівнів тарифів та не допустити їх несанкціонованого підвищення, використовуючи гнучкість певних положень угод СОТ з метою протекціонізму. Адже ризики використання санкціонованих інструментів для необґрунтованого підвищення тарифів зростають у кризові для глобальної економіки часи.

Література: 1. *Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред.. Т.М. Циганкова.* – К.: КНЕУ, 2003. – 660 с.; 2. *World Bank (2006) Assessing World Bank Support for Trade. 1987-2004. An IEG Evaluation.* – Washington, DC: The World Bank, 2005; 3. *World Bank Global Economic Prospects for and the Developing Countries: Making World Trade for the World's Poor.* – Washington, DC: World Bank, 2002; 4. *World Trade Organization (WTO) (1995a) Guide to GATT Law and Practice – Analytical Index, Volume 2, Geneva: WTO. (2001a) 'Market access: unfinished business, post-Uruguay Round inventory and issues', Special Study No 6, Geneva: WTO;* 5. *World Trade Report, WTO, 2007;* 6. *World Trade Report, WTO, 2009.*

Малик К.А.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ ТА РОСІЇ

*Інститут міжнародних відносин Київського
національного університету імені Т. Шевченка
Наук. керівник: к.е.н., доц. Мазуренко В.П.*

На сучасному етапі розвитку економіки України та Росії впровадження логістичних підходів в управління набуває більшої актуальності. Це пов'язано з інтенсифікацією і розширенням товарно-грошових відносин, а також динамічним збільшенням господарських зв'язків між підприємствами. Структура попиту змінюється в бік підвищення вимог до якості обслуговування і диференціації запитів споживачів, які очікують від виробників і дистриб'юторів системних рішень, більшу компетентність у сфері логістичного сервісу [1]. Зростаюча конкуренція змушує виробників і дистриб'юторів шукати нові ринки збуту і розширювати географію своєї регіональної присутності, що веде до збільшення відстані між постачальником і клієнтами та до підвищення питомої ваги транспортних витрат у загальній вартості логістичних послуг [3]. Це визначає ключове місце транспортної логістики у системі управління.

Транспортна логістика – це сфера діяльності, яка охоплює процес планування, організації і контролю доставки товарів від місця виробництва до місця споживання та надання відповідної інформації власникам вантажу [5].

Транспортна логістика використовується для організації переміщення вантажів, і будь-яких інших матеріальних цінностей за заздалегідь розробленим та оптимізованим маршрутом. Оптимальними умовами при розробці маршруту прийнято вважати доставку вантажу за мінімально можливий час, з мінімальними витратами коштів і ймовірністю нанесення шкоди вантажу. Крім цього, при розробці маршруту руху додатково враховуються такі чинники: необхідність і раціональність використання різних видів і типів транспортних засобів, організація перевантаження і зберігання вантажу в дорозі, проходження вантажем митного оформлення, стеження за місцем розташування вантажу [2]. Головна проблема транспортної логістики полягає в системному погляді на оптимізацію процесу вантажоперевезення.

Підприємству при реалізації каналів розподілу готової продукції доводиться вирішувати комплекс питань, пов'язаних з доставкою. Важливе місце займає встановлення балансу транспортних витрат та якості транспортного обслуговування, критеріями якого є швидкість і надійність перевезення [4]. Іншим фундаментальним завданням транспортної логістики є вибір відповідного транспортного засобу, що залежить від:

– Характеристик вантажу (розміри, вага, консистенція, склад, умови транспортування і пр.);

– Обсягу вантажу, кількості відправлених партій;

– Бажаного терміну доставки;

– Відстані по маршруту та ряду інших значущих параметрів [6].

У 2010 році Світовий банк провів чергове дослідження рівня розвитку логістичної галузі в різних країнах світу, де порівнювалась торгова логістика різних країн з точки зору прозорості та оперативності митних процедур, інфраструктури, міжнародних перевезень, якості послуг логістичних компаній, в тому числі швидкість і вчасність доставки. Рейтинг країн формувався на основі індексу розвитку логістики (Logistics Performance Index – LPI). Перші п'ять місць у рейтингу посіли: Німеччина, Сингапур, Швейцарія, Нідерланди та Люксембург [2].

Система управління матеріальними потоками, що склалася нині в Україні та Росії, продовжує виявляти свою традиційність.

За підсумками цього рейтингу Росія зайняла 94-е місце з наявних 155 місць. Прогрес був не великий, РФ піднялася лише на 5 позицій по відношенню до попереднього дослідження, проведеного у 2008 році. На думку міжнародних компаній, в Росії покращилась ситуація з логістичною інфраструктурою, якістю митного обслуговування та можливістю відстеження вантажу. Рівень митного сервісу, своєчасність доставки, якість міжнародних перевезень і рівень логістичної компетенції фахівців залишаються низькими [4].

Україна опинилася на 102 місці, отримавши ту ж кількість балів, що і у попередньому дослідженні 2008-го року та опустившись у загальному рейтингу на 24 пункти. Експерти, перш за все, негативно оцінили українські митні процедури, складність контролю та високий рівень корупції в країні [6].

Основні проблеми транспортної логістики в Росії та Україні стосуються наступних питань:

– якість транспортного обслуговування;

– зношеності рухомого складу і труднощі, пов'язаних з його оновленням;

– недосконала інформаційна підтримки перевезень;

– зниження конкурентоспроможності вітчизняних перевізників у порівнянні з іноземними;

– складнощі у складанні маршрутів руху;

– страхування вантажів і транспортних засобів;

– складнощі в організації перевезень за участю декількох видів транспорту;

– брак інформації про програмні продукти, що дозволяють автоматизувати, спростити і прискорити виконання операцій, що супроводжують процес перевезення та ін [8].

На якість логістичних послуг в Росії та Україні негативно впливають експедиторські або транспортні компанії, що не мають власного рухомого складу і працюють як посередники між замовником і перевізником, а також ті, що займаються перевезенням вантажів власними транспортними засобами, але практично не намагаються оптимізувати сам процес транспортування.

Оптимізація транспортування досягається за допомогою збору консолідованого вантажу від декількох відправників, складання оптимальних маршрутів руху, підключення більш ефективного виду транспорту на певному етапі маршруту і т.д. [7].

Останнім часом в обох країнах проявляється тенденція до відмирання окремих компаній транспортного ринку і перехід на об'єднання експедиторських, транспортних та інших функцій транспортної логістики в одному підприємстві. Для таких інтегрованих підприємств часто використовують термін «логістичний оператор», що цілком передає системний характер їх діяльності і чітку спрямованість на компроміс між транспортними витратами і рівнем якості наданих послуг.

Удосконалення потребує потік інформації, що супроводжує процес транспортування. Це стосується зв'язку з водієм, моніторингу вантажу протягом перевезення та контролю стану транспортного засобу, його місцезнаходження. Втрати зв'язку з транспортним засобом негативно позначається на координаті процесу транспортування, особливо у випадках потреби термінової передачі або коригуванні інформації [3].

Сучасний етап розвитку логістики можна назвати всесвітнім, оскільки логістизація економічних процесів стає важливим питанням порядку денного у Європі, США та Азії. Глобалізації національних економік веде до розширення географії логістичних операцій, що ускладнює їх, а з іншого боку призводить до зростання зусиль, спрямованих на розміщення та відстеження запасів ресурсів, необхідних для підтримки доцільного рівня логістичного сервісу.

Література: 1. Кальченко А.Г. Логістика: підручник. – К.: КНЕУ, 2003; 2. Логістика – технологія транспортного процесу / Под ред. Л.Г. Зайончика.; 3. <http://learnlogistic.ru/tag/opredelenie/>; 4. <http://logisticstime.com/istoya/istoriya-vozniknoveniya-i-stanovleniya-logistiki/>; 5. http://www.rusnauka.com35_OINBG_2010/Economics/75543.doc.htm; 6. <http://www.kyivpost.ua/business/article/ukrayina-vtrachae-potentsial-logistichnogo-tsentru-vropi.html>; 7. www.bestkonspekt.logistik.ua; 8. <http://www.ukrlogist.com/article/transport-i-jekspedirovanie/452>.

Масленникова М.А.
РОССИЙСКИЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕХАНИЗМА
ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Белгородский национальный исследовательский университет
Науч. рук.: д.п.н., проф. Камышанченко Е.Н.

Тема государственно-частного партнерства (ГЧП) является одной из ключевых в проектах стратегического развития России, так как именно в этом механизме российское Правительство видит возможность оживления секторов экономики с низкой инвестиционной активностью. Для достижения максимального эффекта от использования ГЧП в РФ, необходим регулярный мониторинг уже имеющихся достижений в этой области, а также выявление текущих проблем, что позволило бы корректировать этот механизм в зависимости от экономической ситуации в стране и приоритетов государства. Таким образом, при наличии подобных обоснованных предположений, *актуальность* исследования очевидна.

Целью данной статьи является исследование российского опыта использования механизма ГЧП. В широком смысле ГЧП есть любое организованное взаимодействие власти и бизнеса, с целью удовлетворения потребностей общества. Мировая практика применения этого механизма обширна, однако, в рамках каждой страны происходит его адаптация к конкретным экономическим условиям. Рассмотрим особенности реализации механизма ГЧП в условиях российской действительности.

1. Сферы применения, формы и модели ГЧП, используемые в РФ.

Отсутствие четкого определения термина позволяет проецировать механизм ГЧП на различные области экономики, что значительно расширяет сферу его применения. При этом достаточно, чтобы проект отвечал лишь наиболее характерным признакам ГЧП: юридически закрепленная договорная основа отношений, разделение рисков, объединение ресурсов участников, решение в рамках этого сотрудничества стратегических задач государства.

Наиболее распространенными отраслями использования ГЧП в РФ являются инфраструктурная (транспортная, аграрная, социальная, энергетическая) и инновационная. Обобщенно, в независимости от области применения, выделяют такие формы ГЧП, как: государственные контракты, аренда (лизинг), соглашения о разделе продукции (СРП), институциональные ГЧП и концессии.

На сегодняшний день повышение инновационного потенциала страны является одним из приоритетных направлений развития российской экономики. Поэтому, в качестве примера, рассмотрим реализацию механизма ГЧП в инновационном секторе РФ.

1. Технопарки: учредители (ВУЗ, промышленные предприятия, банки, муниципальные власти) формируют совместное предприятие или ООО и предоставляют диверсифицированные ресурсы.

2. Особые экономические зоны технико-внедренческого типа (ОЭЗ ТВТ): за счет бюджетных средств создаются объекты инженерной, транспортной, социальной и инновационной инфраструктуры, объекты для выполнения государственных функций, а научно-производственные комплексы компаний резидентов строятся за счет частных инвестиций.

3. Наукограды: предполагают создание государством не только научно-технологических предприятий, но и реальной городской инфраструктуры, пригодной для проживания.

2. Нормативно-правовое регулирование ГЧП в РФ.

Вся деятельность в рамках ГЧП в России регулируется общим законодательством, с внесенными изменениями, и некоторыми специальными законами. Среди них [9]: договорные конструкции, предусмотренные Гражданским кодексом РФ; Постановление Правительства РФ от 4.05.2005 г. №284 «О государственном учете результатов НИОКР гражданского назначения»; Федеральный закон от 21.07.2005 г. №115-ФЗ «О концессионных соглашениях» [1]; Федеральный закон от 30.12.1995 г. №94-ФЗ «О размещении заказов на поставки товаров, выполнение работ, оказание услуг для государственных и муниципальных нужд» [2]; Федеральный закон от 22.07.2005 г. №116-ФЗ «Об особых экономических зонах в Российской Федерации» [3]; Постановление Правительства РФ от 23.11.2005 г. «Об Инвестиционном фонде РФ» [4]; Постановление Правительства РФ от 24.08.2006 г. №516 «Об открытом акционерном обществе «Российская венчурная компания» [5]; Федеральный закон от 17.05.2007 г. N 82-ФЗ «О банке развития» [6].

Характерной особенностью нормативно-правового регулирования ГЧП в РФ является активное развитие регионального законодательства – на сегодняшний день оно принято в 11 субъектах РФ [7]. Федерального закона о ГЧП в России не существует, что в значительной степени препятствует полноценному функционированию данного механизма. Таким образом, главным направлением совершенствования законодательной базы в сфере ГЧП в России является разработка федерального закона о ГЧП, включающего правовое понятие механизма, его цели, формы, сферы действия, возможные льготы и т. д.

3. Институциональная поддержка, проекты ГЧП в РФ

На сегодняшний день в России уже создан достаточно обширный спектр институтов развития ГЧП. Среди них: торгово-промышленные палаты, Инвестиционный фонд Российской Федерации, ОАО «Российская венчурная компания», Центры по поддержке и развитию ГЧП в РФ и т. д.

Среди наиболее значимых проектов ГЧП в РФ можно назвать: «Сочи–2014», «Владивосток–2012», «Красноярск–2020», «Урал промышленный – Урал полярный», СРП по нефтегазоконденсатным месторождениям («Сахалин-1, «Сахалин-2»), СРП по разработке и добыче нефти на Харьгинском месторождении («Харьгинское СРП») и т. д.

В рамках инновационного развития, основываясь на механизме ГЧП, в РФ функционируют 4 ОЭЗ ТВТ (ОЭЗ ТВТ «Дубна», ОЭЗ ТВТ «Зеленоград», ОЭЗ ТВТ «Томск» и ОЭЗ ТВТ «Санкт-Петербург») [8], более 80 технопарков и около 40 городов со статусом «научный». Вышеперечисленные примеры использования механизма ГЧП в РФ подтверждают на практике его эффективность. Однако существуют и определенные трудности в реализации данного механизма.

4. Проблемы и перспективы развития ГЧП в РФ

Развитие механизма ГЧП в РФ сопряжено с препятствиями как объективного, так и субъективного характера, среди которых можно выделить следующие:

- отсутствие четкой концепции развития ГЧП, а также стратегии поэтапного введения и использования моделей ГЧП;
- отсутствие полноценной законодательной базы, четко определяющей отрасли и сферы, в которых допустимо заключение договоров о ГЧП;
- слабость и коррумпированность институтов государства;
- неразвитость банковской системы;
- несовершенство методик оценки финансовых предложений конкурсантов;
- отсутствие опыта реализации и управления проектами ГЧП;
- отсутствие квалифицированных специалистов в области ГЧП.

Все вышеперечисленные проблемы являются достаточно существенными. Однако, при компетентном подходе к подготовке и реализации проектов ГЧП, а также при своевременном их мониторинге, влияние этих негативных факторов может быть существенно снижено.

Поводя итог проведенному исследованию, можно сделать вывод, что начальный этап становления механизма ГЧП в РФ пройден. Так, создана определенная правовая и институциональная базы, совершенствуется сам механизм ГЧП, расширяются сферы его применения, происходит его адаптация к условиям российской экономики, что подтверждается конкретными примерами из практики российских ГЧП проектов. Однако, для достижения полноценного эффекта от реализации проектов ГЧП в РФ, на данном этапе необходимо особое внимание уделить формированию в России более комфортных условий для частных инвесторов. Существенное влияние оказала бы разработка поэтапных руководств по реализации проектов ГЧП, включающих вопросы разделения полномочий административного и частного

секторов, методики оценки эффективности ГЧП проектов на этапе тендерного конкурса, методики мониторинга уже принятых программ, в соответствии с изменяющимися политическими и экономическими условиями, советы и рекомендации, основанные на уже накопленном российском и зарубежном опыте.

Литература: 1. Федеральный закон от 21.07.2010 г. №115-ФЗ (ред. от 02.07.2010) «О концессионных соглашениях» [Электронный ресурс]. Доступ из справ. – правовой системы «Гарант».; 2. Федеральный закон от 30.12.1995 г. №94-ФЗ (ред. от 21.05.2010) «О размещении заказов на поставки товаров, выполнение работ, оказание услуг для государственных и муниципальных нужд» [Электрон. ресурс]. Доступ из справ. – правовой системы «Гарант».; 3. Федеральный закон от 22.07.2005 г. №116-ФЗ «Об особых экономических зонах в Российской Федерации» [Электронный ресурс]. Доступ из справ. – правовой системы «Гарант».; 4. Постановление Правительства РФ от 4.05.2005 г. №284 «О государственном учете результатов НИОКР гражданского назначения» [Электронный ресурс]. Доступ из справ. – правовой системы «Гарант».; 5. Постановление Правительства РФ от 23.11.2005 г. №694 «Об Инвестиционном фонде РФ» [Электрон. ресурс]. Доступ из справ. – правовой системы «Гарант».; 6. Федеральный закон от 17.05.2007 г. №82-ФЗ «О банке развития».; 7. Аналитическая записка по результатам экспертно-аналитического мероприятия «Анализ эффективности реализации крупномасштабных проектов и программ в субъектах РФ на условиях государственно-частного партнерства». Материалы официального сайта Счетной Палаты РФ [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.budgetrf.ru/>; 8. ОАО «Особые экономические зоны» [Электрон. ресурс]. Режим доступа: <http://www.oao-oez.ru/>; 9. Российский центр государственно-частного партнерства (официальный сайт) [Электрон. ресурс]. Режим доступа: <http://pppcenter.ru/ru/press-center/smi-o-centre/19032010>.

УДК 338.439.5:633.854.78(477)

Маханева Ю.Н.

СОСТОЯНИЕ РЫНКА МАСЛИЧНЫХ КУЛЬТУР УКРАИНЫ НА ПРИМЕРЕ ПОДСОЛНЕЧНИКА

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: д.э.н., проф. Гончаренко В.В.

Развитие аграрного рынка в Украине находится на высоком уровне, мы являемся одной из крупнейших стран-экспортеров продукции сельскохозяйственного производства, а в особенности масличных культур. Подсолнечник, рапс и соя составляют около 98% всего объема выращиваемых в Украине масличных культур.

Посевные площади и валовые сборы масличных культур за годы независимости Украины увеличились в 3,4 раза. Привлекательность выращивания таких масличных культур, как рапс, подсолнечник и соя остается на высоком уровне.

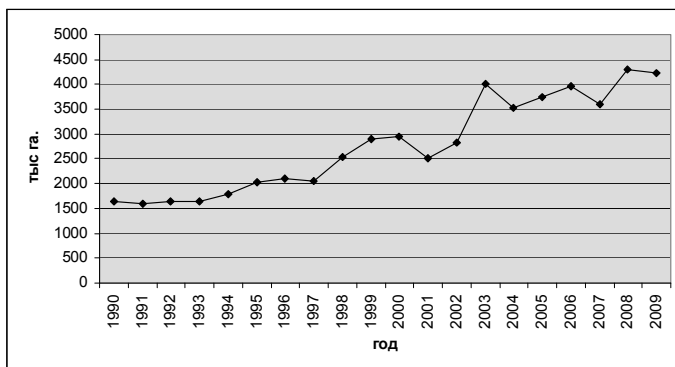

Рис. 1. Посевные площади подсолнечника [4]

В Украине, начиная с 1990 года, посевные площади под масличными культурами увеличились в 2,6 раза и в 2009 году составили более 4 млн. га. Под подсолнечником уборочные площади увеличились с 3,5 млн. га в 2004 году до 4,3 млн. га в 2008 г., а посевные площади в 2009 году сократились на 2% до 4,2 млн. га. Между тем, выращивание масличных культур в хозяйствах населения увеличилось в 20 раз, что повлияло на структурные изменения в объемах производства. Если в 1990 году хозяйства населения производили 2% семян масличных культур, то в 2009 их удельный вес увеличился до 14% [3].

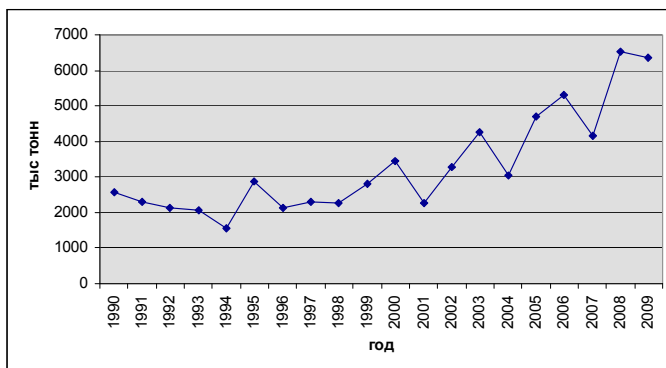

Рис. 2. Производство семян подсолнечника [4]

Средняя урожайность подсолнечника в 2009 году – 15,4 ц/га, тогда как в 2008 г. – 15,8 ц/га. Следует отметить, что до недавних пор подсолнечник был основной масличной культурой, выращиваемой в Украине. Однако в последние 5 лет наметилась тенденция увеличения производства рапса и

сои. Этому способствует рост спроса на растительные масла на мировых рынках в связи с использованием их при производстве биотоплива.

Мировой объем производства подсолнечного масла в 2009/2010 маркетинговом году оценивается в 12,1 млн. тонн [2]. В последние годы производство подсолнечного масла в Украине в 4 раза превышает его внутренние потребности, поэтому проблем с обеспечением внутреннего рынка почти не возникает. Так, средний объем потребления масла в Украине на душу населения в 2009 году составил 15 кг, что на 30% больше против соответствующего показателя 1990 года.

Украина в мировом экспорте занимает лидирующую позицию, ежегодно экспортируя на внешний рынок более 2 млн. тонн подсолнечного масла. Так, Украина занимает до 40% общего мирового экспорта масла, конкурируя с Аргентиной и Россией. Больше всего экспортируется украинского масла в Египет (297,8 тыс. тонн, или 12% от общего экспорта) и Турцию (173,5 тыс. тонн – 8%) [1].

Рост объемов переработки семян подсолнечника, спрос на него со стороны биодизельной отрасли, рост объемов потребления на продовольственные и непродовольственные цели создают благоприятные условия для дальнейшего увеличения объемов производства.

Следует отметить, что подсолнечное масло для Украины является стратегически важным товаром, который помимо его прямого назначения, выполняет роль «твердой валюты» во внешнеторговых операциях. Так, основную долю поставок энергоносителей в Украину страна покрывает за счет встречных поставок сахара и подсолнечного масла.

За последние годы Украина заняла лидирующие позиции в мире по выращиванию и экспорту семян подсолнечника и продуктов его переработки. Однако сверхприбыли сегодня могут обернуться колоссальными убытками в недалеком будущем. Суть проблемы состоит в том, что подсолнечник катастрофически истощает почвы, приводя к потере их плодородия. Поэтому при неграмотном использовании земли могут стать непригодными к дальнейшему использованию в качестве сельхозугодий.

Литература: 1. www.liga.net – Официальный сайт информационного агентства «ЛігаБізнесІнформ»; 2. www.companion.ua – Официальный сайт журнала «Компаньон»; 3. www.minagro.kiev.ua – Официальный сайт министерства аграрной политики Украины; 4. www.ukrstat.gov.ua – Официальный сайт статистики Украины.

Мезенцева М.С.

**СВОБОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЗОНЫ В АРХИТЕКТУРЕ
МОДЕРНИЗАЦИИ РЫНОЧНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ В УКРАИНЕ**

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: проф., к.э.н. Ткаченко И.Е.*

Переход к рыночной экономике как магистральная линия развития народного хозяйства определяет необходимость в формировании комплексной стратегии интеграции Украины в мировое хозяйство. Чтобы поднять эффективность производства за счет участия в международном разделении труда, достигнуть на базе конкуренции и сотрудничества на мировом рынке лучших показателей качества производимой продукции, производительности труда, освоения достижений научно-технического прогресса, организации производства, маркетинга и т.д., украинской экономике необходимо придать открытый характер.

Концепция развития внешнеэкономических связей Украины предполагает, как реформирование механизма их осуществления, перенесение центра тяжести на уровень предприятий и организаций, так и диверсификацию их форм. Особое значение имеет расширение сотрудничества, связанного с миграцией капитала, прежде всего с прямыми инвестициями [4, с. 72].

Иностранное инвестирование является широким и многоплановым экономическим процессом, который охватывает практически все отрасли, создает долгосрочные и стабильные связи, тесно связывает хозяйство страны с мировым рынком. Именно поэтому вопрос создания свободных экономических зон является весьма актуальным на данном этапе реформирования национальной экономики Украины. Это обусловлено рядом причин. Дело в том, что для последнего десятилетия характерными являются коренные изменения в экономике, происшедшие в странах Центральной и Восточной Европы и странах СНГ, включая Украину [1, с. 107].

В условиях Украины свободные экономические зоны (СЭЗ) должны стать составной частью модернизации экономики и повышения роли регионов в решении задач экономического и социального развития. Вначале это будет происходить в форме постепенной ликвидации монополии внешней торговли государства по мере расширения свободы межгосударственного движения капитала, рабочей силы и товаров. Затем удастся достигнуть более полного удовлетворения потребностей в высококачественных товарах, а также индустриальных потребностей в новой. В конечном счете будут расширены возможности для самостоятельного решения в регионе гаммы социальных вопросов.

СЭЗ появились в мировой практике в конце 50-х годов XX столетия и получили большое распространение в 80-е годы во многих зарубежных странах, их географическим началом была КНР [3, с. 310]. Они представляют собой часть национального экономического пространства, где используется особая система льгот и стимулов, не применяемая в остальных частях страны.

В отличие от существующих концепций, в работе свободная экономическая зона не рассматривается в прямом смысле как «свободная». Действующие специальные административные рычаги, экономические правила не освобождают от определенного правового и хозяйственного режима. Они призваны лишь облегчить его, предоставить систему льгот, стимулировать предпринимательство. При этом государство, сокращая масштабы своего вмешательства в экономические процессы, создает условия и возможности учета региональных особенностей, повышения ответственности органов местного самоуправления [4, с. 74].

Концепция создания СЭЗ базируется на следующих положениях:

Целью создания СЭЗ является наращивание экспорта товаров и услуг, поставка на внутренний рынок высококачественных товаров, привлечение иностранных инвестиций, внедрение высоких технологий, рыночных методов хозяйствования, развития инфраструктуры рынка, решение социальных проблем; СЭЗ упрощает выход национальных компаний на внешние рынки; в проектах создания СЭЗ должны быть предусмотрены источники финансирования соответствующих проектов, определен порядок формирования соответствующих средств; система экономических стимулов должна быть гибкой, дифференцированной, учитывать интересы территорий, регламентироваться на региональном уровне, для чего органам местного самоуправления должны быть предоставлены соответствующие права [3]. Эта система должна быть самосовершенствующейся – речь идет не только о первоначальном планировании, но и приспособлении руководства СЭЗ к постоянно меняющемуся воздействию внешней среды и внутренним условиям; привлечению иностранных инвестиций способствуют не специальные (свободные) экономические зоны как таковые (мнение ряда отечественных и зарубежных экономистов), а особый режим защиты инвестиций и предоставление льгот инвесторам; новые хозяйственные отношения на территории СЭЗ осуществляются без изменения политического строя: новые взаимоотношения между государством и субъектами хозяйствования – по поводу распределения полученной прибыли; производственные отношения между субъектами хозяйствования, инвестирующими свои средства в развитие региона, и государством, на территории которого эти капиталы функционируют, должны быть законодательно отрегулированы. Государство не должно быть приложением, производящим прибыль для иностранного инвестора; для

развития депрессивных районов инвестиции должны привлекаться большими льготами [2, с. 241].

Приведенная концепция включает следующие блоки: стратегический; политический; внутри- и внешнеэкономический; технико-технологический; социально-экономический и образовательный; организационный; экологический; правовой.

Свободные экономические зоны не следует рассматривать как панацею от экономических осложнений. Как любая экономическая система, данный процесс содержит ряд негативных моментов, которые следует учитывать в практике хозяйствования:

- занятость значительной части персонала на рабочих местах, не требующих высокой квалификации (отсюда низкая оплата труда);
- низкие первоначальные затраты, что зачастую привлекает компании, использующие простые технологии, недостаточно подготовленные кадры;
- высокая доля трудовых затрат в производимой продукции приводит к стремлению их ограничить и недостаточному развитию трудовых ресурсов в качестве составной части капитала;
- не всегда удается внедрить высокие технологии в национальную промышленность, в результате чего базовый человеческий капитал остается неразвитым;
- рынки стран, создающих свободные экономические зоны, зачастую развиты в недостаточной мере, и инвестор ориентирует свои производства на экспортные поставки.

Данный специальный режим хозяйствования должен осуществляться в соответствии с действующим законодательством и в частности хозяйственным кодексом Украины, который определяет статус СЭЗ, ее тип, госгарантии инвестиций и многое другое [5].

Объективной необходимостью создания СЭЗ является разрешение следующего противоречия: с одной стороны, государство не принимает должного участия в создании предприятий с иностранным и внутренним капиталом, создании условий для выживаемости населения на территориях СЭЗ и их сохранения, а, с другой стороны, НДС взимается в государственный бюджет. Указанное противоречие следует разрешать путем предоставления региональным органам возможности разрабатывать нормативные и правовые акты, регламентирующие деятельность СЭЗ и инвестиционные процессы [5, с. 25].

В соответствии с действующим законодательством Украины репатриация прибыли инвестором заставляет его выплачивать 2/3 действующей ставки налога. Снятие этого ограничения повысит рейтинг привлекательности депрессивных районов. Полученные при этом льготы могут быть на-

правлены на реинвестирование прибыли в экономику региона, развитие ресурсо- и энергосберегающих технологий [5, с. 26].

Сравнительная характеристика СЭЗ различных стран позволяет обобщить позитивный и негативный опыт, отобрать наиболее рациональные для Украины модели, учесть недостатки законодательной и нормативной базы и разработать меры по формированию эффективной государственной политики в этом вопросе.

Литература: 1. Линдерт П.Х. Экономика мирохозяйственных связей. Пер. с англ. – К.: Дело, 2007. – 242 с.; 2. Макогон Ю.В., Лукьянченко Н.Д., Гохберг Ю.А. Основы внешнеэкономических связей. Донецк: ДонГУ, 2005. – 515 с.; 3. Оценка СЭЗ в некоторых странах Азии: Доклад ЮНИДО, 2008; 4. Перов А. Свободные экономические зоны // Наука, политика, предпринимательство, 2009, №2, с. 70-75; 5. Свободные экономические зоны: опыт зарубежных стран и перспективы создания // Внешняя торговля. – 2009. – №11, с. 23-26; 5. <http://www.zakon.rada.gov.ua/> – *Хозяйственный кодекс Украины, раздел VIII, глава 39.*

УДК 339.926

Новикова А.И.

ОЦЕНКА ПРАВОВОЙ ДЕЕСПОСОБНОСТИ ГОСУДАРСТВА С ПОМОЩЬЮ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИТЕРИЯ

*Национальный исследовательский университет БелГУ
Науч. рук.: Комнатная Ю.А.*

В стремительно развивающемся мире, чтобы занять достойное место в международных отношениях, государства должны заботиться не только о суверенитете и экономической безопасности, но и о состоянии каждого гражданина своей страны. На сегодняшний день особую актуальность приобретает анализ социально-экономического развития государства с помощью показателей, характеризующих уровень жизни населения, в частности, с помощью рейтингов недееспособности и счастья.

Стоит отметить, что первый рейтинг определяет уровень правовой культуры и грамотности населения, а второй – включает в себя такую категорию как социальный уровень развития. При этом рейтинг недееспособности, как и рейтинг счастья, характеризует развитие правовой и экономической защиты социально-незащищенного слоя населения.

В РФ, как и во многих зарубежных странах, решение вопросов по осуществлению защиты прав и интересов недееспособных или ограниченно дееспособных граждан возложено на институт опеки и попечительства, от слаженности работы которого зависит достаточно многое. Категория граждан, нуждающаяся в государственной защите, составляет значительную часть

населения РФ. Так, в 2009 г. в нашей стране насчитывалось около 27 млн. детей, что составляет примерно 20% от общей численности населения. При этом органами государственной статистики ежегодно фиксируется прирост к социально-незащищенной категории граждан, среди которых: дети, оставшиеся без попечения родителей (115 – 120 тыс.); дети, изъятые в срочном порядке из кризисных семей по причине угрозы для их здоровья и жизни (200 – 220 ежедневно); дети, находящиеся в воспитательных учреждениях различного вида (600 тыс.). Согласно статистическим данным за 2009 год, в Российской Федерации было зарегистрировано 742 тыс. детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, и около 77,5 тыс. недееспособных граждан с психическими расстройствами, состоящих на учете в органах опеки и попечительства. В РФ на сегодняшний день практически 20% населения нуждается в достойной защите со стороны государства.

Чтобы показать, насколько глобальна данная проблема в нашей стране, достаточно привести показатели по странам СНГ и Европы. По официальным данным органов статистики за 2009 г. в странах СНГ: в Беларуси под опеку попало 3838 детей; в Казахстане – около 6 тыс.; на Украине задержаны за попрошайничество 8 тыс. детей и более 10 тыс. за бродяжничество. В странах Европы за тот же год: в Нидерландах – 3 тыс. граждан нуждаются в государственной поддержке; в Германии порядка 6 тыс. человек.

Таким образом, сегодня на первое место выходит проблема обеспечения деятельности социально-экономических институтов, в частности института опеки и попечительства. Решение данных острых вопросов необходимо как для внутреннего благополучия государства, так и для эффективного взаимодействия с зарубежными партнерами.

В странах Европы проводится особая экономическая политика, которая специально направлена на установление благоприятной социальной платформы. Решение указанной проблемы начинается с обеспечения стабильного функционирования института опеки и попечительства. В зарубежных странах финансирование данного направления представляет собой существенные государственные вложения. Так, Фонд РФ, созданный для стимулирования института опеки и попечительства, в 2009 г. составил около 18% государственного бюджета [10]. В Нидерландах, в том же 2009 г., на данное направление выделено около 41% бюджета, а в Германии – 35% государственного бюджета [5], это притом, что нуждающихся в социальной защите в данных государствах в десятки раз меньше, чем в России.

Согласно данным международного рейтинга недееспособных государств за 2010 г., Российская Федерация занимает 80 место среди 177 стран, улучшая свои позиции на 9 пунктов по сравнению с 2009 г. Однако, настоящее положение считается критическим, и России по-прежнему угрожает присвоение статуса социально и экономически нестабильного государства [11]. На 30

позиций Россию в рейтинге недееспособных государств опередили Казахстан и Украина – они заняли в рейтинге 103-е место и 109-е места соответственно, с разницей всего в 2 позиции отстоит Беларусь – 82 место [13].

Несмотря на приведенные данные, рейтинг, характеризующий правовую дееспособность, для раскрытия социально-экономической сферы на международном уровне, кажется нам недостаточно полным и достоверным, чтобы полностью отразить существующее положение РФ. Однако он заставляет обратить внимание на самую незащищенную категорию населения, нуждающуюся в постоянной поддержке со стороны государства.

Для характеристики социально-экономического положения граждан страны социологами предлагается еще один, считающийся достаточно компетентным, рейтинг счастья – «Happy Planet Index», в котором приводятся данные по уровню: процветания; напряжения; страдания; опыта. Благодаря данному рейтингу прослеживается четкая взаимосвязь между такими объективными показателями как: экономический уровень развития; уровень правовой защиты населения; социальный уровень развития.

В результате сравнительного анализа выяснилось, что в странах Европы, согласно данным всемирного опроса Gallup, в пятерку лидеров рейтинга счастливых стран входят Финляндия, Норвегия, Швеция, Нидерланды, а возглавляет его – Дания. Не менее любопытным оказалось положение Туркмении – в мировом рейтинге счастья республика заняла на удивление высокое 18-е место, оставив далеко позади Россию и другие страны СНГ. Следом за РФ, на 74 позиции, оказалась Украина. В наличии проблем признались 53% от общего числа опрошенных, а страдающих – 26%. Белоруссия оказалась на 54 месте. В союзном государстве счастливы 29% населения, в проблемах признались 59%, а откровенно страдают лишь 12%. Россия в указанном рейтинге делит 73 позицию с Украиной, Румынией, Словакией и ЮАР. При этом страдает в нашей стране каждый пятый (22%), а более половины (57%) испытывают проблемы [12].

Исходя из анализа рейтингов, можно выявить взаимосвязь между данными объективными и субъективными факторами. Учитывая, что РФ по рейтингу недееспособности (РН) занимает 80 место, а по рейтингу счастья (РС) – 73; Украина – 109 (РН) и 73 (РС); Беларусь – 83 (РН) и 54 (РС); Казахстан – 103 (РН) и 70 (РС), то в данном случае мы сталкиваемся с очевидной нестабильностью стран СНГ, то есть не существует какой-либо прямой или обратной связи между показателями социальной и экономической позиции. Это характеризует данные страны как крайне неустойчивые к изменениям и колебаниям на международном уровне.

В свою очередь, проведя параллель между статистическими показателями стран Западной Европы и показателями международных рейтингов, прослеживается ярко выраженная тенденция к прямой связи между соци-

альными и экономическими процессами. То есть, если речь идет об экономическом развитии, то мы можем с уверенностью предположить, что социальная отрасль прямо пропорционально экономической будет развиваться в положительном направлении.

На основе рассмотрения и сравнения показателей выявлено, что Нидерланды – государство с образцовой экономической стабильностью (167 (РН) и 4 (РС)); при этом Германия характеризуется как государство с умеренной стабильностью (157 (РН) и 33 (РС)) [11].

Проведенный анализ позволяет сделать вывод, что сегодня наблюдается прямая зависимость устойчивого экономического роста от стимулирования и развития основополагающих социально-экономических институтов, в том числе института опеки и попечительства. Таким образом, если Российская Федерация будет проводить соответствующую политику, направленную на поддержание и защиту социально-незащищенного слоя населения, это позволит не только повысить уровень жизни значительной части граждан, но и ускорить социально-экономическое развитие страны.

Литература: 1. Российская Федерация. Гражданский кодекс РФ. Части 1–4. – Новосибирск, 2009; 2. Постановление об отдельных вопросах осуществления опеки и попечительства в отношении несовершеннолетних граждан (18 мая 2009 г. №423) [Электрон. ресурс] / КонсультантПлюс.- Режим доступа: <http://www.consultant.ru/online/base/>; 3. Закон об опеке и попечительстве РФ (24 апр. 2008 года № 48-ФЗ) [Электрон. ресурс] / Российская газета, документы. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2008/04/30/opeka-dok.html>; 4. Додонов В.Н. Большой юридический словарь / Додонов В.Н., Ермаков В.Д., Крылова М.А. – М.: Инфра-М, 2001. – 720 с.; 5. Скрышник В.И. Опека и попечительство / В.И. Скрышник // Право и власть. – 2008. – №6. – С. 37-40; 6. Дылева Е.А. Опека, опекай / Е.А. Дылева // Час пик. – 2008. – №12. – С. 21; 7. Социальное обеспечение и социальная помощь [Электрон. ресурс] / Федеральная служба государственной статистики РФ. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>; 8. Инвалидность [Электрон. ресурс] / Федеральная служба государственной статистики РФ. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>; 9. Население [Электрон. ресурс] / Федеральная служба государственной статистики РФ. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/>; 10. Государственные финансы [Электрон. ресурс] / Федеральная служба государственной статистики РФ. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/>; 11. Рейтинг недееспособных государств [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://gmarket.ru/news/state/2009/06/24/2045>; 12. Рейтинг счастливых государств [Электрон. ресурс] / Режим доступа Happy Planet Index <http://www.newsru.com/world/16jul2010/reithappy.html>; 13. Федеральный бюджет РФ [Электрон. ресурс] / Режим доступа: http://www.minfin.ru/ru/budget/federal_budget/.

Новікова М.С., Ткаченко І.О.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМВІДНОСИН
МІЖ УКРАЇНОЮ І МВФ

Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
Наук. керівник: к.е.н., доц. Алексєєва Т.І.

Трансформаційні процеси, що відбувалися в Україні, супроводжувалися глибокою економічною кризою. У зв'язку з цим різко загострилися питання ресурсного забезпечення економічного розвитку, особливо його фінансової складової. Розбалансованість фінансової системи, платіжна криза, спричинена переходом до світових цін на енергоносії, відсутність необхідних внутрішніх нагромаджень об'єктивно обумовили потребу в зовнішніх коштах для відновлення господарської рівноваги.

Серед зовнішніх фінансових джерел найбільший потенціал має Міжнародний валютний фонд (МВФ). Вартість запозичень, які він надає, значущість його оцінки та дії для інших потенційних кредиторів та інвесторів спонукають на даному етапі до тісної співпраці України з МВФ на загальноприйнятих принципах міжнародного права.

Дослідження співпраці України з Міжнародним валютним фондом дозволило виявити основні пріоритетні напрямки подальшої діяльності:

- виокремлення найважливіших проблем співробітництва України з МВФ;
- розробка шляхів вирішення існуючих фінансових проблем;
- виділення пріоритетних напрямків розвитку даної співпраці.

Розглянувши співробітництво України з МВФ, слід зазначити, що перший свій кредит вона отримала на суму 763,1 млн. дол. США в рамках Механізму системних перетворень (МСП). Мета даної позики – надання фінансової підтримки економіці країн, що переходили від централізованого планування до ринкової економіки.

З метою підвищення ефективності співпраці з міжнародними фінансовими інституціями необхідно вирішити такі завдання:

- розробити стратегію і тактику боргової політики держави, удосконалення механізмів управління державним боргом, оптимізації його структури, збільшення питомої ваги середньо- і довгострокових кредитів та мінімізації вартості обслуговування боргу;
- прискорити приведення вітчизняного законодавства у відповідність з принципами та нормами міжнародного права;
- вжити заходи для прискорення прийняття Закону «Про державний борг» та правового забезпечення державної політики у сфері управління державним боргом, валютного регулювання та валютного контролю [3].

Відносини МВФ з країнами колишнього СРСР, у тому числі з Україною, будуються відповідно до трьох типів програм. Програму першого типу створено спеціально для цих країн та країн Східної Європи. Вона є своєрідним підготовчим етапом, який є досить простим у своїх вимогах. Це первісна програма системної трансформації економіки (Systemic Transformation Facility – STF), реалізація якої дає змогу Україні і Фонду співпрацювати.

Наступний крок – це досить стандартна програма, яка має назву «Стенд-бай» (Stand-by). Це програма короткострокового фінансування; як правило, вона триває від 12 до 13 місяців і спрямована на здійснення першочергових заходів, необхідних для досягнення макроекономічної стабілізації.

Після реалізації цієї програми країна може укласти з МВФ угоду про програму розширеного фінансування (Extended Fund Facility – EFF). Вона розрахована на три роки і спрямована на закріплення досягнень початкової стабілізації за програмою «Стенд-бай». Одночасно значно більше уваги приділяється структурним змінам в економіці, тим елементам, які становлять базу (основу) подальшого економічного зростання [2].

Розпорядником фінансових ресурсів, наданих МВФ, є НБУ. Отримання цих ресурсів обумовлено виконанням українською стороною погоджених з МВФ критеріїв ефективності, таких як рівень чистих міжнародних резервів НБУ, монетарні показники та дефіцит консолідованого бюджету тощо.

10 листопада 2008 року Україна отримала перший транш кредиту Stand by у розмірі 4,5 млрд. доларів. Відразу ж після здобуття коштів встало питання про подальші грошові перерахування.

Фінансові ресурси МВФ надаються Україні на досить пільгових умовах: строк сплати 3-5 років, початок оплати – через три роки, процентні ставки за кредит – від 5,75% до 6,29%. На 1 січня 2000 р. державний борг України перед МВФ становить 2,8 млрд дол. США, або 22,4% усього зовнішнього державного боргу України. У 2010 році після отримання від МВФ нового кредиту вона наростила свої зобов'язання перед фондом до 12,66 млрд дол.

З позитивних результатів реалізації стабілізаційних програм МВФ слід відзначити наступні: у 1999 і 2000 роках Україна була без дефіциту зведеного бюджету. Вперше за роки незалежності у 2000 році відбулося економічне зростання, хоча і завдяки приросту експорту вітчизняної продукції і позитивному сальдо зовнішньої торгівлі в обсязі 1406 млн. дол. США, а не наповненню внутрішнього ринку. У 1999 і 2000 роках ліквідовано дисбаланс поточного рахунку платіжного балансу. Інфляція вперше стала багато в чому контрольованою і тому більш прогнозованою.

На теперішній час в Україні спостерігається стійка тенденція до дефіциту Держбюджету та зростанню інфляції. Однак слід підкреслити, що на ці негативні моменти впливали не лише невиконання стабілізаційних програм МВФ, а й інші суттєві чинники. Однак їх частку виокремити практично неможливо.

Жорстка монетарна антиінфляційна політика призвела не тільки до стримування дії чинників інфляції витрат, а й до гострої нестачі платіжних засобів у економіці в вигляді платіжної кризи, а звідси і до скорочення вітчизняного виробництва, що власно й відбувалося в Україні. Обмеження грошової маси і внутрішнього кредитування, а також штучне стримування внутрішнього сукупного попиту спричинило небажані соціально-економічні наслідки.

Зниження темпів інфляції, що відбулося завдяки майже припиненню грошової емісії і низького рівня монетизації економіки, призвело до нестачі готівкових коштів, гострої платіжної кризи, зниження сукупного попиту внаслідок невиплати заборгованої заробітної плати, затримок у виплаті пенсій та інших видів соціальної допомоги. Введення грошово-кредитного обмеження стримувало інвестиційну активність у країні, яка могла б бути спрямованою на економічне зростання. Це, в свою чергу, призвело до згортання виробничих потужностей, небаченого падіння науково-технологічного потенціалу України [4].

Незаперечним фактом є й те, що після вступу України до МВФ та Світового банку, неодмінно зростає ще один показник – обсяг державного боргу: зовнішнього і внутрішнього. Зрозуміло, що надмірна зовнішня заборгованість міжнародним фінансовим організаціям та приватним банкам суттєво обмежує державний суверенітет або, принаймні, можливості виявлення економічної незалежності країни.

Література: 1. www.nam.kiev.ua/ape/n_01_5-6/Ermoshenko.htm; 2. www.read-bookz.com/book/108/2809.html; 3. www.rusnauka.com/18_DNI_2010/Economics/68200.doc.htm; 4. www.epravda.com.ua/publications/2009/11/16/216180/.

УДК: 339.543

Ольховська Х.О.
МИТНО-ТАРИФНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.е.н., проф. Ткаченко І.С.

Еволюція розвитку міжнародних економічних відносин збігається з еволюцією розвитку та вдосконалення системи державного регулювання даного виду взаємовідносин. Для визначення зовнішньоекономічної політики як економічної категорії слід акцентувати увагу на двох суттєвих моментах: наступальному і захисному – з урахуванням того, що ефективність функціонування зовнішньоекономічної політики залежить від реалізації обох функціональних завдань. Найбільш дієдальною системою реалізації обох функ-

цій держави є митна політика, яка завжди була тісно пов'язана з державною політикою.

Митна політика – це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі. В Україні вперше поняття «митна політика» було впроваджено відповідно до ст.13 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». У подальшому дана категорія отримала розвиток у ст.2 Митного кодексу України №1970-ХІІ від 12.12.91, де наголошено, що Україна самостійно визначає митну політику [1].

Основними цілями митної політики є:

- забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території України;
- участь у реалізації торгівельно-політичних завдань щодо захисту внутрішнього ринку;
- стимулювання розвитку національної економіки;
- сприяння проведенню структурної перебудови та інші завдань економічної політики України.

Можна виділити такі основні напрями митно-тарифна політики: система митного оподаткування, система митного контролю та система митного оформлення. Слід зауважити, що система митного оподаткування – це економічні важелі регулювання; митний контроль і митне оформлення – це винятково адміністративні інструменти здійснення митної політики. Водночас поняття митної політики не має зводитись тільки до технічного виконання митних заходів на кордоні (сплата митних платежів, проходження митного контролю чи виконання митних формальностей). Це поняття потрібно розглядати в контексті системи заходів, які використовуються державою з метою регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Тому, митна політика є одним із важливих проявів суверенітету держави поряд з такими атрибутами державності, як територія і кордон. Таким чином, митна політика реалізує як економічні, так і політичні цілі, які визначаються державним устроєм, існуючою законодавчою базою та соціально-економічним напрямом розвитку суспільства. Цілі класифікуються на стратегічні (довгострокові), які забезпечують нормальне функціонування національної економіки в цілому, та тактичні (короткострокові), що зумовлені поточними потребами. В економічній літературі трапляються визначення, в яких основні цілі митно-тарифної політики зводяться до двох основних напрямів: фіскального – «забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету» та регулятивного – «створення рівних умов для конкуренції вітчизняних і іноземних виробників». За допомогою митно-тарифних регуляторів держава коригує товаропотік і географічну структуру експорту та імпорту з

урахуванням довгострокових цілей розвитку країни, забезпечення макроекономічної стабільності, підтримання платіжного балансу, стабільного курсу національної валюти, але основними завданнями митно-тарифної політики є: створення оптимальних умов для конкуренції між національними й іноземними виробниками; забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території; участь у реалізації торговельно-політичних завдань щодо захисту національного ринку; стимулювання розвитку економіки; сприяння здійсненню структурної перебудови і реалізації інших завдань економічної політики; забезпечення належного рівня надходжень до державного бюджету [5].

Важливим методологічним аспектом дослідження митно-тарифної політики є формулювання її основних засад. Прийняття ефективних рішень у сфері митно-тарифних відносин неможливе без визначення концептуальних положень, тобто загальних принципів митно-тарифної системи. Принципи мають об'єктивний характер і відбивають певні закономірності функціонування даної системи. Отже митні принципи – це загальні закономірності, у рамках яких реалізуються зв'язки між різними об'єктами і суб'єктами митної політики, що виявляються при реалізації практичних завдань функціонування митної системи. Оскільки система митного регулювання є однією з основних функцій державного управління, то на нього розповсюджуються як загальні (або основні) принципи, що притаманні державному управлінню в цілому, так і специфічні принципи, на яких базується митна політика країни. До основних належать такі принципи: виключної юрисдикції на митній території країни; виключної компетенції митних органів щодо здійснення митної справи; законності; єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон; системності; ефективності; додержання прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб; гласності та прозорості [3].

Виключна юрисдикція України на митній території реалізується через дію принципу верховенства права. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Президент України в межах своїх повноважень, визначених Конституцією України та контроль за діяльністю митних органів України [6].

Виключна компетенція митних органів щодо здійснення митної справи проявляється в тому, що митні органи безпосередньо здійснюють митну справу. Митні органи України у своїй діяльності взаємодіють з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами. Всі вище перераховані не мають права втручатися в службову діяльність митних органів України, крім випадків, передбачених законами України. Принцип законності передбачає, що всі основні

правила, пов'язані з переміщенням через митний простір і перед усім через митні кордони, повинні базуватися на законах України і міжнародних угодах. Це стосується як товарів, послуг та інтелектуальної власності, так і фізичних осіб, які перетинають митні кордони України. Законність повинна базуватися на законодавчій діяльності митних органів з використанням як українських, так і міжнародних правових актів, договорів та інших документів. Забезпечення сумісності національного та міжнародного законодавства можливе тільки за умови уніфікації даного виду правових відносин у сфері митно-тарифного регулювання. Розширення прозорості, гласності, загальнодоступності та врахування громадської думки – це показники нового підходу і сучасного стану інформаційно-правової характеристики митної політики. Він спрямований на захист прав учасників зовнішньоекономічних правовідносин шляхом суворого дотримання норм чинного законодавства митним органом (посадовою особою) в процесі проведення контрольних дій. Митне регулювання повинно здійснюватися: у межах повноважень органу, який провадить контроль компетентними посадовими особами; з дотриманням необхідної процедури та термінів контролю; з належним юридичним закріпленням етапів та результатів контролю та ін [4].

Суть єдності митної і зовнішньоекономічної політики виявляється в уживанні спільних захисних заходів у зовнішній торгівлі, у спільній розробці методологічного забезпечення, в участі в роботі міжнародних торговельних і економічних організацій, у проведенні науково-практичних конференцій, у підготовці публікацій. Водночас має бути чітке розділення функцій, прав і відповідальності при реалізації зовнішньоекономічної стратегії, при виконанні конкретних, специфічних і практичних цілей та завдань у регулюванні зовнішньоекономічних відносин, наявність відповідних інститутів і органів управління, відомчої інфраструктури [6].

Єдність митного простору України у вигляді зовнішніх і внутрішніх територій і кордонів є одним з основоположних принципів митної політики України. Крім даного митного простору митна територія України включає також штучні острови, що є в морській винятковій економічній зоні України, установки і споруди, над якими Україна володіє винятковою юрисдикцією відносно митної справи.

Література: 1. Митний кодекс України №1970-ХІІ від 12.12.91 2. Про митний тариф України: Закон України № 2371 від 05.04.01.Єдиний митний тариф: 3. Про митну справу в Україні: Закон України від 25.06.91 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №44. – 575 с. 4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 5. www.rada.gov.ua 6. www.customs.gov.ua

Пашкіна К.Ю.
БРІК ЯК НОВЕ ІНТЕГРАЦІЙНЕ УГРУПУВАННЯ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: д.е.н., проф. Макуха С.М.

З огляду на ситуацію у світі, можливо побачити нову тенденцію переходу до багатополюсного діалогу між країнами. Сьогодні високо розвинуті країни все частіше спілкуються з найменш розвинутими. Своєрідним зв'язком між ними може стати угруповання таких країн, які не є високо розвинутими, але на тлі усіх країн показують найбільші темпи росту.

Досить суперечливим і незвичайним на сьогоднішній день інтеграційним утворенням є БРІК. Скорочення було вперше запропоноване економістами банку Голдман-Сакс у листопаді 2001 року в аналітичній записці банку. На думку економістів банку Голдман-Сакс, до 2050 року сумарно економіки цих чотирьох країн за розміром перевищать величину економік найбагатших країн світу (Великої сімки) [2].

Багато економістів ще не визнають існування даного угруповання. Проте вже почалися процеси, які в майбутньому можуть привести до колосальних змін на світовій арені, вивівши в головні актори країни, що швидко розвиваються. Економісти банку Голдман-Сакс також не припускали наявність координації економічних політик між країнами БРІК. Тим більше не передбачалося, що країни БРІК утворять якийсь економічний блок або офіційну торговельну асоціацію, як Європейський союз. Однак, згодом з'явилися ознаки, що чотири країни БРІК прагнуть сформуванню політичний клуб або «союз», і в такий спосіб перетворити свою зростаючу економічну владу в більший геополітичний «вплив». Один з недавніх ознак – самміт міністрів закордонних справ країн в 2008 р. у Єкатеринбурзі, а також самміт глав країн-членів БРІК 2009-го року в тому ж місті[4].

Члени БРІК характеризуються як великі країни, що найбільш швидко розвиваються. Вигідне положення цим країнам забезпечує наявність у них великої кількості важливих для світової економіки ресурсів: Бразилія багата сільськогосподарською продукцією; Росія – найбільший у світі експортер мінеральних ресурсів; Індія – дешеві інтелектуальні ресурси; Китай – власник дешевих трудових ресурсів.

Це головні ресурси, на які опираються економіки цих країн. Висока чисельність населення країн обумовлює дешевизну праці в них і, відповідно, високі темпи економічного росту. БРІК представляє значну частину цивілізації – 2,8 млрд. чоловік, тобто близько 40% населення світу. Частка БРІК у світовій економіці становить майже 25%, причому сукупна динаміка росту

економік цих країн залишається позитивною, незважаючи на фінансову кризу [2].

Якщо поглянути на економіки цих досить різних країн, з першого погляду дуже важко винайти спільні риси. Для того щоб виявити наскільки можлива інтеграція між цими країнами, ми проведемо розрахунки міри неподібності (індексу відмінності).

Дуже часто в дослідженнях світогосподарських процесів треба робити оцінки розходжень у порівнюваних явищах і процесах, їх математичне вираження дає можливість чіткого визначення міри подібності або відмінності між ними. Кількісним показником у цьому випадку може бути індекс відмінності (дисперсії), що обчислюється за формулою: $I = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n |X_i - Y_i|$, де X_i – частка у відсотках по фактору (ознаці) X ; Y_i – частка у відсотках по фактору (ознаці) Y . Індекс міри відмінності (дисперсії) знаходиться в межах від 0 до 100 ($0 \leq I \leq 100$) [1].

Для розрахунків були використані показники головних галузей цих чотирьох країн.

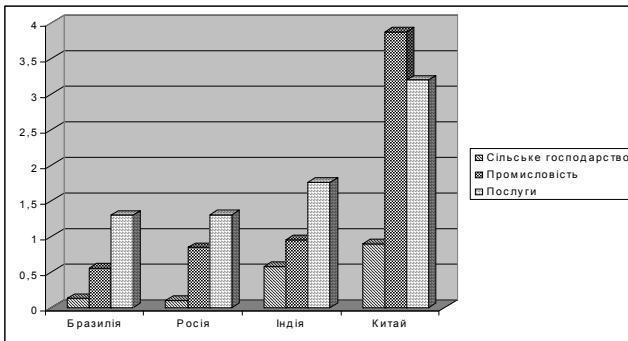

Рис. 1. Галузева структура ВВП країн БРІК [3].

У цілому здійснивши аналіз виробництва трьох головних галузей економік країн БРІК, можливо наголосити на тому, що розвиток цих країн майже рівномірний. Індеси відмінності майже на однаковому рівні та близькі до 0 (19-20). Лише Китай відзначається на тлі інших. За останні роки економіка країни змогла вийти на новий рівень. Частка промислового виробництва становить 48,6% усього ВВП, а це й машинобудування, яке зараз активно розвивається та приносить великий прибуток. Наприклад, в Україні автомобілі китайського походження показують найбільші темпи росту реалізації вже три роки.

Опираючись на розрахунки, країни БРІК мають загалом дуже потужний потенціал та можливості для інтеграції. Не дивно, що їх вплив на світо госпо-

дарські процеси з кожним роком зростає. У майбутньому, якщо країни дійсно прагнутимуть взаємодіяти, вони зможуть досягнути високих результатів та виступити як третя сторона у багаторівневих взаєминах між країнами.

Під час нинішньої фінансової кризи країни БРІК виявився в центрі великої уваги з трьох очевидних причин:

- по-перше, взаємодія цих чотирьох країн із глобальною фінансовою й торговельною системами продовжують заглиблюватися, збільшується частка присутності на світовому ринку капіталу, стабільність чотирьох країн має безпосередній вплив на стабільність у світі;

- по-друге, ці чотири країни мають міцний економічний фундамент, що показав «гнучкість». Хоча можливо в найближчі рік-два темпи економічного росту спадуть через вплив економічної кризи. Однак, на думку більшості економістів, завдяки наявності в країнах БРИК значних інвалютних запасів і стабільної банківської системи при вчасному їх реагуванні можливо уникнути глибокого спаду, в якому опинилися західні країни;

- по-третє, розглядаючи ситуацію з погляду внутрішнього економічного становища в чотирьох країнах, можна констатувати, що вони мають величезний потенціал розвитку в майбутньому, і, як очікується, країни швидко відновляться, а потім стануть важливою силою, що підніме нову хвилю економічного зростання у світі.

У цей час у світі існує така проблема – міць і потенціал чотирьох країн значною мірою не відповідають статусу цих держав у міжнародній фінансовій системі, а також можливості впливати на міжнародну спільноту. Це не тільки обмежує їхній розвиток, але й перешкоджає встановленню справедливого, всеосяжного й упорядкованого нового міжнародного фінансового порядку. Якщо міжнародне співтовариство сподівається, що ці чотири країни в майбутньому зіграють важливу роль у міжнародних економічних відносинах, то необхідно приділяти більше уваги їхнім інтересам і вимогам, надати їм більше право на слово, щоб новий міжнародний фінансовий порядок правильно відбив нові зміни у світовій економіці.

Література: 1. Голиков А.П. *Экономико-математическое моделирование мирохозяйственных процессов: Учеб. пособие / ХНУ им. В.Н. Каразина. – Харьков: ХНУ, 2003. – 104 с.*; 2. <http://www.goldman-sachs.com/ideas/brics/brics-dream.html> – *Dreaming with BRICs: The Path to 2050 // The Goldman Sachs Group*; 3. <https://www.cia.gov> – База даних ЦРУ; 4. <http://ru.wikipedia.org/wiki/БРИК> – *Wikipedia свободная энциклопедия / БРИК.*

Пыхтина М.С.

**ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В МИРОВОМ ХОЗЯЙСТВЕ:
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ***ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н. Гончаренко Н.И.*

В современных условиях ни одна из стран не может эффективно развиваться, находясь в стороне от мирохозяйственных отношений. Состояние национальной экономики все больше определяется не только внутренним потенциалом, но и степенью участия в международном разделении труда, общемировым характером научно-технического прогресса. Современная мировая экономика отличается углублением и расширением интеграционных процессов.

Целью исследования является анализ современного состояния интеграционных процессов в мировом хозяйстве, их тенденций и возможных перспектив развития.

Опыт множества интеграционных объединений показывает, что они формируются в основном на двух базовых принципах: мощная инициативная роль государства (классический пример – создание и развитие ЕС); преобладающая роль крупного корпоративного предпринимательства, которое по существу заставляет государство стать на путь интеграционного сближения с той или иной группой стран (например, договор между США, Канадой и Мексикой – НАФТА). Главный процесс экономической интеграции имеет больше всего смешанный характер, поскольку он инициируется, с одной стороны, развитыми странами и их правительствами, а с другой – мощными ТНК и ТНБ, с третьей стороны – крупными и влиятельными международными финансово-экономическими и финансовыми организациями и учреждениями (ВТО, Всемирный банк, МВФ), а также структурами ООН.

Подавляющая часть интеграционных соглашений, действующих в мировой экономике, являются зонами свободной торговли (84%). В региональном разрезе наибольшее количество группировок создано в Европе, которая отличается наиболее глубокими формами интеграционного взаимодействия.

На сегодняшний день интеграционные объединения создаются не только в регионах с высоко- и среднеразвитым индустриальным хозяйством, каковыми являлись НАФТА, АТЭС, АСЕАН, ЛАИА, но и в самых отсталых регионах мира: ЭКОВАС, ЮАКРК, ВАЭС, КОР и множество других. Последние объединения, преимущественно, детерминируются политическими факторами, опирающимися в интеграционных устремлениях не на наличие сильного экономического притяжения (наоборот, в экономическом плане

многие из них являются конкурентами в силу однородной специализации), а на поиск геополитических, геокультурных основ.

Одним из существенных факторов современного этапа развития международной экономической интеграции служит динамика взаимного экспорта и повышение его доли в совокупном экспорте интеграционного объединения. Вместе с тем, удельный вес взаимного экспорта в совокупном экспорте значительно различается в разных объединениях, что связано со сложившемся уровнем экономической взаимозависимости и взаимодополняемости между странами-членами.

Традиционно выделяют три центра экономической интеграции: Европу, Северную Америку и Азиатско-Тихоокеанский регион, каждый из которых имеет определенные особенности касательно организационных форм, характера отношений складывающихся между странами-участницами, последствий для национальных хозяйств и населения.

Наиболее ярким примером сложившейся системы экономической интеграционной группировки на современном этапе является Европейский Союз.

Европейский союз прошел шесть этапов расширения. Экономический эффект расширения связан с увеличением емкости внутреннего рынка ЕС, его консолидацией, что позитивно сказывается на экономическом росте всех стран-членов независимо от даты вступления. Большой эффект получают новые страны за счет беспошлинного ввоза товаров, притока инвестиций, использования финансовых ресурсов ЕС на цели экономического, регионального и социального развития.

Однако, благоприятные этапы расширения практически пройдены. Начиная с 1973 г. к ЕС присоединялись страны с более низким уровнем экономического развития (исключение – четвертый этап расширения, когда вступили Австрия, Швеция и Финляндия). Чтобы сгладить влияние неодинаковых уровней развития выделялись финансовые ресурсы (Фонд сплочения) и устанавливались более длительные сроки реализации интеграционных планов для Ирландии, Испании, Португалии и Греции. Ситуация обострилась в рамках пятого и шестого этапа расширения, когда в состав ЕС вошли страны с намного более низким уровнем развития. ВВП на душу населения в среднем составляет порядка 40% от среднего уровня ЕС. Диспропорция, когда 10 стран ЦВЕ, в которых проживает более 100 млн. человек, увеличили численность населения ЕС на 27,9%, а совокупный валовой продукт – лишь на 4,3%, привела к понижению среднедушевого ВВП в ЕС в целом примерно на 20%. В итоге, политический фактор стал основным фактором расширения ЕС за счет принятия новых государств-членов.

Расширение ЕС ведет к негативным экономическим и социальным последствиям для развития европейской экономической интеграции, в том числе, к необходимости реформирования институциональной структуры ЕС,

ослаблению позиций более экономически развитых стран, составляющих т.н. ядро Евросоюза в условиях, когда немалый вес при принятии решений принадлежит странам, чей экономический, финансовый и научно-технический потенциал намного ниже средних показателей по ЕС. Однако, несмотря на некоторые трудности, ЕС является наиболее успешным и стабильным интеграционным объединением не только исходя из количественных показателей, но и учитывая его организационную структуру.

Наиболее крупным интеграционным объединением Северной Америки является НАФТА. Как и другие региональные интеграционные блоки, НАФТА организовано с целью расширения экономических связей (прежде всего, взаимной торговли) между странами-участниками. Она является крупнейшей зоной свободной торговли в мире, а по экономическому потенциалу занимает 1 место в мире с совокупным ВВП в 12,9 трлн. долл. (что равно 1/3 мирового ВВП).

Экономическая интеграция в Северной Америке отличается от интеграции в Западной Европе и Азии, основанных на согласованной регулирующей деятельности многих высокоразвитых государств. В других регионах интеграция осуществлялась «сверху вниз», когда межправительственные соглашения стимулировали контакты предпринимателей разных стран. В НАФТА, наоборот, процесс интеграции шел «снизу вверх»: сначала высокого уровня достигли межкорпоративные связи, а затем на их основе принимались межгосударственные соглашения.

Внутри НАФТА, в отличие от ЕС и АТЭС, есть только один центр экономической силы – США, чья экономика значительно превосходит Канаду и Мексику. Эта моноцентричность облегчает управление (страна-лидер легко может навязать свои решения более слабым партнерам), но одновременно создает среду потенциальных конфликтов (партнеры США могут оказаться недовольными своим подчиненным положением). Кроме того, интеграция оказывается односторонней: Канада и Мексика тесно интегрированы с США, но не друг с другом. Перед интеграционным объединением НАФТА открываются огромные возможности и перспективы, учитывая внутренний потенциал.

В Азиатско-Тихоокеанском регионе можно выделить интеграционное объединение АТЭС, которое включает страны, очень сильно отличающиеся по уровню экономического развития. Например, среднедушевые показатели США и Папуа – Новой Гвинеи различаются на три порядка. Для взаимодействия очень разнородных стран-участниц АТЭС выработаны механизмы, гораздо менее формализованные, чем правила ЕС и НАФТА. Объединение образовано как свободный консультативный форум без какой-либо жесткой организационной структуры или крупного бюрократического аппарата.

АТЭС не является организацией с полномочиями правопринуждения при разрешении конфликтов. Напротив, АТЭС работает только на основе

консультаций и достижения консенсуса. И это приводит к эффективному функционированию и развитию объединения на данном этапе.

Таким образом, в результате проведенного исследования можно сделать вывод о том, что большая интеграционная взаимозависимость между странами усилила влияние как позитивных факторов роста, так и негативных потрясений. В результате национальные экономические проблемы выходят за пределы стран. Ни одна страна, каких бы успехов она ни достигла, не может оградить себя от демографических, экологических, экономических, социальных и военных проблем, существующих в современном мире. Поэтому каждая страна выбирает для себя определенный вектор развития и сотрудничества. Интеграционные процессы все больше углубляются и расширяются, в результате чего достигается более успешное развитие стран.

Литература: 1. Голиков А.П. *Мировое хозяйство и международные экономические отношения: учебное пособие* – Симферополь «СОНАТ», 2003 – с. 249.; 2. *Официальный сайт ЕС [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.europa.eu>; 3. *Официальный сайт НАФТА [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.nafta-sec-alena.org>; 4. *Официальный сайт АТЭС [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://www.apec.org>.

Растопчина Ю.Л., Ковалева Е.И.
ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ РОССИИ

*Научно-исследовательский университет
«Белгородский государственный университет»*

Внешнеэкономический комплекс занимает особое место в развитии национального хозяйства России. Внешнеэкономическая политика является одним из важнейших факторов социально-экономического развития страны, ее инновационного обновления и повышения конкурентоспособности экономики, а также решения ключевых социальных задач.

Несмотря на значительный рост масштабов внешнеэкономической деятельности в России в текущем десятилетии до кризиса, в этой сфере сохраняются серьезные проблемы. Назовем главные из них.

1. Низкая товарная диверсификация экспорта. На 10 товарных групп из 97 (по 4-м знакам ТН ВЭД преимущественно сырья и полуфабрикатов) приходится примерно 75% его стоимостного объема отечественного вывоза товаров.

2. Ярво выраженная энергосырьевая направленность экспорта. На товары сырьевой группы приходится около 75% всего российского экспорта, в том числе 68% – на энергоносители.

3. Критическая зависимость от конъюнктуры мирового рынка по основным товарам российского экспорта. Валютная выручка формирует примерно половину доходов федерального бюджета, а экспортно-ориентированные отрасли фактически являются драйвером экономики.

4. Чрезмерная зависимость от импорта ряда отраслей и секторов экономики. Доля машин и оборудования в общем ввозе составляет 42%, а удельный вес импортных товаров в структуре внутреннего потребления – 44%.

5. Низкая диверсификация географического распределения внешней торговли. Около 80% товарооборота приходится на 20 основных торговых партнеров, преимущественно из ЕС и других развитых стран. Слабые позиции российских компаний на быстрорастущих рынках государств, прежде всего Азии и Латинской Америки.

6. Слабое позиционирование в международных структурах. Это выражается в неучастии Российской Федерации в ведущих торгово-политических объединениях – ВТО, ОЭСР, низком влиянии в международных финансовых организациях (МВФ, МБРР), пассивной позиции в экономических структурах системы ООН.

7. Низкий уровень экспорта услуг. Доля поставок коммерческих услуг в общем экспорте России составляет всего 10% при среднемировом уровне свыше 20%.

8. Неадекватная структура прямых иностранных инвестиций (ПИИ). На обрабатывающие производства приходится лишь 15% ПИИ, в то время как почти 4/5 капиталовложений направляется в добычу полезных ископаемых, операции с недвижимостью, торговлю и финансовую деятельность.

9. Относительно низкая вовлеченность во внешнеторговые связи малых и средних российских предприятий, а также большинства регионов и территорий страны.

10. Отсутствие системной и последовательной политики в сфере государственного содействия ВЭД. Налицо узкий набор внешнеэкономических инструментов, отсутствие ключевых институтов поддержки, недостаточное финансирование целевых программ стимулирования ВЭД.

11. Недостаточная развитость транспортно-логистической инфраструктуры Российской Федерации.

Учитывая вышеизложенные трудности внешнеэкономической деятельности, следует отметить, что целью современной внешнеэкономической политики является создание условий для достижения лидирующих позиций России в мировой экономике на основе эффективного участия в мировом разделении труда и повышения глобальной конкурентоспособности ее национального хозяйства. Достижение этой цели предполагает:

– специализацию России в мировом разделении труда на высокотехнологичных товарах, интеллектуальных услугах и товарах с высокой степенью переработки;

– достижение лидирующих позиций в поставках энергоресурсов на мировые рынки на основе географической и продуктовой диверсификации экспорта, участия в формировании глобальной энергетической инфраструктуры и выработке правил функционирования мировых энергетических рынков;

– реализацию имеющихся конкурентных преимуществ в сфере транспорта, аграрном секторе и сфере переработки сырья;

– усиление позиций России на мировом рынке в качестве экспортера аграрной продукции, снижение зависимости от импорта сельскохозяйственной продукции и продовольствия;

– обеспечение глобальной конкурентоспособности обрабатывающих отраслей с использованием инструментов таможенно-тарифной политики, регулирования внутренних рынков, привлечения иностранного капитала и формирования в отраслях центров компетенции, встроенных в мировые цепочки производства добавленной стоимости;

– создание интегрированного евразийского экономического пространства совместного развития, превращение России в один из мировых финансовых центров;

– выстраивание стабильных диверсифицированных связей с мировыми экономическими центрами, обеспечивающих устойчивость развития российской экономики в долгосрочной перспективе при растущих глобальных рисках;

– усиление роли России в решении глобальных проблем и формировании мирового экономического порядка.

Приоритетными направлениями современной внешнеэкономической политики России являются:

– обеспечение ведущих позиций России на мировых рынках высокотехнологичных товаров и услуг в соответствии с ее специализацией в глобальной научно-технологической сфере;

– содействие экспорту и достижению глобальной конкурентоспособности обрабатывающих отраслей и сферы услуг;

– интеграция России в глобальную транспортную систему и реализация транзитного потенциала российской экономики;

– повышение роли России в обеспечении глобальной энергетической безопасности и укрепление ее позиций на рынке углеводородов;

– интеграция евразийского экономического пространства с центром в России (основная задача в этой сфере – формирование Таможенного союза и

Единого экономического пространства России, Белоруссии и Казахстана, а также усиление интеграционных процессов на пространстве СНГ;

– создание в России международного финансового центра (МФЦ) и превращение рубля в региональную резервную валюту;

– усиление роли Российской Федерации в формировании мирового экономического порядка (основная задача в этой сфере – создание благоприятной регулятивной внешней среды для реализации долгосрочных внешнеэкономических приоритетов и наращивания экспорта).

Литература: 1. Пахомов А.А., Красильников С.Р. *Внешиэкономическая стратегия Российской Федерации до 2020 года.* – М.: Контакт-РЛ, 2009.; 2. Мау В.А. *Глобальный кризис: опыт прошлого и вызовы будущего // Экономическая политика.* – 2009. – № 4.; 3. *Долгосрочные сценарии внешнеэкономической стратегии России / Под ред. С.А. Ситаряна.* – М.: Книжный дом «Либроком», 2009.; 4. Иванов И.Д. *Внешиэкономический комплекс России: взгляд изнутри.* – М.: ИД «Русь-Олимп», 2009.; 5. Спартак А.Н. *Россия в международном разделении труда: выбор конкурентоспособной стратегии.* – М.: Макс-пресс, 2004.; 6. Белосусов А.Р. *Десять лет развития российской экономики: трансформация моделей роста и проблемы будущего развития. Презентация на конференции Ассоциации независимых центров экономического анализа (АНЦЭА) «Рубеж десятилетий: итоги и перспективы».* Москва, 1 октября 2010 г.

УДК: 330.34(334.7)

Ревякин Г.В.

РАЗВИТИЕ ТЕХНОПОЛИСОВ В УКРАИНЕ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Касьян С.А.*

Важнейшими тенденциями развития современной мировой экономики являются ее глобализация и интернационализация средств производства. В результате взаимодействия и эволюции мирохозяйственных связей между государствами проявляется их тесная зависимость от состояния мировой экономики. При этом из широкого спектра сфер взаимодействия мирового хозяйства особое внимание отдается росту объемов международного наукоемкого и высокотехнологического производства.

В современных условиях научно-технический потенциал стал главным фактором и индикатором развития любой страны. Государства, игнорирующие этот факт, приговорены на разрушение национальной промышленности.

За последние 20 лет независимости Украины произошла деградация и стагнация промышленности. Украина переспециализировалась с выпуска наукоемкой продукции (авиастроение, космостроение, электротехническое машиностроение, точное машиностроение) на добычу и производство при-

родных ресурсов. В Украине наблюдается тенденция отставания от высокоразвитых стран. С каждым годом в стране уменьшается удельный вес научных и научно-технических работ в общем объеме ВВП, по сравнению с 1996 г. данный показатель уменьшился на 41% в 2009 г., а численность украинских ученых уменьшилась в 3,4 раза [2]. Показатель внедрения инноваций в отечественной промышленности составляет лишь 5% от прибыли предприятия. Если же этот показатель ниже 15%, то можно говорить об упадке и разрушении производственного потенциала предприятия. К тому же производственные мощности украинских предприятий изношены на 70-80%. Вышеприведенные факты свидетельствуют о нависающей угрозе коллапса украинской экономики и полной утраты конкурентоспособности отечественных производителей. Таким образом, страна отошла на второй план в системе мирового хозяйства и оказалась не способной даже к внедрению чужих инноваций, не говоря уже о производстве своих.

Данные факты обуславливают необходимость реформирования структуры экономики Украины и в частности ее промышленности.

Мировой опыт показывает результативность и эффективность технополисов, как особых структур по внедрению инноваций, развитию фундаментальных и прикладных исследований в экономике страны. Технополис (технопарк) – одна из форм свободной экономической зоны, в которой объединены научно-исследовательские институты, объекты индустрии, деловые центры, выставочные площадки и учебные заведения. Данная организационная структура призвана активизировать инновационный процесс с помощью региональных центров по разработке и производственному освоению высокого технического уровня. Многопрофильная деятельность технополисов основывается на формировании и осуществлении с участием государства проектов фундаментальных и прикладных исследований с их последующей промышленной утилизацией (с использованием научно-промышленного парка) [4].

Типичным примером технополиса в мире является Силиконовая долина в США, которая отличается большой плотностью высокотехнологичных компаний, связанных с разработкой и производством компьютеров и их составляющих, особенно микропроцессоров, а также программного обеспечения, устройств мобильной связи, биотехнологии и т. п. Возникновение и развитие этого технологического центра связано с сосредоточением ведущих университетов, крупных городов на расстоянии менее часа езды. Ученые могут здесь проводить исследования в НИИ, преподавать в учебных заведениях и участвовать в процессе внедрения результатов своих исследований в жизнь. Доходы значительно выше средних по стране. Так, средний доход жителя Силиконовой долины в 2006-2008 году оценивался в 76,5 тысяч долларов в год [5]. Для около половины семей США этот доход складывался из заработка двух (или более) членов семьи.

Американская практика по созданию цепочки «наука-производство» применима и по отношению к Украине. Нам необходимо изучить зарубежный опыт по созданию инновационной экономической структуры и вывести свой личный вектор развития высоких технологий, учитывая особенности национальной экономики.

Построение технополисов поможет решить следующие проблемы:

- сокращение «утечки мозгов» из страны;
- создание высокооплачиваемых квалифицированных трудовых мест;
- равномерно распределить удельный вес отдельных регионов в ВВП Украины, т.е. с помощью технополисов можно передвинуть общий экономический центр тяготения с Восточной Украины и уменьшить разрыв в отношении средней заработной платы и уровня жизни различных регионов Украины;
- повысить конкурентоспособность выпускаемой продукции. В технополисе каждое его структурное звено заинтересованно в повышении качества и как следствие конкурентоспособности выпускаемой продукции, поскольку от этих показателей на прямую зависит объем получаемой прибыли;
- сокращение уровня бюрократии в стране, следствием которого является ускорение реакции хозяйственных субъектов на изменения конъюнктуры рынка;
- повышение как темпов экономического роста, так и темпов экономического развития страны;
- повышение уровня и качества высшего образования. У молодых ученых появится гарантированное место работы, оплата которого будет непосредственно зависеть от уровня знаний претендующей кандидатуры.

Необходимо тщательно проанализировать и распланировать размещение технополисов по территории Украины, для того чтобы максимизировать их рентабельность и эффективность. Строительство технополисов в приграничных областях таких, как Харьковская, Киевская и Львовская обусловлено отсталостью украинской промышленности. Помимо того что эти области являются научными центрами страны, на их территориях существует возможность кооперирования производственных мощностей и обмена научными знаниями с более развитыми странами, такими как Россия, Польша, Белоруссия. Также в данных областях существует возможность объединения национальных капиталов и создания акционерных обществ. Примером такого международного сотрудничества может стать концепция долгосрочного проекта построения технополиса «Пятихатки». В Харьковской области уже разработаны концепции создания украинско-российского технопарка «Слобожанщина» на базе ФЭДа и технопарка «Пятихатки» на базе ННЦ ХФТИ. Реализацию этих проектов планируется начать в конце 2011- первой половине 2012 года [3]. Речь идет о создании высокотехнологического про-

дукта с большой удельной долей отечественной науки. Данный проект будет стимулировать как развитие национальной науки, так и способствовать внедрению инноваций в промышленность Украины. Будет настроен полный естественный цикл создания конечного товара, со способствованием финансирования государственной науки и последующая коммерциализация научных разработок.

Для успешного функционирования и развития технополиса, необходима разработка проектов международного сотрудничества на государственном уровне и корректировка вектора экономического развития национальной экономики с учетом такого рода свободных экономических зон. Необходимо подвести нормативно-правовую базу в стране, которая бы стимулировала инновационный процесс. Также необходимо стимулировать развитие малых и средних венчурных предприятий в Украине, которые бы занимались разработкой научных идей и превращением их в новые технологии и продукты. Несомненно, основную долю в ВВП страны несут гиганты промышленной индустрии, но способность быстрого принятия управленческих решений, гибкости и быстрой приспособляемости малых предприятий делает их неотъемлемым звеном в экономиках высокоразвитых стран. Кроме того, значимость рискованных предприятий заключается в том, что они стимулируют конкуренцию и подталкивают крупные фирмы к инновационной деятельности [1].

Литература: 1. Карцев Д.А. *Технополисы и технопарки в мировом хозяйстве и особенности их развития в России: Дис. канд. экон. наук: 08.00.14: Москва, 2000. – 230 с. РГБ ОД, 61:00-8/612-4.* 2 [www.ukrstat.gov.ua] – Государственный комитет статистики Украины. 3 [www.kharkivoda.gov.ua] – Харьковская областная государственная администрация. 4 [www.yurist-online.com] – Юридические услуги online (Юридический словарь). 5 [www.bayareacensus.ca.gov/bayarea.htm] – Bay Area Census.

УДК 330.341.2

Рогозяньска А.М.

ПРОТИРІЧЧЯ ФІНАНСИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: д.е.н., проф. Соболев В.М.

Фінансизація економічних відносин стала однією з особливостей розвитку глобальної економіки упродовж останніх 50 років. Її наслідки є дуже суперечливими та не зводяться до світової фінансової кризи 2008-2009 рр. Проте, науковий аналіз причин та наслідків фінансизації має неабияке практичне значення, з огляду на те, що Україна, внаслідок зростаючого

рівня відкритості національної економіки, є дуже вразливою до ударів, які завдаються збуреннями світових фінансових ринків.

На сьогодні в економічній теорії усталеними стали погляди щодо провідної ролі інституційних чинників у розгортанні світової фінансової кризи, а отже, і у розвитку процесів фінансизації економічного життя. Це вимагає, перш за все, чіткого визначення змісту та структури поняття «фінансовий сектор» та його співвідношення з поняттями «фінансизація економічного життя» та «фінансовий ринок» Але в сучасній науковій літературі це питання залишається невирішеним. Тому ми вважаємо, що задля вирішення цього питання необхідно, перш за все, з'ясувати такі питання, як співвідношення фінансового і реального секторів економіки категорій «фінансовий сектор» і «фінансовий ринок» та роль інституційних чинників у функціонуванні та розвитку фінансового сектору [див. 1, 2].

Зазначимо, що проблематика взаємодії фінансового і реального секторів економіки надзвичайно актуалізувалась у зв'язку з розгортанням світової фінансової кризи 2009 року, хоча дослідження цієї взаємодії велись у науковій літературі доволі тривалий час, що передувало кризі. Наслідком цього, як відзначається в останніх дослідженнях [див. 1], стало формування, поширення та закріплення певних уявлень, що стали вже нібито традиційними та виконують роль своєрідних меж, усередині яких здійснюється аналіз цієї проблеми та за які дослідники зазвичай не виходять. Більшість авторів, розглядаючи фінансовий сектор, виходять з традиційного поділу економіки на реальний і фінансовий сектори. Це стосується як суто теоретичних, політекономічних праць [див. 5], так і прикладних досліджень фінансового сектору [див., зокрема: 2, 3, 6, 7], хоча багато вчених відзначають значну роль інституційних чинників у розвитку фінансового сектору економіки [див. 4, 8, 9, 10, 11].

Цікаво, що прикладні дослідження базуються на використанні чинного Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД) або системи національних рахунків (СНР) [див докладніше: 1].

Не менш цікавим є й те, що окремі автори, відчуваючи певне незадоволення від такого поділу, намагаються запропонувати інші підходи до групування первинних інституційних одиниць усередині економічної системи, пропонуючи замінити поділ економіки на реальний та фінансовий сектори її поділом на фінансовий та нефінансовий сектори [див. 2, 3].

Ми вважаємо, що такі підходи мають повне право на існування та застосування при вирішенні конкретних дослідницьких завдань. Саме тому ми вважаємо за необхідне запропонувати своє бачення проблеми, яке не відкидає існуючих підходів, але дозволяє більш повно врахувати ті аспекти розвитку саме фінансового сектору економіки, які, будучи надзвичайно важливими в сучасних умовах, випадають з поля зору дослідників саме внаслідок

обмежень традиційного поділу економіки на реальний і фінансовий сектори або модифікованого поділу на фінансовий і нефінансовий сектори.

Зазвичай більшість авторів, що досліджують еволюцію взаємодії реального і фінансового секторів економіки, залишає без уваги дуже важливе питання, а саме: довготривалу світову тенденцію віртуалізації економічного життя, яка суттєво прискорилась завдяки розвитку Інтернету. Віртуалізація економічного життя почалась відтоді, коли, окрім матеріалізованого результату праці – продукту – з'явився віртуальний результат – послуга. Такий поділ результатів праці на уречевлений і неуречевлений зберігся до теперішнього часу, що знайшло своє відображення та закріплення у СНР.

З позицій суто кількісного підходу, довготривала динаміка структури ВВП характеризується невинним зростанням частки послуг та, відповідно, зменшенням частки продуктів. Природно, це не означає падіння ролі останніх у життєзабезпеченні людства, але це не є об'єктом нашої уваги, хоч і заслуговує на окремий розгляд. Для нас важливо вказати на тенденцію посилення віртуалізації (дематеріалізації) економічного життя, яка невинно посилюється.

З принципового погляду, структуру сучасної економіки, з урахуванням вищезазначеної тенденції посилення віртуалізації економічного життя, можна розглядати, як єдність двох секторів – реального і віртуального. Реальний сектор здійснює виробництво продуктів, а віртуальний – надання послуг. Фінансовий сектор економіки слід розглядати, як частину віртуального сектору, пов'язану з організацією руху грошових потоків та наданням фінансових послуг. Слід нагадати, що піддрунтя виникнення та розвитку фінансового сектору – гроші – історично виникли як цілком матеріальний (реальний) феномен, оскільки за своєю сутністю та природою на роль грошей по черзі претендували кілька звичайних продуктів (худоба, сіль, зерно тощо), поки розвиток ринку не виштовхнув на цю роль золото та срібло. Проте дематеріалізація (віртуалізація) охопила згодом і грошовий ринок, завершившись сьогодні появою та зростаючим значенням електронних (віртуальних) грошей. Так само і розвиток фондового ринку, який спочатку спирався на паперову (тобто матеріальну) форму існування цінних паперів, у сучасних умовах стає переважно ринком бездокументарного, електронного (тобто віртуального) обігу. Нарешті, традиційна реальна торгівля на реальних ринках у сучасних умовах поступово витісняється у віртуальний сектор у формі електронної комерції.

Саме тому, коли сучасні дослідники зводять економічний аналіз до розкриття співвідношення між реальним та фінансовим секторами, і звідси виводять глибинні корені сучасної світової фінансової кризи, вони припускаються методологічної помилки, оскільки розглядають незіставні об'єкти. Різниця між реальним і фінансовим секторами насправді є похідною від

різниці між реальним і віртуальним секторами, і тому суперечності в розвитку реального і фінансового секторів неможливо адекватно розкрити без попереднього аналізу суперечностей розвитку реального і віртуального секторів. Глибинні корені сучасної світової фінансової кризи полягають, на нашу думку, не у відриві фінансового сектору від реального (хоча заперечувати суттєвого впливу цього чинника не можна), а в специфіці віртуального сектору, як такого, що породжує сильні негативні макроекономічні ефекти, які суттєво знижують ефективність дії державних регуляторних механізмів.

Серед них слід, перш за все, зазначити ефекти тінізації економічного життя, який є прямим наслідком віртуалізації останнього, та розростання корупції в державному апараті, який виникає внаслідок тінізації економіки.

Що стосується тінізації, то слід зазначити, що, оскільки послуга (будь-яка, не обов'язково фінансова), на відміну від продукту, не має предметного втілення і не зберігається, а зникає в момент її надання, то після такого надання практично неможливо впевнитись у тому, що це надання дійсно мало місце. З цього випливає потенційна можливість надання фіктивних послуг та, відповідно, генерування нічим не забезпечених грошових потоків.

Саме в цьому полягає можливість відриву віртуального сектору від реального. Річ у тому, розвиток сфери послуг, незважаючи на його відносну відокремленість, історично зумовлений саме потребами реального сектору. Наприклад, перевезення врожаю від місця його вирощування до місця реалізації, як транспортна послуга, породжене виключно фактом вирощування цього врожаю на ланах. І, в принципі, генерування фіктивних транспортних послуг є цілком можливим за відсутності самого врожаю, оскільки перевірити реальне існування цього врожаю після його вдаваного «перевезення», дійсно, практично неможливо: на полях його вже нема, і на елеваторі його також може не бути, оскільки він міг бути в такий самий спосіб «експортований» або «перероблений на борошно».

Це не виключає потенційної можливості створення фіктивних послуг за відсутності безпосереднього зв'язку з реальним сектором. Більш того, саме внаслідок їхньої більшої привабливості існує спокуса заробляти гроші саме на наданні цих похідних послуг (наприклад, «консалтингових»). Але не можна забувати, що поштовх відриву віртуального сектору від реального надав саме реальний сектор, і лише потім розвинувся тінювий віртуальний сектор, який практично зовсім не пов'язаний із реальним і при цьому неконтрольовано розвивається на своїй власній основі.

Тому ми згодні з тими авторами, які вважають, що розглядати сучасну світову фінансову кризу як явище, що породжене виключно відривом фінансового сектору від реального, є некоректним. Якщо прийняти такий погляд, то і шляхи подолання її негативних наслідків можна обмежити встановленням

більш жорсткого контролю з боку держави за діяльністю фінансових установ, зокрема за випуском в обіг похідних фінансових інструментів.

Література: 1. *Інституційні чинники розвитку фінансового сектору економіки в умовах ринкової трансформації: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Соболева.* – К.: Університет банківської справи НБУ, 2010. – 352 с. 2. Дяченко Ю. Про питання щодо співвідношення та обчислення фінансового і реального секторів економіки // *Економіка України.* – 2009. – № 3. – С. 38–44. 3. Дяченко Ю. Ю. Реструктуризація фінансового сектору в Україні: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. 08.00.01 / ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2010. – 19 с.; 4. Корнєєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку. – К.: Основа, 2007. – 192 с. 5. Левина И. К вопросу о соотношении реального и финансового секторов // *Вопросы экономики.* – 2006. – № 9. – С. 83–102. 6. Малютін О. К. Оцінка фінансового сектору та його значення в економічному розвитку України // *Фінанси України.* – 2010. – № 3. – С. 92–100. 7. Науменкова С. В., Міщенко С. В. *Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: Монографія.* – К.: Університет банківської справи, Центр наукових досліджень Національного банку України, 2009. – 384 с. 8. Ольсевич Ю. Я. *Методологические основы современных теорий финансовых рынков (научный доклад).* – М.: Институт экономики РАН, 2009. – 86 с. 9. Рубцов Б. Б. Эволюция институтов финансового рынка и развитие экономики // *Финансовые институты и экономическое развитие / Отв. ред. Д. В. Смыслов.* – М.: ИМЭМО РАН, 2006. – 195 с. 10. Рустамов Э. *Финансовая глобализация и качество институтов // Вопросы экономики.* – 2010. – № 2. – С. 39–52. 11. Смыслов Д. В. *Реформирование мировой валютно-финансовой архитектуры: 1990–2000-е годы.* – М.: ИМЭМО РАН, 2009. – 123 с.

УДК 334.012.64

Романенко Н.Г.

МАЛЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ПРЕДПРИЯТИЯ: ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ В РФ

*Национальный исследовательский университет «БелГУ»
Науч. рук.: д.п.н., проф. Камышанченко Е.Н.*

Мелкое производство – это начальный этап исторического развития производительных сил любого общества. Просуществовав тысячелетия, эта форма производства продолжает функционировать до сих пор. В условиях трансформации мировой экономики малые предприятия становятся неотъемлемым звеном в структуре общественного воспроизводственного процесса, без которого невозможно обеспечить успешное социально-экономическое развитие общества и рост эффективности производства. С учетом этих преобразований и трансформаций существенно усиливается значение инновационного фактора в общественном развитии, где малый бизнес играет огромную роль и привносит в это развитие свой инновационный потенциал.

Государство осознает необходимость формирования национальной инновационной системы (НИС), увязывающей науку с образовательной сферой и бизнесом и предполагающей отлаженный процесс коммерциализации результатов НИОКР. Понятие НИС достаточно широкое, но существенная ее часть та, которая касается перевода научных знаний в коммерчески привлекательные продукты. Следует отметить, что создание малых инновационных предприятий является актуальным вопросом и неотъемлемой частью инновационного процесса в развитых индустриальных странах.

Целью статьи является исследование особенностей функционирования и направления развития малых инновационных предприятий в РФ.

Малые инновационные предприятия (МИП) являются важным компонентом НИС, поскольку выступают в качестве связующего звена между наукой и производством. Большинство МИП – это фирмы, которые были основаны сотрудниками исследовательских вузов, а также компании, владеющие лицензиями на ключевые технологии материнской организации.

Определенно, малые предприятия оказывают значительное воздействие на уровень конкуренции внутри определенной отрасли, т.е. отрасли, которую они занимают. А именно:

во-первых, малые предприятия, осуществляя новые разработки в области продуктов и технологий, выступают фактором снижения рыночной власти отдельных участников рынка, так как обеспечивают им равную доступность к своим достижениям;

во-вторых, способствуя распространению через копирование передовых достижений, они стимулируют поиск новых способов приобретения конкурентных преимуществ, обуславливая тем самым развитие форм конкуренции;

в-третьих, выступая неким объединяющим потенциалом для отраслевой организации, они обеспечивают не только единство конкурентного поля, но и более быстрое накопление в отрасли элементов конкурентоспособности;

в-четвертых, представляя собой идеальную форму для кооперации усилий крупных производителей в решении отдельных проблем через совместное финансирование разработок и взаимодействуя в разных формах с большинством участников отраслевого рынка, малые инновационные предприятия способствуют развитию коммуникативных связей между ними и выработке цивилизованных форм конкурентной борьбы [1].

Малое предпринимательство во всем мире играет важную роль. В Западной Европе, США и Японии оно представлено совокупностью многочисленных малых и средних предприятий, основная масса которых – мельчайшие предприятия с численностью работающих, не более 20 человек. Малые предприятия в этих странах обеспечивают 2/3 прироста новых рабочих мест, что позволяет значительно сократить безработицу [3].

Малый бизнес мобилизует значительные финансовые и производственные ресурсы населения (в том числе трудовые и сырьевые), которые не были бы использованы в его отсутствие. В промышленно развитых странах на малый бизнес здесь приходится до 90-95% всех предприятий и до 20-60% валового национального продукта. Особую роль играет малое предпринимательство в развитии отраслей наукоемкого сервиса (услуги в области компьютерной техники и обработки данных; архитектурные и геодезические услуги; некоммерческие образовательные услуги и научно-исследовательские работы). В США, например, в сфере новых технологий функционирует более 1 млн. предприятий почти на 100% являющихся предприятиями малого бизнеса [2].

Актуальность и острота проблемы развития малого предпринимательства в сфере материального и нематериального производства привлекают взгляды общественности и политических деятелей. Малое предпринимательство играет важную роль в формировании среднего слоя общества, в демонополизации ряда отраслей экономики, в накоплении стартовых капиталов, в структурной перестройке экономики.

Зарубежный опыт решения проблемы возмещения затрат на создание МИП при сохранении мотивации участников малых инновационных предприятий выработал два наиболее эффективных подхода.

Первый, так называемое «корпоративное инкубирование», заключается в том, что крупные производственные компании создают собственную инкубирующую структуру, финансируют ее деятельность, определяют цели и оценивают достигнутые результаты.

Второй подход – кооперация между разработчиками и командами управленцев, уже имеющих опыт создания МИП, в виде совместного юридического лица, где каждая из сторон вносит соответствующий вклад и делит финансовые риски. Источником возмещения затрат в этом случае служат правительственные программы поддержки малого инновационного бизнеса.

Что касается источников финансирования МИП, то можно выделить следующие финансовые средства, при помощи которых создается и развивается малый инновационный бизнес:

- собственные средства организаторов,
- средства «бизнес-ангелов»,
- банковский кредит,
- федеральный бюджет,
- средства заказчиков (как правило, заказ делается не фирме, а ученым, когда они еще находятся в составе НИИ),
- региональный бюджет.

Бывают и исключения, когда исследования и разработки проводились за счет заказов и реинвестирования прибыли, средств Фонда содействия развитию малых форм предприятий в научно-технической сфере, Российского фонда технологического развития (РФТР), международных программ (CORDIS, Eureka), венчурного финансирования [3].

Исследования показывают, что поддержка МИП со стороны государственных фондов, способствовала повышению уровня развития данных МИП (создали или доработали продукт, расширили рынок сбыта).

В настоящее время малые инновационные предприятия являются основными проводниками новых технологий и инноваций. «Корпоративные инкубаторы» и МИП возникают как при огромных и богатейших корпорациях (ОАО «Газпром», ОАО «Лукойл», ОАО «Норильский никель»), для ведения исследовательских разработок, и как самостоятельные компании, которые выводят на рынок собственные разработки, часто являющиеся отечественными аналогами западных продуктов, но имеющие более привлекательную цену (например, системы безопасности, программные продукты).

В 2010 году Президент России Дмитрий Медведев призвал создавать больше малых предприятий при вузах, которые позволят решать задачи трудоустройства выпускников и развития инновационной экономики [4]. МИП так же возникают при университетах для ведения собственных разработок и для отработки практических навыков студентов и аспирантов [5]. Например, в Белгородской области созданы и работают такие МИП, как Межрегиональный Центр Стоматологических Инноваций НИУ БелГУ, ООО «Матрица – БелГУ», ООО «Научно-производственное предприятие «Энергетические и информационные технологии БелГУ», Инновационно-технологический центр БГТУ им. В.Г.Шухова и Бизнес-инкубатор БГТУ им. В.Г. Шухова.

Малые инновационные предприятия стали образовываться все чаще, их поддержка на уровне вузов и субъектов федерации становится все объемнее и существеннее. В марте 2010 года при Национальном исследовательском университете БелГУ начал свою работу Межрегиональный Центр Стоматологических Инноваций НИУ БелГУ (МЦСИ НИУ БелГУ) [2].

В рамках стоматологии региона МЦСИ НИУ БелГУ – это проект, направленный на повышение уровня высококвалифицированной стоматологической помощи, использующий в своей основе современное оборудование и инновационные технологии как иностранного, так и отечественного происхождения.

МЦСИ стал той медицинской организацией, которая способна конкурировать с известными стоматологическими структурами России. Сотрудники центра объединяют в своей работе новейшие разработки в области стоматологии: современное оборудование, прогрессивные методики стоматологии и

разработки ученых НИУ БелГУ в области нанотехнологий [5]. Конечно, вести работу самостоятельно, своими силами сложно, особенно в условиях глобализации, поэтому МЦСИ подписал договоры об обмене опытом и технологиями с Харьковским национальным медицинским университетом и Московским государственным медицинским стоматологическим университетом.

Таким образом, малый инновационный бизнес в РФ, а в частности в Белгородской области, постепенно развивается, функционирует в самых разных областях науки. Малые инновационные предприятия готовы к сотрудничеству с государством в сфере выхода разработок МИП на отечественный рынок и на рынок иностранных государств. Для государства также крайне важно поддерживать МИП и их направления развития, т.к. они поднимают авторитет страны на международном уровне и уменьшают такой процесс, как «утечка умов» за рубеж.

Литература: 1. Федеральный закон от 02.08.2009 N 217-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты РФ по вопросам создания бюджетными научными и образовательными учреждениями хозяйственных обществ в целях практического применения (внедрения) результатов интеллектуальной деятельности»; 2. Международное партнерство в международной сфере // BDO URL: <http://innovbusiness.ru/content.html>; 3. Федеральное агентство по науке и инновациям. Федеральные целевые программы // BDO URL: <http://www.fasi.gov.ru/fcp/compl.html>; 4. Фонд содействия развитию малых форм предприятий в научно-технической сфере // BDO URL: http://www.fasie.ru/mass_media.aspx; 5. Инфраструктура инновационной деятельности НИУ БелГУ. Межрегиональный центр стоматологических инноваций // BDO URL: http://unid.bsu.edu.ru/unid_new/infra/detail.php.

УДК 332.146.2

Сазыкина С.А.

ИНСТИТУТ ГЧП КАК СПОСОБ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ РЕГИОНОВ РОССИИ

*Национальный исследовательский университет «БелГУ»
Науч. рук.: д.п.н., проф. Камышанченко Е.Н.*

Стабильность и развитие экономики любой страны складывается из тщательно организованной и проведенной социально-экономической политики ее регионов. Именно экономический рост отдельных регионов влияет на конкурентоспособность страны, в целом.

Одной из наиболее серьезных и актуальных проблем экономического роста российских регионов является проблема развития социально-значимой инфраструктуры, большая часть которой сосредоточена в руках государства (публичных структур) и не может быть передана, в рамках за-

кона, в руки бизнес – структур. Именно поэтому, необходимо обращение к вопросу использования института государственно-частного партнерства (ГЧП) при реализации социально-значимых целей региона.

Целью данной статьи является исследование института ГЧП как способа реализации социально-экономической политики регионов РФ.

Под социально-экономической политикой регионов РФ понимается определенная совокупность мероприятий, проводимых субъектами регионов РФ для реализации основных целей и принципов политики региона по управлению политическим, экономическим, социальным и экологическим развитием региона на конкретном этапе его развития и развития государства, в целом. Основными целями социально-экономической политики регионов РФ являются:

1. Повышение социально-значимых условий, способствующих максимально удовлетворять потребности людей, гарантировать высокий уровень и качество жизни, обеспечивать воспроизводство человеческих ресурсов и профессионально подготовленных кадров для всех сфер региональной экономики. Повышение социально-значимых условий включает в себя совершенствование системы здравоохранения, образования, культурного досуга, обеспечение жильем, развитой транспортной инфраструктурой, и т.п.

2. Создание благоприятных экономико-правовых условий. Данная цель предполагает создание привлекательной нормативно-правовой базы для развития бизнеса, стимулирование привлечения инвестиций в регион, создание и внедрение инноваций, обеспечение занятости населения, повышение производительности труда и эффективности производственных процессов и т.п.

3. Обеспечение устойчивого развития региона. В данном случае подразумевается повышение престижа региона и развитие его бренд – имиджа на национальном и международном уровнях.

4. Поддержание стабильной политической ситуации. Частая смена руководства региона, борьба за власть ослабляют интерес бизнес – структур к региону вследствие невозможности спрогнозировать политическое и экономическое будущее региона.

5. Обеспечение защиты окружающей среды и экологической безопасности населения – один из злободневных вопросов современности, влияющий на развитие экономических процессов в обществе. Известны примеры, когда компании предпочитают отказаться от заманчивых прибылей ради сохранения репутации компании, борющейся с загрязнением окружающей среды.

Результатом реализации основных социально-экономических целей региона должно стать: повышение его привлекательности, повышение качества жизни населения и рост экономического благосостояния региона [1]. Для реализации этих целей необходимо решение триединой задачи:

1. Осуществление достаточного объема финансирования;
2. Развитие инфраструктуры;
3. Создание и развитие инновационной сферы.

Под ГЧП понимается организационное взаимодействие (сотрудничество) между публичными образованиями региона, с одной стороны, и хозяйствующими субъектами, с другой стороны, с целью реализации общественно значимых проектов в социально-экономической сфере на территории региона [2].

Следует отметить, что в международной практике уже сложились сферы применения института ГЧП, к которым относятся:

- транспортная инфраструктура;
- социальная инфраструктура: здравоохранение, образование, развлечение, туризм;
- инновационная инфраструктура;
- инфраструктура ЖКХ: теплоснабжение и газоснабжение, водоснабжение и водоотведение, утилизация твердых бытовых отходов, энергоснабжение;
- другие сферы (оборона, объекты военной сферы, тюрьмы и т.п.).

Очевидно, что необходимость в институте ГЧП возникает, прежде всего, в тех сферах, за которые государство традиционно несет ответственность. Государство в лице региональных публичных структур, как правило, не может полностью отказаться от своего присутствия в этих областях, и вынуждено сохранять контроль либо над определенным имуществом, либо над определенным видом деятельности. В любом случае это означает финансирование за счет средств бюджетов.

Региональные власти определяют перечень услуг инфраструктуры, в которых нуждается регион, а частные инвесторы выдвигают предложения, которые должны, в большей степени, соответствовать требованиям региональных властей. При этом, должно соблюдаться условие: решение конкретной задачи возлагается на того партнера, который может сделать это с наибольшей эффективностью. Распределение задач и ответственности между партнерами зависит от сферы реализации проекта. Чем большее значение имеет общественная услуга, тем ниже рыночные риски, связанные с ее оказанием, и тем выше потребности в государственном регулировании.

Для оценки возможностей использования института ГЧП в регионах РФ были структурированы сильные и слабые стороны партнерства, представленные в таблице 1. Видим, что плюсов от введения и использования института ГЧП значительно больше, нежели минусов.

Необходимо заметить, что пункт о долгосрочности проекта находится в обеих колонках. С одной стороны, долгосрочность означает надежность взаимоотношений, получение стабильных прибылей и увеличение доверия партнеров друг к другу. С другой стороны, является отрицательным фактором, сдерживающим развитие института ГЧП, т.к. в процессе развития про-

екта возможно столкновение мнений относительно его организации и ведения, нарастание неудовлетворенности одним из партнеров другим и т.п.

Таблица 1. Сильные и слабые стороны института ГЧП

Слабые стороны института ГЧП	Сильные стороны института ГЧП
- Потеря контроля со стороны региональных властей над какой-либо сферой деятельности - Применение подхода «снятия сливок» - Отсутствие необходимой нормативно-правовой базы в отношении института ГЧП - Отсутствие опыта такого вида партнерства - Сложность реализуемого проекта, и как следствие, повышение первоначально-запланированных затрат - Долгосрочность проекта	- Применение инновационного подхода при создании того или иного объекта или услуги - Создание новых креативных проектов и идей в результате слияния различных точек зрения на поставленную проблему - Доступ на международные рынки капитала - Распределение рисков, ответственности, расходов между партнерами - Достижение стабильных прибылей - Долгосрочность проекта - Повышение качества услуг - Новые источники инвестиций - Улучшение инвестиционного климата - Снижение нагрузки на бюджет региона

Следует также прокомментировать некоторые другие пункты. К примеру, в пункте о применении подхода «снятия сливок» имеется ввиду осуществление одним из партнеров ценовой политики, заключающейся в установлении более высокой цены на новый или усовершенствованный товар или услугу. Пункт о сложности реализуемого проекта был включен после изучения опыта использования института ГЧП в Санкт-Петербурге при строительстве платной автомагистрали «Западный скоростной диаметр». Ввиду многочисленных юридических проблем, отсутствия нормативно-правовой базы, отвечающей международным стандартам, процедура проведения тендера заняла 1,5 года, а стоимость реализации проекта возросла с 2 млрд. до более 9 млрд. долларов США [4].

В результате сотрудничества бизнеса и государства в рамках института ГЧП, бизнесу предоставляется возможность выхода на международные рынки капитала, тем самым способствуя повышению финансовой и кредитной активности и укреплению престижа на мировых рынках. Государственные же структуры, в ходе реализации проекта смогут привлечь достаточный объем инвестиций для финансирования и участия не только в рамках данного института ГЧП, но и для реализации других проектов.

Со стороны государства, главным бонусом от вступления в партнерство будет являться повышение качества предоставляемых услуг населению и высвобождение бюджетных средств на другие социально-значимые программы [6], тем самым реализуя концепцию «value of money» (концепция

«стоит ли затраченных денег»). Содержание данной концепции заключается в повышении эффективности расходования бюджетных средств [5]

Таким образом, институт ГЧП является одним из эффективных способов реализации социально-экономической политики регионов РФ, способствующим высвобождению бюджетных средств на другие социально-значимые программы, позволяющим повысить уровень жизни населения, обеспечить инвестиционную привлекательность регионов и развитие их бренд-имиджа, тем самым улучшая рост экономического благосостояния регионов РФ.

Литература: 1. Б. Фирсов *Государственно-частное партнерство как инструмент для стратегии развития города* // Roland Berger Strategy Consultants URL: <http://www.forumstrategov.ru/upload/program/firsovC5.pdf>; 2. Закон Томской области от 04.12.2008 №240-ОЗ «О Государственно-частном партнерстве в Томской области» // Региональное законодательство URL: www.regionz.ru / Томская область; 3. М.С. Айрапетян *Зарубежный опыт использования государственно-частного партнерства* // Государственная власть и местное самоуправление, №2, 2009; 4. Как делать ГЧП в России: Дорожная карта для региональных и муниципальных ОГВ (опыт Санкт-Петербурга) // Государственно-частное партнерство в России URL: www.pppinrussia.ru/userfiles/upload/files/PPP%20St.Pete.doc; 5. Реализация региональных инвестиционных проектов с использованием механизмов ГЧП // BDO URL: www.bdo.ru/media/event/20100924/fors_240910.pdf (дата обращения: 27.02.2011); 6. А.Ш. Шемирзова *Оценка эффективности государственно-частного партнерства и возможности его применения в посткризисной России* // Наука и экономика, №1 (11), 2010. стр. 50-51.

УДК 339.94

Салимов Ромиш
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ВНЕШНЕТОРГОВОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ СНГ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н. Н.И. Гончаренко*

Важнейшей чертой современности является рост взаимозависимости экономик разных стран, рост международного движения товаров и факторов производства, развитие интеграционных процессов. В системе внешнеэкономических и торговых приоритетов Украины особое место занимает сотрудничество со странами СНГ.

Исследованию вопросов развития международного экономического сотрудничества и регионального экономического сотрудничества посвящены труды известных украинских ученых: В. Андрийчука, В. Будкина, А. Кредисова, Д. Лукьяненко, Ю. Макогона, В. Новицкого, А. Поручника, И. Пузанова, А. Румянцева, М. Румянцева, А. Филипенко, О. Шниркова, М. Янков-

ского и др.; а также зарубежных ученых: Б. Балаша, Дж. Данинга, М. Киндлебергера, П. Кругмана, В. Леонтьева, Дж. Милля, Б. Олина, М. Портера, Д. Рикардо, П. Самуельсона, А. Смита, Г. Спенсера, Я. Тинбергена, Е. Хекшера и др.

В настоящее время страны СНГ становятся все более активными участниками международного товарообмена. Для торговли между странами СНГ характерна высокая товарная концентрация как экспорта, так и импорта, состоящего преимущественно из минеральных продуктов, черных металлов, продукции химической промышленности. В структуре экспорта, направляемого за пределы СНГ, также преобладают минеральные продукты, черные и цветные металлы, а также текстиль, в то время как доля машин, оборудования и транспортных средств сократилась для всех стран СНГ. Эта тенденция имеет весьма существенные макроэкономические, структурные и экологические последствия для этих стран, увеличивая уязвимость их экономик и повышая риск реализации неэффективных и авторитарных моделей развития.

Что касается внешнеэкономических взаимоотношений Украины со странами СНГ, то как видно на рисунке 1 по итогам 2010 года объемы экспорта в страны СНГ составили 36,1% от общего объема экспорта (Азии – 27,2%, Европы – 26,5% (в т.ч. в страны Европейского Союза – 24,7%), Африки – 5,9%, Америки – 4,1%, Австралии и Океании – 0,1%) [2].

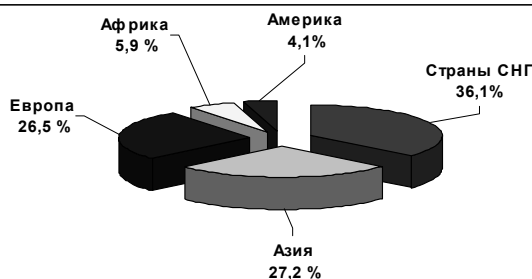

Рис. 1. Географическая структура экспорта Украины в 2010 г.

Наибольшие экспортные поставки из Украины в 2010 году осуществлялись в Российскую Федерацию – 25,9% от общего объема экспорта и составили 13431,881 млн. дол. США (табл. 1).

Импорт же из стран СНГ в 2010 году составил 43,5% от общего объема (Европы – 33,4% (в т.ч. из стран Европейского Союза – 31,8%), Азии – 15,9%, Америки – 4,9%, Африки – 1,7%, Австралии и Океании – 0,6%) [2].

Анализируя динамику внешней торговли товарами Украины со странами СНГ, можно выделить общую тенденцию увеличения их объемов после небольшого спада в 2009 году, как результата последствий мирового финансового кризиса (табл. 2).

Таблица 1. Внешняя торговля Украины со странами СНГ в 2010 г.

	Экспорт		Импорт		Сальдо
	тыс. дол. США	в% к 2009 г.	тыс. дол. США	в% к 2009 г.	
Всего	51430521,6	129,6	60739969,3	133,7	-9309447,7
Страны СНГ	18744497,2	139,1	26697422,3	135,6	-7952925,1
Азербайджан	610836,7	111,9	951192,3	336,4	-340355,6
Белоруссия	1899198,1	150,9	2567588,7	151,7	-668390,6
Армения	201340,2	121,6	17946,1	63,6	183394,2
Казахстан	1300504,9	91,7	766218,3	37,7	534286,6
Киргизия	75039,7	89,5	6175,3	153,9	68864,4
Молдавия	713525,6	102,9	73639,6	141,5	639886,0
Россия	13431881,0	158,1	22198006,8	167,7	-8766124,9
Таджикистан	74742,2	93,0	3491,1	87,9	71251,2
Туркменистан	208949,2	64,3	31432,4	4,4	177516,8
Узбекистан	228479,7	56,3	81732,8	5,0	146746,9

Источник: [2].

Таблица 2. Динамика внешней торговли товарами Украины со странами СНГ, млн. долл. США

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Экспорт	4498	4675	4377	6044	8557	10731	12663	18615	23819	13474	18744
Импорт	8040	8832	8968	11508	15208	17029	20185	25570	33569	19693	26697
Товаро-оборот	12537	13508	13346	17552	23765	27760	32848	44184	57389	33167	45442

Составлено автором по данным [2]

При помощи метода тренд-анализа мы нашли коэффициенты для экспорта и импорта, и, подставляя их в уравнение прямой, получили прогнозные данные на 2011-2013 года (рис. 2).

В нашем случае уравнение экспорта имеет вид: $y = 1763,6x + 890,67$; $R^2 = 0,7681$; а уравнение импорта: $y = 2214,8x + 4465,5$; $R^2 = 0,773$.

Из рис. 2 видно, что положительная тенденция увеличения объемов экспорта и импорта товаров сохранится в краткосрочном периоде.

Одной из важных отличительных особенностей товарного экспорта почти всех стран СНГ является большая доля в нем сырья и полуфабрикатов, подвергшихся относительно небольшой переработке. В эту группу товаров входят минеральные энергоносители (сырая нефть и нефтепродукты, природный газ и др.), электроэнергия, руды, черные и цветные металлы, хлопок волокно и некоторые другие товары. В среднем по СНГ эти товары составляют 65% всего товарного экспорта; в пяти странах СНГ их доля в экспорте превышает 75%, и в восьми странах она больше 50%; во всех странах, кроме Молдовы, эта доля выше 25%. В экспорте в страны, не входящие в СНГ, доля данной группы товаров еще выше – более 70%. Таким образом, в международном разделении труда роль стран СНГ пока что состоит в основном в поставке продукции,

прошедшей только первичную обработку и подвергающейся более глубокой переработке уже в других регионах мира. Роль стран СНГ в поставках на мировой рынок продукции, требующей использования высоких технологий и квалифицированной рабочей силы, невелика.

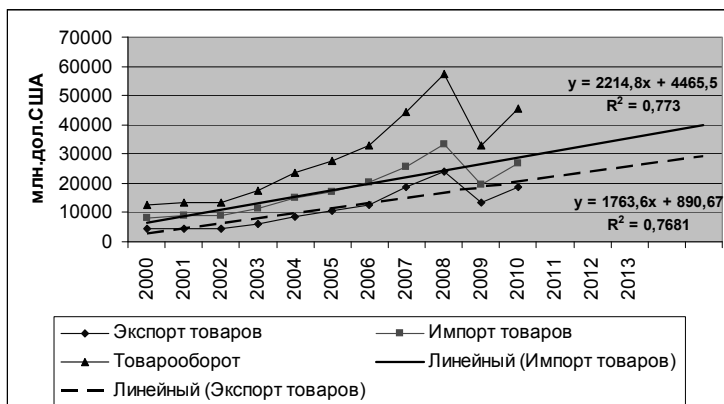

Рис. 2. Прогноз внешней торговли товарами Украины со странами СНГ в 2011-2013 гг.

Таким образом, подводя итог, следует отметить, что преобладание сырьевых товаров и полуфабрикатов в экспорте стран СНГ имеет важные последствия для социально-экономического развития. Во-первых, мировые цены на многие из типичных товаров экспорта СНГ (нефть, металлы, хлопок) подвержены частым и сильным колебаниям, что делает экспортную выручку от продажи этих товаров неустойчивой. Это, в свою очередь, нередко приводит к неустойчивости темпов экономического роста и доходов государственного бюджета, во многом (или даже в основном) формирующихся за счет продажи этих ресурсов. Другими макроэкономическими проявлениями сырьевой структуры экспорта (сочетающейся с недостаточно развитыми финансовыми рынками) являются возможность удорожания обменного курса стран-экспортеров в период высоких цен на сырье, чреватая снижением конкурентоспособности отечественной перерабатывающей промышленности (так называемая «голландская болезнь»), и инфляция [1].

Опыт практически всех стран СНГ, в которых преобладает сырьевой экспорт, демонстрирует тенденции к созданию потенциала для поддержки социального сектора и расширенного инвестирования в несырьевые секторы экономики.

Литература: 1. Freinkman, L., Polyakov, E., and Revenco, C. (2004) *Trade Performance and Regional Integration of the CIS Countries*, World Bank Working Paper, 38; 2. *Официальный сайт Госкомстата Украины – www.ukrstat.gov.ua*

Сардак С.Е.
РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Термін управління розвитком людських ресурсів (УРЛР) можна розглядати як сукупність заходів управлінського впливу, що призводять до збагачення людського капіталу, розкриття трудового потенціалу та підвищення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці. У загальному вимірі система УРЛР охоплює охорону здоров'я, освіту, науку, професійне навчання, виробництво, ринок праці, державне управління, менеджмент, управління персоналом тощо. Але в регіонах світу, окрім певних спільних універсальних рис глобальної системи УРЛР, існують значні відмінності у вищенаведених складових, внаслідок чого оцінити якість заходів УРЛР та їх оптимізувати достатньо складно.

Регіональні особливості УРЛР формуються під впливом природо-ресурсних і кліматичних умов, домінуючої релігії, менталітету населення, політики, стану економіки, структури зайнятості, умов виробництва. При цьому необхідно враховувати, що заходи УРЛР відбуваються в усіх без виключення регіонах, але з різною інтенсивністю, у різних формах та за різною спрямованістю. Відповідно, у певних регіонах виникли чітко сформовані національні системи УРЛР, а в інших, заходи УРЛР не мають вираженого системного характеру або знаходяться у трансформаційному стані. За нашою думкою, сформованість і ефективність національної системи УРЛР пояснюється концептуальною визначеністю державної політики людського розвитку, наявністю господарських здобутків та наукової школи у країні, дієвістю, сталістю та безперервністю управлінського впливу. Найбільш чітко сформованими є наступні національні системи УРЛР.

Американська система УРЛР сформована у США і ґрунтується на потужній ринковій економіці із високим рівнем конкуренції, яка побудована впродовж останніх століть за рахунок активного задіяння якісних природних, фінансових і людських ресурсів та науково-технологічного обміну й передбачає досягнення максимального та швидкого результату. Вона спрямована на термінове формування у трудових ресурсів необхідних навичок та їх підтримку протягом трудового життя за рахунок короткострокових курсів, тренінгів й інших форм підвищення кваліфікації. Але сучасна система освіти і підготовки кадрів США істотно відстає від інших економічно-розвинутих держав, що компенсується залученням іноземних випускників освітніх центрів США та активною інтелектуальною міграцією, яка у XXI ст. набула ротаційного характеру.

Японська система УРЛР має значне історичне філософське підґрунтя і побудована за рахунок ретельного проектування. Її основою є довгострокове використання людських ресурсів, висока вага вищої освіти, безперервна освіта і стійкий розвиток, колективізм, інноваційність та об'єднання зусиль держави, науки та бізнесу на засадах стратегічного підходу й зосередженості на збереженні власних людських ресурсів і території проживання.

Англійська система УРЛР сформована у Великобританії і має багатовікове підґрунтя. Характеризується чіткою диференціацією населення, впливом традицій, сталістю політики розвитку, ліберальною системою професійного навчання персоналу, наявністю кваліфікаційних стандартів для випускників.

Французька система УРЛР передбачає ґрунтовне планування, поглиблені комунікації, активне втручання держави у систему навчання кадрів, адаптовану податкову політику у сфері людського розвитку, а також наявність спеціалізованих громадських організацій, асоціацій, об'єднань та фондів.

Шведська система УРЛР характерна не лише для Швеції але і для інших скандинавських країн. Найвиміс є високий рівень соціальних гарантій людського розвитку (які зараз поступово скорочуються), вирівнювання доходів працюючих, сприяння безперервному навчанню персоналу з боку держави, застосування інноваційного підходу, залучення працівників до участі у управлінні, правова дисципліна й відповідальність.

Німецька система УРЛР відзначається ієрархічністю соціально-економічних відносин на виробництві, високим рівнем організації та планування, формалізацією політики розвитку, наявністю механізмів «професійної самоосвіти» та розвитку персоналу, існуванням «системи одночасного навчання на підприємстві і в професійній школі».

Китайська система УРЛР зазнає трансформації внаслідок переходу країни від прямого директивного контролю до політики «відкритих дверей» і для неї є характерним високий рівень державного втручання, жорсткість управлінського впливу, еміграційна активність.

Індійська система УРЛР є дуже специфічною. Відмітною рисою постає одночасна наявність кастового підходу із демократизацією характеру соціально-економічних відносин. Відсутня система загальнодержавного пенсійного забезпечення (в основному пенсії є у держслужбовців), сформована потужна система вищої освіти (переважно англійське навчання), спостерігаються високі темпи зростання економіки.

Російська система УРЛР має потужне радянське підґрунтя, достатньо розвинута й оптимізується за рахунок поступового проведення реформ охорони здоров'я, науки, освіти. Проте наявні соціально-економічні проблеми країни перешкоджають її швидкій прогресивній трансформації.

Специфічними є системи УРЛР у країнах із високим рівнем державного регулювання економіки (Куба, Венесуела, Білорусь), де заходи УРЛР здійс-

нюються за рахунок авторитарного втручання лідерів держави і є достатньо конкурентоспроможними й соціалізованими, але не інтегрованими у глобальне середовище.

Українська система УРЛР знаходиться у стадії трансформації й вимагає проектування та побудови національної політики УРЛР, адаптації системи освіти, науки, охорони здоров'я до зовнішньоекономічних інтеграційних пріоритетів. Тому врахування регіональних особливостей УРЛР у світогосподарському вимірі, надає можливість для органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємцям і менеджерам знайти придатні форми людського розвитку для збереження та покращення людських ресурсів, а також оптимізувати національну міграційну політику й міграційний рух.

Література: 1. Дрозач М.І. Розвиток професійного навчання кадрів на виробництві в контексті зарубіжного досвіду // *Наука та інновації*. – 2008. – №3. – с. 88-94; 2. Сардак С.Е. *Науково-методичні основи управління розвитком виробництва у національній економіці: моногр.* / С.Е. Сардак, В.В. Джинджоян. – Дніпропетровськ: Інновація, 2010. – 175 с.; 3. Цепенко И.П. *Интеллектуальная миграция в развитых странах // Наука. Инновации. Образование. Вып. 4.* – М.: Знак, 2008. – с. 127-152.

УДК:102.70.55

Сенкоро Х.
СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТАНЗАНИИ
В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: проф. Довгаль Е.А.*

Существенные сдвиги в системе мировых производительных сил и международных отношений на пороге нового тысячелетия привели к изменению внешних и внутренних условий экономического развития в развивающихся странах, ускорению структурной перестройки и модернизации их хозяйства. Наряду с этим в большинстве развивающихся стран, особенно в наименее развитых, сохраняется социально-экономическая отсталость, влияние традиционных институтов, зависимое положение в системе мирового хозяйства. Несмотря на происходящие изменения в структуре хозяйства и экономической политике, большинство африканских стран продолжают оставаться зоной, для которой характерно растущее отставание не только от индустриальных стран, но и других регионов развивающихся стран.

В целом для их большинства, особенно у югу от Сахары, характерны: определенная схожесть исторических судеб их народов; более низкий по сравнению с другими регионами «третьего мира» уровень развития произ-

водительных сил; отсталая, многослойная, структура хозяйства с преобладанием низших, традиционных, укладов; сырьевая ориентация экспорта. Вместе с тем, несмотря на определенные общие черты, африканские страны весьма существенно отличаются друг от друга как по размерам территории и численности населения, степени обеспеченности природными ресурсами, исторически сложившимся связям и занимаемому месту в шкале мирового развития, так и по своим социально-политическим параметрам и этническому составу народа. Все это накладывает свой, национальный, отпечаток на процессы переходной трансформации.

Танзания – одна из самых больших по населению (около 42 млн. чел.) государств Тропической Африки (входит в группу наименее развитых стран). На протяжении почти 30 лет (с 1982 г.) она следует курсом рыночных реформ. В этой связи, изучение и взвешенная оценка танзанийского опыта представляется особенно поучительным.

Правительство Танзании осуществляет курс реформ, направленных на переход к рыночным отношениям, либерализацию финансовой сферы, широкую программу приватизации госсектора. Выросло, количество коммерческих банков, в том числе иностранных; в Дар-эс-Саламе была открыта фондовая биржа. Совершенствуется законодательство в области привлечения инвестиций. Разработаны общие программы реорганизации экономики с участием доноров.

В области денежной сферы фискальная политика была довольно жесткой. Инфляция, как один из врагов экономики, была сокращена, благодаря ценовой политике, проводившейся в стране с середины 1990-х годов. Несмотря на усилия по увеличению производства и снижению темпов инфляции, реальный темп экономического роста был ниже ожидаемого из-за неэффективного метода сбора налогов и снижения экспортной выручки. На современном этапе экономического развития Танзании требуется такое конструирование налоговой системы, которое было бы направлено, в первую очередь, на стимулирование инвестиционной активности, увеличение производства в приоритетных отраслях национального хозяйства. Нужно уйти от ныне господствующего фискального подхода к налогообложению и создать целостную, активно действующую совокупность налоговых регуляторов экономики, формирующих цели, обуславливающих оценку и выбор стратегии, методов и средств хозяйствования каждым производителем, и одновременно учитывающих приоритет общегосударственных интересов, направленных на подъем всего общественного производства.

В области внешнеэкономических связей правительство внесло изменения в свою внешнеэкономическую политику. Для улучшения функционирования внешней торговли правительство осуществило значительную корректировку валютного курса. Правительство признает важную роль валютного

курса в осуществлении перемещения ресурсов в производственный сектор, в стимулирование экспортного производства, в частности, в промышленные товары, а также поощрение использования местных факторов производства.

Необходимо отметить, что на протяжении последних лет наблюдаются серьезные сдвиги и в долговой стратегии Запада в отношении Танзании. Еще в сентябре 1999 г. на очередной сессии МВФ/МБРР было объявлено о расширении действующей с 1996 г. «Долговой инициативы» для беднейших стран с чрезмерным бременем задолженности, в число которых входит и Танзания. Инициативой предусмотрено осуществление в рамках Парижского клуба серии льготных мер по сокращению (до 90% и более) приведенной стоимости официального внешнего долга и оказание финансовой поддержки этому процессу. Наконец, в дополнение к уже действующим преференциям (Уругвайский раунд ГАТТ, Ломейские конвенции, Зона франка, Британское содружество и др.) на конференциях ВТО в Сиэтле (1999 г.) и Дохе (2001 г.) представители США и ЕС объявили о расширении льготного доступа товаров бедных стран на их рынки.

На наш взгляд, долговая стратегия Танзании должна включать следующие направления:

1. Максимально возможное ослабление долговой нагрузки на основе договоренностей с официальными и частными кредиторами. Мировая практика предлагает различные способы снижения долговой нагрузки по обязательствам перед коммерческими структурами. Например, выкуп собственного долга со скидкой при финансовой поддержке банков-кредиторов, продажа долгов на вторичные рынки, конверсии долгов к акции и в облигации с более длительным сроком погашения.

2. Танзания должна продолжать рыночные реформы, макроэкономическую стабилизацию и структурную адаптацию. Меры макроэкономической стабилизации направлены на снижение бюджетного дефицита, прежде всего на основе разработки и осуществления эффективной налоговой системы, повышения собираемости налогов. Также необходимо сокращение административных расходов, государственное стимулирование внутренних сбережений. Окончание долгового кризиса в Танзании будет служить восстановлением платежеспособности страны, что возможно при условии восстановления экономического роста и расширения экспорта.

Представляется, что соблюдение всех вышеназванных условий наряду с ускорением внутренних институциональных преобразований и повышением эффективности реформ в Танзании, способствовало бы облегчению адаптации страны к структурным сдвигам в международном разделении труда и расширению в регионе ресурсной базы экономического роста.

Литература: 1. Африка в борьбе за перестройку международных экономических отношений // М.: Наука, 1995. – 284 с. 2. Габрилова А.И. Объединенная

Республика Танзания // М.: Наука, 2002. – 260 с.; 3. Касухин Н.Д. Восточная Африка: Борьба против колониализма и его последствий // М.: Экономика, 1990. – 125 с.; 4. Павлова В.В. Танзания: Экономическая политика правительства // М.: Экономика. 2001. – 150 с.; 5. Рубинштейн Т.И. Африка в мировом хозяйстве и международной торговле // М.: Наука, 1982. – 240 с.; 6. Шаталов С.И. Долги и развитие: африканская дилемма // М.: Наука, 1990. – 130 с.; 7. Implementation of the 5 year plan. Rising building costs // Dar-es- Salaam, 1999. – 2010 p.

УДК 339.923:061.1ЄС(477)

Сивовол Є.Є.

УКРАЇНА У «СХІДНОМУ ПАРТНЕРСТВІ»

ХНУ імені В.Н.Каразіна

Наук. керівник: к.е.н., доц. Олійник Л.В.

Ще на початку свого становлення як суверенної держави Україною був проголошений курс на європейську інтеграцію. І цей напрям завжди вважався стратегічною метою зовнішньої політики України. Проте, для отримання членства в Євросоюзі, країні-кандидату необхідно відповідати основним вимогам ЄС. До цих вимог відносяться:

– Присутність у країні принципу демократії (в країні-кандидаті повинно бути демократичне правління, що забезпечує всім громадянам: рівні права на участь у політичних процесах прийняття рішень на всіх рівнях влади; відсутність перешкод з боку держави при створенні політичних партій; функціонування незалежних профсоюзних організацій; обмеження законами виконавчої влади та незалежність суду від неї);

– Наявність належного соціального становища у суспільстві;

– Відповідність економічним критеріям (країна-кандидат повинна мати функціонуючу ринкову економіку, а її виробники бути достатньо конкурентоспроможними для роботи в умовах Євросоюзу) [1].

Аналізуючи ці вимоги, необхідно відмітити, що демократія та соціальне становище України не може конкурувати з країнами-членами ЄС, хоча щодо економічних показників існують непогані перспективи. І саме через невідповідність мінімальним вимогам Україна не може бути повноправним членом Євросоюзу. Проте, Євросоюз завжди підтримував відносини з Україною. На сучасному етапі важливим напрямом у цих відносинах є програма «Східне партнерство».

«Східне партнерство» – це новий формат співпраці Євросоюзу з шістьма пострадянськими державами: Україною, Молдовою, Грузією, Азербайджаном, Вірменією та Білоруссю. Євросоюзом було визначено, що політика по відношенню до цих країн має бути сильною, активною і недвозначною. То-

му, у рамках «Східного партнерства» ЄС пропонує своїм партнерам підтримку в проведенні демократичних і ринкових реформ, сприяючи таким чином їхній політичній та економічній стабільності. Багатосторонній компонент «Східного партнерства» створює для шести країн-учасниць діалог, що забезпечує обмін досвідом та інформацією в рамках чотирьох платформ (демократія, належне управління та стабільність; економічна інтеграція і зближення з політикою ЄС; енергетична безпека; міжособистісні контакти).

Необхідно відмітити, що хоча цілі Східних партнерів у побудові відносин з ЄС відрізняються, усі вони намагаються активізувати свої зв'язки з Євросоюзом. «Східне партнерство» – це відповідь Європейського Союзу на виклик та прагнення країн-партнерів, оскільки ЄС є зацікавленим у забезпеченні подальшого економічного зростання, підсилення верховенства демократії та підвищення рівня стабільності у східних країнах-сусідах. Спираючись на прогрес у втіленні Європейської політики сусідства, «Східне партнерство» передбачає як двосторонні, так і багатосторонні заходи, спрямовані на розширення співпраці між країнами-партнерами [4].

Ідея щодо створення програми «Східне партнерство» була виголошена Прем'єр-міністром Республіки Польща Д. Туском на засіданні Європейської Ради у березні 2008 року. 26 травня 2008 р. міністрами закордонних справ Республіки Польща та Королівства Швеція було передано на розгляд глав держав-членів ЄС спільний позиційний документ щодо концепції «Східного партнерства». Польсько-шведські пропозиції були підтримані державами-членами на засіданні Європейської Ради 20 червня 2008 р.. В результаті Європейською Комісією 3 грудня 2008 р. була представлена Комунікація «Східне партнерство». Згідно Декларації Європейської Ради в березні 2009 р. було схвалено зазначену Комунікацію та затверджено зовнішньополітичну ініціативу «Східне партнерство». 7 травня 2009 р. відбувся установчий Саміт нової ініціативи ЄС «Східне партнерство», за результатами якого було прийнято Спільну заяву. Згідно зі Спільною заявою, «Східне партнерство» є доповненням до двосторонніх договірних відносин між ЄС та кожною з країн-партнерів [2].

Серед положень Комунікації «Східне партнерство» основними є [3]:

- оновлення договірно-правової бази відносин ЄС зі східними сусідами (наприклад угоди про асоціацію – новий тип угод, базований на договорі, на відміну від Угод про партнерство та співробітництво, направлені значно підвищити рівень відносин між ЄС та шістьма східноєвропейськими країнами-партнерами) (п. 3.1);
- створення спеціальної програми допомоги для зміцнення адміністративної спроможності країн-партнерів (п. 3.1);
- створення поглиблених зон вільної торгівлі, що, залежатиме від готовності економік країн-партнерів (угода про глибoku та всеосяжну зону вільної

торгівлі – це новий тип угод про зону вільної торгівлі, яка передбачає щонайбільшу лібералізацію не тільки у напрямку торгівлі товарами, а також і торгівлі послугами та інвестиціями.) (п. 3.2 та 4.2);

– лібералізацію візового режиму між ЄС та країнами-партнерами з можливістю започаткування безвізового діалогу (п. 3.3);

– зміцнення енергетичної безпеки ЄС та його партнерів на принципах Енергетичної Хартії (п. 3.4);

– вирівнювання регіонального розвитку країн-партнерів, підтримка соціально-економічного розвитку (п.3.5);

– запровадження багатостороннього політичного діалогу між ЄС та країнами-партнерами в рамках Самміту (раз на 2 роки), зустрічей на рівні міністрів закордонних справ (щорічно) та в рамках чотирьох тематичних платформ (п. 4.1 та 4.2).

Згідно з даною Комунікацією Європейським Союзом надається фінансування східним країнам-партнерам для виконання існуючих програм. Протягом 2007-2010 рр. обсяги фінансування складають (млн. євро): Вірменія – 98,4; Азербайджан – 92; Грузія – 120,4; Молдова – 209,7; Україна – 494.

Взагалі «Східне партнерство» спирається на взаємні зобов'язання щодо верховенства права, належного управління, дотримання прав людини, поваги до прав меншин і їхнього захисту, а також на принципи ринкової економіки та стабільного розвитку. Рівень відносин ЄС зі східними партнерами залежить від ступеню відображення цих цінностей у національній практиці та політиці.

Таким чином, «Східне партнерство» має на меті допомогти втілити багато важливих цінностей в Україні, таких як демократія, права людини, ефективне управління. Водночас, завдяки її реалізації можна поступово позбутися економічних потрясінь, які схильна переживати країна. Завдяки участі у «Східному партнерстві» Україна може зміцнити свої позиції. Цілком імовірно, що ця ініціатива сприятиме впровадженню реформ в Україні та забезпеченню її політичної і економічної стабільності.

Література: 1. <http://novosti-es.ru/vstuplenie-v-es/> *Новости Евросоюза. Вступление в ЕС. Требования к кандидатам для вступления в ЕС*; 2. <http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал. *Східне партнерство*; 3. http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=227401910&cat_id=223345569&ctime=1247064584304 *Комунікація Європейської Комісії для Європейського Парламенту та Європейської Ради «Східне партнерство» від 3 грудня 2008 року*; 4. http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/eastern_partnership/eastern_partnership_uk.htm *Делегація Європейського Союзу в Україні. Східне партнерство*.

Сироткина Т.А.

ТАМОЖЕННЫЙ СОЮЗ РОССИИ, БЕЛОРУССИИ, КАЗАХСТАНА: ВОЗМОЖНОСТЬ ПРИСОЕДИНЕНИЯ УКРАИНЫ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: д.э.н., проф. Гончаренко В.В.

Поднятие национальной экономики Украины является главной проблемой правительства страны. Для того что бы выйти из экономического кризиса который присущ нынешнему состоянию страны, а так же для решения проблем созданных мировым экономическим кризисом необходим четко разработанный план. Естественно, важную роль в этом смысле играют внешние экономические отношения.

Сегодня Украина способна и продолжает производить товары, достаточно неплохого качества. Не ставя под сомнения курс на евроинтеграцию страны, отметим, что все же эти товары не смогут пересечь таможенную границу Евросоюза. Здесь мы подразумеваем жесткую конкуренцию, регламентацию стандартов союза, а так же ограничения разного рода, на ввоз продукции. Но, одновременно, эта продукция может оказаться вполне востребованной на рынках наших ближайших соседей, в бывших союзных республиках.

Премьер-министр Российской Федерации Владимир Путин 16 марта 2010 года¹ во время визита президента Украины в Москву, предложил Украине присоединиться к Таможенному союзу, тем самым активизировать торговые отношения с Россией, Беларуссией и Казахстаном. Аргументы российских руководителей имеет смысл анализировать, но Украина должна выработать свою позицию относительно вступления в Таможенный союз. К тому же Россия все еще не является полноправным членом Всемирной Торговой Организации. Поэтому торговый режим который будет функционировать в Таможенном союзе в случае вступления в него Украины, может стать причиной проблем и недоразумений для Украины как члена ВТО. Членство в ВТО не предполагает вступления страны-члена в какие-либо таможенные союзы со странами, которые в ВТО не входят. Соответственно, членство Украины в ВТО является естественным препятствием для вступления Украины в Таможенный союз России, Беларуссии и Казахстана. Кроме того вступления в Таможенный союз может повлечь за собой новые проблемы в переговорном процессе Украины и Европейского союза.

Вступление Украины в Таможенный союз также затруднен из-за ситуации, складывающейся внутри правительства страны. Украинские депутаты дважды отказались рассматривать вопрос о присоединении Украины к Таможенному союзу 1 апреля 2010 года, членами которого являются Россия,

Белоруссия и Казахстан. Не удалось набрать необходимого количества голосов: 222 голоса оказалось «за» при необходимых 226. Не хватило всего 4 голоса, что бы Рада Украины рассмотрела вопрос о Таможенном союзе².

Возможно решение о парламентских слушаниях по поводу вступления в Таможенный союз не было принято по той причине что в правительстве есть люди, которые не желали бы образования Украиной каких-либо союзов с Российской Федерацией. Это прежде всего промышленное лобби, которому в случае присоединения Украины к союзу угрожает увеличение конкуренции со стороны российских производителей.

Расчеты, которые проводились в Институте народно-хозяйственного прогнозирования РАН по объединенному межотраслевому балансу четырех государств, Украина, Российская Федерация, Белоруссия, Казахстан, показывают что создание единого экономического пространства за счет устранения барьеров по взаимной торговле дает эффект примерно в 15-17 процентов прироста валового продукта в течении пяти лет, что составляет примерно 400 миллиардов долларов прироста валового продукта³. Это является огромным толчком для экономического роста, что особенно важно в условиях преодоления проблем, созданных кризисом на мировом рынке. Однако это означает и ожесточение конкуренции внутри единого экономического пространства. Соответственно монополисты, занимающие ведущую роль на Украинском рынке, не заинтересованы в стирании торговых барьеров с нашими соседями.

Если Украины вступит в Таможенный союз у нас будет общий рынок сахара и других продовольственных товаров, из-за которых монополисты воюют. Это очень выгодно для потребителей, так как они смогут получать продукцию дешевле.

Как известно 1 июля 2011 года таможенные границы между Россией и Казахстаном, а также между Россией и Белоруссией должны полностью исчезнуть. А с 1 января 2012 года страны участницы объединятся в едином экономическом пространстве, на котором будут применяться единые принципы работы бизнеса. Кроме этого лидеры стран планируют создать единое валютное пространство на территории Таможенного союза.

Естественно рынки стран-членов Таможенного союза важны для Украины. Но механизма юридической чистоты вступления Украины в Таможенный союз пока не существует. К этому вопросу можно будет вернуться как только Российская Федерация станет членом ВТО.

Сегодня углубление сотрудничества со странами членами Таможенного союза может стать довольно полезным для Украины. В этом спектре находится и вопрос ценообразования на энергоносители, в которых проявляется зависимость Украины от Российской Федерации, вопросы размещения украинских товаров на рынках стран-членов Таможенного союза, а так же

вопросы углубления сотрудничества и налаживания путей ориентированных на восточные рынки.

Прежде чем Украина начнет рассматривать возможность вступления в Таможенный союз необходима серьезная экспертная работа, связанная с расчетом реальных выгод и возможных потерь Украины в случае вступления в Таможенный союз. Естественно нужно учитывать не только линейные расчеты товарооборота, но и корпоративные стратегии, имеющие долгосрочные планы развития национального бизнеса, у которого есть интересы не только в Евразийском регионе, но и на Ближнем Востоке, и в Европе, а так же насколько эти корпоративные стратегии не будут изменены в силу вхождения в Таможенный союз.

Таким образом, присоединения Украины к Таможенному союзу на данном этапе невозможно.

Литература: 1. *Newsru. Путин предложил Януковичу привести Украину в Таможенный союз [Электрон. ресурс]: Режим доступа – http://palm.newsru.com/finance/05mar2010/ukr_soyouz.html; 2. П. Дульман, «Российская газета» – столичный выпуск. – 2010. – №5148. – с. 7-8; 3. Секретарь комиссии Таможенного союза Сергей Глазьев. О выгодах интеграции на пространстве СНГ [Электрон. ресурс]: Режим доступа – <http://www.izvestia.ru/politic/article3138816/>; 4. Офиц. сайт комиссии Таможенного союза. [Электрон. ресурс]: Режим доступа – <http://www.tsouz.ru/Pages/Default.aspx>.*

УДК 327

Сльозко О.О.
ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ.

*Інститут світової економіки
та міжнародних відносин НАН України*

З моменту потужного землетрусу 2011 року в Японії пройшло небагато часу. Влада країни продовжує боротися з наслідками руйнувань і ядерною загрозою, навіть не намагаючись поки підрахувати збитки, завдані стихією. А ось світові ринки вже почали реагувати на трагедію.

Одними з перших на катастрофу зреагували фондові ринки, перш за все азійські. Наприклад, зведений індекс MSCI Asia Pacific вже через два дні впав відразу на 1,4%. При цьому за підсумками тижня він опустився до мінімальної позначки з кінця минулого року, зафіксувавши рекордний з серпня 2010 року обвал азійських ринків.

За ним «потягнувся» японський Nikkei (один з основних фондових індексів Японії, сформований з цін акцій 225 компаній). На біржах Європи і

США паніки поки немає, але і їх фондові індекси теж похитнулися. Показник найбільших підприємств еврозони Dow Jones Euro Stoxx 50 опустився на 0,7%, котирування ф'ючерсів на американський індекс S & P 500 знизилися на 0,3% до кінця торгової сесії [3].

Потроху «грясти» починає і валютні ринки. Польська газета Wyborcza вже в суботу 12 березня відзначила зростання курсу євровалюти до злотого.

На цьому тлі, інвестори намагаються перерозподілити інвестиції в більш надійні активи – держоблігації, золото і долар. Однак прогнози все одно залишаються не втішними. Для відновлення японської економіки, за інформацією Reuters, знадобиться набагато більше часу, ніж, скажімо, в 1995 році, після землетрусу в Кобе. На сьогоднішній день іноземним інвесторам належить близько 60% акцій японських компаній. Для порівняння, в 1995 році ця цифра була в два рази нижче.

При цьому, загальний стан економіки Японії залишається жалюгідним: її держборг у два рази перевищує ВВП країни, а дефіцит бюджету досяг 10% валового продукту. Реальною залишається і ядерна загроза.

Незважаючи на те, що все це звалилося на плечі однієї невеликої країни, вдарити трагедія може не тільки по Японії. Ісламські революції, продовольча криза, протести в, здавалося б, мирних європейських країнах – пристрасті розпалюються по всій земній кулі. І Японія може стати такою собі «точкою неповернення» для всієї світової економіки.

Найбільш вражаючим на нинішньому валютному ринку є навіть не обсяг операцій і навіть не різкі коливання курсів. Вражає те, до якої міри ринок «долароцентричний», сконцентрований на доларі. Долар грає практично ексклюзивну роль як засіб (розрахунків) з операцій в іноземній валюті між різними країнами, наприклад, Південною Кореєю і Чилі, хоча частка торгівлі з США в звороті кожної з цих країн складає менше 20%. І, тим не менш, південнокорейський імпортер чилійського вина купує за долари, а не за песо, щоб розплатитися з експортним партнером.

І це далеко не аномалія. Не менш 85% валютних операцій по всьому світу – це операції в різних валютах проти долара. Крім того, країни ОПЕК визначають ціну на нафту в доларах. Долар є валютою половини всіх міжнародних боргових паперів. Більше 60% валютних резервів центробанків і урядів різних країн зберігаються в доларах [1]. Таким чином, долар – не тільки валюта США, це світова валюта, як це не вражає. У найближчі 10 років нас очікує кардинальний зрушення в бік нової світової системи, в якій за домінування боротимуться декілька валют.

Робити висновки про майбутнє долара можна виходячи з його минулого.

По-перше, становленню долара сприяла винятково велика ємність ринку доларових цінних паперів, один тільки масштаб якого створює умови для того, щоб дилери працювали з низькими спредами між курсами купівлі та

продажу. По-друге, долар є валютою надійного укриття для всієї світової економіки. Це пов'язано з винятковою ліквідністю ринків доларових інструментів, а ліквідність – найцінніший ресурс в умовах кризи. Нарешті, долар виграє через дефіцит альтернатив. Інші країни, які вважаються стабільними, такі як Швейцарія або Австрія, занадто малі для того, щоб мати значну частку у світовому обсязі фінансових операцій.

Як би там не було, справа в тому, що наявність всіх цих факторів у минулому не гарантує їхнього збереження в майбутньому. Насправді всі ці три опори долара поступово руйнуються.

Монополію долара підривають технологічні зміни. Через складності з порівнянням цін у різних валютах для імпортерів, експортерів та емітентів облігацій було доцільно встановлювати свої ціни і виставляти рахунки в доларах. Тепер же майже у кожного є портативні пристрої, за допомогою яких можна порівнювати ціни в різних валютах в режимі реального часу.

По-друге, у долара вперше за 50 років незабаром з'являться реальні конкуренти на міжнародній арені у вигляді євро і юаня.

Незважаючи на скепсис, євро нікуди не дінеться. Всупереч всім прогнозам, європейські держави не відмовилися від єдиної валюти і не відмовляться. Вони будуть випускати єдині облігації єврозони, «e-bonds», з метою вирішення проблем з дефіцитами. У той же час так буде створюватися основа інтегрованого облігаційного ринку Європи, необхідного для появи альтернативи американських казначейських зобов'язань як засіб акумулювання офіційних резервів для центробанків [2].

Китай стрімко рухається до інтернаціоналізації юаню. У минулому році в Гонконгу вчетверо зросла частка банківських депозитів в юанях. Близько 70 тисяч китайських компаній проводять розрахунки за міжнародними угодами в юанях. Десятки іноземних компаній залучають капітал у Гонконгу, розміщуючи облігації в юанях.

Зрозуміло, що Китаю належить пройти ще довгий шлях, щоб створити ліквідний ринок і зробити свої фінансові інструменти привабливими для іноземних інвесторів. Але відповідні плани займають центральне місце в економічній стратегії Пекіна. До 2020 року китайська влада має намір перетворити Шанхай на першокласний міжнародний фінансовий центр.

Нарешті, долар ризикує втратити свій статус валюти надійного укриття. Американський уряд в минулому виконувало свої зобов'язання і завжди мав для цього необхідні фінансові можливості. Але тепер у результаті кризи федеральний борг США наближається до 75% ВВП. Дефіцити бюджету і платіжного балансу величезні. На тлі зростаючого боргу виникають питання, чи мають намір США підтримувати його вартість, або можуть вдатися до інфляційного розмивання боргового тягара. Тому в перспективі долар щонайменше буде не єдиною надійною валютою.

Одним з очевидних наслідків є те, що на тлі зростання фінансової волатильності вже не буде автоматичного стрибка курсу долара і відповідного зниження інших головних валют. При наявності ліквідного ринку по долару, євро та юаню, якщо всі вони при цьому вважаються надійними активами, в періоди фінансових проблем приплив буде йти в усі три валюти. Жодна з них при цьому не буде так сильно зростати, як виріс долар після банкрутства банку Lehman Bros.

Для США це означає, що в новому валютному світі уряд не зможе фінансувати бюджетний дефіцит за допомогою таких дешевих запозичень, тому що не буде вже такого високого попиту на американські казначейські зобов'язання з боку центробанків.

Так само не буде можливості для збереження таких за обсягом дефіцитів торговельного та платіжного балансу, оскільки їх фінансування буде обходитися дуже дорого. А скорочення негативного сальдо вимагатиме збільшення експорту, тобто американські товари повинні будуть стати більш конкурентоспроможними на закордонних ринках – за рахунок зниження долара.

За оцінками аналітиків, долар повинен буде впасти приблизно на 20%. Оскільки ціни на імпорт в США виростуть, рівень життя впаде, і ці втрати оцінюються приблизно в 1,5% ВВП – близько 225 млрд. доларів, або півроку нормального економічного зростання. З іншого боку, в наступний раз, коли в США буде розростатися міхур на ринку нерухомості, китайці не будуть «допомагати» його надувати.

В умовах недавньої економічної кризи багато PR-агентства змушені були розробляти нові стратегії для своїх клієнтів. З'явилося навіть особливий напрямок – антикризові PR-послуги, спрямовані на розвиток компанії клієнта в ситуації фінансової нестабільності.

Антикризовий PR включає в себе комплекс заходів, націлених насамперед на збереження вже існуючої позитивної репутації компанії та мінімізацію неминучих фінансових втрат. Крім того, важливо взаємодіяти з цільовою аудиторією так, щоб це дозволило зберегти активи фірми до моменту виходу з кризи.

У період кризи нам необхідно приймати різні неординарні рішення і виживати в умовах, що склалися. Традиційна маркетингова політика вже не настільки ефективна, як в докризовий час. Але не все так погано, як здається на перший погляд. На допомогу, як вже не в першій, приходять інформаційні технології та мережа Інтернет.

Так вже склалося, що в силу своєї природи Інтернет є більш гнучким інструментом бізнесу, ніж його традиційні аналоги. Крім цього, він також є ефективним інструментом подолання кризи. Прикладом цьому можуть слугувати розміщення на різних Інтернет-ресурсах антикризових новин. Досвідчений бізнесмен завжди зможе почерпнути з них багато корисної

інформації для аналізу існуючої ситуації на ринку і вирішення проблем. Таким чином, Інтернет, будучи найбільш глобальним інформаційним ресурсом, надає можливість кожній діловій людині утриматися на плаву в період кризи, а то й поліпшити фінансовий стан.

Література: 1. Б. Эйхенгрин. *Коммерциализация специальных прав заимствования.* – Project Syndicate, 2009; 2. Jean Pisani. *Ferry. Europe and Arab Spring.* – www.project-syndicate.org, 2011; 3. Simon Johnson. *The Road to Fiscal Crisis.* – www.Project-syndicate.org, 2011

УДК 339.74: 330.341

Солодовнік О.О.
ВАЛЮТНО-КУРСОВИЙ ЧИННИК
СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Харківський державний технічний університет
будівництва та архітектури*

Для подолання негативних наслідків фінансово-економічної кризи та формування необхідних умов післякризового відновлення економіки України особливого значення набуває здійснення кардинальних структурних змін. Протягом 2009-2010 рр. своє бачення структурної перебудови української економіки виклала експерти МВФ, Світового банку, UNCTAD та інших міжнародних організацій, представники українського наукового співтовариства, політикуму та професійних і громадських об'єднань. На підставі їх пропозицій Комітетом економічних реформ при Президентові України у 2010 р. було розроблено Програму економічних реформ в Україні на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та розпочато відповідні структурні реформи.

Водночас, високий ступінь відкритості української економіки обумовлює її вразливість до зовнішніх шоків, що дає підстави стверджувати – досягнення очікуваних результатів макроекономічних реформ можливе за умови своєчасного вжиття коригуючих заходів у разі посилення негативного впливу чинників зовнішнього світу, зокрема, у валютно-фінансовій сфері. У зв'язку з цим актуалізується наукове завдання дослідження впливу валютно-курсного чинника на структурну перебудову національної економіки.

Однією із важливіших цілей структурних реформ в Україні є побудова сучасної, стійкої, відкритої й конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки. Відкритість економіки України та збільшення масштабів зовнішньоекономічної діяльності обумовлюють посилення впливу змін валютного курсу на конкурентоспроможність усіх вітчизняних суб'єктів господарювання – як тих, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, так і тих,

діяльність яких орієнтована на внутрішній ринок, де їм доводиться конкурувати з імпортерами.

Девальвація може відбутися стихійно або проводитися цілеспрямовано як елемент валютної політики держави, мати як негативні, так і позитивні наслідки. Як інструмент валютної політики, девальвація застосовується, передусім, з метою впливу на розвиток зовнішньоекономічних відносин шляхом підвищення конкурентоспроможності експорту та поліпшення стану платіжного балансу (девальвація позитивно впливає на динаміку експорту і негативно на динаміку імпорту). При прийнятті рішень у сфері валютного регулювання слід враховувати й інші її негативні наслідки, зокрема такі: подорожчання інвестиційного і споживчого імпорту, зниження купівельної спроможності населення і купівельної активності, а також якості споживаних товарів; вибір плавної, а не стрімкої девальвації залучає до неї колосальні кошти та викликає доларизацію економіки; зниження золотовалютних резервів; виникнення проблеми з погашенням валютних боргів виробничих підприємств і банків; обумовлює необхідність коригування прийнятого бюджету країни; позначається на обсягах залучення капіталу в банківський сектор економіки, рівні власного капіталу банківських установ, внутрішньосистемному перерозподілі банків і динаміці виконання нормативів достатності капіталу; погіршує якість активів банків; позначається на спредах, встановлених банками як за готівковою, так і за безготівковою валютою; відразу після девальвації значно зменшується обсяг міжбанківських валютних угод, а обсяг клієнтських валютних операцій може зрости за рахунок збільшення попиту на валюту; деструктивно впливає на страховий ринок України тощо [1].

На відміну від девальвації, ревальвація негативно впливає на динаміку експорту і позитивно на динаміку імпорту. Вона є вигідною також для кредиторів. Цей інструмент валютного регулювання застосовувався НБУ навесні 2005 р. та 2008 року, що було обумовлене впливом зовнішніх чинників, які визначали структуру та динаміку платіжного балансу країни. Ревальвація, як і девальвація є досить жорсткими засобом державного втручання у сферу валютних відносин, що має як негативні, так і позитивні наслідки для економіки країни, які слід враховувати при прийнятті управлінських рішень під час формування і реалізації програм структурної перебудови.

У науковій літературі поширена точка зору, що нестабільний валютний курс є великим джерелом ризику, який змушує окремих виробників змінити напрями поставки своєї продукції із закордонного до вітчизняного ринку, що може призвести до зниження обсягів зовнішньої торгівлі та посилення конкуренції на внутрішньому ринку. Оскільки підвищення рівня конкурентоспроможності є однією з важливіших цілей структурної перебудови підприємства, то активне використання гнучкого валютного курсу за призна-

ченням як компенсатора негативних зовнішніх шоків стимулюватиме реальні реструктуризаційні процеси на підприємствах без яких, як свідчить історія, навіть найбільш досконалі макроекономічні реформи не можуть дати очікуваних результатів.

Разом із тим, перехід країн з недостатньо розвинутими фінансовими ринками, до яких належить Україна, до гнучких валютних курсів пов'язаний з підвищеними ризиками, зумовленими відсутністю ефективних ринків цінних паперів. За рівнем розвитку фінансових ринків у 2009 р., що визначається при розрахунку Індексу фінансового розвитку [2], Україна посіла передостаннє місце серед 55 країн світу, поступаючись лише Колумбії. Оснiвними рисами моделі сучасного вітчизняного фінансового ринку є такі: функціонує на фінансових потоках від сировинного експорту, є надзвичайно вразливим до зовнішніх шоків, характеризується підвищеною волатильністю фінансових показників та послабленням зв'язків з реальним сектором економіки, внаслідок чого зростають обсяги спекулятивних короткострокових операцій і звужуються джерела позичкових коштів для вітчизняних підприємств.

Основним економічним інструментом згладжування волатильності валютних курсів є валютні інтервенції. У його використанні існують певні межі: 1) валютні інтервенції ефективні тільки в короткостроковому періоді, а у довгостроковому – вони можуть викривлювати співвідношення попиту та пропозиції, які зумовлені реальними економічними процесами; 2) через обмеженість розмірів офіційних валютних резервів продаж іноземної валюти має чергуватися з її купівлею. В Україні цей інструмент валютного регулювання активно застосовується протягом останніх років. Проте після переходу до зменшення участі НБУ на валютному ринку та формування курсу гривні під дією попиту та пропозиції зросли спекулятивні атаки на валютному ринку, а заяви представників монетарної влади про небажання витрачати резерви на згладжування спекулятивних коливань на міжбанківському ринку спровокували втрату довіри іноземних інвесторів.

Зростання обсягів інвестицій, що надходять в країну, сприяє активізації міжнародної торгівлі, забезпечує структурні зрушення в національній економіці та поліпшення якісних показників на мікро- та макrorівнях, що підвищує здатність економіки країни чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування. Тому збереження недовіри до національної валюти обмежує можливості країни у використанні таких сучасних умов, що мають підстави перетворитися на ефективні антидепресійні підйоми, як: поживавлення світової економіки, адаптація національної економіки до кризових рівнів зовнішнього і внутрішнього попиту, відновлення закордонного інвестування низкою розвинутих країн та країн Азії.

Отже, високий ступінь відкритості економіки України та зростання масштабів зовнішньоекономічної діяльності обумовлюють посилення впливу валютно-курсового чинника на стан і протікання процесів макро- і мікроре-структуризації, що потребує пильної уваги з боку держави.

Досить жорсткими засобами державного втручання у сферу валютних відносин є ревальвація і девальвація, застосування яких має позитивні і негативні наслідки для економіки країни, що істотно ускладнює та обмежує використання цих інструментів у регулятивній практиці. Для вирішення завдань структурної перебудови національної економіки перед регулятивними органами постає складна проблема вибору: стимулювання за допомогою девальвації експорту вітчизняної продукції або застосування політики ревальвації для залучення іноземного капіталу та підтримки імпорту новітньої техніки та технологій для структурної модернізації.

Зміни валютного курсу впливають на конкурентоспроможність усіх вітчизняних суб'єктів господарювання, тому при розробці та реалізації програми структурної перебудови підприємства особливого значення набуває всебічний аналіз і моніторинг валютних ризиків. Потужним джерелом ризику в сучасних умовах стає підвищена волатильність валютного курсу, тому параметри фінансово-економічної системи, як основні засоби управління реструктуризацією, мають скеровуватися на раціональніше використання валютних коштів, підтримання збалансованих валютних позицій і страхування валютних ризиків.

Література: 1. Барановський О.І. Актуальні проблеми функціонування валютних ринків // *Фінанси України*. – 2009. – №4. – с. 13-32; 2. Індекс фінансово-го розвитку в 2009 р. // *Журнал європейської економіки*. – 2010. – Том 9 (№ 3). – с. 385-388.

УДК 338.48(470+571)

Сорока І.В.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ В РОСІЇ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: д.е.н., проф. С.А. Циганов

Росія володіє величезним потенціалом як для розвитку внутрішнього туризму, так і для прийому іноземних туристів. Для цього в неї є все необхідне – територія, багата історія, пам'ятки культури, а в деяких регіонах – дика природа. Гори дають можливість розвиватись гірському туризму (альпінізму, спелеотуризму, пішим походам, рафтингу). Повноводні, широкі і протяжні ріки Волга, Єнісей, Лена створені для круїзів, рибної ловлі, спла-

вів на плотах, катамаранах. Північно-західні моря країни – одне з напрямлень круїзного туризму. Багаточисленні озера, як правило, чисті та живописні. Ліси центральної Росії, передгір'я Кавказу, тайга Сибірі та Дальнього Сходу повні звірів і птахів, що приваблюють любителів мисливських турів. В Росії достатньо місць з дикою природою, що створює ідеальні умови для проведення екологічних турів. А кінні прогулянки по казковому краю – Алтаю не залишить байдужим нікого із любителів природи. В історії Росії у різні часи залишили свої сліди вікінги, древні слов'яни, монголо-татари, половці, скіфи, шведи, тевтонці, греки та інші народи. Це стимулює розвиток внутрішнього туризму. Великі князі, монархи та імператори завойовували і втрачали землі, мандрівники заходили все далі в глибину Сибіру і Дальнього Сходу, відкриваючи нові простори. Всі ці події зробили Росію такою, якою її може побачити кожен в екскурсійному турі. Крім природних і історико-культурних, на розвиток в'їзного туризму впливають деякі соціальні фактори. Це висока можливість скуповувати іноземну валюту, забезпечення свободи переміщення на більшій частині території країни, включаючи такі перспективні в туристичному відношенні райони як Дальній Схід, Сахалін, Курильські острова, Урал, Північна частина Росії, а також Нижній Новгород і Самара – міста, раніше закриті для іноземних туристів.

З одного боку, сучасний стан туризму в Росії розцінюється як кризовий, пов'язаний з різким падінням досягнутих раніше обсягів надання туристських послуг, скороченням матеріальної бази туристської галузі і значною невідповідністю потребам населення в туристичних послугах.

З іншого боку, відзначаються високі темпи будівництва туристичних об'єктів, що відповідають найвищим світовим стандартам, значне збільшення виїздів росіян в закордонні поїздки, зростання числа туристичних організацій по всій території Росії. За прогнозом Всесвітньої туристської організації до 2020 року Росія може увійти до першої десятки країн – самих популярних напрямків туризму. За оцінкою експертів Всесвітньої туристської організації, Росія займає 15 місце у світовій класифікації за відвідуваністю іноземцями, що становить 2,5% світового ринку виїзного туризму (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки в'їзду іноземних громадян в Росію з метою туризму [1]

Рік	2008	2009	2010
Кількість осіб	2 295 074	2 295 074	2 100 601

Росія, незважаючи на свій високий туристичний потенціал, займає незначне місце на світовому туристичному ринку. На її частку припадає близько 1% світового туристичного потоку.

Реалізація туристичного потенціалу в Росії стримується низкою проблем, характерних майже для кожного російського регіону: інфраструктура,

кадри, маркетинг, підприємницьке середовище, законодавство. У російських регіонах спостерігається гостра нестача якісної готельної інфраструктури та розважальної інфраструктури. Для багатьох регіонів існує проблема транспортної доступності туристичних центрів. Низький рівень бюджетних витрат на галузь обмежує просування туристичних можливостей Росії в цілому та її регіонів на світовому ринку. Існує високий дефіцит кваліфікованого персоналу, здатного запропонувати якісне обслуговування туриста, не створено ефективне законодавство для залучення приватних інвестицій в галузь, в багатьох регіонах не створена підприємницьке середовище, яка необхідна для розвитку туристичної галузі. У Росії існує найбільш суворий візовий режим серед країн, орієнтованих на розвиток туризму.

За оцінками фахівців СOT, потенційні можливості Росії дозволяють при відповідному рівні розвитку туристської інфраструктури приймати до 40 млн. іноземних туристів на рік, однак на сьогоднішній день кількість приїжджають в Росію іноземних гостей є діловими, туристичними та приватними цілями не відповідає її туристського потенціалу, складаючи 6,8 млн. чол. [2.].

Всі стримуючі розвиток індустрії туризму фактори можна об'єднати в кілька основних груп:

1. Економіко-географічні. До цієї групи факторів відносяться низька щільність населення і слабе освоєння території, відносно невисока щільність дорожньої мережі.

2. Екологічні. Це відносно низька стійкість ландшафтів до рекреаційних навантажень, наявність селі- і лавинонебезпечних ділянок у гірничих районах, а також необхідність охорони унікальної екосистеми і обмеження масового доступу туристів на особливо охоронювані території.

3. Інфраструктурні. Стримуючими факторами є і низька комфортність житла, слабкий розвиток сфери (в деяких місцях повна відсутність) комунальних послуг і засобів зв'язку, відсутність очисних споруд, мала кількість готелів середнього класу. Тільки 10% готельного фонду можна віднести до класу люкс. У таких умовах туристи, особливо іноземні, позбавлені елементарних і звичних для них зручностей. Що стосується готелів високого класу, то в Росії до цих пір невелика кількість готелів найвищої категорії (п'ятизіркових).

4. Інституційні. Стимує розвиток туризму наявність адміністративно-чиновницьких бар'єрів (тривале оформлення документів, відсутність необхідної для туристів інформації, незручний графік роботи інфраструктурних і візових організацій і т.д.), а також невирішеність організаційно-правових питань, в тому числі питань відведення земель, низька зацікавленість влади у розвитку туристського бізнесу.

5. Соціально-економічні. Попит на туристські послуги залежить не тільки від потенціалу території, але і від рівня життя населення. Низька плато-

спроможність обмежує можливість подорожей, змушує багатьох мешканців проводити свою відпустку вдома і на дачі.

6. Якість і культура обслуговування. В країні поки ще низька культура гостинності і висока вартість послуг, яка не відповідає їх якості (в порівнянні з міжнародними стандартами). Персонал турагентств і візових служб недостатньо уважний до запитів клієнтів, є випадки тяганини з оформленням документів, затримки в подачі транспорту, поїздки не завжди комфортні.

Російський ринок туризму складає поки що близько 2-3% світового, але розвивається і буде розвиватися в 3-4 рази більшими темпами з приростом обігу близько 2-3 млрд. дол на рік. За даними Всесвітньої туристської організації до 2020 року приїзд до Росії стане одним із самих популярних туристичних напрямків, а росіяни стануть найактивнішими мандрівниками. Також відзначається зміна структури в'їзду-виїзду на користь в'їзду, у співвідношенні 60,7% по в'їзду до 39,3% по виїзду. Це буде сприяти розвитку внутрішнього туризму та поліпшення балансу експортно-імпортних операцій за статтею «туризм» [2].

Потенціал туризму в Росії високо оцінюється західними експертами. Всесвітня Рада з подорожей і туризму склав вищу лігу туристських країн світу в 2004 році і в перспективі на 2014 рік Росія увійшла до першої десятки найбільш перспективних країн. Оцінки прибутковості від туризму також досягь високі – 7-8 млрд. доларів [2].

Отже, туристська діяльність Росії перебуває в стадії реформування і розвитку. Наявні туристичні ресурси використовуються не повністю, однак динаміка туристичного ринку Росії свідчить про тенденції до зростання кількості туристів взагалі, а іноземних – зокрема.

Література: 1. <http://minstm.gov.ru/> – *Министерство спорта, туризма и молодежной политики РФ*; 2. <http://www.marketcenter.ru/content/doc-2-9665.html> – *Обзор российского рынка туруслуг*; 3. <http://tourlib.net/> – *Все о туризме. Туристическая библиотека.*

УДК 339.54

Трипутень А.В.

КОРПОРАТИВНАЯ ИНТЕГРАЦИЯ В СЕВЕРНОЙ АМЕРИКЕ

*ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Науч. рук.: д.э.н., проф. Довгаль Е.А.*

Существование любого государства предполагает взаимодействие с другими государствами. Это взаимодействие является основным принципом международных отношений, поэтому на фоне развития важнейших процессов: глобализации, интернационализации, регионализации и интеграции,

именно интеграция стала мощным экономическим фактором развития государств.

В условиях рыночного развития экономики очень влиятельными становятся бизнес-структуры и транснациональные компании, объективной закономерностью развития которых, как и для государств, является интеграция. Поэтому корпоративная интеграция, возникающая в рамках межгосударственного пространства внутри фирм, в которых свободно перемещаются товары, рабочая сила, капитал, является ведущей формой взаимодействия субъектов предпринимательской деятельности.

Рассмотрим особенности развития корпоративной интеграции в Северной Америке.

Международный опыт показывает, что национальные (центральные) правительства менее эффективны в решении локальных задач, поэтому региональные и местные органы власти способны более гибко реагировать на меняющиеся потребности своих сообществ.

Субнациональные органы власти имеют множество возможностей влиять на экономические структуры и финансовые институты, действующие на «подведомственной» им территории. Но в то же время децентрализация властных полномочий имеет свои ограничения (экономия на масштабе, внешние эффекты деятельности органов публичной власти, трудности выявления предпочтений населения, рост бюрократии) и может приводить к мягким бюджетным ограничениям субнациональных органов власти [1].

Касательно Северной Америки, основываясь на базе концепций ведущих западных политологов, таких как Иво Духачек, Панайотис Солдатос, Майкл Китинг и Джон Кинкайд, можно выделить ряд универсальных причин активного развития взаимодействия субнациональных акторов. Такими причинами в частности являются: глобализация, регионализация, демократизация (что особо характерно для США), усиление роли прав человека, развитие информационных технологий и НТП. Специфические же причины, определяющие уровень и степень интенсивности такого взаимодействия: усиление процессов федерализации, тенденции к увеличению асимметричности в развитии регионов и некоторые другие причины экономического и культурного характера [2].

Сотрудничество между США и Канадой по вопросам, представляющим взаимный интерес, в частности связанных с пограничными областями, существует уже довольно долго. Изначально это сотрудничество имело только формальный характер в форме создания двусторонних учреждений таких как «Договор о пограничных водах» 1909 года, учреждение «Международной Комиссии по установлению границ» (1910), «Совместный совет по обороне» (1940). Для активизации интеграционных процессов в Северной Америке был реализован «план Эббота»(1947), целью которого было

стимулирование инвестиций США в ведущие отрасли канадской экономики. Позже был создан Американско-Канадский Правительственный комитет по торгово-экономическим вопросам (1953) и заключено соглашение о совместном военном производстве, которое способствовало внедрению американских стандартов в канадское производство военной техники.

Начиная с 1960-х годов начинает активно осуществляться субнациональное сотрудничество (т. е. трансграничная региональная парадипломатия). Трансграничные взаимодействия, имевшие неформальный характер, охватили практически весь спектр деятельности правительства. Большая часть сотрудничества имела место в области транспорта, электроэнергетики и окружающей среды.

В 1989 году был создан совет предприятий тихоокеанского коридора (The Pacific Corridor Enterprise Council) как некоммерческая организация бизнеса по содействию трансграничным сделкам и устранению барьеров, которые препятствуют потоку рабочей силы, товаров и услуг через канадско-американскую границу, а также ликвидации юридических и политических барьеров между двумя странами.

Частно-общественная Аллеганская конференция местного развития (ACCD) организовала кооперативное лоббирование действий в регионе Питт[5]сбурга. Это помогло в 1985 г. получить государственное финансирование для Стратегии-XXI, экономического плана разработанного для вступления Питтсбурга в XXI век.

В 1991 году несколько международных организаций объединились в регионе Каскадия вдоль американо-канадской границы и сформировали Тихоокеанский северо-западный экономический регион (PNWER), ассоциацию представителей государственного сектора из Аляски, Айдахо, Монтаны, Орегона, Вашингтона, канадских провинций Альберты и Британской Колумбии. PNWER стимулирует экономическое развитие и торговлю и привлечение инвестиций в регион. Эта организация объединяет как представителей общественного сектора всех уровней управления, так и частного сектора. Основной целью деятельности организации является развитие транспортной инфраструктуры, и, особенно, повышение мобильности через границу по коридору 1-5 между Юджином, Орегоном, и Ванкувером (Британская Колумбия).

В Силиконовой Долине, ведущем международном центре электроники, фирмы не только активно конкурируют друг с другом, но и неформально сотрудничают в продвижении инноваций. Сетевые образования фирм дополняются сотрудничеством фирм с местными и региональными институтами, такими, как университеты и торговые ассоциации.

Но пожалуй своего рода венцом интеграционных процессов на североамериканском континенте стало образование НАФТА. Движущей силой

интеграции выступили корпоративные структуры, сформировав американско-канадский хозяйственный комплекс, однако региональная экспансия этих корпоративных структур впоследствии была обусловлена закреплением соответствующих межправительственных соглашений.

Предпосылками возникновения зоны свободной торговли НАФТА были:

– интенсивное проникновение в мексиканскую экономику ТНК США, которые закрепились благодаря созданию системы филиалов со значительными льготными условиями производственной и торговой деятельности. В Мексике на часть ТНК США приходилось 70% всех иностранных инвестиций в ведущие отрасли национальной экономики – автомобильную, химическую и электротехническую [5].

– «американизация» ведущих отраслей канадской экономики. После второй мировой войны канадская экономика стала объектом экспансии американского капитала. В конце 1960 из 22,3 млрд. дол. иностранных инвестиций в канадскую экономику американскому капиталу принадлежало 16,85 млрд. дол. Под контролем американского капитала в 1959 находилось 44% всей обрабатывающей промышленности, 69% нефтегазовой, 61% горнодобывающей, 97% автомобильной [5].

– расширение торговых отношений между США и Канадой, США и Мексикой

Что и предопределило корпоративный характер развития НАФТА как интеграционного объединения. НАФТА можно считать примером инвестиционной модели корпоративной интеграции, которая усилила институциональную конкуренцию стран по привлечению мобильных ресурсов, способствовала росту прямых иностранных инвестиций и изменению в движении капитала. С другой стороны учреждение льготных тарифов в рамках НАФТЫ иногда приводит к «торговому отклонению». Стремясь максимизировать полезность от торговых операций страна должна руководствоваться принципом «сравнительных преимуществ». Так, если США импортирует мексиканские товары только потому, что разрешен их беспшлинный ввоз, при том, что у Малайзии или Тайваня имеется сравнительное преимущество в производстве ряда товаров над мексиканскими, то торговля несомненно становится менее эффективной.

По оценкам большинства специалистов, североамериканский интеграционный процесс уже к концу 90-х годов обрел необратимый характер. Об этом свидетельствовали не только такие показатели, как динамика внешней торговли и движение капиталов и услуг, но и то, что и в США, и в Канаде, и в Мексике ни одна из политических партий и крупных предпринимательских организаций уже не выступала против НАФТА, в отличие от начала 90-х годов [3]

Таким образом, корпоративная интеграция является важнейшей характеристикой развития североамериканского региона на современном этапе не только в важнейших стратегических областях экономики, но и социокультурной и политической сферах.

Литература: 1. Рут Ф., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції / Пер. з англ.– К.: Основи, 1998.– 743 с.; 2. Толстенко О. Регіональна економічна інтеграція в сучасних умовах // Вісн. КНТЕУ.– 2003.– №2.– С. 34-44; 3. Чарлз В. Л. Міжнародний бізнес: конкуренція на глобальному ринку.– К., 2001.– С. 318-324; 4. Бусыгина И. Ассиметричная интеграция в Европе / И. Бусыгина / Международные процессы. – 2008. – №2(23); 5. Data and Statistics // International Monetary Fund [<http://www.imf.org/external/data.htm>]

УДК 339.9(075.8)

Фомішин С.В., Пастушенко О.С.
ЧЕРЕЗ НТП ДО ЗНАННЯ МІСТКОЇ ЕКОНОМІКИ

Херсонський національний технічний університет

В епоху «економіки знань» значним чинником прискореного розвитку стає науково-технічний процес – процес безперервного розвитку науки, техніки, технології, вдосконалення предметів праці, форм і методів організації виробництва. У своєму розвитку він охоплює фундаментальні, теоретичні дослідження, прикладні дослідження, конструкторсько-технологічні розробки, створення зразків нової техніки, її освоєння і промислове виробництво, а також впровадження нової техніки і технологій.

Лідерами у створенні економічного багатства стають країни, у ВВП яких переважають види економічної діяльності, які містять знання. Тільки ті країни, які опанували передові рубежі НТП можуть розраховувати на надприбутки на світових ринках. На початку ХХІ ст. здатність виробляти, одержувати і використовувати знання стає найважливішим чинником міжнародної конкурентоспроможності. Сьогодні у передових країнах 25% трудових ресурсів зайнято у сфері науки та високих технологій. Наприклад, США витрачає на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) близько 40% від загальносвітових витрат, близько 66% працюючих нині мають вищу або незакінчену вищу освіту (адміністрація має намір за життя нинішнього покоління довести цей показник до 90%).

Галузі промисловості, що містять знання, змінюють співвідношення у світовій економіці. Як зауважує В. Бочков, «Знання сьогодні становлять невід'ємний елемент сукупності сучасних економічних ресурсів» [1, с. 71-76]. Нині обсяг послуг, які охоплюють певну область знань, зростає на 3,5% щорічно, у порівнянні з 2,5% на інші види послуг. Слід зазначити, що основ-

ний ефект економіки, заснованої на знаннях, полягає в продуктивному використанні цих знань як для процесу навчання, так і для прикладного застосування, розробки нових технологій, випуску нової високотехнологічної продукції, усвідомленому використанню знань у повсякденному житті і їх обміну між країнами та корпораціями.

За цих умов для оцінки рівня розвитку економіки знань та управління цим процесом важливим є визначення методів вимірювання та методології оцінки готовності країн до переходу в знаннямістку економіку. Один із підходів до вимірювання економіки, заснованої на знаннях, запропонований Світовим банком, програмою «Знання для розвитку». Запропонована методика Knowledge Assessment Methodology (KAM) 2008 – пропонує комплекс із 83 структурних і якісних змінних для 140 країн світу. У методиці передбачається, що основними складовими знаннямісткої економіки є чотири елементи:

- економічний та інституційний режим, стимулюючий ефективно використання старих і нових знань, запозятливість;
- освічене населення, кваліфіковані кадри, здатність до творчості;
- інфраструктура обробки та передачі інформації (КТ), що динамічно розвивається;
- ефективна інноваційна система.

Сьогодні країна, успішна за темпами НТР, досягає кінцевої мети соціально-економічного розвитку швидше і з вищими результатами, ніж країни, що ігнорують це положення. При цьому вплив НТП на життя світової спільноти все масштабніший: світовий економічний потенціал наприкінці ХХ століття, на думку Е.Д. Перкінса, збільшився в 20 разів порівняно з його початком.

Відомий російський дослідник В. Іноземцев виокремлює такі сучасні особливості знання [2, с. 3-5]:

- знання – це унікальні, й одночасно незнищенні блага в процесі їх «споживання»; стаючи предметом суспільного надбання, знання не відчужуються ні від їх творців, ні від того, хто ними користується, навіть, якщо вони є об'єктами купівлі-продажу.
- знання можна відтворити і передавати за дуже низькою ціною, а ціну знання важко встановити згідно із законом попиту і пропозиції, оскільки покупці не можуть зрозуміти, як оцінити товар, поки вони не куплять його;
- за знання можна отримати ціну, якщо тільки воно захищено якою-небудь монополією; водночас природа знань така, що дуже важко підтримувати монополію на інформацію;

Сьогодні формується нова парадигма знань. Вони виступають базовою категорією нової економіки – економіки знань. Зараз цей термін, поряд із терміном «економіка, що базується на знаннях» (knowledge-intensive

есопоту), використовується для визначення типу економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом економічного зростання [3, с. 345]. Сьогодні економіка знань – це новий економічний всесвітній порядок, тому стратегія розвитку національної економіки України має ґрунтуватись на теоретичному осмисленні і практичній реалізації цієї концепції.

Література: 1. Бочков В.Е. *Формирование и повышение качества человеческого капитала как цель и социально-экономический результат развития Российской системы открытого дистанционного образования. Индустриальный менеджмент. Обучение.* / В.Е. Бочков // *Труды IV Международного конгресса «МТ04» (23-25 сентября 2004, Варна, Болгария).* Т.4. – Варна: БАН, 2004; 2. *Иноземцев В. Парадоксы постиндустриальной экономики* / В. Иноземцев // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2000. – №3; 3. *Міжнародна економіка: Навч. посібник.* / За ред. проф. С.В. Фомішина. – Львів: Новий світ, 2000.

* * *

УДК 339. 747: 339. 5

Хохітва О.С.

ВАЛЮТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ ТА ЙОГО ІНТЕГРАЦІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: проф., д.е.н. Циганов С.А

Актуальність теми. Поглиблення процесів інтернаціоналізації та лібералізації в рамках світової валютної системи мали стимулюючий вплив на розвиток і формування валютних ринків різних країн ЄС та України. Регулювання валютного ринку на сучасному етапі розвитку економіки знає докорінних змін. Останні події в сфері міжнародних валютно-фінансових відносин, що супроводжувалися різкими та непередбачуваними коливаннями курсових співвідношень валют зарубіжних країн, ще раз підкреслили взаємопов'язаність складових сучасного світу та необхідність врахування глобалізаційних тенденцій в економічній політиці окремих держав, особливо у валютно-курсівій політиці.

У світі посилюється рух міжнародних капіталів, багато країн усувають національні фінансові та торговельні обмеження, надаючи можливість фінансовим структурам, ринкам та інструментам впливати на їхню економіку. Найдинамічнішим та консолідуючим сектором міжнародних економічних відносин стали валютні ринки, які на сьогоднішній день за своїми обсягами, кількістю операцій та колом учасників не мають аналогів у світі.

Ступінь розробки. В сучасній економічній літературі проблеми розвитку валютного ринку в цілому є предметом активних наукових досліджень та-

ких відомих українських вчених як Я. Белінська [1], О. Береславська [2], В. Козюк [5], А. Філіпенко, С. Циганов [8], та інших. Серед російських вчених необхідно відмітити праці Т. Золотухіної, Г. Фетісова, А. Шахматова.

Незважаючи на значну кількість праць, в яких містяться ґрунтовні рекомендації та узагальнення щодо вибору напрямів ефективного розвитку валютного ринку ЄС ті України, оптимізації курсової політики в наявному масиві публікацій вітчизняних вчених недостатньо уваги приділено системному аналізу характерних рис та проблем регулювання валютного ринку в ЄС та в Україні зокрема в умовах глобалізації.

Не приділена належна увага вивченню циклічного характеру регулювання валютного курсу та його багаторівневості, що особливо яскраво проявилось під час валютно-фінансової кризи 2007–2008 рр.

Розгортання кризових тенденцій у міжнародному валютному середовищі вимагає підвищеної уваги до захисту країн від зовнішньої валютної нестабільності, забезпечити який можливо шляхом посилення протекційного характеру валютно-курсної політики.

Мета статті полягає в розкритті характеру і виявленні напряму трансформації і модернізації валютних ринків країн Центральної та Східної Європи, зокрема України в умовах фінансової лібералізації для побудови ефективної системи запобігання валютно-фінансовим кризам.

Вклад основної частини. Існує декілька різних тлумачень поняття валютного ринку, тому що законодавчого визначення доки немає. Різні автори пропонують різноманітне пояснення цієї категорії., А.Г. Наговіцин та В. В. Іванов визначають валютний ринок просто як «ринок, на якому продається і купується валюта різних країн» [6].

І.І. Платонова розглядає валютний ринок складніше, а саме, в трьох аспектах: в широкому значенні слова у вузькому значенні слова і з організаційної точки зору. Валютні ринки розглядаються як офіційні центри, де здійснюється конвертація іноземних валют на національну по курсу, що складається на основі попиту і пропозиції [4].

Інфраструктура сьогоденішнього валютного ринку представлена валютними біржами, брокерськими фірмами, дилерськими конторами, що поєднують посередницькі послуги з консультаційними, продажем інформації тощо. Система торгівлі валютою наблизилась до практики світового ринку, де великий обсяг операцій здійснюється на міжбанківському ринку. Місцем зустрічі продавців і покупців валюти є також валютні аукціони, які проводять банки, що мають генеральну валютну ліцензію. На фоні розвитку міжбанківського валютного ринку біржовий валютний ринок залишався основним сегментом валютного ринку України.

Аналіз процесу становлення вітчизняного валютного ринку засвідчує вагомий внесок Національного банку України в розбудову збалансованої та

самодостатньої фінансової системи країни. 1 січня 1992 р. введено купони багаторазового використання. До зазначеного періоду функцію засобу платежу виконував російський рубель, що було обумовлено відсутністю національної системи валютного регулювання. В Україні лише у 1992 р. започатковано створення валютного сегмента грошового ринку, внутрішню основу якого спочатку складали комерційні банки, що одержали ліцензію на право проведення операцій з іноземною валютою та здійснення міжнародних розрахунків. І з вересня 1992 р. розпочала роботу Валютна біржа Національного банку, засновниками якої стали понад 40 комерційних банків, а у липні 1993 р. її було реорганізовано в Українську міжбанківську валютну біржу. У лютому 1993 р. з прийняттям Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» на законодавчому рівні були закріплені основні засади реалізації валютної політики, в яких національну валюту визнано єдиним законним засобом платежу на території України. І з листопада 1993 р., після запровадження фіксованого курсу гривні, торги валютою на УМВБ було припинено. У 1998 р., у зв'язку з фінансовою кризою в Росії та наявністю тісних торговельних відносин з нею України, з метою недопущення наслідків кризи на український грошово-кредитний ринок Національним банком було введено окремі елементи адміністративного контролю за проведенням валютних операцій. З другого півріччя 1999 р. від режиму валютного коридору Національний банк перейшов до режиму плаваючого обмінного курсу, а з лютого 2000 р. таку валютну політику визнано офіційною, що стало логічним продовженням послідовної політики лібералізації валютного ринку, яка проводилася Національним банком України протягом 1999 р. Починаючи з вересня 2008 р. ситуація на валютному ринку змінилася, зокрема, суттєво скоротилися надходження іноземної валюти в країну через економічний спад у країнах світу. Унаслідок зазначених змін, що супроводжувалися стрімким зростанням попиту на іноземну валюту, посиленням девальваційних очікувань у суспільстві та загальною невизначеністю відбулося знецінення національної валюти на міжбанківському валютному ринку. Відсутність економічних передумов посилення обмінного курсу національної валюти призвело до початку стрімкого знецінення гривні [10].

Нижче наведений графік характеризує, що Україна не стоїть осторонь процесів, що відбуваються на світовому валютному ринку.

На даному графіку показано, що в період з 2005 року до 2010 українська валюта дуже втратила свої позиції щодо євро, з кожним роком євро дорожчає, а гривня падає, це пов'язане, на нашу думку, із нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні. Широке використання євро, як у міжнародних розрахунках і операціях, так і у внутрішньогосподарському обігу, може стати додатковою сферою співробітництва України та ЄС.

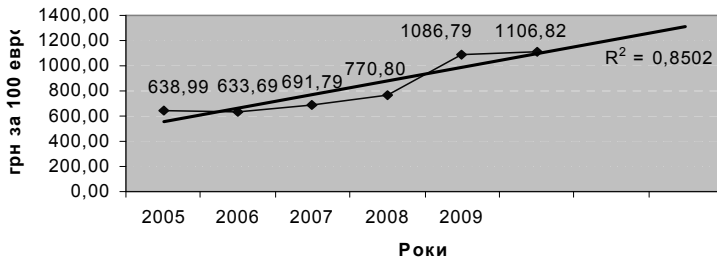

Рис.1. Динаміка валютного курсу гривні до євро з 2005 по 2010 роки [9].

Висновок. Для подальшого вдосконалення валютної системи України потрібно вирішити наступні проблемні завдання:

- прискорення ринкової трансформації, забезпечення фінансової стабільності та інтегрування України до Євросоюзу;
- відповідність умов кредитування України міжнародними фінансовими інститутами пріоритетами її економічного та соціального розвитку;

- спрямування цих ресурсів на забезпечення економічного розвитку. Зростання структурних перетворень, формування розвиненого внутрішнього ринку та припинення практики їх використання для фінансування поточних витрат;

- мобілізація та ефективне використання внутрішніх фінансових ресурсів;

- дотримання економічного обґрунтування і загально визначених меж і порогів рівня зовнішньої заборгованості відповідно до міжнародних критеріїв платоспроможності держави;

- залучення альтернативних зовнішніх джерел фінансування міжнародних фінансових відносин України.

Література: 1. Белінська Яніна Василівна. Регулювання валютного курсу в Україні в умовах глобалізації. – Дис. д-ра наук 08.00.08. – 2009; 2. Береславська, О. І. Актуальні проблеми курсової політики України // Вісник НБУ. – 2010.; 3. Буторина О. Приверженцев становится больше // Журнал Европейского Союза – 2003. – №31; 4. Платонова И.М. Валютные отношения и валютная система / И.М. Платонова // Международные экономические отношения: Учебник / Под ред. Б.М. Смитиенко. – 2-е изд. – М.: Инфра-М, 2009; 5. Козюк В. Валютні резерви в глобальних умовах / В. Козюк // Фінанси України. – 2007. – №2. – С. 127-137; 6. Мусієнко Т. «Необхідні передумови форми взаємодії країн – учасниць ЄП у сфер грошово-кредитно та валютної політики» // Вісник НБУ. – 2006. – №1. – С. 22-25; 7. Пашко С.О. Оцінка тенденцій та передумов інтеграції України до світового валютного ринку // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. Збірник наукових праць. Ч. 2. – Донецьк: ДонНУ, 2004. – С. 591-597; 8. Циганов С.А. Особливості валютної політики у країнах із трансформаційною економікою в умовах інтернаціоналізації фінансових

ринків// Науковий журнал УАЗТ: Зовнішня торгівля: право та економіка, 2008. – №6. – С. 29-35; 9. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] // Статистична інформація – 2010. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Fin_ryn.htm; 10. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] // Дослідницькі матеріали – 2010. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/Research/Centre_S_S/IAM%2015_New.pdf

УДК 339.543

Хрулева М.Ю., Дорохова Е.И.
МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ
ТАМОЖЕННОГО КОНТРОЛЯ

*Белгородский государственный национальный
исследовательский университет*

Развитие международных экономических отношений способствовало появлению потребности в принятии Всемирной таможенной организацией (ВТО) стратегии повышения безопасности мировой торговли. Повышение безопасности международной цепи поставок товаров является лишь одним шагом в общем процессе укрепления таможенных администраций и подготовки их к современным реалиям. Соответственно, для того, чтобы развить существующие программы и методы работы, члены ВТО разработали режим, который позволит повысить безопасность международной торговли и облегчить ее. Речь идет о Рамочных стандартах безопасности и облегчения мировой торговли (Рамочные стандарты ВТО) [5] которые представляют собой набор принципов и стандартов, предлагаемых для принятия членами ВТО в качестве минимума, необходимого для обеспечения безопасности международной цепи поставок.

Таможенная служба должна сыграть важнейшую роль в повышении безопасности и облегчении мировой торговли. Для оптимизации усилий по повышению безопасности международной цепи поставок товаров необходим целостный подход при постоянном совершенствовании мер по облегчению торговли. Поэтому таможенным службам следует стремиться заключать соглашения о сотрудничестве с другими государственными ведомствами.

Таможенный досмотр каждой партии грузов обременяет мировую торговлю. Поэтому современные таможенные администрации используют автоматизированные системы управления рисками, обусловленными самыми разными факторами. Должен существовать единый набор разработанных ВТО международных таможенных стандартов, которые не дублировали бы другие требования, установленные на межправительственном уровне, и не вступали с ними в противоречие.

Стратегия двух «опор» Рамочных стандартов ВТО предполагает наличие набора стандартов, скомпонованных таким образом, чтобы гарантировать их легкое понимание и оперативное применение на международном уровне. Рамочные стандарты содержат детальный перечень условий и критериев, которым должны соответствовать таможенные администрации и уполномоченные экономические операторы, что облегчает практическое применение принципов, предусматриваемых данным инструментом.

Необходимо отметить, что стандартами «первой опоры» предусмотрены 11 стандартов, предполагающих:

1. Комплексное управление цепью поставок товаров, т.е. таможенная администрация должна следовать комплексным процедурам таможенного контроля, изложенным в Таможенных рекомендациях ВТО по комплексному управлению цепью поставок товаров.

Применение комплексных процедур таможенного контроля требует наличия соответствующих юридических полномочий, позволяющих требовать от экспортеров и перевозчиков заранее представлять данные в таможенную в электронном виде с целью оценки угроз безопасности для чего требуется соответствующая правовая база. Эти требования подкреплены разработанными ВТО механизмами: «Рекомендации по разработке национального законодательства, регулирующего сбор и передачу таможенной информации», «Типовое двустороннее соглашение» и «Международная конвенция о взаимном административном содействии в таможенных вопросах» (Йоханнесбургская конвенция) [3]. В интересах обеспечения безопасности цепи поставок товаров и цепи комплексного таможенного контроля, в частности, для обеспечения полностью безопасного перемещения грузов с момента загрузки в контейнер до выпуска в свободное обращение в пункте назначения, таможенным органам следует применять программу обеспечения целостности пломб. обеспечивающих высокую степень безопасности [1].

2. Право досмотра груза предусматривает право таможенных администраций досматривать груз, происходящий из страны, покидающий ее, проходящий транзитом или переваливаемый на территории страны.

3. Использование современных технологий в досмотровом оборудовании.

4. Система управления рисками создается таможенной администрацией с целью выявления потенциально опасных грузов и автоматизации системы таможенного контроля.

5. Грузовые или контейнерные отправки повышенного риска – это такие отправки, по которым недостаточно информации для того, чтобы считать их отправками низкого риска.

6. Предварительная электронная информация о грузовых или контейнерных отправлениях с использованием информационно-коммуникационных технологий.

7. Таможенными администрациями должны предусмотреть возможность совместного целевого отбора, проверки и использования стандартных наборов критериев целевого отбора, а также создать совместимые механизмы для коммуникаций и/или обмена информацией.

8. Таможенным администрациям следует вести статистическую отчетность, содержащую показатели эффективности. Эта отчетность должна обобщаться ВТО.

9. Таможенная администрация должна сотрудничать с другими компетентными органами в проведении оценки безопасности перемещения товаров по международной цепи поставок товаров.

10. Следует поощрять таможенные администрации и другие компетентные органы к проведению программ по предотвращению фактов несоблюдения сотрудниками морально-этических норм.

11. В целях обеспечения безопасности таможенные администрации по обоснованному запросу импортирующей страны должны досматривать контейнеры и грузы повышенного риска при отправке.

Таким образом, конечной целью применения Рамочных стандартов ВТО является создание глобальной информационной системы, обеспечивающей деятельность таможенных органов не только внутри страны, но и в процессах взаимодействия с таможенными органами зарубежных государств и бизнес-сообществом.

Литература: 1. *Безопасность морских контейнерных перевозок.* URL: <http://www.plomba.dvru.ru/news/11>; 2. Бойко А.П. *Технология реализации системы управления рисками с применением удаленного видеодосмотра* // Сборник материалов научно-практической конференции аспирантов, молодых ученых и студентов. – М.: РИО РТА, 2007. – С. 91-96; 3. *Документы ВТО.* URL: http://www.wcoomd.org/home_historicalhs.htm; 4. Погодина Н.А. *Таможенное регулирование частных и публичных интересов при производстве таможенного контроля (на примере системы управления рисками)* // *Право и экономика.* 2009. № 6. – С. 83-86; 5. *Рамочные стандарты безопасности и облегчения мировой торговли Всемирной таможенной организации.* – http://www.vch.ru/cgi-bin/guide.cgi?table_code=9&action=show&id=323.

УДК 331.556

Цевух Ю.О.
МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ
В ПЕРІОД ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

З розвитком глобалізації світогосподарських зв'язків, відкриттям кордонів національних економік посилилась залежність національних ринків

праці від притоку іноземної робочої сили. В останні десятиріччя внутрішні ринки праці розвинутих країн не могли задовольнити існуючий попит на робочу силу і були схильні імпортувати висококваліфіковану робочу силу для роботи в сферах інформаційних технологій, машинобудування, біотехнологій та ін., низькокваліфіковану – для роботи в сферах будівництва, туристичних послуг, тощо.

Різні аспекти міжнародної трудової міграції знайшли відображення в роботах таких іноземних авторів: Зиммерманн К., Р. Баррелл, Н. Дункан, Л. Бекер, а також вчених з країн СНД, таких як Ступницький О., Пятковська О., Щербакова К., Івахнюк І. та ін.

Під впливом фінансово-економічної кризи зменшується кількість міжнародних мігрантів, відбуваються зміни в характері міграційних процесів і підвищується роль імміграційної політики в регулюванні кількості трудових мігрантів, що обумовлює необхідність подальших досліджень.

Упродовж XX – початку XXI ст. найбільше на зменшення кількості міжнародних мігрантів вплинули Велика Депресія 1932-1933 рр., нафтова криза 1973-1974 рр., Азіатська фінансова криза 1997-1998 рр [1, с.3-4]. Згідно досліджень [1]; [2]; [3], під час поточної фінансово-економічної кризи мігранти є першими, хто втрачає роботу, у свою чергу, серед тих, хто втратив роботу більшу частку займають чоловіки, оскільки вони працюють в секторах економіки більш чутливих до рецесії. Зі всіх видів міграції, криза вплинула найбільше на трудову міграцію.

Зазвичай у періоди економічної рецесії, країни, що приймають мігрантів, впроваджують більше обмежень на в'їзд іноземних робітників з метою захисту національних працівників і зниження конкуренції між ними і іноземними працівниками.

Заради контролю і оптимізації кількості мігрантів, що прагнуть оселитися в приймаючій країні, держава використовує імміграційну політику. Вона має на меті, з одного боку, попередження проникнення великої кількості осіб працездатного віку на національний ринок праці, з іншого, заохочення до в'їзду трудових мігрантів саме тих кваліфікацій, рівня освіти і віку, що потребує держава. В періоди гострої необхідності у заохоченні трудових ресурсів, держава проводить відкриту політику. Навпаки, коли національний ринок праці потребує захисту, держава встановлює квоту на в'їзд мігрантів або використовує інші заходи з метою зменшення притоку кількості іммігрантів в країну.

Щоб посилити обмеження для мігрантів, приймаючі країни можуть запроваджувати різні обмеження [4, с.5]:

– вимагати від потенційного іммігранта мати запрошення на роботу, особливо це стосується категорій мігрантів, на яких існує низький попит;

– країни з бальною системою приймання мігрантів (Австралія, Канада, Велика Британія) можуть підвищувати кількість балів, необхідну для в'їзду в країну;

– зменшувати квоти в'їзду кількості мігрантів;

– заохочувати зворотну міграцію в країни походження;

– штучно ускладнювати процес подовження терміну перебування на території країни і процес отримання на в'їзд членів родини, тощо.

З 2009 року деякі з приймаючих країн (Іспанія, Італія, Велика Британія, Чеська Республіка, Австралія) зменшили квоти і посилили інші бар'єри в'їзду мігрантів, а також запровадили програми повернення мігрантів на Батьківщину, надавши грошову допомогу, при цьому не забороняючи їм повернутися в приймаючу країну через декілька років [3, с. 6-8]; [4, 22]. Південна Корея, Таїланд, Малайзія, Казахстан тимчасово заборонили видачу віз низькокваліфікованим робітникам.

Однак, дослідники відмічають [4, с. 21-22], що такі заходи підвищують безробіття серед мігрантів, негативно впливають на права мігрантів і їх соціальний захист і не вирішують проблем, пов'язаних з міграцією. До того ж, більш жорсткі заходи імміграційної політики можуть збільшувати потоки нелегальних мігрантів. Слід додати, що в будь-який період, держава стикається з проблемою інтеграції іммігрантів у суспільство приймаючої країни. Часто нові члени суспільства стикаються з проблемами в економічній, соціальній і політичній сферах – дискримінацією і маргіналізацією, з низкою проблем на ринку праці, тощо.

У таких умовах, приймаючим країнам потрібно провадити ефективну політику захисту прав міжнародних мігрантів комплексні заходи з кооперації з країнами походження і враховувати, що після з поліпшенням економічної ситуації, виникне потреба в залученні іноземних працівників.

Література: 1. *High skilled immigrant recruitment and the global economic crisis: the effects of immigration policies / by Duncan T., Waldorf B. // Working Paper №10-1. February 2010. – 18 P.*; 2. *The Global Economic Crisis and International Migration: An Uncertain Outlook / By Beets G., Willekens F. // European Commission. Directorate-General «Employment, Social Affairs and Equal Opportunities». Unit E1 – Social and Demographic Analysis. Nov. 2009. – 12 P.*; 3. *The Current Global Economic Crisis and Migration: Policies and Practice in Origin and Destination / By Sceldon R. // Working Paper T-32. May 2010. – 14 P.*; 4. *Policies and practices of highly skilled migration in times of the economic crisis / by Cerna L. // International Migration Papers № 99. – 2010. – 47 P.*

Черкашина Л.С.
ТАМОЖЕННО-ТАРИФНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
И ЕГО ОСОБЕННОСТИ В РАЗЛИЧНЫХ СТРАНАХ

*Белгородский государственный национальный
исследовательский университет
Науч. рук.: к.э.н., доц. Дорохова Е.И.*

Как известно, таможенно-тарифное регулирование внешнеторговой деятельности – метод государственного регулирования внешнеторговой деятельности, основанный на применении таможенных пошлин, таможенных процедур и правил. Его основу составляет таможенный тариф, свод ставок таможенных пошлин.

В системе обязательных платежей, уплачиваемых в связи с осуществлением экспортно-импортных операций, инструменты таможенно-тарифного регулирования – ввозные и вывозные таможенные пошлины – занимают, без преувеличения, доминирующие позиции. Безусловно, по этой причине таможенно-тарифное регулирование исторически стало первой формой государственного регулирования внешней торговли.

Все страны мира в той или иной форме используют инструменты таможенно-тарифной политики, с помощью которых они решают многие приоритетные социально-экономические проблемы, выходящие за рамки экспортно-импортной деятельности, в частности, реформирование и модернизация хозяйства, поддержание определенного уровня внутренних цен, стимулирование роста перспективных отраслей производства, пополнение доходной части бюджета и т.д. Все более широко и эффективно применяются нетарифные меры регулирования внешней торговли, однако, таможенно-тарифная политика по-прежнему выступает ключевым фактором, определяющим национальный торговый режим и условия доступа иностранной продукции на внутренний рынок.

Вероятно, поэтому вопрос о роли таможенно-тарифного регулирования не теряет своей актуальности в мировом экономическом пространстве. Различные аспекты таможенно-тарифного регулирования подробно рассматривались в работах российских и зарубежных исследователей. Среди них можно отметить труды Дюмулена И., Свинухова В., Бондаренко Н., Бабина Э., Исаченко Т. Так, доходы бюджета РФ в 2010 году составили 8,3 трлн. руб., когда как вклад Федеральной таможенной службы в доходную часть госказны составил 4,58 трлн. руб. (4,33 трлн. руб. – без учета импортных таможенных пошлин, распределяемых в рамках Таможенного союза). По данным Федерального казначейства, из общей суммы таможенных доходов 2,508 трлн. руб. приходится на вывозные пошлины и 345 млрд. руб. – на ввозные, 1,169 трлн.

руб. в 2010 году Федеральная таможенная служба собрала в виде НДС при импорте [1]. Таким образом, доходы от таможенных платежей составили в 2010 году чуть больше 55% доходной части бюджета РФ.

Наряду с несомненно высоким фискальным значением таможенной пошлины, она продолжает оставаться эффективным инструментом протекционистской политики, повышая стоимость иностранного товара (как следствие прямое количественное ограничение импорта). На наш взгляд, к основным видам протекционистских мер также можно отнести:

1) валютно-кредитные меры, затрудняющие или ухудшающие условия расчетов за купленный товар;

2) внутренние налоги и сборы, делающие иностранный товар более дорогим;

3) финансовые льготы и субсидии национальным производителям, делающие местные товары более дешевыми;

4) административные, технические и иные нормы и стандарты, ограничивающие использование иностранных товаров и содействующие использованию национальных товаров.

Каждая страна внедряет свою систему таможенно-тарифного регулирования, но, тем не менее, такие системы определенных групп стран имеют общие характеристики.

На основании критерия уровня таможенного обложения выделяют три группы развивающихся государств [2]:

– Для таможенных тарифов государств, входящих в первую группу, характерны ставки, не превышающие 50%, и беспошлинный ввоз многих товаров. Это Ангола, Боливия, Сингапур и некоторые страны Персидского залива.

– Таможенные тарифы стран, входящих во вторую группу, предусматривают обложение импортных товаров на уровне 50-100%. К данной группе относят Аргентину, Индонезию, Южную Корею, Алжир и т.д.

– Тарифы государств, относящихся к третьей группе, устанавливают пошлины на уровне более 100%. В эту группу входят Марокко, Колумбия, Индия, Турция. Особенно высокими ставками отличаются Египет, Эквадор, Пакистан.

Что касается системы таможенно-тарифного регулирования ВЭД развитых государств, то, по мнению экспертов, ее целесообразно основывать на характеристике таможенных тарифов, которые в большинстве промышленно развитых стран являются многоколонными [2]. Колонка максимальных ставок тарифа распространяется на товары, происходящие из государств, которым данной страной не предоставлен режим наибольшего благоприятствования. Также таможенные тарифы большей части развитых государств

содержат колонку преференциальных ставок, по которым облагается импорт товаров из развивающихся государств.

Защитная функция таможенных тарифов реализуется в данных странах в основном за счет применения высоких ставок пошлин в отношении отдельных товаров или прогрессивного обложения товаров более высокими ставками в зависимости от степени обработки импортируемой продукции. Так, наиболее высокие ставки пошлин применяют к продукции традиционно трудоемких отраслей (к продукции текстильной промышленности и в отношении отдельных категорий машин и оборудования). Например, в США средний уровень ставок равен 25-60%, а по текстилю достигает 90%, а в ЕС 4-25%, когда как ставка в отношении табачных изделий составляет 180% [2].

Таким образом, таможенно-тарифное регулирование – это возможность для государства влиять на экономическое положение страны в мире и на внутреннем рынке. Системы таможенно-тарифного регулирования развивающихся стран характеризуются высокой степенью обеспечения фискальных функций тарифа, а системы промышленно развитых стран – высокой степенью дифференциации ставок пошлин. В системе таможенно-тарифного регулирования РФ фискальная функция таможенного тарифа также играет важную роль.

По нашему мнению, исследование существующих многосторонних норм и правил таможенно-тарифного регулирования позволит России повысить эффективность функционирования таможенного тарифа, рационально сочетать его защитные, фискальные и регулирующие функции, что позволит более полно использовать созидательный потенциал национальной таможенно-тарифной политики.

Тем не менее, за истекшее десятилетие Россия сделала важные шаги по созданию системы таможенно-тарифного регулирования, отвечающей международным нормам и правилам. И сегодня перед нашей страной стоят сложные задачи по переходу на инновационную модель развития, диверсификации экономики и экспорта, укреплению национальной конкурентоспособности.

Для Российской Федерации большой интерес представляет опыт формирования и использования таможенной системы определенной группы развивающихся стран, сумевших осуществить политическую и экономическую модернизацию, преодолев исторически унаследованную социально-экономическую отсталость. Это так называемые новые индустриальные страны, к числу которых относят Гонконг, Республику Корею, Сингапур, Малайзию, Тайвань, ряд стран Латинской Америки [4]. Важной составной частью стратегии модернизации в этих странах являлось избирательное использование высоких таможенных тарифов на приоритетных направлениях экономиче-

ского развития. Импортными барьерами (заградительными таможенными пошлинами) ограждалось преимущественно вновь создаваемое производство, которое имело, согласно прогнозам, хорошие шансы утвердиться на внешнем рынке. С другой стороны, импортное оборудование, ввозимое для динамично развивающихся отраслей, облагалось пониженными пошлинами. Обеспечив себе достаточно прочные позиции в мировой экономике, многие новые индустриальные страны приняли ряд мер по открытию своих внутренних рынков для импорта. Теперь они являются составной частью ядра мировой хозяйственной системы и заинтересованы в дальнейшей либерализации мировой торговли.

Литература: 1. Вислогузов В. Минфин подвел черту под бюджетом-2010 // URL: <http://www.kommersant.ru>.; 2. Кутовой В.М. Особенности современных национальных систем регулирования внешнеэкономической деятельности // *Международная экономика*. – 2009 г. – №11. – С. 21-24.; 3. Захаров Д.Е. Инструменты регулирования товарных потоков на внешних и внутреннем рынках // URL: <http://www.ktr-online.ru>.; 4. Завадский М., Кокшаров А., Сумленный С. Если это не протекционизм // URL: <http://www.expert.ru>.

УДК 339 (477+510)

Чжу Юнь
ОСОБЕННОСТИ ДВУХСТОРОННЕЙ ТОРГОВЛИ
МЕЖДУ УКРАИНОЙ И КНР НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., доц. Ханова Е.В.

Основными чертами внешнеэкономической политики КНР является, с одной стороны, обеспечение рынков сбыта собственной продукции с одновременным обеспечением модернизации и инновационного развития собственной производственной базы, с другой – гарантированное обеспечение поставок сырьевых ресурсов.

Торгово-экономические отношения Украины и Китая – важная составляющая украино-китайских внешнеэкономических связей. Их развитию способствует с одной стороны, отсутствие существенных расхождений в политическом плане, а с другой стороны – взаимная выгода.

Для Украины Китай является перспективным торговым партнером, экономические связи с которым являются взаимовыгодными – наполнению украинского рынка товарами народного потребления китайского производства и использованию украинских высоких технологий для развития таких китайских отраслей как ракетно-космическая, авиационная, судостроительная, энергетическая, ВПК и т.д.

Базовым документом, регулирующим украинско-китайские торгово-экономические отношения, является Соглашение между Кабинетом Министров Украины и Правительством КНР «О торгово-экономическом сотрудничестве», подписанное и ратифицированное в 1992 году. В соответствии с соглашением, при осуществлении экспортно-импортных операций между сторонами предусмотрено предоставление режима наибольшего содействия по вопросам, касающимся взимания пошлин на экспортные и импортные товары обеих стран, других сборов, пошлин, правил регулирования и выполнения таможенных формальностей.

С момента установления дипломатических отношений между КНР и Украиной в январе 1992 г., Китай сразу занял ведущее место среди крупнейших торговых партнеров Украины, а также одно из первых по объемам потребления украинских товаров.

Главной особенностью украинско-китайских торгово-экономических отношений является постоянный рост двухстороннего товарооборота. Внешнеторговый оборот Украины с КНР значительно превышает показатели других стран региона. Однако такие показатели достигнуты в основном за счет китайского импорта, который существенно опережает украинский экспорт в КНР (рис. 1).

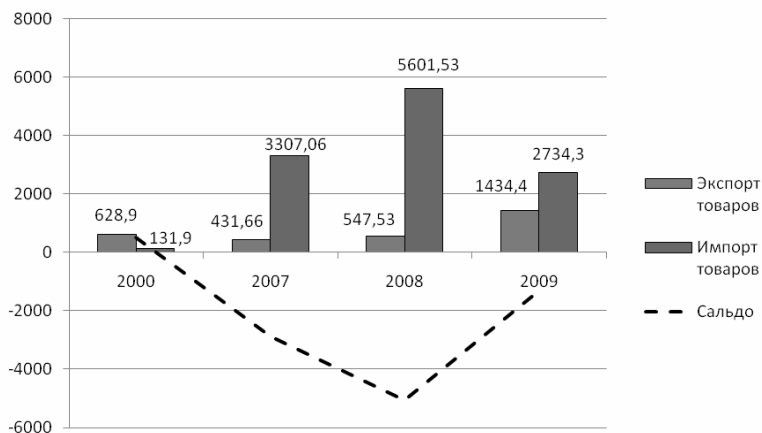

Рис. 1. Товарооборот между Украиной и Китаем (млн. долл. США)

Как видно на рис. 1, экспорт украинских товаров в Китай невелик – не превышает 1,5 млрд. долл. Значительные годовые колебания импорта можно объяснить финансовым кризисом 2008 года. Именно поэтому в 2009 году импорт товаров из Китая в Украину уменьшился более чем в 2 раза (с 5,6 млрд. долл. до 2,7 млрд. долл.). Соответственно, сальдо торговли товарами между странами было положительным только в 2000 году. Украина была

наиболее зависима от китайского импорта в 2008 году, когда торговое сальдо составило –5 млрд. долл. США.

Объем двухсторонней торговли услугами между странами представлен на рис. 2. В 2009 году двусторонний оборот между Украиной и Китаем составил 90 млн. долл. США: экспорт – 74,6 млн. долл., импорт – 15,4 млн. долл., сальдо положительное – +59,2 млн. долл.

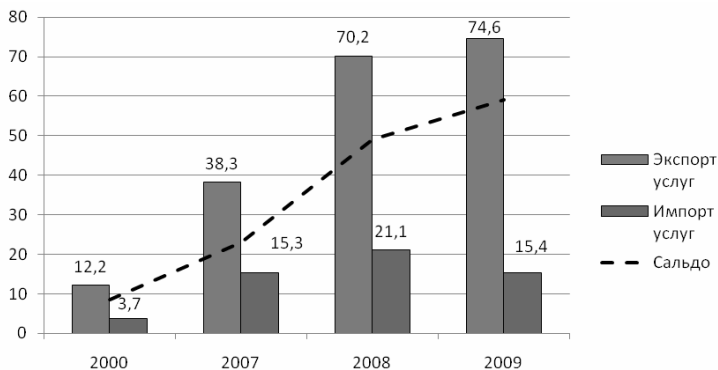

Рис. 2. Торговля услугами между Украиной и Китаем (млн. долл. США)

В частности, в структуре экспорта преобладают такие группы услуг как: услуги транспорта и связи; услуги в операциях с недвижимостью; услуги в сфере образования. Структура импорта состоит из: услуг транспорта и связи; услуг, связанных с государственным управлением; услуг в операциях с недвижимостью; услуг гостиниц и ресторанов.

Если рассматривать региональную структуру, то наибольшие объемы торговли услугами характерны для таких регионов как город Киев, а также Донецкая, Днепропетровская, Одесская и Харьковская области. На долю этих областей приходится более 50% всего объема торговли услугами между Украиной и Китаем.

Важность развития торгового сотрудничества с Китаем определяется перспективой постоянного наращивания объемов украинского экспорта, а особенно в таких отраслях как машиностроение, авиастроение, металлургия, химическая промышленность, космическая отрасль, сельское хозяйство. В отношении импорта китайской продукции, то для Украины очень важны такие его статьи как нефтегазовая и строительная. Кроме того, очень важна возможность совместного расширения рынка услуг (прежде всего, в строительстве транспортных коридоров и других совместных проектах), привлечение инвестиций в экономику Украины.

Литература: 1. <http://www.mfa.gov.ua/czechia/ua/> – офіційний сайт Міністерства закордонних справ України; 2. <http://www.ukrexport.gov.ua> – офіцій-

ний проект міністерства економіки України для підтримки українського експорту; 3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – офіційний сайт Державного комітету статистики України.

УДК 330.322.012.330.342

Чичина О.А., Ван Чао, Цзян Лу
ИНВЕСТИЦИИ КАК СПОСОБ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КНР

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.*

В течение всех 20 лет экономического роста Китая иностранные инвестиции играли огромную роль в процессе преобразования экономики КНР. Впечатляющие успехи КНР вызвали у ряда аналитиков соблазн рассмотреть китайскую экономику в качестве своеобразного эталона модели экономического роста.

Хотя КНР торгует с большинством стран мира, круг ее основных торговых партнеров довольно узок. В 2010 ее главными партнерами были Япония, США, Гонконг, Республика Корея, Тайвань, Германия и Сингапур.

Большую роль во внешней торговле КНР играют предприятия с иностранными инвестициями, на них приходится больше 40% экспортных и больше 50% импортных операций.

В своей торговой политике КНР использует политику импортозамещения (с 1949 по 1978 гг.) и экспортной ориентации, переход к которой официально начался в 1978 г., однако занял практически все 80-е и начало 90-х годов. Стадия импортозамещающего развития дала впечатляющие результаты – повысились темпы экономического роста, начал формироваться внутренний рынок, появились новые виды промышленной продукции, удалось существенно сократить численность голодающего населения. В КНР стали поступать иностранные капиталы, в основном принадлежащие представителям зарубежной китайской диаспоры («хуацяо»), которые стремились завоевать позиции на мировом рынке, используя дешевую рабочую силу. Руководство КНР, добиваясь привлечения иностранных инвестиций, предоставляло существенные налоговые льготы, стимулируя инвесторов на выпуск экспортной продукции. Постепенно в КНР стали приходить американские, японские и европейские транснациональные компании.

Приток иностранного капитала и его ориентация на внешние рынки стимулировали переход к экспортной ориентации. КНР развернула агрессивную внешнеэкономическую деятельность и в результате по объему внешнеторгового оборота вышла на 10-е место в мире.

Интерес представляет сравнение некоторых основных показателей государственных предприятий и предприятий с иностранным капиталом, которых в два раза меньше. Основной капитал предприятий с иностранным капиталом в 4 раза меньше, однако, по объему чистой прибыли они практически не уступают государственным. Это объясняется не только налоговыми льготами, но и более рациональным использованием факторов производства, внедрением новых технологий, эффективным управлением и т.д.

В КНР существуют некоторые особенности в привлечении иностранных инвестиций. Так, региональное размещение иностранного капитала в КНР свидетельствует о том, что абсолютная его масса приходится на 10 из 30 городов центрального подчинения и провинций. В 2010. сюда поступило более 8% общего объема прямых иностранных инвестиций, на эти же города и провинции приходится почти 54% ВВП страны. Это способствовало увеличению разрыва в уровне социально-экономического развития между отдельными регионами. Различия стали столь заметными, что была признана необходимость выравнивания темпов и уровня экономического развития регионов.

Тем не менее, на практике планы экономического развития до 2015 г. ориентированы на первоочередное развитие восточных, приморских районов страны. В перспективе для преодоления разрыва в уровне развития регионов предполагается использовать иностранные инвестиции, также средства международных финансовых организаций. Еще одной особенностью инвестиционного процесса в КНР является привлечение инвестиций этнических капиталов («хуацяо»), доля которых до середины 30-х годов в общем объеме инвестиций составляла около 70%. «Хуацяо» вкладывали свой капитал в разные отрасли народного хозяйства, но особенно в сферу услуг, где высокая норма прибыли обеспечивала быструю отдачу вложенного капитала (например, в 2009г. им принадлежало 16% высококлассных отелей страны).

В последние годы положение существенно изменилось: в Китай пошли капиталы крупных зарубежных корпораций. Основными инвесторами в КНР являются транснациональные корпорации из США, Японии, Сингапура, Тайваня, Германии, Франции, Канады, Австралии, Италии и Таиланда. В последние годы интерес к экономике Китая стали проявлять и страны с так называемой «переходной экономикой». Так, инвестиции были из России, Румынии, Венгрии, Словакии, Польши и даже Беларуси и Украины. Всего в Китай были инвестированы капиталы из 110 стран мира.

Инвесторы предпочитают вкладывать свои капиталы в промышленность (свыше 55% всех инвестиций), энергетику, газовое хозяйство и услуги. С 2005 г. наблюдается насыщение инвестициями промышленных отраслей. Сокращение спроса в результате азиатского финансового кризиса отрицательно повлияло на экономические показатели Китая. Китайская экономика производит одновременно относительный излишек и относительный дефицит това-

ров. Так, наблюдается излишек некоторых промышленных товаров и товаров народного потребления при дефиците финансовых, жилищно-коммунальных, медицинских услуг и услуг образования. В течение последних двух лет постепенно росли цены на услуги, тогда как цены на промышленные товары падали. Из-за чрезмерной индустриализации плановой экономики традиционные промышленные отрасли составляют слишком большую долю экономики Китая, тем самым сдерживается развитие сферы услуг. В то же время увеличение иностранных инвестиций в такие сферы услуг, как транспорт, телекоммуникации, финансовые услуги, страхование, образование и технологии ограничено различными институциональными барьерами. Для привлечения инвестиций в эти отрасли Китай должен проводить дальнейшие реформы. Правительство также должно положить конец государственным монополиям, провести дерегуляцию и способствовать конкуренции. Например, бюрократия и отсутствие реальной конкуренции препятствуют развитию китайской авиации и телекоммуникации.

Открытие рынка Китая ускорит экономический рост, повысит конкурентоспособность китайских предприятий на международном рынке. Глобализация мировой экономики делает открытие рынков неизбежным, поэтому все усилия государства должны быть сконцентрированы на модернизации отраслей экономики и привлечении иностранных инвестиций.

Конечно, прогнозирование развития ситуации в такой стране, как КНР, весьма затруднительно, что связано со сложностью и непредсказуемостью многих социально-политических и экономических процессов в стране. И все-таки можно с большой степенью уверенности утверждать, что на протяжении 10-15 лет многие существующие сегодня в КНР проблемы и трудности не станут непреодолимым препятствием для поддержания относительной стабильности в государстве и обществе, для сохранения достаточно высоких темпов экономического развития, для дальнейшей интеграции КНР в региональную и мировую экономику, для превращения страны в державу, сопоставимую по размерам ВВП с Японией или США.

Литература: 1. Акимов В.И. *Промышленность КНР*. Москва, 2009 – 251 с.; 2. «Asiaweek», 2008, vol. 23. – №13. – р. 20-22; 3. Балюк И. *КНР: Реформы набирают обороты // РИСК*. – 2010 – №2-3. – с. 50-53; 4. Го Фан Шэн. *Открытие Западного региона – часть экономической стратегии страны. // Гуйчжоуские общественные науки*. – 2009 – №8. – с. 37-43; 5. Го Цзе. *О комплексной стратегии освоения Юго-Западного Китая. // Гуйчжоуские общественные науки*. – 2010 – №8. – с. 81-89; 6. Ма Хун, Сунь Шан Цин. *Структура экономики Китая*. – М.: Прогресс, 2004. – 468 с.; 7. Пэн Чунь. *Об обороте средств между Западом и Востоком и экономическом развитии Китая. Исследования освоения*. – Пекин, 2005. – №9. – с. 1-10.

Шевякова А.И.

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ УСЛУГАМИ*ХНУ имени В.Н. Каразина**Науч. рук.: проф. Казакова Н.А.*

Сегодня на долю сектора услуг приходится более половины ВВП практически во всех странах мира, а в странах с высоким доходом этот показатель составляет более 75%. Услуги являются решающим фактором конкурентоспособности фирмы в любой стране. Независимо от социально-экономического типа, все страны заинтересованы в услугах как статье экспорта [2] Существует большой потенциал для расширения торговли услугами: об этом говорит уже тот факт, что трансграничная торговля услугами, как правило, составляет не более 20% от всего объема торговли страны. Низкая доля услуг – это во многом прямой результат высоких барьеров в сферах торговли и ПИИ [6].

Ведение переговоров по услугам стартовало с началом Уругвайского раунда. Они набрали силу в контексте региональных интеграционных соглашений. ГАТС охватывает не только трансграничную торговлю, но и торговлю услугами, которая выражается в трансграничном движении потребителей и поставщиков (как кратковременное пребывание лиц, так и длительное – через ПИИ). ВТО может потенциально способствовать ситуации в сфере услуг, побуждая страны к либерализации доступа к рынкам или взятии на себя предварительных обязательств в этом направлении [3].

При ранней оценке ГАТС экспертами был сделан вывод, что на практике оно является инструментом, посредством которого были закреплены те аспекты политики, которые уже были реализованы странами-членами ВТО в одностороннем порядке, то есть не была достигнута фактическая либерализация. При последующей оценке (за 10-летнее функционирование) был отмечен незначительный прогресс.

Представляется возможным выделить ряд гипотез, почему ГАТС не столь же эффективно, как ГАТТ в снижении уровней защиты стран.

1) Экспортеры услуг часто сталкиваются с контрастными условиями доступа: рынки, которые уже открыты (где не требуется никаких усилий фирмы по открытию) и рынки, которые практически полностью закрыты.

2) Реформа политики, которая произведена по запросу торгового партнера, часто автоматически будет выгодна для всех других стран.

3) Обеспокоенность правительства и граждан тем, что либерализация (которая определяется как отсутствие дискриминации между иностранными и отечественными фирмами в применении национальной политики)

должна быть дополнена эффективными нормативными стандартами и существованием соответствующих органов.

4) Неучастие бизнес-сообщества из-за уменьшившихся стимулов и низких ожиданий [5].

Чтобы выйти из этой ситуации, прежде всего, необходимо принимать меры помощи странам в определении и достижении целей регулирования, что способствует дополнительной либерализации доступа на рынки и реализации выгод от больших объемов торговли и инвестиций в сферу услуг. Страны сталкиваются с триадой реформ: развитие конкуренции рынков; обеспечение эффективного регулирования при возможных провалах рынка; достижение социально-неэкономических целей.

Существует три инструмента для достижения этих целей:

1. Односторонние реформы. Их применение сегодня замедляется, так как большинство реформ были реализованы в 1990-х годах, оставив ограничения, выгодные различным заинтересованным сторонам.

2. Переговоры о доступе к рынкам. Торговые соглашения могут помочь справиться с политическим давлением на экономику, однако на практике этот процесс не был очень эффективным, поскольку регулированию в целом не уделялось должного внимания. Такое игнорирование оставило в тени как внутренние реформы, под прикрытием, что страна или сектор «не готовы», так и переговоры о доступе на рынок.

3. Нормативное сотрудничество – в режимах *ad hoc* и частичном как с точки зрения объекта, так и участников. Кроме того, оно часто далеко от действительности при торговых переговорах [5].

Согласованные международные усилия по активизации третьего инструмента могут способствовать повышению эффективности первых двух. Для поддержки открытия рынков услуг необходимы два вида сотрудничества по вопросам нормативного регулирования. Во-первых, международное содействие в интересах национальной (или региональной) нормативных реформ и укрепление институтов регулирования, необходимых для достижения эффективности и справедливых целей (таких как расширение доступа к услугам). Здесь важным является диагностирование преобладающих стратегий, каким образом они осуществляются и с какими последствиями, а затем на базе этого разработка стратегий реформ. Это процесс, требующий времени, и страна будет иметь значительную выгоду, владея информацией о подходах и опыте других стран с аналогичными проблемами. При этом не существует наилучшей практики для сектора или кластера – странам необходимо выбирать подход, наиболее соответствующий их особенностям и потребностям. Один из механизмов, которые могут помочь в процессе диагностики и идентификации регулятивных методов заключается в разработке «сервисной платформы знаний». Как только определено направление ре-

формы, реализация может быть дополнена внешней помощью от партнеров по развитию в рамках многосторонних региональных программ [1].

Второй необходимый тип сотрудничества – между регулируемыми органами. Он сосредоточен на расширении возможностей доступа на рынок: с целью фокусирования на внешних факторах, препятствующих развитию торговли услугами. Типы внешних факторов, которые могут возникнуть, будут различаться в зависимости от вида деятельности. Особенно важно сотрудничество между регулируемыми органами в принимающих странах и странах-экспортерах (о чем свидетельствует опыт ряда успешных двусторонних трудовых соглашений).

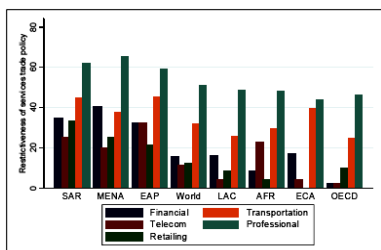

Рис. 1. Ограничения в торговле услугами по секторам [5]

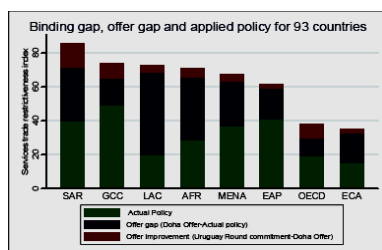

Рис. 2. Существующие обязательства и практическая политика стран [5]

Существует 2 уровня переговоров по услугам. Первый заключается в том, чтобы продвигать либерализацию, выходя за рамки одностороннего уровня. Другой – результат односторонней либерализации. Последний показывает, что многие трудности не могут быть преодолены путем взаимного обмена политическими обязательствами [4].

И здесь важна роль ВТО как замыкающего механизма. Снижение неопределенности, связанной с обязательным практическим применением уровня защиты очень важно. Когда законодательные вопросы регулирования будут решены, возникнет возможность применения решительного подхода к переговорам по услугам, чтобы вырваться из заниженных ожиданий бизнеса и его ограниченного участия, и возможность договоренности о сокращении фактических барьеров в торговле и инвестиционной сфере. Такой подход, включающий основных игроков в сфере услуг, охватывает три элемента:

1) Залог не вводить никаких новых ограничений, особенно в приграничной торговле и ПИИ, посредством введения конкретных обязательств в рамках ГАТС.

2) Предварительные обязательства – также должны быть вписаны в конкретные обязательства каждой страны – для реализации реформ к определенной оговоренной дате в будущем для либерализации торговли в

сфере услуг, особенно в секторе прямых иностранных инвестиций и в транспортном секторе.

3) Соглашение о расширении возможностей для временного перемещения поставщиков услуг с обязательствами страны-экспортера, указанных в предварительной программе [5].

Однако необходимо учесть, что выгоды не могут быть в необходимом объеме получены с помощью только механического открытия рынков услуг – возникнет объективная необходимость создания соответствующих нормативных рамок для обеспечения того, чтобы либерализация не привела к неблагоприятным последствиям для национального благосостояния стран.

Во всем этом наиболее важно, что проводимые стратегии будут сигналом, к тому, что правительства государств готовы использовать ГАТС в качестве механизма для повышения предсказуемости и прозрачности политики.

Литература: 1. *Advances in Measuring Trade Barriers in Services // Economic and social Commission for Asia and the Pacific // World Trade Organisation Research [unescap.org]*; 2. *Data and Statistics // International Monetary Fund [http://www.imf.org/external/data.htm]*; 3. *General Agreement on Trade in Services (GATS) // World Trade Organisation [http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#services]*; 4. *Services: negotiations // World Trade Organisation [http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/s_negs_e.htm]*; 5. *Services trade liberalization and regulatory reform: re-invigorating international cooperation // The World Bank [http://www-wds.worldbank.org]*; 6. *Technical barriers to trade // World Trade Organisation [http://www.wto.org/english/tratop_e/tbt_e/tbt_e.htm]*.

УДК 339.9.01

Широкопад Е.Э.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДЛЯ АНАЛИЗА МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

*ХНУ имени В.Н. Каразина, 1 курс
Науч. рук.: к.э.н., доц. Удодова В.И.*

Состояние экономики Украины, ее качественные и количественные характеристики являются основным препятствием для взаимовыгодного экономического сотрудничества, которое предполагает относительное равенство уровня экономического развития стран.

При всем многообразии требований по трансформации экономики Украины, основными являются размеры и темпы роста ВВП, во многом определяющие общие параметры экономического развития страны. Как выглядит сегодня Украина по этому важнейшему макроэкономическому показателю по сравнению с зарубежными странами – нашими соседями, другими европейскими государствами?

Валовой внутренний продукт каждой страны изначально определяется в национальной валюте. Для сравнения между странами этот важнейший макропоказатель нужно привести к общему знаменателю, то есть пересчитать в единую валюту. Возможны два пути.

Первый – очень простой, часто используемый, но экономически неточный – связан с переводом ВВП в американские доллары по официальному валютному курсу. Эту цифру делят на среднегодовую численность населения. Но официальный валютный курс непригоден для перевода ВВП в доллары при международных сравнениях. Он во многом зависит от политических факторов и регулирования, и, скорее, должен отражать ценовые соотношения по товарам и услугам во внешнеторговых операциях. При резком изменении валютного курса ВВП в долларовом эквиваленте может существенно измениться за несколько дней. Особенно опасны такие перерасчеты и сравнения по постсоциалистическим и развивающимся странам.

Второй путь намного сложнее, пересчеты по нему занимают до двух-трех лет. Они проводятся международными организациями – МВФ, МБРР, ОЭСР, региональными экономическими комиссиями ООН. Для этого национальный ВВП по элементам конечного потребления разбивается на несколько десятков групп товаров и услуг (например, расходы на мясо и мясопродукты, услуги здравоохранения, строительство жилья, инвестиции в технологическое оборудование). Дается четкое описание эталонов этих товаров и услуг, а затем полученные данные обобщаются. Сравнение масштабно. Оно включает примерно 2500 потребительских товаров и услуг, 34 вида занятий для пересчета нерыночных государственных услуг (здравоохранение, образование, государственное управление), 190 инвестиционных товаров и 20 строительных объектов.

По данным доклада ПРООН 2010 г. средний уровень ВВП на душу населения по паритетам покупательной способности национальных валют к американскому доллару, принимаемому во всех сопоставлениях за базовую валюту, составлял 10631 долл. Наиболее высокие показатели по Люксембургу – более 81 тыс. долл., что в 2 раза выше, чем в среднем по ЕС. В крупнейших по количеству жителей странах Евросоюза – ФРГ, Великобритании, Франции – ВВП на душу населения почти одинаков – 34–35 тыс. долл.

Украина занимает 89-е место, имея душевой ВВП в 6535 долл. Добавим, что эта величина на 39% ниже среднемировой, включающей бедные страны Африки и Азии. Вдвое-втрое выше он и у наших соседей, кроме Молдовы (3149 долл.). В России – 15258 долл., Беларуси – 12926, Польше – 17803, Словакии – 21658, Венгрии – 17472, Румынии – 12844, Турции – 13359 долл.

По душевому паритетному ВВП позиции Украины в мире значительно ухудшились. В 1990 году (Доклад ПРООН 1993 года) она занимала по нему

51-е место, превышая среднемировой уровень на 11%, а сейчас лишь 89-е. Такой глубины падения этого основного макропоказателя среди других стран нельзя найти и близко.

Следует обратить внимание на соотношение паритетных национальных цен (по которым сопоставлялся ВВП) к официальному курсу. В целом по странам ЕС они почти совпадают: паритетные показатели лишь на два процента ниже, чем курсовые. Хотя в отдельных странах с высоким душевым ВВП паритетные цены и соотношения выходят ниже курсовых (порой на 26%). В Европе это касается Австрии, Великобритании, Дании, Исландии, Люксембурга, Норвегии, Финляндии, Франции, Швейцарии и Швеции.

А вот для стран со средним и низким душевым ВВП по паритетам покупательной способности показатели значительно отличаются от курсовых соотношений. Причем проявляется четкая тенденция: чем больше различия между ППС и официальным курсом, тем ниже душевой паритетный ВВП. И здесь Украина также имеет наибольшие различия среди «соседей» по Европе.

Сегодняшние реалии с ВВП остаются малоутешительными. Динамика роста ВВП в Украине может быть охарактеризована как нестабильная. Украина пережила десять лет падения при кризисе 1990-х гг., вследствие чего ВВП снизился до 40,8%, а за последующие годы роста едва достиг в 2008 г. 74,1% от уровня 1990 года. Результаты сравнительного анализа свидетельствуют, что в течение 2001-2004 гг. темпы роста ВВП Украины были выше средних по постсоциалистическим странам, но в 2005-2008 гг. медленно развивалась только экономика Кыргызстана.

В украинской экономике, демонстрировавшей в течение сентября 1999 г. – сентября 2008 г. положительную динамику, вместе с тем наблюдались признаки нарушения макроэкономического равновесия, поскольку рост не был обусловлен стабильными долгосрочными факторами. Экономический рост стал не результатом системных внутренних реформ, а следствием влияния благоприятных факторов кратковременного характера как внешнего, так и внутреннего происхождения.

Падение украинской экономики в 2009 г. стало закономерным итогом качества экономического роста в докризисный период, что было обусловлено преимущественно двумя факторами. Это – рост цен на украинский экспорт как следствие ускорения темпов роста мировой экономики, а также высокий внутренний спрос, который стимулировали мягкая монетарная политика и значительное увеличение банковского кредитования за счет иностранного капитала. Ухудшение экономической ситуации в мире закономерно, учитывая высокий уровень уязвимости украинской экономики, привело к развертыванию в нашей стране системного экономического кризиса. ВВП Украины в 2009 г. упал на 14,8%, а в 2010 г. вырос на 4,2% в сравнении с 2009 г.

К сожалению, результаты международных сравнений ВВП остаются малоизвестными в Украине и широкой общественности, и государственным органам, ибо, в отличие от других стран, их не публикуют в статистических ежегодниках или в экспресс-бюллетенях. Наш сосед Россия уделяет значительно больше внимания этой проблеме, а польские статистики регулярно готовят подробнейший анализ объемом по 50–70 страниц. Безусловно, эти межстрановые сравнения очень важны для работы НБУ, Минэкономки, других отраслевых министерств и госкомитетов.

Литература: 1. www.unece.org; 2. www.oecd.org; 3. www.ukrstat.gov.ua

УДК 339.48 (063)

Юрченко Е.Е.
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТУРИЗМ В УКРАИНЕ
В УСЛОВИЯХ МИРОВОГО КРИЗИСА

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Научн. рук.: д.э.н., проф. Цыганов С.А.*

С конца XX в. туризм переживает настоящий бум и становится массовым явлением. В Украине туризм, как и во многих странах, представляет быстро растущий сектор экономики. Однако в современных условиях его развитие сдерживается рядом факторов. Кроме того, в 2008-2010 гг. негативную роль сыграл мировой экономический кризис. Поэтому изучение сложившейся ситуации на туристском рынке актуально и имеет практическую значимость.

Цель статьи – дать оценку развития международного туризма в Украине в условиях мирового кризиса.

Для развития различных видов международного туризма в Украине имеется достаточный туристско-рекреационный потенциал. Большой популярностью среди отечественных и иностранных туристов пользуются Крымский, Азово-Черноморский и Карпатский рекреационные районы. Причем большая часть иностранных туристов приходится на АР Крым, город Киев и Одесскую область.

Характер развития туризма в современной Украине свидетельствует о коммерческой привлекательности этого сектора экономики страны и одновременно об отсутствии устойчивого организующего начала. В 1990-е годы туркомпании продавали то, что пользовалось наибольшим спросом, т. е. экзотику, хорошие отели, пляжи. С развитием туристской инфраструктуры, улучшением условий отдыха перекоп на отечественном туристском рынке постепенно устраняется. Внутренний и въездной туризм становится более

привлекательным для туристских компаний. Тем более что туристы, ранее отдохавшие в недорогих странах (например, в Турции, Болгарии), постепенно отдают предпочтение своей стране. Если в 2005 г. приоритетными видами туристской деятельности являлись внутренний и выездной туризм, то в 2007 г. внутренний туризм охватил более $\frac{3}{4}$ всех туристских потоков Украины, а доля въездного туризма немного превысила долю выездного (см. табл. 1).

Таблица 1

Структура туристских потоков Украины, обслуженных лицензиатами

Виды туризма	2005 г.		2007 г.		2007/2005,%
	Всего тыс. чел.	% от общего числа туристов	Всего тыс. чел.	% от общего числа туристов	
Внутренний	932,3	51,1	2155,3	75,3	231,2
Выездной	566,9	31,0	336,0	11,7	59,3
Въездной	326,4	17,9	372,5	13,0	114,1
Всего	1825,6	100,0	2863,8	100,0	156,9

Таблица составлена по материалам: [2]

Увеличение общего числа туристов, обслуженных туристскими предприятиями в 2007 г., произошло за счет увеличения числа внутренних и въездных туристов.

По данным Администрации Государственной пограничной службы Украины в 2008 г. страну посетило больше иностранных туристов, чем в 2007, но в то же время количество выездных туристов уменьшилось. Рост въездных туристов до 2009 г. происходил в большей части за счет увеличения количества поездок с частными целями при снижении объемов организованного туризма.

На сокращение потоков въездного и выездного туризма в 2009 г. Украины сказался финансово-экономический кризис. Так, в 2009 г. страну посетило 20,7 млн въездных туристов, что на 18% меньше, чем в 2008 г. (см. рис. 1).

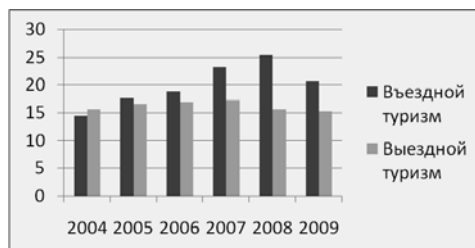

Рис. 1. Динамика въездного и выездного туризма Украины (млн. чел.) [2]

Уменьшение объема потока въездного туризма происходило по всем мотивациям. Так, поездки в 2009 г. со служебными целями сократились на

24%. Особенно существенное уменьшение числа таких поездок (от 60 до 26%) наблюдалось из Белоруссии, Словакии, Польши, Германии и Турции. Поток организованного туризма в Украину снизился на 21%. Наибольшее сокращение (от 46 до 16%) было, в основном, из Польши, Белоруссии, Израиля, Турции и России. На 18% стало меньше поездок с частными целями в т. ч. из Польши на 52% и Румынии на 25% [2].

Однако поток выездных туристов по сравнению с 2008 г. в 2009 г. уменьшился лишь на 1,1% и составил 15,3 млн. чел. Сокращение происходило за счет потока организованных туристов (в среднем по стране на 21%) преимущественно в Германию, Польшу, Чехию, Египет (от 78 до 10%) и служебных поездок (в среднем на 9%) – в Египет, в Словакию, Турцию, Россию, Польшу (от 85 до 5%). В то время как количество поездок с частными целями возросло на 2%, прежде всего, за счет туристов, выезжающих в Польшу, Германию, Венгрию, Румынию, Молдавию (на 50 – 4%) [2].

По прогнозам ЮНВТО ситуация на мировом рынке туристских услуг в ближайшее время должна восстановиться. Однако в результате возрастающей конкуренции на мировом туристском рынке увеличивается отрыв Украины от ведущих туристских государств. Въездной туризм пока не играет существенной роли в экономике Украины. При увеличении транзита иностранных туристов через территорию Украины количество организованных туристов сокращается.

География туристов, приезжающих в нашу страну, постоянно расширяется, но большая часть приходится на близлежащие страны при явном доминировании России (более 30%). Наиболее частыми в 2009 г. были посетители из России, Молдавии, Беларуси, Польши и Румынии, которые дали 86% от общего потока въездных туристов. В первую десятку стран по прибытиям туристов в Украину вошли также Венгрия, Словакия, Германия, США и Узбекистан. Большинство граждан посещают Украину в служебных или личных целях. На рынке выездного туризма в 2009 г. 78% потока приходилось на Россию, Польшу, Молдову, Венгрию и Румынию. Среди других стран, привлекательных для украинских туристов, в первую десятку вошли также Турция, Словакия, Египет, Германия, Чехия [2].

Для устойчивого продвижения Украины на мировом туристском рынке необходимо проводить активную туристскую политику с учетом мирового опыта, т. к. некоторые страны (Франция, Италия, Швейцария, Испания и др.) значительно повысили уровень своего благосостояния благодаря развитию туризма и продвижению имиджа своих территорий. В данном случае необходимо соблюдать принцип соответствия, который должен быть основополагающим и иметь обратную связь с потребителями туристских услуг на конкретной территории.

В этом плане следует особо обратить внимание на направления туристской политики ведущих стран мира и использовать их положительный опыт. Например, в Нидерландах, к ним относятся следующие:

- 1) профессионализация отрасли;
- 2) усиление сотрудничества между правительством и компаниями, создающими туристский продукт, и между самими компаниями;
- 3) определение права предприятий на самостоятельный выбор эффективных путей развития туризма и использования оздоровительных ресурсов;
- 4) гармонизация туристской деятельности с природой и окружающей средой [1, с. 56].

Такая политика способствовала усилению взаимодействия секторов туристско-рекреационной сферы Нидерландов, эффективному и качественному использованию ресурсов отдыха и путешествий. Особое внимание уделялось вовлечению в туризм отечественных ресурсов: морского побережья, многочисленных водных ресурсов, историко-культурного наследия, городов. В нашей стране все это может быть тоже актуальным.

В настоящее время развитие туристской сферы в Украине должно идти в направлении поиска средств преодоления кризисных явлений и интенсификации производства качественного туристского продукта.

В условиях резкой переориентации туристских потоков особое внимание следует уделять регулированию механизмов стимулирования туристской индустрии, разработке эффективной стратегии развития туризма, как на региональном, так и на национальном уровнях.

Литература: 1. Винниченко І.І. Розвиток вітчизняного туризму: до потреби врахування зарубіжного досвіду / І.І. Винниченко // Наукові дослідження для потреб туризму: Матеріали «круглого столу». – К.: ВГЛ «Обрій», 2006. – с. 55-62; 2. Сайт Державної служби туризму і курортів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tourism.gov.ua/

ДЛЯ НОТАТОК

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Матеріали науково-практичної конференції 16 квітня 2011 року

Українською та російською мовами

Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

61077, Харків, пл. Свободи 4
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна

Підписано до друку 08.04.2011. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 20,7.
Умовн.-друк. арк. 17,6. Наклад 120 прим.

Надруковано: ХНУ імені В.Н. Каразіна
60077, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009